

Sociaal en Cultureel Planbureau

Syriërs in Nederland

Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland

Syriërs in Nederland

Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland

Redactie:

Jaco Dagevos

Willem Huijnk

Mieke Maliepaard (wOdc)

Emily Miltenburg

Sociaal en Cultureel Planbureau

Den Haag, juni 2018

Het Sociaal en Cultureel Planbureau is een interdepartementaal, wetenschappelijk instituut, dat – gevraagd en ongevraagd – sociaal-wetenschappelijk onderzoek verricht. Het SCP rapporteert aan de regering, de Eerste en Tweede Kamer, de ministeries en maatschappelijke en overheidsorganisaties. Het SCP valt formeel onder de verantwoordelijkheid van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Het SCP is opgericht bij Koninklijk Besluit op 30 maart 1973. Het Koninklijk Besluit is per 1 april 2012 vervangen door de ‘Regeling van de minister-president, Minister van Algemene Zaken, houdende de vaststelling van de Aanwijzingen voor de Planbureaus’.

© Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag 2018

In samenwerking met: CBS, RIVM, WODC.

SCP-publicatie 2018-14

Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag

Figuren: Mantext, Moerkapelle

Vertaling samenvatting: AVB-vertalingen, Amstelveen

Omslagontwerp: Textcetera, Den Haag

Omslagillustratie: Optima Forma bv, Leidschendam

ISBN 978 90 377 0869 1

NUR 740

Copyright

U mag citeren uit SCP-rapporten, mits u de bron vermeldt.

U mag SCP-bestanden op een server plaatsen mits:

- 1 het digitale bestand (rapport) intact blijft;
- 2 u de bron vermeldt;
- 3 u de meest actuele versie van het bestand beschikbaar stelt, bijvoorbeeld na verwerking van een erratum.

Data

SCP-databestanden, gebruikt in onze rapporten, zijn in principe beschikbaar voor gebruik door derden via DANS www.dans.knaw.nl.

Contact

Sociaal en Cultureel Planbureau

Postbus 16164

2500 BD Den Haag

www.scp.nl

info@scp.nl

Via onze website kunt u zich kosteloos abonneren op een elektronische attendering bij het verschijnen van nieuwe uitgaven.

Inhoud

De webversie van deze publicatie wijkt in opmaak iets af van de gedrukte, papieren versie. Bij verwijzingen naar pagina's van deze editie daarom vermelden dat naar de webversie is verwezen.

Voorwoord	7
Samenvatting en conclusies <i>Jaco Dagevos (SCP), Willem Huijnk (SCP), Mieke Maliepaard (WODC) en Emily Miltenburg (SCP)</i>	9
1 Syriërs in Nederland <i>Jaco Dagevos en Emily Miltenburg (SCP)</i>	31
1.1 Het volgen van de integratie van statushouders	31
1.2 Syriërs in Nederland: bevindingen van een survey	32
1.3 Survey: een beknopte toelichting	32
1.4 Inhoud van het rapport	36
Literatuur	37
2 Demografie <i>Corina Huisman, Han Nicolaas en Jeroen Ooijevaar (CBS)</i>	39
2.1 Inleiding	39
2.2 Wachtijd tot verkrijgen vergunning	40
2.3 Bevolking naar leeftijd en geslacht	42
2.4 Huisvesting statushouders over gemeenten	44
2.5 Woonsituatie en huishoudenssamenstelling	46
2.6 Gezinshereniging	50
2.7 Samenvatting	51
Noot	52
Literatuur	52
3 Op de vlucht <i>Mieke Maliepaard en Djamila Schans (WODC)</i>	53
3.1 Grote variatie in reisduur	53
3.2 De vlucht: een hachelijke onderneming	56
3.3 Turkije het meest voorkomende transitland	59
3.4 Manier waarop Nederland met vluchtelingen omgaat, speelt grote rol	63
3.5 Samenvatting	65
Noten	66
Literatuur	66

4	Periode in de opvang <i>Jaco Dagevos en Emily Miltenburg (SCP)</i>	68
4.1	Inleiding	68
4.2	Asiel- en opvangprocedure in kort bestek	69
4.3	Aantal opvanglocaties en duur totale tijd in opvang	70
4.4	Activiteiten tijdens de opvang	71
4.5	Tevredenheid en oordeel over verblijf in de opvang	73
4.6	Samenvatting	76
	Noten	77
	Literatuur	78
5	Inburgering, maatschappelijke begeleiding en taal <i>Jaco Dagevos en Emily Miltenburg (SCP)</i>	80
5.1	Inleiding	80
5.2	Inburgering	80
5.3	Maatschappelijke begeleiding	84
5.4	Beheersing en gebruik van de Nederlandse taal	85
5.5	Samenvatting	92
	Noten	93
	Literatuur	93
6	Onderwijs <i>Emily Miltenburg en Jaco Dagevos (SCP)</i>	95
6.1	Inleiding	95
6.2	Onderwijs in Syrië	95
6.3	Onderwijs in een ander land (dan Syrië of Nederland)	99
6.4	Hoogst gerealiseerde opleiding buiten Nederland (totaal van Syrië en ander land)	100
6.5	Opleidingen in Nederland	101
6.6	Hoogst gerealiseerde opleidingsniveau totaal (buiten en binnen Nederland)	104
6.7	Samenvatting	107
6.8	Bijlagen hoofdstuk 6	108
	Noten	111
	Literatuur	112
7	Werk, bijstand en de ervaren financiële situatie <i>Willem Huijnk (SCP)</i>	113
7.1	Inleiding	113
7.2	Sociaaleconomische achtergronden van Syrische statushouders	114
7.3	De arbeidsmarktpositie in Nederland in beeld	118
7.4	De positie van werkende statushouders	122
7.5	Bijstand en de ervaren financiële positie	125

7.6	Samenvatting	127
	Noten	128
	Literatuur	128
8	Sociale contacten, waardeoriëntaties en religie <i>Willem Huijnk en Emily Miltenburg (SCP)</i>	130
8.1	De sociaal-culturele positie van Syriërs	130
8.2	Sociale contacten met autochtone Nederlanders	131
8.3	Opvattingen over man-vrouwrollen en de acceptatie van homoseksualiteit	143
8.4	Religieuze beleving	146
	Noot	154
	Literatuur	154
9	Oriëntatie op Nederland en op het herkomstland <i>Jaco Dagevos (SCP) en Mieke Maliepaard (WODC)</i>	156
9.1	Inleiding	156
9.2	Oordeel over het leven in Nederland	156
9.3	Opvattingen over maatschappelijk klimaat voor migranten in Nederland	158
9.4	Ervaren discriminatie	159
9.5	Ervaren veiligheid	163
9.6	Identificatie als Nederlander en als Syriër	164
9.7	Verblijfsintenties en toekomstverwachtingen	165
9.8	Samenvatting	172
	Literatuur	172
10	Gezondheid, leefstijl en zorggebruik <i>Ellen Uiters en Alet Wijga (RIVM)</i>	174
10.1	Inleiding	174
10.2	Gezondheid	175
10.3	Leefstijl	181
10.4	Zorggebruik	182
10.5	Samenvatting	188
	Literatuur	190
11	De situatie van Syrische kinderen <i>Emily Miltenburg en Willem Huijnk (SCP)</i>	193
11.1	Inleiding	193
11.2	Oordeel over het leven in Nederland	194
11.3	Opvoeden in Nederland	196
11.4	Gezondheid	199
11.5	Nederlandse taalbeheersing en ervaringen op school	202
11.6	Sociale interacties: vriendschappen en negatieve bejegening	205

11.7	Dagjes uit, buitenschoolse activiteiten en lid zijn van een sportvereniging	207
11.8	Samenvatting	210
	Noten	211
	Literatuur	211
	Summary and conclusions	214
	<i>Jaco Dagevos (SCP), Willem Huijnk (SCP), Mieke Maliepaard (WODC) and Emily Miltenburg (SCP)</i>	
	Bijlagen (te vinden op www.scp.nl bij dit rapport)	
	Publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau	237

Voorwoord

De komst van grote aantallen asielzoekers in 2015 en 2016 ligt nog vers in het geheugen. Nederland kwam voor de majeure opgave te staan om adequate opvang te organiseren, zorg te dragen voor een goede asielprocedure en huisvesting te regelen voor degenen die in Nederland mochten blijven. Nu de instroom is afgenomen is het vraagstuk verschoven van opvang en huisvesting naar integratie. Daarmee dient zich een nieuwe opgave aan: hoe verloopt de integratie van de groep nieuwkomers die in de afgelopen jaren naar Nederland zijn gekomen? Om dit vanaf het begin te kunnen volgen is op verzoek van vier ministeries (Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Justitie en Veiligheid, Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Volksgezondheid, Welzijn en Sport) een project opgezet om de ontwikkelingen in de integratie in kaart te brengen en verschillen binnen en tussen groepen te verklaren.

In dit rapport wordt verslag gedaan van de eerste survey die in het kader van dit project is uitgevoerd. Het onderzoek richt zich op Syriërs die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een status hebben gekregen. Ook is informatie verzameld over de leefsituatie van inwonende kinderen. Syriërs zijn verreweg de grootste groep statushouders die in de afgelopen jaren in Nederland zijn komen wonen. We weten nog heel weinig over deze groep. Het rapport geeft onder meer een beeld over wat ze hebben meegemaakt tijdens de vlucht en hoe ze de opvang in Nederland hebben ervaren. Syrische statushouders zijn in overgrote meerderheid tevreden over hun leven in Nederland en voelen zich hier thuis. Het rapport laat verder zien dat Syriërs nog helemaal aan het begin van hun integratie staan. Nog maar weinigen hebben werk en de overgrote meerderheid zit in de bijstand. Syriërs zijn zich aan het voorbereiden op hun leven in Nederland, zichtbaar in de massale deelname aan taalcursussen. Hoe hun integratie verder zal verlopen, wordt binnen dit project in kaart gebracht via nieuw surveyonderzoek. Daarnaast worden hiervoor administratieve gegevens benut, die het CBS voor dit project bij elkaar brengt en analyseert.

Het rapport is tot stand gekomen in samenwerking met het CBS, het WODC en het RIVM. Onderzoekers van het WODC en het RIVM hebben meegewerkt aan de constructie van de vragenlijst. Het WODC schreef het hoofdstuk over de ervaringen tijdens de vlucht en, in samenwerking met het SCP, het hoofdstuk over de oriëntatie op Nederland en het herkomstland. Dr. Mieke Maliepaard van het WODC maakte deel uit van de redactie. Het RIVM verzorgde het hoofdstuk over gezondheid. Het CBS heeft voor de survey de steekproef getrokken en de surveygegevens gewogen. Tevens zijn CBS-auteurs verantwoordelijk voor het hoofdstuk over demografie in dit rapport. Ik dank iedereen voor de prettige samenwerking.

Verder gaat dank uit naar de leden van de stuurgroep longitudinaal cohortonderzoek, die met grote interesse en op constructieve wijze het verloop van dit onderzoek hebben gevolgd en de conceptteksten van commentaar hebben voorzien.

Aan de survey heeft ruim 80% van de steekproef meegedaan. Die hoge respons is vooral het gevolg van de sterke betrokkenheid van de Syriërs bij dit onderzoek. Zij willen dat hun verhaal wordt gehoord en bijdraagt aan beleid dat hun integratie positief zal beïnvloeden.

Prof. dr. Kim Putters
Directeur Sociaal en Cultureel Planbureau

Samenvatting en conclusies

Jaco Dagevos (SCP), Willem Huijnk (SCP), Mieke Maliepaard (WODC) en Emily Miltenburg (SCP)

S.1 Survey onder Syrische statushouders

Dit rapport gaat over Syriërs die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning asiel bepaalde tijd hebben gekregen. Ook hun kinderen en partner maken deel uit van de onderzoeksgroep.¹ In totaal hebben tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 bijna 70.000 personen een status gekregen. Twee derde van hen (44.000) zijn Syriërs. We hebben de Syrische statushouders van 15 jaar en ouder via een survey uitgebreid bevraagd over hun leven in Nederland, de redenen om naar Nederland te komen en de vlucht. In huishoudens met kinderen in de leeftijd tussen de 4 en 17 jaar is de respondent gevraagd of er aanvullende vragen over een kind konden worden gesteld (zie kader S.1 voor een uitgebreide toelichting op de survey Nieuwe Statushouders in Nederland).

De survey maakt deel uit van een groter project dat als doel heeft om vast te stellen hoe bij statushouders die recentelijk in Nederland een status hebben gekregen de integratie verloopt, welke ontwikkelingen zich in de integratie voordoen en hoe de verschillen in integratie zijn te verklaren. Het project is een initiatief van vier ministeries (Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Justitie en Veiligheid, Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Volksgezondheid, Welzijn en Sport). Naast het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) participeren het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Dit onderzoek onder Syriërs is een eerste in een reeks van tweejaarlijks te houden surveys. Daarmee is het te beschouwen als een eerste meting. In dit rapport staat de beschrijving van de bevindingen uit de survey centraal. Meer verdiepende en verklarende studies met gebruikmaking van gegevens uit een gekoppeld bestand van survey- en registergegevens worden later uitgevoerd.

Kader S.1 Survey Nieuwe Statushouders in Nederland (NSN)

We lichten hier kort de opzet en uitvoering van de survey Nieuwe Statushouders in Nederland (NSN) 2017 toe. Zie voor een uitgebreide toelichting op de opzet en uitvoering van het veldwerk Kappelhof (2018). Er is, met bijdragen van het SCP, WODC en RIVM, een vragenlijst ontwikkeld. Het ontwikkelen van de conceptlijst heeft ruim vier maanden in beslag genomen (herfst/winter 2016). De conceptvragenlijst is uitvoerig (cognitief) getest, daarna is de lijst vertaald in het Arabisch en nogmaals getest. Het testen, vertalen en aanpassen van de lijst heeft plaatsgevonden in de periode januari-mei 2017. Het veldwerk, inclusief testen en vertalen van de vragenlijst, is uitgevoerd door Labyrinth Onderzoek & Advies. Het CBS heeft de steekproef getrokken uit de doelpopulatie Syriërs. Steekproefpersonen zijn via een brief verzocht om de vragenlijst via het web in te vullen. De brief – in het Arabisch en Nederlands – is eind juni verstuurd en na twee weken opge-

volgd door een herinneringsbrief. Na ongeveer vier weken zijn enquêteurs gestart met het benaderen van steekproefpersonen die niet via het web hadden gerepsondeerd. Deze fase is eind oktober 2017 afgerond. Daarna heeft het CBS het bestand gewogen. Het analysebestand was eind 2017 beschikbaar.

De hoofdvragenlijst is afgenomen bij personen van 15 jaar en ouder. In huishoudens met kinderen in de leeftijd tussen de 4 en 17 jaar is de respondent gevraagd of er aanvullend een vragenlijst over een kind (random gekozen bij meerdere kinderen in deze leeftijd) mocht worden afgenomen. In totaal is informatie verzameld bij 3209 Syriërs. Dit is een respons van 81%. Aan respondenten met kinderen tussen de 4 en 17 jaar in hun huishouden is gevraagd of zij aanvullende vragen over een kind wilden beantwoorden: 86% van deze groep respondenten was hiertoe bereid. We rapporteren over 1049 kinderen in de leeftijd tussen de 4 en 17 jaar.

5.2 Beïnvloedende factoren, integratiedimensies en de ontvangende samenleving

We groeperen de bevindingen van deze studie in drie blokken: factoren die de integratie beïnvloeden, de positie op integratiedimensies en de ontvangende samenleving. Het doel van deze beschrijvende studie is om de situatie van Syriërs in kaart te brengen. We streven dus niet naar het analyseren van de onderlinge relaties tussen beïnvloedende factoren, de integratiedimensies en de ontvangende samenleving. Dat gebeurt in vervolgstudies die in het kader van dit project uitgevoerd gaan worden.

Beïnvloedende factoren

Met betrekking tot beïnvloedende factoren onderscheiden we factoren die te maken hebben met de migratiegeschiedenis, de periode in de opvang en het verblijfsperspectief. Een lange en moeilijke vlucht naar Nederland heeft bijvoorbeeld invloed op de mentale en fysieke gezondheid, die weer van invloed kunnen zijn op de mogelijkheden om de taal te leren of de arbeidsmarkt te betreden. Ook de periode in de opvang beïnvloedt de wijze waarop de integratie verloopt. Aan het wonen in de opvang worden in de literatuur doorgaans negatieve effecten toegeschreven. Langdurig verblijf zou tot passiviteit en mentale gezondheidsproblemen leiden. Bij het verblijfsperspectief is de vraag of Syrische statushouders verwachten dat ze in Nederland blijven wonen. Migranten die een dergelijke verwachting hebben, zijn sterker geneigd om bijvoorbeeld te investeren in de Nederlandse taal en netwerken dan migranten die de wens of verwachting hebben om op korte termijn uit Nederland weg te gaan. Andere factoren die de integratie beïnvloeden, kunnen we rangschikken onder de noemer van hulpbronnen. We besteden in dit verband aandacht aan het opleidingsniveau, de beheersing van de Nederlandse taal en de gezondheid. Zoals gezegd richten we ons op de beschrijving van deze factoren en niet op de invloed ervan.

Integratiedimensies

In integratieonderzoek is het gangbaar om onderscheid te maken tussen een structurele en een sociaal-culturele dimensie. Bij structurele integratie gaat het om de positie in diverse domeinen van de stratificatie, zoals werk en inkomen. De sociaal-culturele positie valt nader onder te verdelen in een emotioneel-affectieve, een sociale en een culturele compo-

nent. De emotioneel-affectieve dimensie heeft betrekking op hoe migranten zich tot de ontvangende samenleving verhouden, en is onder andere af te meten aan de mate waarin migranten zich identificeren met de herkomstgroep en met het ontvangende land. De sociale component verwijst naar de omvang en samenstelling van sociale netwerken. De culturele component heeft betrekking op opvattingen en waardeoriëntaties, doorgaans afgemeten aan thema's die binnen de dominante cultuur een belangrijke plaats innemen, zoals de gelijkheid van mannen en vrouwen.

Ontvangende samenleving

In onderzoek naar integratie wordt niet alleen gekeken naar migrantengroepen, maar nadrukkelijk ook naar in- en uitsluitingsprocessen aan de kant van de ontvangende samenleving. In de survey is hier op verschillende manieren aandacht aan besteed. Er is informatie verzameld over ervaringen met discriminatie en over hoe de Syrische statushouders Nederland en hun leven hier waarderen. De interactie met de ontvangende samenleving komt ook tot uiting in de ervaringen met verschillende onderdelen van het Nederlands beleid. Er is onder meer informatie verzameld over ervaringen in de opvang, met maatschappelijke begeleiding en met taalcursussen. Schema S.1 geeft een overzicht van hoe de bevindingen van deze studie worden samengevat.

Schema S.1

Overzicht van onderwerpen in de samenvatting

beïnvloedende factoren	integratiedimensies	ontvangende samenleving
migratiegeschiedenis	structurele positie	ervaren discriminatie
periode in opvang	werk	ervaren acceptatie
verblijfsperspectief	werkloosheid	tevredenheid met leven in Nederland
opleiding	bijstand	ervaringen met beleid
Nederlandse taal	sociaal-culturele positie	
gezondheid	identificatie	
	sociale contacten	
	waardeoriëntaties	

S.3 Beïnvloedende factoren

Migratiegeschiedenis

De vlucht: een hachelijke onderneming

De Syriërs in dit onderzoek zijn allen recentelijk naar Nederland gekomen. Een vijfde van deze statushouders kwam met het vliegtuig naar Nederland. De rest vluchtte (deels) over land, waarbij de reisduur uiteen liep van minder dan een maand tot enkele jaren, waarbij Syriërs vaak langdurig in een ander land verbleven. De statushouders die over land vlucht-

ten, waren gemiddeld een jaar onderweg om naar Nederland te komen; 80% deed er minder dan twee jaar over. Het lijkt erop dat degenen die eerder uit Syrië zijn vertrokken, langer over de vlucht hebben gedaan dan degenen die bijvoorbeeld in 2015 uit Syrië vluchtten.

Een kwart van degenen die (deels) over land zijn gevlucht, geeft aan onderweg meestal buiten te hebben geslapen, meestal onvoldoende eten én meestal onvoldoende schoon drinkwater te hebben gehad. Daarnaast is driekwart onderweg slachtoffer geworden van bijvoorbeeld mishandeling, afpersing of schipbreuk. Driekwart van de statushouders voelde zich tijdens de vlucht naar Nederland dan ook nooit veilig. Mannen hebben vaker dan vrouwen onder slechte omstandigheden gereisd, rapporteren meer negatieve ervaringen en ervaren meer onveiligheid. Hoewel mannen en vrouwen die (deels) over land reisden, ongeveer even lang onderweg waren naar Nederland, is het mogelijk dat vrouwen vaker in groepsverband reisden en zo minder kwetsbaar waren; het is echter ook denkbaar dat vrouwen minder geneigd zijn om negatieve ervaringen te rapporteren.

Veel Syriërs (83%) die over land reisden, maakten gebruik van smokkelaars. Van hen heeft de overgrote meerderheid (82%) schulden moeten maken om de overtocht te kunnen betalen. Ook degenen die zonder smokkelaar naar Nederland zijn gekomen, hebben vaak (75%) schulden gemaakt. Dit betekent dat de meeste Syriërs hun leven in Nederland beginnen met een aanzienlijke schuld.

Meer dan de helft van de statushouders verbleef onderweg meer dan een maand in een ander land (het 'transitland'). Het vaakst (47%) was dit Turkije. Transitlanden werden vrijwel nooit als vestigingsland gezien. Met name de toekomstperspectieven en gebrekkige ervaren veiligheid speelden hierin een rol. Wel had ongeveer een derde aanvankelijk het voornemen om in het transitland terugkeer naar Syrië af te wachten.

Kans op vergunning belangrijk in keuze voor Nederland

In de keuze voor Nederland als eindbestemming speelden veel factoren een rol. De belangrijkste zijn de manier waarop Nederland omgaat met vluchtelingen, de kans om een verblijfsvergunning te krijgen en het positieve beeld dat men heeft van Nederland. Voor jongeren tot 25 jaar is de kans om te werken of te studeren daarnaast zeer belangrijk, terwijl voor 35-plussers de mogelijkheid om familie te laten overkomen als belangrijkste reden wordt opgevoerd. Hoewel de overgrote meerderheid van de statushouders die over land naar Nederland kwamen, een smokkelaar heeft gebruikt, blijkt die maar voor een zeer kleine groep een rol te hebben gespeeld in het bepalen van de eindbestemming.

Veel dynamiek in huishoudenssamenstelling vanwege gezinshereniging

De migratie van Syriërs is steeds vaker het gevolg van gezinshereniging, die vrouwen en kinderen naar Nederland brengt. Daardoor verandert de huishoudenssamenstelling van de Syrische groep snel. In vergelijking met 2014 is in de eerste helft van 2016 het aandeel kinderen met 10 procentpunten gestegen (van 30% naar 40%). Vergeleken met statushouders uit andere groepen vindt bij Syriërs vaker gezinshereniging plaats. Bijna vier op de tien

statushouders die in 2014 een status hebben gekregen, hadden een jaar later een of meerdere gezinsleden naar Nederland laten overkomen.

Periode in de opvang

Korter in de opvang dan eerdere vluchtelingengroepen, maar vaker verhuisd tussen opvanglocaties

Bijna alle Syriërs in dit onderzoek hebben een periode in de opvang gezeten. Er is gevraagd hoe lang. Gemiddeld hebben Syriërs negen maanden in de opvang gezeten. Dat is aanzienlijk korter dan vluchtelingengroepen die eerder naar Nederland kwamen. Uit onderzoek in 2009 blijkt dat Afghanen, Irakezen en Somaliërs gemiddeld (ruim) anderhalf jaar in de opvang verbleven en Iraniërs tweeënhalf jaar (Dourleijn 2011). Wel hebben Syriërs gemiddeld vaker in meer opvanglocaties gewoond (gemiddeld vier verschillende opvangcentra) dan genoemde vluchtelingengroepen (gemiddeld twee verschillende opvangcentra) (Dourleijn 2011).

In de onderzoeksliteratuur staan opvangcentra slecht bekend. Lange procedures, onzekerheid over de uitkomst, apathie en verveling hebben een ongunstig effect op onder meer de mentale gezondheid van statushouders en zetten een rem op de integratie. Toekomstig onderzoek moet uitwijzen of dit ook geldt voor de Syrische statushouders. In elk geval gunstig is dat Syrische statushouders korter in de opvang hebben gezeten dan eerdere vluchtelingengroepen, al is een gemiddelde duur van negen maanden nog steeds een aanzienlijke periode. Verder is het zo dat in de opvang velen actief zijn geweest met het volgen van Nederlandse taallessen (58%), zelf Nederlands hebben geleerd (55%) of vrijwilligerswerk hebben gedaan (40%). Veel minder vaak heeft men gedurende de opvang betaald werk verricht (6%) of een opleiding gevolgd (18%). Het beleid heeft de afgelopen jaren vooral de mogelijkheden verruimd om gedurende de periode in de opvang Nederlands te leren en vrijwilligerswerk te doen. Mogelijk zijn de genoemde participatiecijfers hier mede het gevolg van. Dat vergt evenwel nader onderzoek. Ook kunnen we vanwege het ontbreken van vergelijkbare gegevens geen vergelijking maken met de activiteiten van vluchtelingengroepen die eerder naar Nederland zijn gekomen.

Verblijfsperspectief

Om een beeld te krijgen van de (toekomstige) integratie van nieuwkomers is het verblijfsperspectief van belang. Hoe lang men verwacht in Nederland te (mogen) blijven, en of dat men voornemens is terug te keren of door te migreren naar een ander land is van invloed op hoe statushouders hun integratie ter hand nemen en welke strategieën worden gehanteerd. Van de Syriërs verwacht de overgrote meerderheid (93%) over vijf jaar nog in Nederland te wonen als zij nog niet terug kunnen naar Syrië. Redenen die hiervoor worden aangevoerd, zijn dat mensen dan een leven opgebouwd hebben in Nederland en dat Nederland een veilig land is. Doorreizen naar een ander land lijkt dus voor de meeste Syriërs in de nabije toekomst geen reële optie. Mocht terugkeer naar Syrië wel mogelijk zijn, dan zou een vijfde van de Syriërs willen terugkeren. Meer dan de helft van de Syriërs wil niet terug,

een kwart weet het nog niet. Redenen die mensen aanvoeren om weer in Syrië te willen wonen zijn voornamelijk emotioneel van aard, het is het moederland en men voelt zich daar thuis, vrienden en familie zijn daar.

Ook het feit dat veel Syriërs hun gezin naar Nederland hebben laten overkomen, impliceert dat velen hun toekomst in Nederland zien dan wel dat de overkomst van het gezin er de facto toe leidt dat zij in Nederland blijven.

Opleidingsniveau

Niet alleen hogeropgeleiden onder de Syriërs

Meer dan 90% van de Syriërs in dit onderzoek heeft in Syrië een opleiding gevolgd.

Het niveau daarvan loopt uiteen: ongeveer een derde heeft een opleiding gevolgd in het hoger onderwijs, een derde in het hoger middelbaar en beroepsonderwijs en een derde in het basis- en lager middelbaar onderwijs.

Om vast te stellen met welke diploma's Syriërs naar Nederland zijn gekomen, is gekeken naar het hoogst behaalde diploma dat in Syrië of in een ander land dan Nederland of Syrië is behaald. De helft heeft een diploma van het lager middelbaar onderwijs of lager (13% geen diploma, 18% heeft ten hoogste basisonderwijs en 19% lager middelbaar onderwijs, in totaal 50%). Verder heeft 31% een diploma van het hoger middelbaar en beroepsonderwijs en 20% een diploma in het hoger onderwijs, dus op hbo/wo-niveau. Het idee dat de Syrische groep overwegend uit hogeropgeleiden zou bestaan klopt dus niet. Daarbij is het wel relevant om te benadrukken dat het aandeel dat een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd, beduidend hoger ligt dan het aandeel gediplomeerden van het hoger onderwijs. De oorlog en vlucht zullen redenen zijn waarom men deze opleiding niet altijd heeft kunnen afronden.

We kunnen met enige voorzichtigheid een vergelijking maken met andere migrantengroepen. Het opleidingsniveau van de Syrische statushouders lijkt het meest op dat van de Afghaanse en Iraakse groep: een aanzienlijk deel lageropgeleiden, maar ook een forse groep hogeropgeleiden. De groep hogeropgeleiden is bij Syriërs groter dan bij personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond, waarbij we aantekenen dat het bij de Turkse en Marokkaanse groep veel vaker om Nederlandse diploma's gaat.

Participatie in het Nederlandse onderwijs niet groot, nog bijna niemand heeft een Nederlands diploma

Volgens ons onderzoek participeert 15% van de Syrische statushouders in het Nederlandse onderwijs. Bijna niemand heeft al een Nederlands diploma (3%). Dit blijken bovendien in meerderheid mensen te zijn die aangeven dat ze schakelklassen hebben afgerond, die hoofdzakelijk gericht zijn op het leren van de Nederlandse taal.

Het is belangrijk om de onderwijsloopbaan van Syriërs in de komende jaren te blijven volgen. Aan het opleidingsniveau van Syriërs kan nog veel veranderen. Daarbij is het een belangrijke vraag in hoeverre jongvolwassen Syriërs die niet meer leerplichtig zijn, daadwerkelijk aan een Nederlandse onderwijsloopbaan beginnen en deze met een diploma

afronden. Eerdere onderzoeken lieten zien dat betrekkelijk weinig personen uit vluchtelingengroepen uiteindelijk een Nederlands diploma hebben behaald, terwijl dit juist voor de integratie van groot belang is.

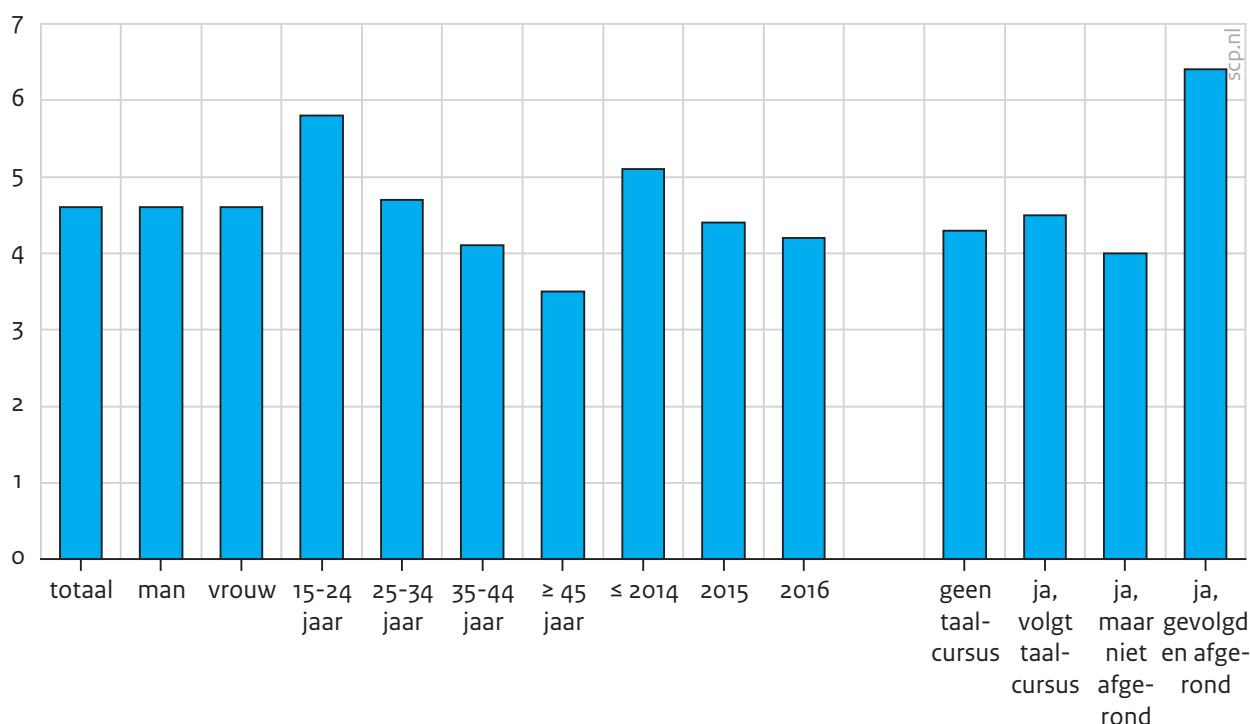
Beheersing van het Nederlands

Syrische statushouders geven zichzelf een onvoldoende voor beheersing Nederlandse taal

De respondenten is gevraagd om hun beheersing van de Nederlandse taal uit te drukken in een rapportcijfer tussen de 1 en 10. Met een gemiddelde score van 4,6 geven de Syriërs zichzelf een onvoldoende. Dat is gezien de korte verblijfsduur van deze groep geen verrassende uitkomst. Tussen mannen en vrouwen bestaat geen verschil (figuur S.1). Jongeren, Syriërs die in 2014 of daarvoor naar Nederland zijn gekomen en degenen die een Nederlandse taalcursus hebben gevolgd en afgerond, hebben de beste beheersing van het Nederlands.

Figuur S.1

Eigen inschatting van de beheersing van de Nederlandse taal,^a naar geslacht, leeftijd, jaar van aankomst en volgen van taalcursus, 2017 (in gemiddelde rapportcijfers)

a Respondent is gevraagd hoe goed men zelf vindt dat men de Nederlandse taal spreekt, en een rapportcijfer te geven op een schaal van 1 tot 10, waarbij 10 een goede beheersing van de Nederlandse taal uitdrukt.

Bron: scp/cbs (NSN 2017), gewogen gegevens

Nog weinig Syriërs hebben de inburgering afgerond, veelvuldige deelname taalcursussen

Het inburgeringsbeleid heeft als belangrijke doelstelling om de Nederlandse taalvaardigheid te verbeteren. De meeste statushouders zijn inburgeringsplichtig, dat wil zeggen dat

zij binnen drie jaar na hun statusverlening de inburgeringsexamens moeten hebben gehaald. In dit onderzoek geeft een tiende van de ondervraagden aan dat ze inmiddels alle inburgeringsexamens hebben gehaald. Anderen hebben nog niet alle of nog geen enkel inburgeringsexamen gehaald. Ongeveer een derde van de ondervraagden geeft aan dat het inburgeringsexamen niet op hen van toepassing is. Op basis van dit onderzoek kunnen we niet precies achterhalen waarom zij van mening zijn dat ze niet hoeven in te burgeren. Dit kan terecht zijn (bijvoorbeeld vanwege medische redenen of het volgen van een studie die leidt tot een startkwalificatie), maar niet kan worden uitgesloten dat een deel van de Syriërs ten onrechte vindt dat zij niet hoeven in te burgeren. Dit vergt nader onderzoek. Het beheersen van de Nederlandse taal in woord en geschrift vormt de basis van het inburgeringsexamen. Niet minder dan 80% van de Syrische statushouders in dit onderzoek geeft aan op dit moment een taal cursus te volgen. Slechts 7% geeft aan dit niet te doen, de anderen hebben eerder een taal cursus gevolgd. Dit wijst dus op een breed gevoelde noodzaak om in het Nederlands te investeren.

Gezondheid

Veel Syrische statushouders hebben psychische problemen

Uit onderzoek onder vluchtelingengroepen die eerder naar Nederland zijn gekomen, weten we dat psychische problemen vaak voorkomen. Onder Syriërs is dit ook het geval. Met behulp van vijf vragen over de gemoedstoestand in de afgelopen vier weken is een maat voor psychische gezondheid vastgesteld. Deze maat, die ook in ander onderzoek wordt gebruikt, wijst uit dat 41% van de Syriërs in dit onderzoek als psychisch ongezond kan worden aangemerkt. Ze zijn bijvoorbeeld vaak zenuwachtig, somber en neerslachtig. Uit onderzoek onder de bevolking in Nederland komt een aandeel naar voren dat lager is dan 15%. Bij de Syrische statushouders verschilt de mate van psychische ongezondheid niet noemenswaardig tussen leeftijdsgroepen (zie figuur S.2).

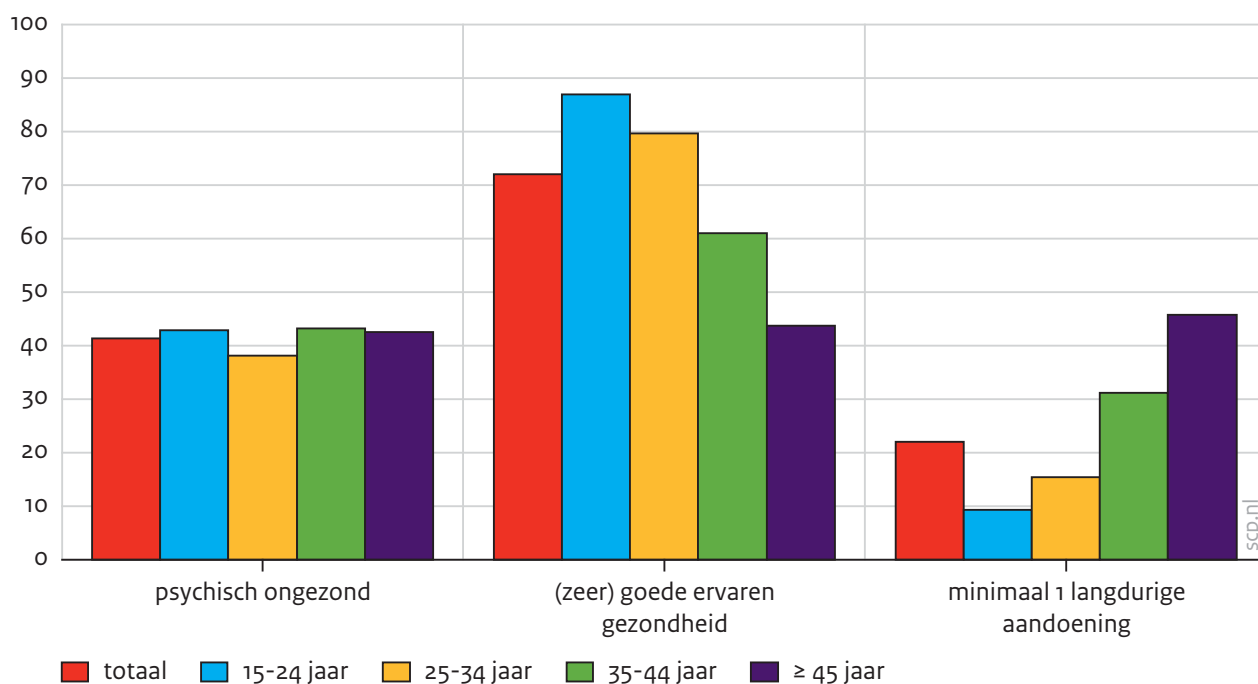
Fysieke gezondheid vooral slechter bij oudere Syriërs

Bij jonge Syriërs zijn de percentages met langdurige aandoeningen, met beperkingen en met een (zeer) goede ervaren gezondheid ongeveer gelijk aan de percentages bij jonge mensen in de algemene bevolking van Nederland. Met toenemende leeftijd krijgen mensen meer langdurige aandoeningen en beperkingen en wordt de ervaren gezondheid minder. Deze achteruitgang van de gezondheid is bij de Syrische statushouders opvallend veel sterker dan in de algemene bevolking en op middelbare leeftijd zijn de Syriërs duidelijk minder gezond dan leeftijdgenoten in de algemene bevolking.

Leefstijl is een belangrijke determinant van gezondheid. In de groep van Syrische statushouders is het percentage met overgewicht (oplopend van 26% bij de jongeren tot 75% van de 45-plussers) zorgelijk hoog, evenals het percentage rokers onder vooral de Syrische mannen (63%).

Figuur S.2

Psychische en fysieke gezondheid, naar leeftijd (in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Verreweg de meeste statushouders (94%) zijn ingeschreven bij een huisartsenpraktijk. Vergeleken met de algemene bevolking van Nederland maken de Syriërs wat meer gebruik van huisartsen- en specialistenzorg, wat past bij hun minder goede gezondheid. Zij maken echter minder gebruik van psychische gezondheidszorg. Vooral de jongeren gaan minder naar de tandarts dan hun leeftijdgenoten in de algemene bevolking. De meeste Syriërs vinden dat hun huisarts goed naar hen luistert en goed advies geeft, maar 40% (ouderen meer dan jongeren) ervaart problemen met de Nederlandse taal in het contact met de huisarts. Ruim de helft van de Syriërs vindt dat zij, als zij antibiotica nodig hebben, die niet altijd door de huisarts voorgeschreven krijgen.

S.4 Integratiedimensies

Structurele positie

Bij de structurele dimensie van integratie gaat het onder meer over de positie op de arbeidsmarkt, de uitkeringsafhankelijkheid en de financiële situatie.

Nederlandse arbeidsloopbaan nog nauwelijks van de grond gekomen

De belangrijkste conclusie over de structurele positie is dat het grootste deel van de statushouders (78%) de stap naar de arbeidsmarkt (nog) niet heeft gemaakt. Zij behoren niet tot de beroepsbevolking, wat wil zeggen dat ze geen betaald werk hebben, daar niet naar zoeken en daar niet beschikbaar voor zijn. Niet onbelangrijk om te melden is dat statushouders gerechtigd zijn om op de arbeidsmarkt te participeren.

Werkenden: flexibele, kleine banen op een laag niveau

Weinig Syriërs (12%) hebben betaald werk. Onder de werkenden zijn jongeren en schoolgaanden oververtegenwoordigd. Het gaat doorgaans om flexibele (92%) en deeltijdbanen (slechts 29% heeft een voltijd baan [≥ 35 uur per week]). Van de werkende statushouders is 12% zelfstandige. Vier op de vijf zijn werkzaam in de laagste twee beroepsniveaus, waaronder 26% op het laagste niveau. Op de hoogste twee beroepsniveaus samen is 18% van de werkende statushouders werkzaam, dat is heel weinig in vergelijking met autochtone Nederlanders of andere migrantengroepen. Bijna de helft (47%) van de statushouders geeft aan onder zijn of haar niveau te werken.

Hoog aandeel in de bijstand

De geringe arbeidsmarktparticipatie van de Syrische statushouders gaat hand in hand met een zeer hoge bijstandsafhankelijkheid (90%). Bijna niemand houdt geld over en een aanzienlijk deel (42%) heeft te weinig geld om van rond te komen. Grofweg is een derde (zeer) tevreden, een derde neutraal en een derde (zeer) ontevreden over de financiële situatie.

Groot contrast tussen positie in Nederland en in Syrië

Het contrast tussen de sociaaleconomische positie in Nederland en de positie die statushouders in Syrië hadden, is groot. Bijna niemand gaf aan dat ze in Syrië werkloos waren. Iets meer dan de helft (55%) van de Syrische statushouders had in Syrië werk, iets minder dan een derde gaf aan toen scholier te zijn geweest (30%). Ongeveer een kwart (27%) van de Syrische vrouwen was werkzaam in Syrië en 42% gaf aan dat de primaire activiteit bestond uit de zorg voor het huishouden. De in Syrië uitgeoefende beroepen zijn ingedeeld in vier beroepsniveaus. Ruim de helft van degenen met werk in Syrië had een beroep op niveau 2 (59%), rond een kwart werkte op het hoogste niveau (24%). Daarnaast was 16% werkzaam op niveau 3. Werkenden die in Syrië een beroep hadden op het laagste niveau (2%), lijken er niet in te zijn geslaagd om naar Nederland te komen. Opvallend is dat ruim de helft (51%) van de werkende vrouwen in Syrië een beroep uitoefende op het hoogste niveau. De meeste Syrische vrouwen hadden geen betaald werk in Syrië, maar degenen met werk deden dit vaak op hoog niveau.

Sociaal-culturele positie

Aan de sociaal-culturele positie onderscheiden we de mate van identificatie met de herkomstgroep en met Nederlanders, de aard en samenstelling van sociale netwerken en waardeoriëntaties.

Een derde van de Syriërs voelt zich Nederlander

Een derde van de Syriërs geeft aan zich Nederlander te voelen. Gezien de korte verblijfsduur is dit een opvallend hoog aandeel. Wat hier mogelijk meespeelt, is dat Syriërs zich hier veilig voelen en het fijn vinden om in Nederland te kunnen wonen. Syriërs zijn over verschillende aspecten van het leven hier opvallend gunstig gestemd.

Veel contact met autochtone Nederlanders, maar ook met Syriërs binnen en buiten Nederland

Het merendeel (61%) van de Syriërs geeft aan ten minste wekelijks contact met autochtone Nederlandse vrienden of kennissen te hebben, hetzelfde geldt voor contact met autochtone Nederlandse burens (59%). Een kleine groep van 14% geeft aan nooit contact te hebben met autochtone Nederlanders. Ook geeft het merendeel (59%) van de Syriërs aan ten minste wekelijks contact te hebben met Syrische vrienden of kennissen in Nederland en driekwart heeft contact met familie en vrienden buiten Nederland (ruim een derde (36%) heeft zelfs dagelijks contact).

Contact met autochtone Nederlanders én contact met Syriërs

Veel Syrische statushouders (41%) hebben ten minste wekelijks contact met zowel andere Syriërs als autochtone Nederlanders. We zien dit vooral bij jongeren en mannen. Een vijfde (21%) heeft zowel weinig contact met autochtone Nederlanders als met leden van de herkomstgroep. Bijna driekwart (73%) van de statushouders geeft aan dat hun sociale contacten zijn toegenomen het afgelopen halfjaar.

Als het gaat om het zwaartepunt van de sociale contacten is het deel onder de Syrische statushouders dat aangeeft meer contact te hebben met leden van de herkomstgroep (42%), ongeveer even groot als het deel dat evenveel contact heeft met leden van de Syrische groep als met autochtone Nederlanders (40%). Het deel dat aangeeft meer contact te hebben met autochtone Nederlanders, is duidelijk kleiner (18%).

Er is minder contact met personen uit een andere migrantengroep dan met personen uit de herkomstgroep of autochtone Nederlanders, ongeveer een kwart (26%) heeft ten minste wekelijks een dergelijk contact.

Egalitaire opvattingen over man-vrouwrollen, homoseksualiteit gevoelig thema

Bij het belang van onderwijs maken Syrische statushouders geen verschil tussen jongens en meisjes. Met betrekking tot geldzaken en werk zijn de opvattingen wat minder egalitair, maar nog steeds geeft ongeveer twee derde aan het (helemaal) niet eens te zijn met de stelling dat het voor jongens belangrijker is om hun eigen geld te verdienen of dat beslissingen over grote aankopen het beste door mannen kunnen worden genomen. Iets minder dan de helft vindt niet dat dat een vrouw moet stoppen met werken bij het krijgen van een kind en ruim een derde (36%) geeft expliciet aan het niet eens te zijn met de stelling dat de man het beste de verantwoordelijkheid kan hebben voor het geld. De groep die het langste in Nederland verblijft, heeft de meest progressieve opvattingen over de rolverdeling tussen mannen en vrouwen.

De acceptatie van homoseksualiteit lijkt een gevoelig punt te zijn onder de Syrische statushouders: minder dan een vijfde (18%) geeft aan het (helemaal) eens te zijn met de stelling dat het goed is dat homoseksuelen met elkaar mogen trouwen; ongeveer de helft is het (helemaal) eens met de stelling dat homoseksualiteit van een kind problematisch is. Ook wil een aanzienlijk deel geen antwoord geven bij deze stelling.

Meerderheid van Syriërs is religieus, niet vaak bezoek van religieuze bijeenkomst

Een grote meerderheid van de Syriërs (85%) geeft aan gelovig te zijn (76% is moslim, 8% is christen). Betrekkelijk weinig Syrische gelovigen bezoeken een religieuze bijeenkomst: ongeveer twee derde (65%) doet dit hooguit een paar keer per jaar, ongeveer een kwart (27%) doet dit wekelijks. Mogelijk heeft het geringe bezoek aan een religieuze bijeenkomst te maken met het ontbreken van voor Syriërs geschikte moskeeën of kerken. Het merendeel van de Syrische gelovigen bidt dagelijks en ruim driekwart van de Syrische moslima's draagt een hoofddoek. Voor ruim driekwart is het geloof erg belangrijk in het dagelijks leven: de helft van de Syrische statushouders is het eens met de stelling dat gelovigen moeten leven volgens de regels van hun geloof en voor een groot deel van de gelovige Syrische statushouders is het geloof heel belangrijk en doet het pijn als iemand iets slechts zegt over hen geloof (78%).

5.5 Interactie met ontvangende samenleving

Integratieonderzoek richt zich ook op in- en uitsluitingsprocessen aan de kant van de ontvangende samenleving. Dergelijke processen kunnen te maken hebben met discriminatie, waardoor bijvoorbeeld kansen op de arbeidsmarkt en toegang tot sociale netwerken belemmerd worden. Ook inhoud en uitvoering van beleid kunnen leiden tot uitsluiting. De betekenis van de ontvangende samenleving is uiteraard een zeer breed thema, dat in onze survey slechts voor een deel aan bod komt. Er is informatie verzameld over ervaren discriminatie; ook is gevraagd of men het gevoel heeft dat migranten in Nederland al dan niet geaccepteerd worden en wat men van het leven in Nederland in het algemeen vindt. Daarnaast hebben we informatie over welke ervaringen statushouders hebben met een aantal vormen van beleid in Nederland.

Syriërs oordelen gunstig over hun leven in Nederland

Ondanks de lage arbeidsparticipatie en geringe financiële mogelijkheden oordelen de Syriërs in dit onderzoek gunstig over het leven in Nederland. Meer dan driekwart voelt zich hier thuis en men geeft gemiddeld een 8,5 voor hun leven in Nederland. Syrische statushouders oordelen ook gunstig over het maatschappelijke klimaat voor migranten. Zij zijn namelijk in overgrote meerderheid van mening dat Nederland een gastvrij land is voor migranten, openstaat voor andere culturen en een plek is waar de rechten van migranten worden gerespecteerd. Ook is er aanzienlijke bijval voor de stelling dat je in Nederland als migrant alle kansen krijgt. Veel Syriërs zijn van mening dat discriminatie niet zo vaak voorkomt. Ongeveer driekwart van de Syrische statushouders denkt dat discriminatie van migranten nooit of bijna nooit voorkomt, er zijn bijna geen mensen die vinden dat dit (zeer) vaak gebeurt. Bijna twee derde zegt nooit zelf geconfronteerd te zijn geweest met discriminatie en een kwart geeft aan bijna nooit met discriminatie te maken te hebben gehad. Nog minder vaak is discriminatie door Syriërs of andere migranten aan de orde. Op al deze onderwerpen – thuis voelen, maatschappelijk klimaat, discriminatie – zijn Syrische statushouders positiever dan de vier grote migrantengroepen (onderzoek uit 2015 onder

personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse achtergrond: Huijnk en Andriessen 2016) en vluchtelingengroepen (onderzoek uit 2009 onder personen met een Afghaanse, Somalische, Iraakse en Iraanse achtergrond: Dourleijn en Dagevos 2011). Het gunstige oordeel van Syriërs over Nederland hangt waarschijnlijk samen met het gevoel hier veilig te zijn. Ook zal Nederland worden vergeleken met de huidige situatie in Syrië, met de vlucht, en met het verblijf in andere landen onderweg. Verder mag niet worden uitgesloten dat sociale wenselijkheid en een zekere hoffelijkheid jegens Nederland en zijn bewoners een rol speelt in de antwoorden over Nederland. Maar we denken niet dat dit de enige verklaring is. Optimisme en tevredenheid zijn kenmerkend voor veel migrantengroepen die nog maar kort in Nederland zijn. Onderzoek onder andere migrantengroepen laat zien dat dit aan slijtage onderhevig is naarmate men langer in Nederland verblijft. Het referentiekader verandert, de eigen aspiraties nemen toe, maar de positieverwerving en acceptatie blijken problematischer dan bij aanvang werd gedacht.

Ervaringen met beleid: opvang, maatschappelijke begeleiding en taal

Bijna alle Syriërs in dit onderzoek hebben in de opvang gezeten. In totaal is 60% van de onderzochte groep (zeer) tevreden over het verblijf in de opvang. Een vijfde is tevreden noch ontevreden en een vijfde van de Syriërs is (zeer) ontevreden. Al met al is toch een aanzienlijke groep niet of maar matig tevreden. Ruim 80% is (zeer) tevreden over de medewerkers van de opvang en over de veiligheid in de opvang. Minder is men te spreken over de privacy en over het eten, waar ongeveer de helft (zeer) tevreden over is. Nadat statushouders in een gemeente zijn gaan wonen, komen ze in aanmerking voor maatschappelijke begeleiding. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de organisatie hiervan. De begeleiding richt zich onder meer op het bieden van praktische hulp bij het invullen van formulieren en het regelen van geldzaken. Daarnaast is het de bedoeling dat aandacht uitgaat naar hulp bij de start van de inburgering en dat participatie wordt gestimuleerd. Bijna alle statushouders in dit onderzoek ontvangen momenteel maatschappelijke begeleiding of zijn hiermee eerder in aanraking geweest. De tevredenheid hierover is groot; slechts 7% van de Syrische statushouders is hierover (zeer) ontevreden. Syrische statushouders zijn vaker ontevreden over de gevolgde taalcursussen; twee derde is (zeer) tevreden, de anderen niet of maar matig tevreden.

5.6 Mannen en vrouwen

Hiervoor hebben we voor de gehele groep de belangrijkste bevindingen beschreven. In hoeverre er opvallende verschillen en overeenkomsten bestaan tussen Syrische mannen en vrouwen, vatten we in deze paragraaf samen. We maken gebruik van hetzelfde onderscheid in beïnvloedende factoren/hulpbronnen, integratiedimensies en ontvangende samenleving. De belangrijkste bevindingen staan in tabel S.1.

In de survey zijn mannen oververtegenwoordigd (68% is man). Dit weerspiegelt de migratiegeschiedenis van de Syrische groep, bij wie mannen als eersten kwamen; later kwamen er relatief meer Syrische vrouwen naar Nederland, vaak als nareiziger. De verdeling tussen

mannen en vrouwen was vooral scheef in de groep die in of voor 2014 in Nederland arriveerde (75% versus 25%); vrouwen zijn oververtegenwoordigd in de groep die in 2016 naar Nederland kwam (44% versus 56%).

Als we kijken naar de *beïnvloedende factoren/hulpbronnen*, wordt duidelijk dat Syrische vrouwen op een aantal terreinen een minder gunstige uitgangspositie hebben dan mannen. Mannen waren voordat zij naar Nederland kwamen aanzienlijk vaker actief op de arbeidsmarkt, terwijl vrouwen vaak huisvrouw waren in Syrië. Ook spreken de mannen beter Engels. Het aandeel Syrische vrouwen in Nederland met psychische problemen is zelfs nog wat groter dan bij de Syrische mannen. Deze verschillen zorgen ervoor dat vrouwen, vergeleken met Syrische mannen, in Nederland starten met een grotere achterstand. Er zijn echter ook terreinen waar vrouwen niet onderdoen voor de mannen. Zo hebben mannen en vrouwen gemiddeld genomen ongeveer hetzelfde gerealiseerde opleidingsniveau – voor beide groepen geldt dat ongeveer een vijfde deel hoogopgeleid is. Mannen en vrouwen verschillen niet noemenswaardig voor wat betreft de beheersing van de Nederlandse taal. Tot slot geldt dat van de groep vrouwen die in Syrië actief waren op de arbeidsmarkt (27% van alle vrouwen), het beroepsniveau hoger was dan dat van werkende mannen: 51% van hen was werkzaam op het hoogste niveau, vergeleken met 19% van de mannen. Op dit gebied scoren vrouwen dus beter dan mannen. Verder wijzen de bevindingen erop dat tijdens de vlucht vrouwen minder ontberingen hebben moeten doorstaan. Van degenen die (deels) over land zijn gevlucht, rapporteren mannen ongunstigere omstandigheden dan vrouwen. Vrouwen zijn ook vaker met het vliegtuig gekomen.

In Nederland blijft de *structurele positie* van Syrische vrouwen achter bij die van de mannen. Zo is 4% van de vrouwen werkzaam, tegenover 15% van de mannen. Een ander belangrijk verschil zit hem in de participatie in de beroepsbevolking: dit zijn mensen die betaald werk hebben of actief naar betaald werk zoeken en hiervoor beschikbaar zijn. Syrische vrouwen behoren heel vaak niet tot de beroepsbevolking (91%), tegen 72% van de mannen. Dit komt doordat vrouwen minder vaak betaald werk hebben en daar nog minder vaak naar zoeken. Hierbij moet worden aangemerkt dat vrouwen gemiddeld genomen wat korter in Nederland zijn.

Er is gekeken naar verschillende aspecten van de *sociaal-culturele positie* van statushouders. Hieruit maken we op dat de sociaal-culturele afstand tot Nederland bij Syrische vrouwen gemiddeld genomen groter is dan bij mannen. Vrouwen identificeren zich wat minder sterk met Nederland, hebben een sterkere voorkeur om ooit terug te keren naar Syrië, en hebben minder sociale contacten met Nederlanders. Daarnaast vertonen vrouwen een grotere religieuze betrokkenheid en religieuze identificatie. Als het gaat om opvattingen over de rollen van mannen en vrouwen, dan zijn Syrische vrouwen wat progressiever dan de mannen. De acceptatie van homoseksualiteit is daarentegen bij vrouwen geringer dan bij de mannen.

Vrouwen en mannen verschillen niet noemenswaardig in hun beeld van de *ontvangende samenleving*. De overgrote meerderheid voelt zich thuis, geeft een hoog rapportcijfer voor het leven hier, voelt zich veilig en oordeelt gunstig over het maatschappelijk klimaat voor migranten in Nederland.

Tabel S.1

Mannen en vrouwen op een aantal kernindicatoren vergeleken, 2017 (in procenten en in gemiddelde rapportcijfers)

	mannen	vrouwen
aandeel in de survey (totaal)	68	32
jaar van aankomst		
≤ 2014	75	25
2015	66	34
2016	44	56
beïnvloedende factoren/hulpbronnen		
hogeronderwijsdiploma	21	22
was voor vertrek uit Syrië werkzaam	68	27
was werkzaam op hoogste beroepsniveau (4) in Syrië (werkende beroepsbevolking)	19	51
Nederlandse taalbeheersing (schaal 1-3)	1,8	1,8
spreekt geen Engels	32	40
psychisch ongezond	40	45
structurele en sociaal-culturele positie		
nettoparticipatie in Nederland	15	4
behoort niet tot de beroepsbevolking	72	91
ten minste wekelijks contact met Nederlanders	64	55
voelt zich (sterk) Nederlands	36	28
ontvangende samenleving		
voelt zich thuis in Nederland	79	78
tevredenheid over leven in Nederland (schaal 1-10)	8,6	8,4

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Wat deze bevindingen betekenen voor het verdere verloop van de integratie van vrouwen op verschillende terreinen laat zich nog niet goed voorspellen. Veel vrouwen zijn nog maar heel kort in Nederland en hoe zij hun weg in Nederland gaan vinden, moet zich nog helemaal uitkristalliseren. Het is te verwachten dat de verschillen tussen vrouwen onderling behoorlijk groot zullen zijn. De Syrische vrouwen laten immers een behoorlijke verscheidenheid zien in achtergrondkenmerken. Een aanzienlijk deel is hogeropgeleid en heeft gewerkt in hogere beroepen, een groep waarvan verwacht kan worden dat zij op termijn de arbeidsmarkt zullen betreden. Uit eerder onderzoek weten we echter dat ook met een hogere opleiding vrouwen uit migrantengroepen maar moeizaam aansluiting vinden op de Nederlandse arbeidsmarkt. Naast de hogeropgeleide vrouwen is er onder de Syrische statushouders een aanzienlijke groep vrouwen die lager zijn opgeleid en in Syrië geen betaald werk verrichtten. Hun afstand tot de Nederlandse arbeidsmarkt is waarschijnlijk groot en het is de vraag of zij de weg naar de arbeidsmarkt zullen vinden. Het feit dat zij op

minder sterke hulpbronnen kunnen bogen zal hierbij een belemmerende factor kunnen zijn. Waar we met dit materiaal niet zo'n duidelijk zicht op hebben is welke processen zich voordoen binnen huishoudens. We hebben gezien dat in de afgelopen jaren veel Syriërs herenigd zijn met hun gezin. Dit is doorgaans een traject dat veel tijd en energie kost. Gezinsleden die soms jaren los van elkaar hebben geleefd, moeten weer aan elkaar wennen en dit kan leiden tot spanningen. Daar komt bij dat ouders en kinderen veel hebben meegemaakt, wat zich weerspiegelt in het hoge aandeel mensen – jong en oud – met psychische problemen. Binnen gezinnen bestaat het risico dat er spanningen ontstaan. Die spanningen kunnen ook gevoed worden doordat Syrische vrouwen, aangekomen in Nederland, een andere rol wensen dan ze in Syrië gewend waren. Het is in dit verband interessant dat uit dit onderzoek blijkt dat vrouwen progressievere opvattingen hebben dan mannen over de rol van mannen en vrouwen in het maatschappelijk leven. Nader onderzoek moet duidelijk maken welke processen zich binnen Syrische huishoudens afspelen en welke consequenties deze hebben voor de positieverwerving van vrouwen.

5.7 Samenvatting onderzoek Syrische kinderen

Integratieprocessen verlopen voor vluchtelingenkinderen vaak anders en sneller dan voor hun ouders. Door de omgang met autochtone kinderen en het volgen van Nederlands onderwijs beheersen zij bijvoorbeeld vaak in korte tijd de Nederlandse taal. Om zicht te krijgen op de situatie en ervaringen bij kinderen is aan respondenten met kinderen tussen de 4 en 17 jaar gevraagd of zij aanvullende vragen over een kind wilden beantwoorden.

Ouders zeer optimistisch over het leven van hun kinderen

Ouders zijn positief over het leven van hun kinderen in Nederland. Ze geven het leven van hun kind een hoog cijfer (8,6) en geven aan dat bijna alle kinderen (96%) zich thuis voelen in Nederland. Alhoewel 30% van de ouders aangeeft dat het kind heimwee heeft, is het deel dat zegt dat het kind weer in Syrië zou willen wonen, zeer klein (11%). De emotionele en opvoedkundige relatie met het kind is volgens de ouders goed: ruim driekwart geeft aan zich (bijna) nooit zorgen te maken over hun kind. Vrijwel alle ouders zijn zeer tevreden over hoe de opvoeding verloopt en vinden dat ze goed in staat zijn voor het kind te zorgen. Maar weinig ouders (een tiende) hebben het gevoel de opvoeding niet aan te kunnen, dat is lager dan in de gehele Nederlandse bevolking.

De gezondheid van de Syrische kinderen is volgens hun ouders goed, ze verzuimen niet meer dan Nederlandse kinderen wegens ziekte en het percentage ouders dat de gezondheid als (zeer) goed beoordeelt (93%), komt ongeveer overeen met de zelfrapportage van jongeren in de algemene bevolking. Het aandeel dat het afgelopen jaar naar de tandarts is geweest (80%) blijft achter bij dat van kinderen in de gehele bevolking (95%). Twee derde geeft aan dat het kind het afgelopen jaar naar een huisarts is geweest, dat komt overeen met het bezoek aan de huisarts van Syrische volwassenen en ligt hoger dan bij kinderen in de algemene bevolking. Bijna alle ouders (95%) geven aan dat het kind meestal tot altijd goed slaapt.

Vluchtelingenkinderen doen op veel terreinen volop mee, maar soms zijn er ook achterstanden

Een klein deel van de ouders (13%) geeft aan helemaal nooit Nederlands met hun kind te spreken, een vijfde geeft juist aan dat altijd of vaak te doen. Ruim de helft van de ouders geeft aan dat hun kind nooit problemen heeft met de Nederlandse taal. Het aandeel dat nooit moeite met de Nederlandse taal heeft, is voor de groep Syrische 12-17-jarigen (53%) relatief laag. Bijna alle kinderen (95%) gaan vaak of altijd graag naar school. Van de ouders rapporteert 87% dat hun kind nooit gepest wordt op school (wat in lijn is met het aandeel onder de algehele bevolking). Bijna een kwart van de Syrische ouders (22%) geeft aan dat het kind zich soms, vaak of altijd gediscrimineerd voelt. Ruim vier vijfde (82%) van de kinderen heeft op school veel vrienden. Het deel dat daar helemaal geen vrienden heeft, is zeer klein (2%). Ruim de helft (54%) heeft veel vrienden buiten schooltijd. Weinig ouders (8%) geven aan dat hun kind vooral Syrische vrienden heeft, het deel van de kinderen dat vooral Nederlandse vrienden heeft is aanzienlijk groter (44%). Ongeveer de helft van de Syrische ouders geeft aan dat de herkomst van de vrienden van hun kind gemengd is. Een groot deel (82%) van de vluchtelingenkinderen doet mee aan dagjes uit vanuit school. Het aandeel dat aan buitenschoolse activiteiten meedoet (23%), ligt lager. Ongeveer een derde van de kinderen (34%) zit bij een sportclub of vereniging, dit aandeel is aanzienlijk kleiner dan bij de algemene bevolking. De zwemvaardigheid van Syrische kinderen is beperkt – iets meer dan een derde (37%) kan zwemmen - en blijft achter bij zowel de autochtone bevolking als andere migrantengroepen. Dit deel zal weliswaar waarschijnlijk snel toenemen (bijna een kwart (23%) van de kinderen zit namelijk momenteel op zwemles), maar dat laat onverlet dat een aanzienlijk deel (40%) niet kan zwemmen en ook niet bezig is om dit te leren. Oudere kinderen kunnen wel vaker zwemmen dan de jonge, maar het aandeel van Syrische kinderen tussen de 12 en 17 jaar dat kan zwemmen (59%), blijft sterk achter bij dat van de algemene Nederlandse jeugd, waarvan bijna iedereen kan zwemmen.

Opvallend rooskleurig beeld van het leven van vluchtelingenkinderen

Uit ons onderzoek komt een overwegend positief beeld naar voren van het leven van Syrische kinderen in Nederland. Ouders zijn zeer tevreden over het leven van hun kind, over de band met hun kinderen en over het verloop van de opvoeding. Het merendeel van de kinderen voelt zich thuis in Nederland en ondanks dat een deel last heeft van heimwee, wil maar een klein deel terug naar Syrië. Volgens ouders is het goed gesteld met de gezondheid, wordt de Nederlandse taal al vaak goed gesproken en zijn er veel (autochtone) vriendschappen, zowel binnen als buiten schoolverband. Kinderen lijken in toenemende mate hun weg in de Nederlandse samenleving te vinden. De kinderen die het langste in Nederland verblijven, spreken beter Nederlands, hebben meer (Nederlandse) vrienden en doen meer mee met activiteiten buiten schooltijd. Dit alles stemt positief. Enerzijds is dit in lijn met het idee dat juist voor (jonge) kinderen integratieprocessen relatief snel kunnen verlopen (Beck et al. 2012; Maliepaard et al. 2017). Anderzijds is het opvallend, gezien de doorgaans moeilijke omstandigheden waar vluchtelingengezinnen mee geconfronteerd

zijn en worden. Denk bijvoorbeeld aan de traumatische ervaringen rondom de vlucht en in het herkomstland, de vaak beperkte financiële middelen, de onzekerheid over de toekomst en achtergebleven familieleden en de nog beperkte kennis van de Nederlandse samenleving (Van Schie en Van den Muijsenbergh 2017; Tuk 2012). Professionals en deskundigen waarschuwen vaak voor een verhoogd risico op psychische problematiek bij vluchtelingenkinderen.

Kanttekeningen bij het optimistische beeld: ontbrekend kinderperspectief en punten van aandacht

Bij het overwegend positieve beeld zijn een aantal belangrijke kanttekeningen te plaatsen. Allereerst is het onderzoek gebaseerd op antwoorden van de ouders. Ouders weten niet altijd precies wat er speelt bij hun kinderen, kunnen sommige zaken – zoals de Nederlandse taalbeheersing – wellicht moeilijk op waarde schatten en kunnen de neiging hebben om bepaalde onderwerpen rooskleuriger voor te stellen dan ze daadwerkelijk zijn (Vogels et al. 2017). Hoe kinderen zelf de band met hun ouders en de opvoeding ervaren weten we bijvoorbeeld niet. Vluchtelingenkinderen moeten telkens schakelen tussen verschillende leefwerelden: op school, bij verenigingen, in contact met autochtone leeftijdsgenootjes en de situatie thuis. In al deze verschillende sferen zijn de omgangsvormen en verwachtingen niet altijd duidelijk en kunnen ze onderling sterk van elkaar afwijken. Uit onderzoek blijkt dat gevluchte ouders en kinderen relatief vaak uit elkaar groeien; waar kinderen veel in contact komen met de Nederlandse samenleving en bijbehorende gebruiken, kan dat botsen met de vaak kleinere leefwereld van hun ouders. Zij staan vaak verder van de Nederlandse samenleving af. Een mogelijke vervolgstap is om Syrische vluchtelingenkinderen zelf te bevragen over hun ervaringen in Nederland. Wat ook meespeelt bij de bevindingen is de gemiddeld lage leeftijd (9 jaar) van de kinderen uit dit onderzoek. Veel probleemgedrag manifesteert zich bijvoorbeeld vaak pas later, in de (vroege) adolescentie.

Het actief meedoen in de samenleving heeft voor migranten vaak een keerzijde. Bijna een kwart van de Syrische ouders geeft bijvoorbeeld aan dat het kind zich soms, vaak of altijd gediscrimineerd voelt. Ook zijn de beperkte financiële middelen en de gebrekkige kennis van de Nederlandse samenleving van invloed op de sociale participatie. Syrische kinderen zijn onder andere vanwege deze redenen minder vaak lid van een sportvereniging dan gemiddeld. Andere punten van aandacht zijn het relatief vaak bezoeken van de huisarts (ondanks de goede gerapporteerde gezondheid), het juist relatief weinig bezoeken van de tandarts en met name de beperkte zwemvaardigheid bij veel Syrische kinderen.

5.8 Conclusies

Dit onderzoek geeft een beeld van de groep Syriërs die de afgelopen jaren in Nederland zijn komen wonen. Het is tamelijk uitzonderlijk om onderzoek te doen naar de achtergrond en huidige positie van een groep die nog maar zo kort in Nederland verblijft. In deze paragraaf maken we de balans op in de vorm van de volgende conclusies.

Syriërs aan het begin van hun integratie in Nederland

Voor veel Syriërs is op dit moment participatie op de arbeidsmarkt nog een brug te ver. Hun leven staat in het teken van gezinshereniging, leren van de Nederlandse taal, wennen aan een nieuwe omgeving en bijkomen van de vlucht en de opvang. Gezinshereniging kost doorgaans tijd, energie en geld. Voor velen zal het slagen daarvan een opluchting zijn, maar ook breekt een periode aan van wennen aan het nieuwe huishouden, waarvan de samenstelling soms jaren een andere is geweest. Syriërs zijn bijna zonder uitzondering bezig met het leren van de Nederlandse taal, waarmee ze zich voorbereiden op de inburgeringsexamens. De meeste Syriërs hebben nog niet voldaan aan de inburgeringsplicht.

Structurele positie nog ongunstig, sociaal al behoorlijk aangehaakt

De gerichtheid op de arbeidsmarkt, tot uiting komend in actief zoekgedrag en beschikbaar zijn voor werk, is nog zeer beperkt. Ook hebben nog weinig Syriërs betaald werk, en voor zover dit het geval is gaat het doorgaans om flexibele en kleine banen op een laag niveau. Bijna iedereen is afhankelijk van de bijstand. Minder somber is het beeld van de sociaal-culturele positie. Afgemeten aan de sociale contacten met autochtone Nederlanders lijken Syriërs al behoorlijk ingebed te zijn in Nederland, voelt een opmerkelijk groot deel zich Nederlander en voelen velen zich thuis en tevreden met hun leven hier. De tamelijk grote tevredenheid over de werking van instituties past eveneens in dit positieve beeld. Deze bevindingen zijn mogelijk mede gekleurd door sociale wenselijkheid. Syrische statushouders vinden het misschien niet passend om kritisch te zijn over het land dat hen heeft toegelaten. Tegelijkertijd passen optimisme en vertrouwen bij migranten die nog maar kort in Nederland zijn, dat zien we ook bij andere migrantengroepen. Daarnaast zal in de beoordeling van Nederland en het leven hier steeds een vergelijking worden gemaakt met de situatie in Syrië en de vlucht naar Nederland. Het is de vraag hoe bestendig de positieve beeldvorming over Nederland is. Onderzoek onder andere migrantengroepen laat namelijk zien dat het ongenoegen en de ervaren ongelijkheid toenemen met de verblijfsduur.

Syriërs komen op veel punten overeen met andere vluchtelingengroepen

Op diverse punten zijn de overeenkomsten tussen de Syriërs en vluchtelingengroepen die eerder naar Nederland zijn gekomen, zoals de Irakezen en Afghanen, groot. Dit betreft onder meer het vaak voorkomen van psychische problemen en – zeker in de beginfase – de nodige problemen met het Nederlands. Een andere overeenkomst is het contrast tussen de sociaaleconomische positie in het land van herkomst en die in Nederland. Een dergelijke statusval heeft vaak negatieve gevolgen voor de persoon zelf en zijn of haar gezin. Syriërs en de andere vluchtelingengroepen lijken ook op elkaar doordat ze in de eerste jaren van het verblijf nauwelijks actief zijn op de arbeidsmarkt en een ongunstige structurele positie combineren met een gemengd netwerk en een behoorlijke tevredenheid met het leven hier.

Dat Syriërs overeenkomsten vertonen met andere vluchtelingengroepen stemt weinig optimistisch over de verwachte integratie. Die is immers bij de andere vluchtelingengroepen gemiddeld gesproken moeizaam verlopen. De belemmeringen lijken voor een

deel vergelijkbaar. Buitenlandse diploma's, ook van het hogere onderwijs, blijken op de Nederlandse arbeidsmarkt betrekkelijk weinig waard te zijn. Psychische problemen, voor de arbeidsmarkt weinig functionele netwerken en taalproblemen zijn andere belangrijke factoren die de integratie van vluchtelingengroepen in de weg staan. Afgaand op het verloop van de integratie en de blijvende achterstand van de eerste generatie vluchtelingen die eerder naar Nederland kwamen, is het voorland van Syriërs niet gunstig.

Nu gaat een vergelijking als deze altijd tot op zekere hoogte mank, omdat tijd en beleid anders zijn. Een verschil met eerdere vluchtelingengroepen is dat de Syrische statushouders duidelijk korter in de procedure hebben gezeten. Ze zijn in meerderheid tevreden over hun verblijf in de opvang en velen hebben hun tijd in de opvang benut om Nederlands te leren. We wezen al op de opmerkelijk positieve stemming over het leven in Nederland, die een uitdrukking lijkt te zijn van het streven om hier een nieuwe start te maken. En Syriërs zijn op dit moment bijna allemaal bezig om te investeren in de taal. Ook de gunstige conjunctuur van dit moment kan Syriërs de wind in de zeilen geven. Daarnaast kunnen de geïntensiveerde beleidsinspanningen op rijks- en gemeentelijk niveau een impuls geven aan de participatie. Blijft staan dat het een hele hijs zal zijn om er voor te zorgen dat deze groep het beter gaat doen dan eerdere vluchtelingengroepen. Op de arbeidsmarkt staan de Syriërs nog helemaal aan het begin en de hulpbronnen waarvan bekend is dat ze op de Nederlandse arbeidsmarkt renderen, zoals een Nederlands diploma en een goede beheersing van het Nederlands, zijn niet op korte termijn verworven. Hoewel de gunstige conjunctuur de mate van discriminatie op de arbeidsmarkt dempt, zullen statushouders daar ook mee worden geconfronteerd.

Gerichte en effectieve beleidsinspanningen noodzakelijk voor participatie

De integratie van Syriërs heeft nog een lange weg te gaan. Met de instroom van grote aantallen asielmigranten zijn op nationaal en lokaal niveau tal van maatregelen genomen om de participatie van statushouders te bevorderen. Dit is een belangrijk verschil met enkele jaren geleden, toen bijvoorbeeld het aanbieden van Nederlandse taallessen in de opvang nagenoeg onbespreekbaar was en het voeren van specifiek beleid niet langer nodig en wenselijk werd geacht. Dat is allemaal veranderd. De wens om de integratie van statushouders beter te laten verlopen dan in het verleden heeft de nodige bestuurlijke energie losgemaakt. Wel gaat het vaak om tijdelijke projecten en onduidelijk is welke maatregelen en projecten effectief zijn. De komende periode zou benut kunnen worden om beter zicht te krijgen op welke maatregelen effectief zijn en brede toepassing verdienen.

Het inburgeringsbeleid is erop gericht dat nieuwkomers een stap zetten in de beheersing van het Nederlands en de samenleving leren kennen. Nog maar betrekkelijk weinig statushouders in dit onderzoek hebben aan de inburgeringsplicht voldaan, hoewel voor de meesten zal gelden dat de inburgeringstermijn van drie jaar nog niet is verstreken. Een geringe voortgang in de inburgering zien we ook terug in onderzoek van het CBS (2018) en van de Algemene Rekenkamer (2017). Een algemeen, maar belangrijk aandachtspunt is om de werking van het inburgeringsbeleid te verbeteren. De grote golf van statushouders die de afgelopen jaren naar Nederland zijn gekomen, is voor de eerste stappen in het leren van

Nederlands en kennismaken met de Nederlandse samenleving gebaat bij een goed inburgeringsbeleid. Onze onderzoeksgroep is over veel zaken in Nederland opvallend positief gestemd. In dat verband is het tekenend dat ongeveer een derde niet of slechts gematigd tevreden is over de gevolgde taalcursussen. Met het oog op een soepele inburgering lijken daar nog de nodige verbeteringen te behalen. Uit dit onderzoek komt verder naar voren dat een aanzienlijke groep van mening is dat ze niet hoeven in te burgeren. Of dit terecht is kunnen we niet goed vaststellen, maar het roept de vraag op of nieuwkomers er voldoende van doordrongen zijn dat ze moeten inburgeren. Dit vergt nader onderzoek.

Net als bij andere vluchtelingengroepen komen psychische problemen vaak voor bij Syriërs. Eerder onderzoek laat zien dat dit een remmend effect heeft op onder meer het leren van de Nederlandse taal en participatie op de arbeidsmarkt. Het ligt in de rede dat dit ook het geval zal zijn bij de Syriërs. Mede om die reden baart het zorg dat Syriërs minder gebruik maken van de psychische gezondheidszorg, waardoor klachten onbehandeld blijven en mogelijk langer duren dan bij behandeling het geval zou zijn geweest. Een aandachtspunt voor beleid is hoe het bereik van de psychische gezondheidszorg onder deze groep vergroot kan worden.

Op dit moment hebben nog weinig Syriërs in dit onderzoek (van 15 jaar en ouder) een Nederlands diploma behaald. Gezien de korte verblijfsduur van onze onderzoeksgroep is dit niet verwonderlijk. De onderwijsloopbaan moet nog vorm gaan krijgen. Het is belangrijk voor het beleid om de onderwijsparticipatie van jongvolwassen Syriërs te stimuleren. Uit onderzoek naar statushouders die tussen 1995 en 1999 naar Nederland zijn gekomen, blijkt dat uiteindelijk maar een klein aandeel een Nederlands diploma heeft behaald, terwijl dit voor de arbeidsmarktpositie en sociale integratie een zeer belangrijke factor blijkt te zijn (Bakker en Dagevos 2017a,b). Vanuit het beleid is de druk groot om statushouders zo snel mogelijk richting de arbeidsmarkt te begeleiden. De aantrekkende conjunctuur zal die druk verder versterken. Er zijn evenwel goede redenen om meer dan in het verleden statushouders toe te leiden naar het Nederlandse onderwijs, dat meer kansen biedt op banen in hogere beroepen en een gevarieerder sociaal netwerk.

Tot slot: Syriërs willen hun verhaal doen

Aan de survey waarop dit rapport is gebaseerd, deden ruim 80% van de benaderde personen mee. Een dergelijke respons is tegenwoordig ongekennd. Het is verleidelijk om deze toe te schrijven aan onze uitgelezen surveyopzet en veldwerkstrategie, maar de waarheid ligt toch echt bij de bereidwilligheid van deze groep om mee te doen. De mensen wilden hun verhaal doen, zodat we deelgenoot kunnen worden van hun leven hier en wat ze daarvoor hebben meegemaakt. Beleidsmakers kunnen die inzichten benutten voor vormgeving en aanscherping van beleid.

Noot

- 1 Meer precies geformuleerd gaat het in dit rapport om statushouders, nareizigers en gezinsherenigers. *Statushouders* zijn alle personen die een verblijfsvergunning asiel bepaalde tijd hebben ontvangen van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND). Ook nareizigers van statushouders ontvangen een (afgeleide)

asielvergunning en behoren in dit onderzoek tot de statushouders. *Nareizigers* zijn gezinsleden van de statushouders aan wie onder speciale voorwaarden een machtiging voorlopig verblijf (mvv) wordt verleend. Wanneer een mvv wordt verstrekt, krijgen deze gezinsleden na binnenkomst in Nederland een afgeleide asielvergunning. Daarnaast worden in dit onderzoek ook de gezinsleden van statushouders meegenomen die via *reguliere gezinshereniging* naar Nederland komen. Deze familieleden worden in dit onderzoek meegeteld als statushouders, hoewel ze feitelijk geen asielvergunning hebben.

Literatuur

- Algemene Rekenkamer (2017). *Inburgering. Eerste Resultaten van de Wet inburgering 2013*. Den Haag: Sdu.
- Bakker, L. en J. Dagevos (2017a). Arbeidsmarktparticipatie asielmigranten: stoeve start en blijvende achterstand. In: M. Maliepaard, B. Witkamp en R. Jennissen (red.) *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek* (p. 63-75). Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (Cahier 2017-3).
- Bakker, L. en J. Dagevos (2017b). Sociale integratie of segregatie? Ontwikkelingen in de sociale contacten van asielmigranten. In: M. Maliepaard, B. Witkamp en R. Jennissen (red.), *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek* (p. 77-84). Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (Cahier 2017-3).
- Beck, A., M. Corak en M. Tienda (2012). Age at immigration and the adult attainments of child migrants to the United States. In: *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, jg. 643, nr. 1, p. 134-159.
- cbs (2018). *Uit de startblokken. Cohortstudie naar recente asielmigratie*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Dourleijn, E. (2011). Migratie en demografisch profiel. In: E. Dourleijn en J. Dagevos (red.), *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten* (p. 35-57). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dourleijn, E. en J. Dagevos (2011). *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Huijnk, W. en I. Andriessen (2016). *Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kappelhof, J. (2018). *Surveyonderzoek Nieuwe Statushouders in Nederland 2017. Verantwoording van de opzet en uitvoering van een survey onder Syrische statushouders*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Maliepaard, M., B. Witkamp en R. Jennissen (red.) (2017). *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (Cahier 2017-3).
- Schie, R.M. van en M. van den Muijsenbergh (2017). *Handreiking. Psychische problematiek bij vluchtelingkinderen en -jongeren*. Utrecht: Pharos/Radboudumc.
- Tuk, B. (2012). *Weerbaarheidstrainingen voor kinderen die nieuw in Nederland zijn. Achtergrondinformatie en praktische tips voor trainingen aan nieuwkomers op de basisschool*. Utrecht: Pharos.
- Vogels, R., S. de Roos en F. Bucx (2017). *Van oost naar west*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

1 Syriërs in Nederland

Jaco Dagevos en Emily Miltenburg (SCP)

1.1 Het volgen van de integratie van statushouders

Na een decennium met een relatief stabiel aantal asielverzoeken per jaar nam het aantal vanaf 2014 fors toe, met 2015 als piekjaar met 57.000 asielaanvragen. Uit eerder onderzoek naar statushouders weten we dat zij een grote achterstand hebben ten opzichte van andere migrantengroepen. Vooral de geringe arbeidsmarktparticipatie, zeker in de beginjaren van het verblijf, zijn zorgelijk (Bakker 2016; Bakker en Dagevos 2017; Dourleijn en Dagevos 2011; Engbersen et al. 2015; Maliepaard et al. 2017).

Een prangende vraag is of de integratie van recentelijk in Nederland gearriveerde statushouders beter gaat verlopen dan die van eerdere groepen statushouders. Om die reden is er nu al behoefte aan informatie over de recente groep statushouders: wat zijn hun kenmerken, hoe staan zij er momenteel voor en kunnen we al iets zeggen over hun integratie in de komende jaren? Vier ministeries (Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Justitie en Veiligheid, Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Volksgezondheid, Welzijn en Sport) spraken de wens uit om al vanaf het begin van het verblijf in Nederland zicht te krijgen op de samenstelling en de positie van de groep asielzoekers en statushouders die de afgelopen jaren naar Nederland zijn gekomen. Deze wens is uitgemond in het project longitudinaal cohortonderzoek asielzoekers en statushouders. Kort gezegd is het doel van dit project om de positie van asielzoekers en statushouders in kaart te brengen en te volgen tot in elk geval 2020.

Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) is gevraagd om in samenwerking met het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) een survey uit te voeren, die om het jaar zal worden herhaald. Deze survey richt zich op Syrische statushouders, zij zijn veruit de grootste groep onder de asielzoekers die de laatste jaren naar Nederland zijn gekomen. In de survey is ook informatie verzameld over inwonende kinderen tussen de 4 en 17 jaar. Kwalitatief onderzoek vormt een ander onderdeel van het project. Het is de bedoeling om jaarlijks een kwalitatief onderzoek uit te voeren. Op dit moment wordt informatie verzameld over de positie van Eritrese statushouders die de afgelopen jaren naar Nederland zijn gekomen. Een derde onderdeel van het project is het opzetten van een bestand van gekoppelde registergegevens dat het volgen van asielzoekers en statushouders mogelijk maakt. Dit onderdeel ligt in handen van het CBS. Hierover is inmiddels gepubliceerd (CBS 2017a, 2018). De registerbestanden bevatten gegevens van alle herkomstgroepen die in de cohortperiode als asielmigrant naar Nederland zijn gekomen.

De gegevens uit de registers en uit de survey zijn grotendeels complementair. Informatie die niet in de registers zit, is via de survey verzameld. Dit betekent bijvoorbeeld dat we in

de survey niet naar inkomen of criminaliteit hebben gevraagd, want gegevens hierover zijn beschikbaar in de registers. Voor toekomstige studies worden survey en registerbestand gekoppeld, zodat de gegevens uit beide bronnen tegelijkertijd kunnen worden geanalyseerd. Een dergelijk gecombineerd bestand biedt een unieke mogelijkheid voor meer analytische en verdiepende studies, die later worden uitgebracht. Vanwege de rijkdom aan gegevens uit de survey en de behoefte aan actuele informatie over Syriërs (over onder andere de ervaringen tijdens de vlucht, de periode in de opvang, het opleidingsniveau, de gezondheid en hun beeld van Nederland) is besloten om eerst deze rapportage te maken. In deze beschrijvende rapportage ontsluiten we het surveybestand en geven een uitgebreid overzicht van de kenmerken en de positie van Syriërs die recentelijk naar Nederland zijn gekomen.

1.2 Syriërs in Nederland: bevindingen van een survey

In de survey is informatie verzameld over Syriërs die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning asiel bepaalde tijd hebben ontvangen van de Immigratie- en Naturalisatiedienst. Ook hun in Nederland geboren kinderen behoren tot de doelpopulatie, evenals familieleden van statushouders die zich in 2014 en 2015 hebben herenigd (CBS 2017b). De keuze voor de periode tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 is ingegeven door de hoge instroom van asielmigranten in die tijd: bijna 70.000 mensen hebben toen een asielvergunning gekregen, van wie 44.000 Syriërs. Zij zijn in dit cohort dus verreweg de grootste groep. Eritreeërs zijn met 13.000 de op een na grootste groep. Zoals al toegelicht is het doel van het project – en dus ook van de survey – om aan het begin van het verblijf in Nederland al inzicht te krijgen in de kenmerken en positie van deze groep statushouders. De bevindingen van de survey zijn ook te beschouwen als een nulmeting, surveys in de komende jaren moeten uitwijzen hoe de positie van dit cohort Syriërs zich verder ontwikkelt.

Met de survey onder de Syrische statushouders hebben we dus bijna twee derde van de recente statushouders in beeld. Inzicht in de positie van Eritreeërs, de op een na grootste groep in dit cohort, krijgen we via kwalitatief onderzoek dat voor dit project is uitgevoerd. In het rapport spreken we afwisselend over Syriërs en Syrische statushouders. Daarmee bedoelen we in beide gevallen Syriërs uit het cohort dat tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een status heeft gekregen, hun kinderen en de met hen herenigde familieleden. Om stilistische redenen spreken we doorgaans over Syriërs en Syrische statushouders.

1.3 Survey: een beknopte toelichting

We lichten hier kort toe hoe het veldwerk voor de survey is verlopen. Een meer uitgebreide toelichting is te vinden in een methodologische verantwoording die voor dit onderzoek is opgesteld (Kappelhof 2018). Voor de survey is een vragenlijst ontwikkeld, met bijdragen van het SCP, WODC en RIVM. Uitgangspunt was om inzicht te krijgen in hulpbronnen (opleidingsniveau, beheersing van de Nederlandse taal, gezondheid en verblijfsperspectief, dit laatste als proxy voor de geneigdheid om in integratie in Nederland te investeren) en in

integratie-indicatoren (structurele en sociaal-culturele integratie). Daarnaast is gevraagd naar het verloop van de vlucht, de achtergronden van de komst naar Nederland en de ervaringen in de opvang. Ook is informatie verzameld over hoe men aankijkt tegen het leven in Nederland en hoe men oordeelt over de kansen en discriminatie van migrantengroepen in het algemeen en die van henzelf. Voor inwonende kinderen is een aparte vragenlijst ontwikkeld met vragen over onder meer hoe ouders aankijken tegen de opvoedkundige en emotionele relatie met het kind, de sociale contacten van het kind binnen en buiten school, de beheersing van het Nederlands en of kinderen gepest of gediscrimineerd worden.

Het veldwerk is uitgevoerd in de periode juni-eind oktober 2017. Er is gebruikgemaakt van een vragenlijst in het Arabisch. De conceptvragenlijst is uitvoerig (cognitief) getest, daarna is de lijst vertaald in het Arabisch en nogmaals getest. Het veldwerk, inclusief testen en vertalen van de vragenlijst, is uitgevoerd door Labyrinth Onderzoek & Advies. Het CBS heeft de steekproef getrokken. Steekproefpersonen zijn via een brief verzocht om de vragenlijst via het web in te vullen. De brief – in het Arabisch en Nederlands – is eind juni verstuurd en na twee weken opgevolgd door een herinneringsbrief. Na ongeveer vier weken zijn enquêteurs gestart met het benaderen van steekproefpersonen die niet via het web hadden gerespondeerd. Deze fase is eind oktober 2017 afgerond. Daarna heeft het CBS het bestand gewogen. Het analysebestand was eind 2017 beschikbaar.

De hoofdvragenlijst is afgenomen bij personen van 15 jaar en ouder. In totaal is informatie verzameld bij 3209 Syriërs. Dit is een respons van 81%. In huishoudens met kinderen in de leeftijd tussen de 4 en 17 jaar is de respondent gevraagd of er aanvullend een vragenlijst over een kind (random gekozen bij meerdere kinderen in deze leeftijd) mocht worden afgenomen: 86% van deze groep respondenten was hiertoe bereid. Die vragenlijst over kinderen is beantwoord door de volwassen respondent van de hoofdvragenlijst. We rapporteren over 1049 kinderen in de leeftijd van 4 tot 17 jaar.

We zouden graag de zeer gunstige responscijfers volledig toeschrijven aan de goede voorbereiding van de survey, de vertalingen van brief en vragenlijst, de gekozen methode of het gemotiveerde enquêteurscorps. Dit zal allemaal hebben bijgedragen, maar de belangrijkste factor achter de hoge respons ligt bij de Syrische groep zelf. In de testfase bleek al het belang dat Syrische statushouders hechten aan dit onderzoek. Men vond het belangrijk dat men zijn of haar verhaal kon doen en dat dit via onderzoek werd opgetekend. Dat geluid kregen we ook gedurende en na het veldwerk te horen.

Sociale wenselijkheid en optimisme van migranten die nog maar kort in Nederland zijn

Tijdens de tests merkten we dat sommige Syrische respondenten het af en toe moeilijk vonden om een kritische mening te geven. Vragen over waardeoriëntaties, bijvoorbeeld over de rollen van mannen en vrouwen of homoacceptatie, werden met een zekere argwaan bekeken, alsof met het stellen van deze vragen verondersteld werd dat Syriërs daar per definitie traditioneel over zouden denken. Verder lijkt het erop dat bij beantwoording van sommige vragen Syriërs een zekere dankbaarheid willen uitstralen voor het feit dat ze hier in veiligheid kunnen leven en om die reden misschien terughoudend zijn om zich kri-

tisch uit te laten over bijvoorbeeld ervaringen met overheidsbeleid. Syriërs komen bovendien uit een land waar kritiek op de overheid niet openlijk kan worden geuit. Bij sommige onderwerpen kan dus niet worden uitgesloten dat bij de beantwoording een zekere mate van sociale wenselijkheid heeft meegespeeld, ook al is bij de benadering van de respondenten en bij de toelichting op de vragenlijst nadrukkelijk aangegeven dat anonimiteit verzekerd is.

Tegelijkertijd is een behoorlijke dosis optimisme eigen aan migrantengroepen die nog maar kort in een nieuw land zijn. Uit eerder onderzoek onder recente migranten is bekend dat zij vaak, vergeleken met migranten die al langer in Nederland wonen, relatief tevreden en optimistisch gestemd zijn. Dit optimisme uit zich in positieve verwachtingen over de eigen baankansen, tevredenheid met het inkomen en met het leven in het bestemmingsland in het algemeen (zie Sterckx et al. (2014) in hun onderzoek naar huwelijksmigranten, en Gijsberts en Lubbers (2015) in hun onderzoek naar Polen en Bulgaren. Aan het begin van het verblijf is voor migranten het land van herkomst nog het referentiepunt, en bij vluchtelingen daarnaast waarschijnlijk ook de vlucht; de huidige situatie wordt daarmee vergeleken en steekt hierbij sterk positief af. Bovendien komen de verschrikkingen van de oorlog in Syrië nog dagelijks binnen via berichten van achtergebleven familie en vrienden. Dat kleurt het referentiekader en de beoordeling van de situatie in Nederland. Naarmate men langer in het bestemmingsland verblijft, wordt de eigen situatie steeds vaker afgezet tegen die van anderen in het bestemmingsland en vergeleken met de eigen aspiraties. Het aanvankelijk gunstige beeld verandert bij veel migranten geleidelijk aan in een meer kritische houding over het ontvangende land (vgl. Hendriks 2018), en een pessimistischer beeld van de eigen leefsituatie. Onderzoek onder Poolse en Bulgaarse migranten laat zien dat in de eerste drie jaar na vestiging in Nederland de tevredenheid over het inkomen afneemt en men ook aanzienlijk minder tevreden is over het leven in Nederland (Gijsberts en Lubbers 2015). Onderzoek naar vluchtelingengroepen wijst dit ook uit: naarmate men langer in Nederland verblijft, neemt de appreciatie van Nederland af (Muller 2011). Aangezien de Syrische statushouders in dit onderzoek zijn geïnterviewd kort na aankomst in Nederland, valt te verwachten dat ook bij deze groep sprake zal zijn van een zekere mate van optimisme. Statushouders hebben veel meegemaakt, maar veilig aangekomen in het land van vestiging voelen vluchtelingen, zo schrijven Ghorashi en Suanet (2017), ook de kans op een nieuw leven en ruimte om opnieuw te durven dromen. Hoop en optimisme zijn onderdeel van het leven en denken van recent aangekomen statushouders, en zullen van invloed zijn op hoe ze tegen hun leven en kansen in Nederland aankijken.

Toetsing van verschillen

Het rapport is beschrijvend van aard. We maken standaard onderscheid naar geslacht, leeftijdsgroepen en jaar van aankomst in Nederland. Verschillen tussen groepen worden getoetst op statistische significantie; een significant verschil betekent dat het onaanvaardbaar is dat het verschil op toeval berust. Bij het toetsen van verschillen hanteren we een significantieniveau van 5% (de nulhypothese dat er geen verschil bestaat wordt ver-

worpen bij $p < 0,05$). Als er binnen de hoofdstukken over een verschil wordt gesproken, betekent dit dat het statistisch significant is.

In het huidige rapport gaat het om de afzonderlijke toetsing van de achtergrondkenmerken (bivariate analyse), maar het is onmiskenbaar dat verschillen in samenstelling van deze groepen de uitkomsten zullen beïnvloeden. Om hier een beeld van te krijgen zijn multivariate analyses nodig die in de geplande vervolgstudie centraal komen te staan. Zoals gezegd is het voornemen om de survey te koppelen aan registergegevens; deze verrijkte bron vormt de basis voor een meer analytische vervolgstudie.

Meer mannen, veel jongeren en meer vrouwen in 2016

Uit de survey blijkt dat het merendeel van de Syrische statushouders man en overwegend jong is: in totaal is twee derde man, minder dan een vijfde is 45 jaar of ouder (zie tabel 1.1). Bij jaar van aankomst onderscheiden we personen die in of voor 2014, in 2015 en in 2016 naar Nederland zijn gekomen. Iets minder dan een derde van de surveygroep kwam in of voor 2014, bijna twee derde in 2015 en een klein deel (5%) van de onderzoeksgroep arriveerde in 2016 in Nederland.

Tabel 1.1

Samenstelling survey naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in aantal waarnemingen en in procenten)

	waarnemingen	procenten
totaal	3209	100
man	2176	68
vrouw	1033	32
15-24 jaar	805	25
25-34 jaar	1078	34
35-44 jaar	747	23
≥ 45 jaar	579	18
≤ 2014	974	30
2015	2077	65
2016	155	5

Bron: SCP/CBS (NSN 2017)

Bij personen die in 2015 of daarvoor naar Nederland kwamen zijn mannen duidelijk oververtegenwoordigd. Onder degenen die in 2016 naar Nederland zijn gekomen, zijn de vrouwen in de meerderheid.

Tabel 1.2

Samenstelling survey naar geslacht en leeftijd naar jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	≤ 2014	2015	2016
totaal	30	65	5
man	75	66	44
vrouw	25	34	56
15-24 jaar	18	28	34
25-34 jaar	34	34	24
35-44 jaar	27	22	21
≥ 45 jaar	20	17	21

Bron: SCP/CBS (NSN 2017)

1.4 Inhoud van het rapport

Het rapport bestrijkt een breed scala aan thema's, ondergebracht in tien inhoudelijke hoofdstukken. In hoofdstuk 2 (uitgevoerd door het CBS) wordt allereerst een demografische beschrijving gegeven van het cohort statushouders dat hier centraal staat. In dit hoofdstuk wordt gebruikgemaakt van registergegevens, waarbij naast Syriërs ook andere vluchtelingengroepen worden besproken.

De hoofdstukken 3 tot en met 11 zijn uitsluitend gebaseerd op de survey en gaan over Syrische statushouders. We bespreken allereerst de periode voordat zij in Nederland aankwamen en het eerste begin van hun verblijf. In hoofdstuk 3 gaan we in op de ervaringen tijdens de vlucht en de achtergronden van de beslissing om naar Nederland te komen; hoofdstuk 4 gaat over de duur van het verblijf in asielzoekerscentra en de ervaringen die daar zijn opgedaan.

Na de asielprocedure en het verblijf in asielzoekerscentra dienen statushouders te voldoen aan de inburgeringsplicht. In hoofdstuk 5 gaan we in op de voortgang van de inburgering en het leren van het Nederlands. Hoofdstuk 6 is gewijd aan het opleidingsniveau: we presenteren informatie over het gevolgde en het gerealiseerde opleidingsniveau in Syrië en in Nederland, en sluiten af met een vergelijking van het opleidingsniveau van Syriërs met dat van andere migrantengroepen.

De arbeidsmarktpositie en de beoordeling van de financiële situatie zijn de belangrijkste onderwerpen van hoofdstuk 7. Hoofdstuk 8 gaat in op de sociaal-culturele positie, waaronder de mate waarin Syriërs contacten onderhouden met autochtone Nederlanders, de waardeoriëntaties en de mate van religiositeit. Hoe Syrische statushouders oordelen over hun leven in Nederland en in hoeverre ze discriminatie ervaren zijn onderwerp van hoofdstuk 9. Daar proberen we ook een beeld te krijgen van de intenties om in Nederland te blijven of – als de situatie in Syrië dit toelaat – terug te gaan of naar een ander land te verhuizen. Hoofdstuk 10 presenteert gegevens over de fysieke en mentale gezondheid van Syriërs

en hun zorggebruik. In hoofdstuk 11 baseren we ons op de kindvragenlijst, waarin we bespreken hoe het volgens de Syrische statushouders met hun kind in Nederland gaat. In de hoofdstukken maken we voor verschillende onderwerpen de vergelijking tussen de Syrische groep en de totale of autochtone bevolking en tussen andere migrantengroepen. We doen dit om een beeld te krijgen van de verschillen en overeenkomsten in kenmerken, posities en opvattingen en gedrag. Zonder referentie zeggen uitkomsten maar weinig. Dat bijvoorbeeld een bepaald percentage van de Syriërs de eigen gezondheid als slecht ervaart, krijgt pas reliëf als we het kunnen vergelijken met andere groepen. Het spreekt voor zich dat die vergelijking met een zekere voorzichtigheid moet worden gemaakt. De Syrische groep is nog maar kort in Nederland en verschillen in samenstelling (bv. leeftijd, geslacht, opleiding) zijn van invloed op de positie. In dit rapport beschrijven we de verschillen en overeenkomsten, waarbij we ons realiseren dat een beschrijving iets anders is dan een verklaring van verschillen en overeenkomsten.

Literatuur

- Bakker, L. (2016). *Seeking sanctuary in the Netherlands. Opportunities and obstacles to refugee integration*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Bakker, L. en J. Dagevos (2017). Arbeidsmarktparticipatie asielmigranten: stroeve start en blijvende achterstand. In: M. Maliepaard, B. Witkamp en R. Jennissen (red.), *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek* (p. 63-75). Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (Cahier 2017-3).
- CBS (2017a). *Van opvang naar integratie. Cohortstudie van recente asielmigranten*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2017b). *Documentatie asielcohort 201401-206107*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2018). *Uit de startblokken. Cohortstudie naar recente asielmigratie*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Dourleijn, E. en J. Dagevos (2011). *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Engbersen, G., J. Dagevos, R. Jennissen, L. Bakker en A. Leerkes m.m.v. J. Klaver en A. Odé (2015). 'Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten'. *WRR-Policy Brief 4*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- Ghorashi, H. en B. Suanet (2017). Pleidooi voor een gelaagde benadering van de vluchtelingenproblematiek. In: *Mens en maatschappij*, jg. 92, nr. 4, p. 353-357.
- Gijsberts, M. en M. Lubbers (2015). *Langer in Nederland. Ontwikkelingen in de leefsituatie van Poolse en Bulgaarse migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Hendriks, M. (2018). *Migrant Happiness. Insights into the broad well-being outcomes of migration and its determinants* (proefschrift). Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Kappelhof, J. (2018). *Surveyonderzoek Nieuwe Statushouders in Nederland 2017. Verantwoording van de opzet en uitvoering van een survey onder Syrische statushouders*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Maliepaard, M., B. Witkamp, en R. Jennissen (2017). *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- Muller, P. (2011). Identificatie, acceptatie en discriminatie. In: E. Dourleijn en J. Dagevos (red.), *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten* (p. 190-206). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Sterckx, L., J. Dagevos, W. Huijnk en J. van Lisdonk (2014). *Huwelijksmigratie in Nederland. Achtergronden en leef-situatie van huwelijksmigranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

2 Demografie

Corina Huisman, Han Nicolaas en Jeroen Ooijevaar (CBS)

2.1 Inleiding

Tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 hebben bijna 70.000 personen een verblijfsvergunning asiel gekregen. Syriërs vormden met 44.000 statushouders verreweg de grootste groep, gevolgd door Eritreeërs met 13.000 personen en Somaliërs en Irakezen met 2000 elk. Dit hoofdstuk richt zich op de demografische samenstelling en spreiding van deze groepen statushouders. De nadruk ligt op de grootste groep, de Syriërs, waarbij telkens een vergelijking wordt gemaakt met de overige statushouders (zie ook De Mooij et al. 2017).

Kader 2.1 Terminologie: asielzoekers, statushouders en nareizigers

Tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 zijn in totaal 92.000 *asielzoekers* naar Nederland gekomen. Dit zijn personen die zijn opgevangen in een locatie van het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA); ook nareizende familieleden die zijn ingestroomd in de asielopvang worden meegeteld. Niet iedereen die een asielverzoek indient krijgt een verblijfsvergunning. Dit hoofdstuk richt zich op de personen die in de periode januari 2014 tot en met juni 2016 een verblijfsvergunning asiel hebben gekregen en in Nederland mogen blijven. Opgemerkt moet worden dat deze mensen hun asielverzoek vóór deze periode kunnen hebben aangevraagd. Dit geldt met name voor degenen die in 2014 een asielvergunning hebben gekregen: zij kunnen hun asielverzoek in 2013, of wellicht nog eerder, hebben ingediend.

Statushouders zijn alle personen die een verblijfsvergunning asiel hebben ontvangen van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND). In vrijwel alle gevallen gaat het om een verblijfsvergunning asiel voor bepaalde tijd. Ook nareizigers van statushouders ontvangen een (afgeleide) asielvergunning en behoren in dit hoofdstuk tot de statushouders. *Nareizigers* zijn gezinsleden van de statushouders aan wie onder speciale voorwaarden een machtiging voorlopig verblijf (mvv) wordt verleend. Wanneer een mvv wordt verstrekt, krijgen deze gezinsleden na binnenkomst in Nederland een afgeleide asielvergunning.

Daarnaast worden in dit hoofdstuk ook de gezinsleden van statushouders meegenomen die via *reguliere gezinshereniging* naar Nederland komen (zie § 2.6). Deze familieleden worden in dit onderzoek meegeteld als statushouders, hoewel ze feitelijk geen asielvergunning hebben.

Indien de *nationaliteit* van een persoon onbekend is wordt de nationaliteit afgeleid van het geboorteland of het land van herkomst (zie ook De Mooij et al., 2017).

Dit hoofdstuk toont allereerst de procentuele verdeling van het aantal verleende vergunningen per vergunningscohort van zes groepen statushouders: Afghanen, Eritreeërs, Irakezen, Iraniërs, Syriërs (de top 5 wat betreft het aantal asielverzoeken in 2015) en Somaliërs. In de rest van het hoofdstuk wordt telkens de totale groep statushouders, de Syriërs en de overige statushouders besproken.

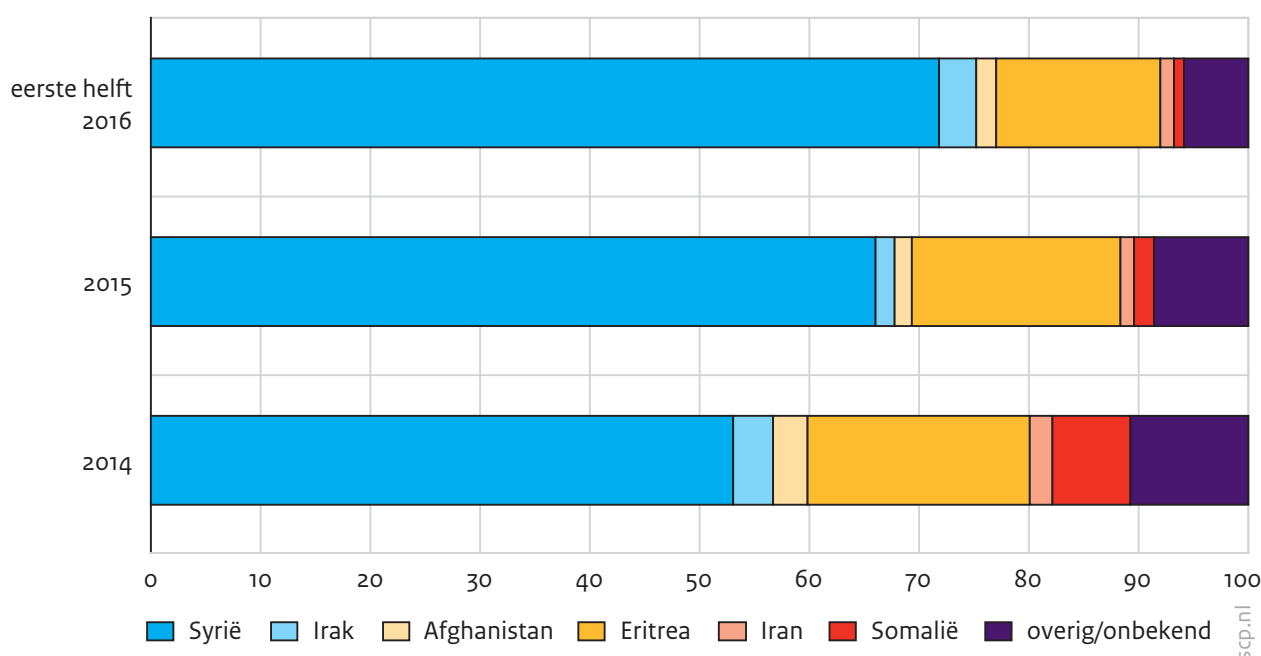
Aandeel Syriërs onder statushouders neemt toe

In 2014 kregen bijna 20.000 asielzoekers (inclusief nareizigers en reguliere gezinsherenigers van asielzoekers) een verblijfsvergunning asiel, in 2015 waren dit er 33.000 en in de eerste helft van 2016 iets meer dan 16.000.

Syriërs nemen in elk van de onderzochte jaren het merendeel van de verkregen vergunningen voor hun rekening. Bovendien neemt hun aandeel in het totale aantal afgegeven vergunningen in de loop der tijd toe, van iets meer dan de helft in 2014 tot meer dan 70% in de eerste helft van 2016 (zie figuur 2.1). Daarnaast werd van alle afgegeven vergunningen ongeveer een vijfde uitgereikt aan Eritreeërs, getalsmatig de tweede groep. Hun aandeel in het totaal neemt echter af van 20% in 2014 tot 14% in het eerste halfjaar van 2016.

Figuur 2.1

Aandeel statushouders per vergunningscohort, naar nationaliteit (in procenten)^a

a N (2014) = 19.595; N (2015) = 33.140; N (eerste helft 2016) = 16.385.

Bron: CBS

2.2 Wachtijd tot verkrijgen vergunning

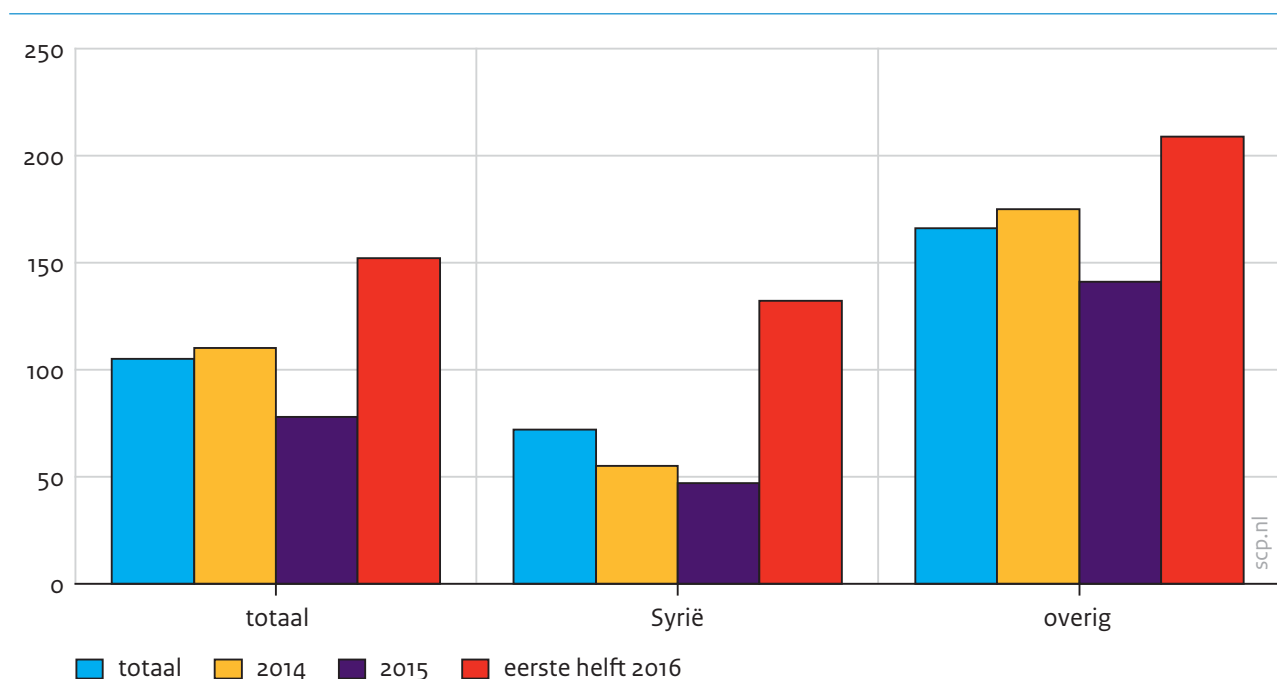
Met behulp van informatie over de datum waarop een asielzoeker voor de eerste keer gebruik heeft gemaakt van de opvangvoorzieningen van het COA en de datum waarop deze persoon een asielvergunning heeft gekregen, is per vergunningscohort en per nationaliteit de wachttijd bepaald. Deze wachttijd is korter dan de tijd die een persoon in een asielzoekerscentrum doorbrengt, want de toewijzing van een woning aan statushouders vergt eveneens tijd. In hoofdstuk 4 wordt op basis van de survey onder Syrische statushouders ingegaan op de totale lengte van het verblijf in de opvang.

Syriërs kregen na tweeënhalve maand een asielvergunning

Voor het totaal van alle statushouders in de onderzochte periode geldt dat de gemiddelde wachttijd drieënhalve maand bedraagt. Figuur 2.2 laat zien dat deze wachttijd voor de Syriërs, die het beeld in grote mate bepalen, met bijna tweeënhalve maand aanzienlijk korter is dan voor de overige groepen. Voor Afghanen is de wachttijd met een jaar het langst van alle groepen. Dit komt doordat Afghanen die een vergunning krijgen, deze relatief vaak na een herhaalde aanvraag of na een beroep krijgen, waardoor de wachttijd langer wordt.

Figuur 2.2

Wachttijd van eerste opvang tot verkrijgen vergunning per vergunningscohort, naar nationaliteit (in aantal dagen)^a

a N (totaal, totaal) = 65.635; N (totaal, 2014) = 18.490; N (totaal, 2015) = 31.475; N (totaal, eerste helft 2016) = 15.670; N (Syrië, totaal) = 42.620; N (Syrië, 2014) = 9990; N (Syrië, 2015) = 21.145; N (Syrië, eerste helft 2016) = 11.485; N (overig, totaal) = 23.015; N (overig, 2014) = 8500; N (overig, 2015) = 10.330; N (overig, eerste helft 2016) = 4185.

Bron: CBS

Over het algemeen geldt dat de wachttijd in 2015 korter was dan in 2014 en in het eerste halfjaar van 2016. Syriërs kregen in 2015 gemiddeld na anderhalve maand een asielvergunning, een week eerder dan in 2014 maar veel eerder dan in de eerste helft van 2016, toen de wachttijd voor Syriërs vier maanden bedroeg. De langere wachttijden voor het vergunningscohort 2016 hebben waarschijnlijk te maken met de hoge instroom in 2015, waardoor de IND veel aanvragen te verwerken had. Voor Eritreeërs, in grootte de tweede groep, bedroeg de wachttijd in 2015 bijna drie maanden, ruim een maand minder dan in de andere twee perioden. Deze korte(re) procedure voor Syriërs en Eritreeërs in 2015 kan erop duiden dat deze twee groepen in dat jaar voor een belangrijk deel uit kansrijke asielzoekers bestonden.

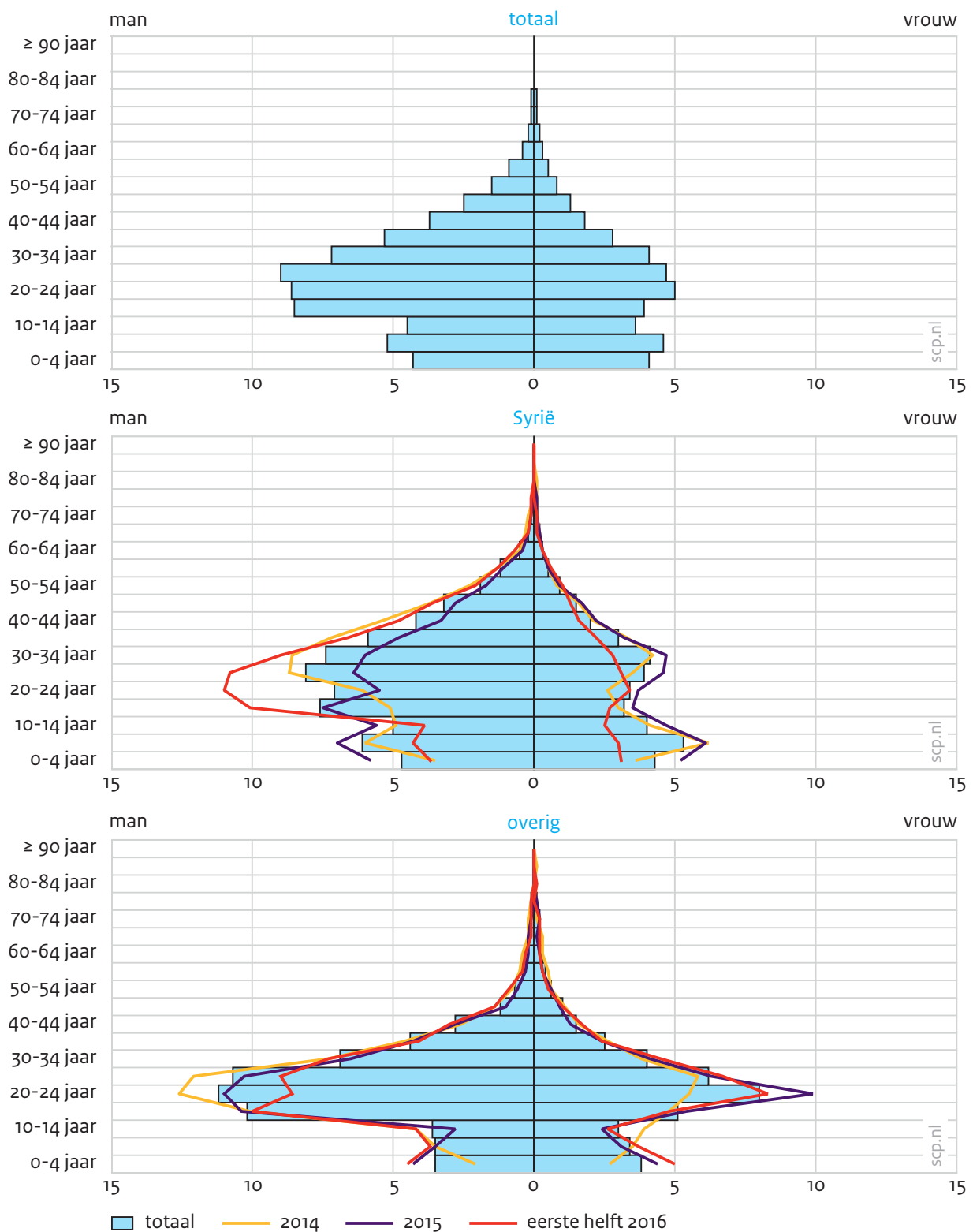
2.3 Bevolking naar leeftijd en geslacht

62% van de statushouders is man

Er zijn meer mannen dan vrouwen onder de personen die een verblijfsvergunning asiel hebben gekregen (zie figuur 2.3). Onder de 69.000 personen die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een verblijfsvergunning kregen, waren 43.000 mannen (ruim 62%) en 26.000 vrouwen. Onder Syriërs, die met 44.000 verkregen vergunningen het beeld voor een belangrijk deel bepalen, bevonden zich 27.000 mannen (bijna 65%) en 17.000 vrouwen. Het aandeel vrouwen onder Syriërs, maar ook onder bijna alle andere groepen, nam in 2015 toe ten opzichte van 2014 (42% om 36%). Dit komt doordat het aantal nareizigers in 2015 is toegenomen; deze groep bestaat voor een groter deel uit vrouwen dan de groep die in 2014 een verblijfsvergunning kreeg. In 2016 nam het aandeel vrouwen onder bijna alle groepen overigens weer af (28% voor de Syriërs), waarschijnlijk door nieuwe instroom van asielzoekers die weer voor een meerderheid uit mannen bestaat.¹ Van de afzonderlijk onderzochte groepen zijn Somaliërs de enige groep waarbij het aantal vrouwen dat een vergunning heeft gekregen juist hoger ligt dan het aantal mannen.

Figuur 2.3

Leeftijdsoopbouw per vergunningscohort, naar nationaliteit (in procenten)^{a, b, c}

a (grafiek totaal) N (totaal) = 68.745.

b (grafiek Syrië) N (totaal) = 44.055; N (2014) = 10.410; N (2015) = 21.885; N (eerste helft 2016) = 11.760.

c (grafiek overig) N (totaal) = 24.690; N (2014) = 9150; N (2015) = 10.920; N (eerste helft 2016) = 4625.

Bron: CBS

Iets meer dan de helft van de asielmigranten is jonger dan 25 jaar als ze een asielvergunning krijgen. Onder de Syriërs is dit aandeel met 51% vrijwel even hoog, oplopend van 45% in 2014 via 53% in 2015 tot 57% in het eerste halfjaar van 2016. Eritreeërs en Somaliërs (onder wie zich in verhouding veel kinderen bevinden) zijn veel jonger als ze een vergunning krijgen: ruim driekwart van de Somaliërs en 57% van de Eritreeërs is jonger dan 25 jaar. Voor Somaliërs is dit aandeel constant voor de drie perioden, bij de Eritreeërs varieert het aandeel 0- tot 25-jarigen van 51% in 2014 tot 60% in 2015. De meeste asielzoekerskinderen en jongeren komen met hun ouders naar Nederland. Maar er zijn ook veel jongeren zonder ouders. Dat zijn de amv: alleenstaande minderjarige vreemdelingen.

2.4 Huisvesting statushouders over gemeenten

Wanneer asielzoekers een verblijfsvergunning ontvangen, hebben gemeenten de taak om hen te huisvesten. Rijk, provincie en gemeenten hebben afspraken gemaakt over het aantal statushouders waarvoor een gemeente woonruimte moet verschaffen. Hierbij wordt gekeken naar het aantal inwoners in een gemeente.

Na verkrijgen verblijfsvergunning nog vaak in AZC

Op de eerste van de maand na het verkrijgen van hun verblijfsvergunning vinden we de hoogste aandelen statushouders over het algemeen in gemeenten waar een asielzoekerscentrum (AZC) is gevestigd. Van de in totaal 69.000 mensen die tussen 1 januari 2014 en 1 juli 2016 een vergunning kregen, woonden ruim 2660 statushouders in de eerste maand na het verkrijgen van hun vergunning in Vlagtwedde. Gerelateerd aan de bevolkingsomvang van Vlagtwedde (16.400 inwoners) zijn dit 1600 statushouders per 10.000 inwoners. De statushouders wonen niet allemaal tegelijkertijd in Vlagtwedde.

Andere gemeenten waar op deze manier berekend in verhouding veel statushouders wonen, zijn Cranendonck, Grave en Bellingwedde met alle ruim 500 statushouders op elke 10.000 inwoners. Eén maand na het verkrijgen van een vergunning wachten veel statushouders in een AZC op een zelfstandige huisvesting.

Er is nu nog weinig verschil in spreiding tussen de diverse groepen; daarvoor is de onderzochte periode te kort (zie figuur 2.4). De 44.000 Syrische vluchtelingen die een verblijfsvergunning ontvingen, bepalen uiteraard voor een groot deel het totaalbeeld en wonen voor een substantieel deel in gemeenten met een AZC. Zo telde Vlagtwedde 1000 Syriërs op elke 10.000 inwoners, in Cranendonck, Grave en Gilze en Rijen was dit respectievelijk 360, 290 en 260. Voor Syriërs geldt dat 44% van de statushouders die in de Basisregistratie Personen zijn ingeschreven nog gebruikmaakt van de opvangvoorzieningen van het COA, voor de overige groepen is dit aandeel 43%.

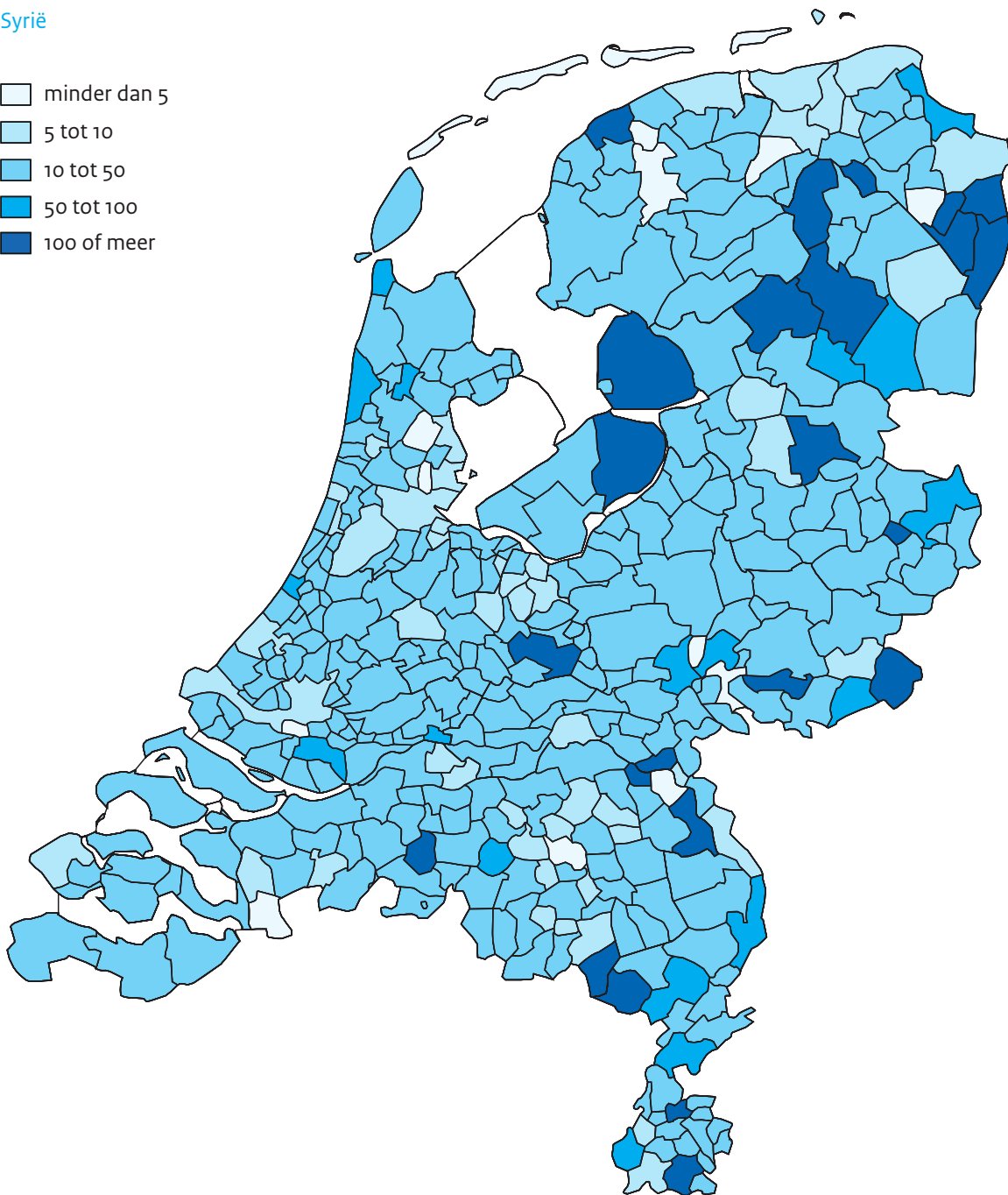
Evenals bij eerdere asielcohorten, zoals de Joegoslaven in de tweede helft van de jaren negentig, is het ook voor deze groepen goed mogelijk dat volgende verhuizingen plaats zullen vinden naar stedelijke gebieden in met name het westen van het land, meer in het algemeen naar gemeenten waar al grote(re) groepen landgenoten wonen.

Figuur 2.4

Aantal statushouders per gemeente, naar nationaliteit (per 10.000 van de bevolking per gemeente op 1 januari 2016)^{a, b}

Syrië

- minder dan 5
- 5 tot 10
- 10 tot 50
- 50 tot 100
- 100 of meer

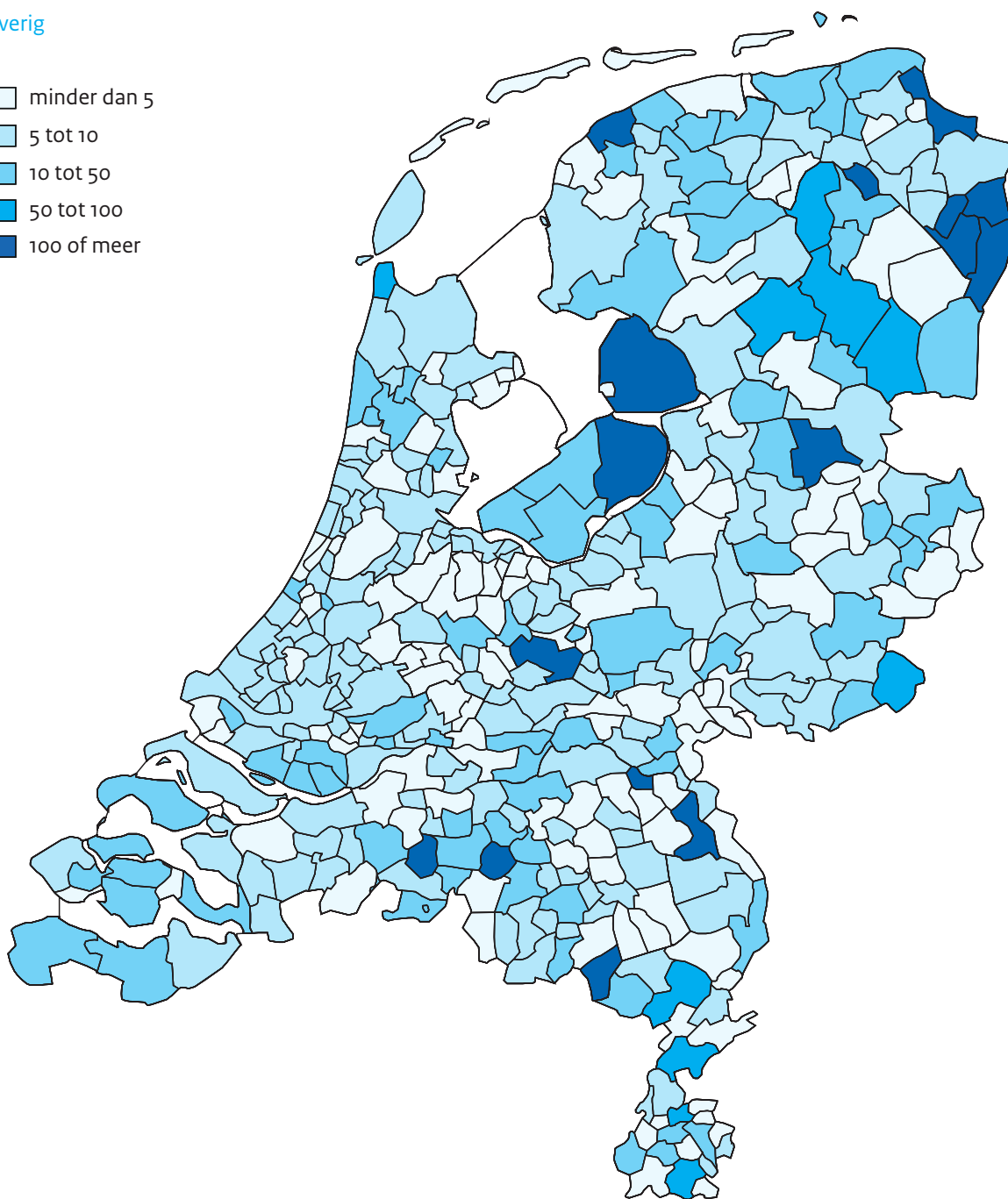

scp.nl

Figuur 2.4
(Vervolg)

overig

- minder dan 5
- 5 tot 10
- 10 tot 50
- 50 tot 100
- 100 of meer

scp.nl

a (figuur Syrië) N = 44.055.

b (figuur overig) N = 25.065.

Bron: CBS

2.5 Woon situatie en huishoudenssamenstelling

Deze paragraaf belicht het aantal personen dat, samen met degene die een asielvergunning heeft gekregen, op hetzelfde adres woont en de huishoudenssamenstelling na het verkrijgen van de vergunning.

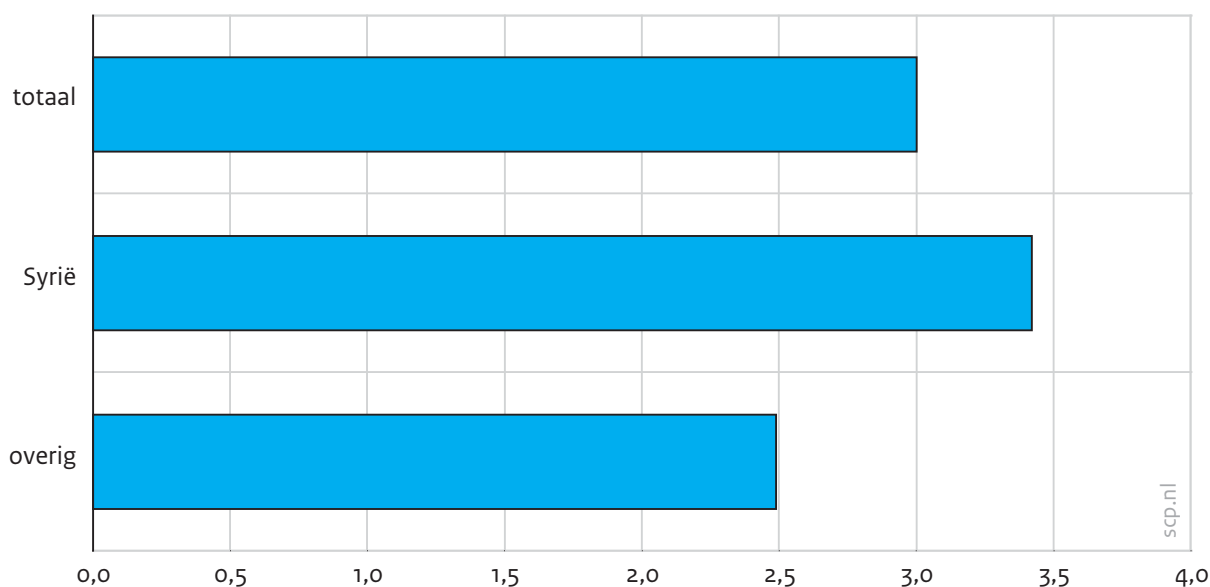
Bij het gemiddelde aantal personen dat op een adres woont, gaan we uit van het adres waarop personen uit het vergunningscohort 2014 twaalf maanden ná hun vertrek uit de opvang van het COA woonden. Deze paragraaf volgt alleen het cohort 2014, omdat dit het enige cohort is dat in zijn geheel twaalf maanden gevolgd kan worden.

Gemiddeld drie personen op het adres van een statushouder

De asielmigranten die in 2014 een vergunning kregen, woonden een jaar na hun vertrek uit de opvangvoorziening van het COA gemiddeld met drie personen op een adres. Voor Syriërs lag die gemiddelde adresbewoning met bijna drieënhalve personen iets hoger, terwijl Eritreeërs over het algemeen alleen of met één ander persoon samenwoonden (zie figuur 2.5). Opgemerkt moet worden dat er meerdere huishoudens op één adres kunnen wonen, zodat in theorie bijvoorbeeld drie alleenstaanden die alle drie een eigen huishouden vormen, op hetzelfde adres kunnen wonen. De hogere gemiddelde adresbewoning voor Syriërs kan te maken hebben met de mate waarin gezinshereniging plaatsvindt. Zie daarvoor paragraaf 2.6.

Figuur 2.5

Gemiddelde woningbezetting van vergunningscohort 2014, naar nationaliteit, twaalf maanden na vertrek uit COA (in aantallen personen)^a

a N (totaal) = 15.870; N (Syrië) = 8690; N (overig) = 7185.

Bron: CBS

Veel gezinnen onder Syrische statushouders

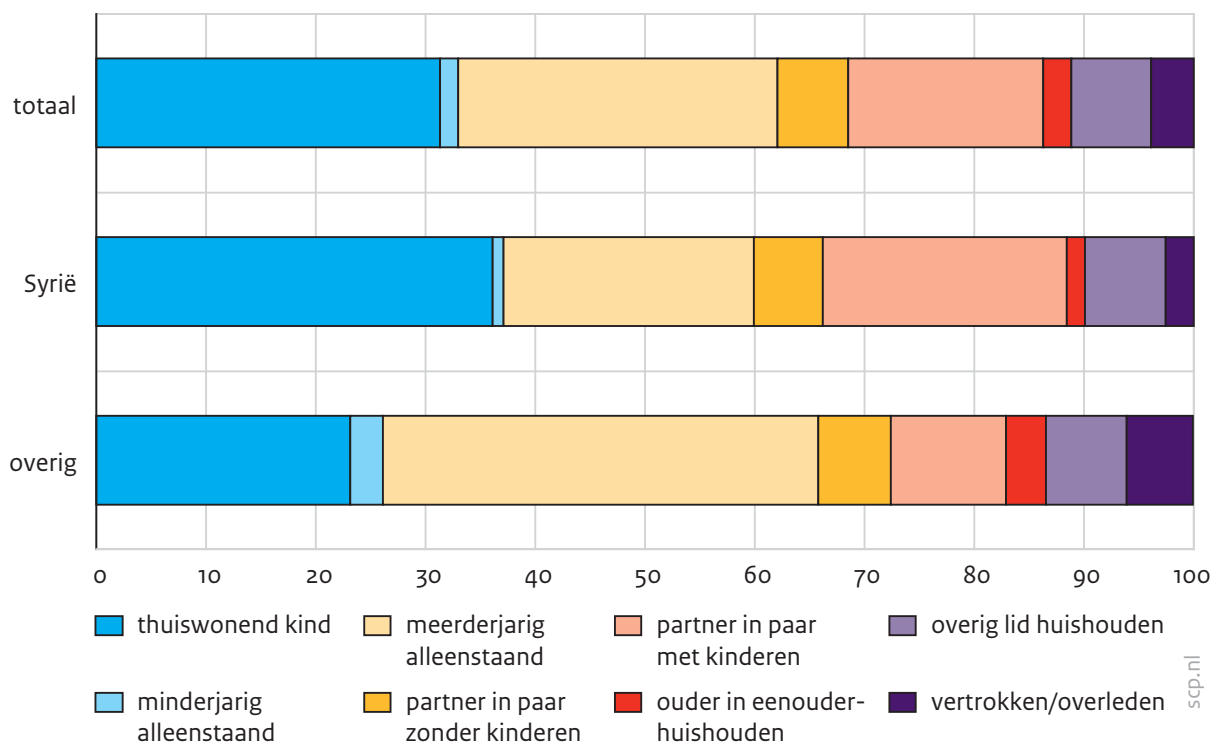
Eén maand na het verkrijgen van hun vergunning leeft 30% van de statushouders als alleenstaande, nog eens 30% is een thuiswonend kind, terwijl 20% samenleeft met een partner met een of meer kinderen. Uit figuur 2.6 komt naar voren dat er onder de Syriërs in verhouding meer kinderen zijn (36%) en meer partners met kinderen (22%), maar minder

alleenstaanden (24%). De overige groepen kenden veel minder kinderen (23%) en meer partners met kinderen (43%).

Figuur 2.6

Huishoudenspositie van alle statushouders, naar nationaliteit, een maand na het verkrijgen van hun vergunning (in procenten)^a

a N (totaal) = 49.665; N (Syrië) = 31.165; N (overig) = 18.500.

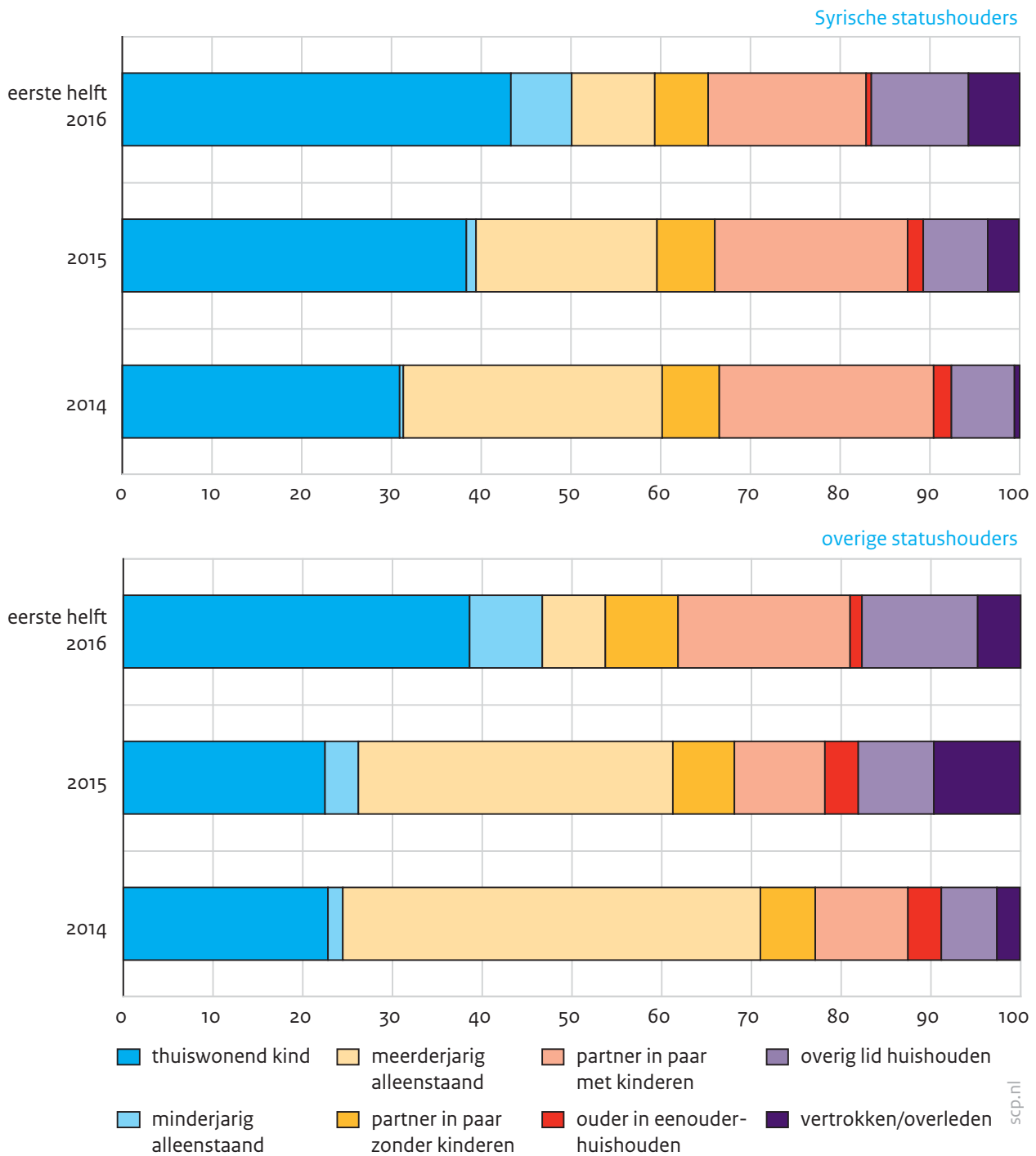
Bron: CBS

Aandeel thuiswonende kinderen neemt jaarlijks toe onder Syriërs

Wanneer we de verschillende vergunningscohorten met elkaar vergelijken blijkt dat het type migrant dat jaarlijks naar Nederland komt aan verandering onderhevig is. Zo bevinden zich onder de Syrische statushouders steeds meer kinderen; hun aandeel loopt op van 30% onder degenen die in 2014 een vergunning kregen, naar ruim 40% onder de groep die in de eerste helft van 2016 een vergunning kreeg toegekend (zie figuur 2.7). Tegelijkertijd neemt het aandeel alleenstaanden en partners in een paar met kinderen af. Bij de overige statushouders zien we dit beeld versterkt terug, met name het aandeel (meerderjarige) alleenstaanden neemt hier van jaar op jaar flink af.

Figuur 2.7

Huishoudenspositie van statushouders, per vergunningscohort, een maand na het verkrijgen van hun vergunning (in procenten)^{a, b}

a (figuur Syrische statushouders) N (2014) = 10.375; N (2015) = 19.735; N (eerste helft 2016) = 1055.

b (figuur overige statushouders) N (2014) = 9055; N (2015) = 8840; N (eerste helft 2016) = 605.

Bron: CBS

Onder Eritreeërs was het aandeel partners met kinderen in 2014 en 2015 het hoogst, namelijk 45% (2015) tot 70% (2014). Onder Somaliërs is het aandeel kinderen onder de statushouders die de opvang verlaten het hoogst en het aandeel partners in een paar met kinderen het laagst, wat erop duidt dat de uitstroom uit de opvang onder Somaliërs in verhouding voor een groot deel uit grote gezinnen bestaat.

2.6 Gezinshereniging

Deze paragraaf belicht de gezinssituatie van statushouders één jaar na het verkrijgen van de vergunning. Net als bij de woonsituatie bekijken we alleen het vergunningscohort 2014, omdat dit het enige cohort is dat in zijn geheel twaalf maanden gevolgd kan worden.

Veel immigratie van nareizigers onder Syriërs

Driekwart van de asielmigranten die in 2014 een vergunning kregen, maakte in het eerste jaar ná toekenning van hun vergunning geen wijziging in hun gezinssituatie mee. Onder Syriërs was dat aandeel met ruim 60% een stuk lager (zie figuur 2.8). Onder deze groep vond, veel vaker dan bij andere groepen, al binnen een jaar gezinshereniging plaats.

Dit komt doordat Syriërs vaker in het bezit zijn van officiële documenten (zoals een huwelijksakte of geboorteakte) die een familieband bewijzen, waardoor procedures sneller verlopen.

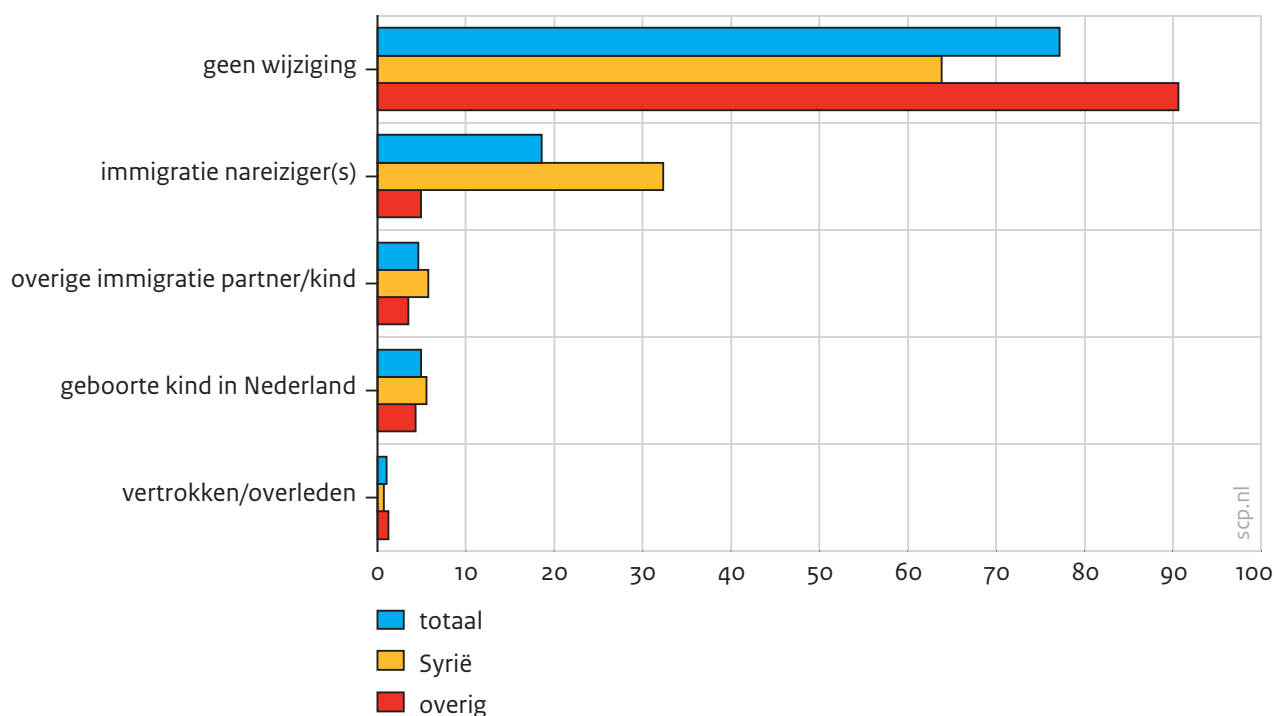
De overige groepen asielmigranten maken in het eerste jaar na het verkrijgen van hun vergunning dus nauwelijks een verandering in hun gezinssituatie mee. Slechts 10% maakte een wijziging door, veelal door gezinshereniging vanwege de nareisregeling of reguliere gezinshereniging.

Bijna vier op de tien Syrische asielmigranten die in 2014 een vergunning kregen, hadden een jaar later een of meerdere gezinsleden naar Nederland laten overkomen. Meestal gebeurde dit in het kader van de nareisregeling waarbij gezinsleden van statushouders onder speciale voorwaarden een machtiging voorlopig verblijf wordt verleend (zie kader 2.1).

Onder Eritreeërs ligt de gezinshereniging met iets meer dan 3% een stuk lager. Dit heeft te maken met het ontbreken van officiële documenten die moeten worden overlegd om de familieband aan te tonen, waardoor aanvragen voor gezinshereniging onder deze groep vaak worden afgewezen (TK 2015/2016).

Figuur 2.8

Gezinssituatie van statushouders van vergunningscohort 2014, een jaar na het verkrijgen van hun vergunning (in procenten)^a

a N (totaal) = 14.205; N (Syrië) = 7105; N (overig) = 7100.

Bron: CBS

2.7 Samenvatting

Dit hoofdstuk belicht de demografie van cohorten statushouders van 2014 tot en met de eerste helft van 2016. Hierbij is gekeken naar de wachttijd tot het verkrijgen van de vergunning, leeftijd en geslacht, regionale spreiding, woonsituatie en huishoudenssamenstelling en gezinshereniging.

In de periode januari 2014 tot en met juni 2016 hebben bijna 70.000 personen een asielvergunning gekregen. In 2014 waren dit er 20.000, in 2015 33.000 en in de eerste helft van 2016 ruim 16.000. Onder hen is de meerderheid afkomstig uit Syrië en dit aandeel is groeiend. Meer dan 70% van de statushouders uit de eerste helft van 2016 heeft de Syrische nationaliteit. Onder de statushouders is ruim 62% man. Onder Syriërs is dit zelfs 65%. Wel neemt het aandeel vrouwen, door een toenemend aantal nareizigers, in recentere cohorten toe.

De wachttijd is voor Syriërs korter dan voor statushouders met andere nationaliteiten. Gemiddeld over de jaren heen bedraagt de wachttijd voor Syriërs tweeënhalve maand. Statushouders zijn in de maand na het verkrijgen van hun verblijfsvergunning nog vaak in asielzoekerscentra gehuisvest. Hier is dus nog een concentratie van statushouders te zien. Syriërs wonen met meer personen in een woning dan andere statushouders. Gemiddeld wonen er drie statushouders op één adres; onder Syriërs zijn dit er bijna drieënhalve. Ook de

gezinssituatie wijkt af van de totale groep statushouders: onder Syriërs zijn relatief veel thuiswonende kinderen en partners in paren met kinderen. Dit aandeel neemt ook toe met de tijd. Dat heeft te maken met gezinshereniging. Slechts een op de tien niet-Syrische asielmigranten die in 2014 een vergunning kregen, maakte in het jaar daarop een wijziging in de gezinssituatie mee. Bij Syriërs lieten bijna vier op de tien statushouders een gezinlid overkomen.

De cohorten statushouders die in dit hoofdstuk worden beschreven, kunnen nog maar korte tijd gevolgd worden. Om reële uitspraken te kunnen doen over de integratie van deze groep in de Nederlandse maatschappij is een langere onderzoeksperiode noodzakelijk. Dan wordt ook meer inzicht verkregen in de demografische ontwikkelingen die in dit hoofdstuk worden geschetst. Met name op het gebied van spreiding over Nederland en gezinshereniging is het interessant te analyseren welke kant de huidige ontwikkelingen opgaan. Zo kunnen statushouders na verloop van tijd meer gespreid over Nederland gaan wonen of zich juist meer geclusterd in met name de grote steden in het westen van het land gaan vestigen. Ook onder andere groepen dan de Syriërs kan enige gezinshereniging gaan plaatsvinden.

Noot

- 1 In de survey is onderscheid gemaakt naar jaar van aankomst (zie hoofdstuk 1). Dan blijkt dat onder degenen die in of voor 2014 en in 2015 naar Nederland zijn gekomen, mannen in de meerderheid zijn. Deze verhouding slaat om in de groep die in 2016 naar Nederland is gekomen; dat zijn in meerderheid vrouwen. De uitkomsten van de survey en van de registergegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) zijn niet zonder meer met elkaar te vergelijken, omdat de survey uitgaat van jaar van aankomst en de CBS-registergegevens uitgaan van jaar van vergunningverlening. Ook zijn de leeftijdsgrenzen anders (survey: 15 jaar en ouder, registergegevens: totale bevolking).

Literatuur

Mooij, M. de, Z. Driessen, E. Ebenau, C. Huisman en S. Verschuren (2017). *Van opvang naar integratie. Cohortstudie van recente asielmigranten*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

TK (2015/2016). *Maatregelen hoge instroom asiel*. Brief van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Tweede Kamer, vergaderjaar 2015/2016, 19637, nr. 2086.

De getallen waarop de figuren in dit hoofdstuk 2 zijn gebaseerd, zijn terug te vinden in het document op www.scp.nl bij dit rapport.

3 Op de vlucht

Mieke Maliepaard en Djamila Schans (wOdc)

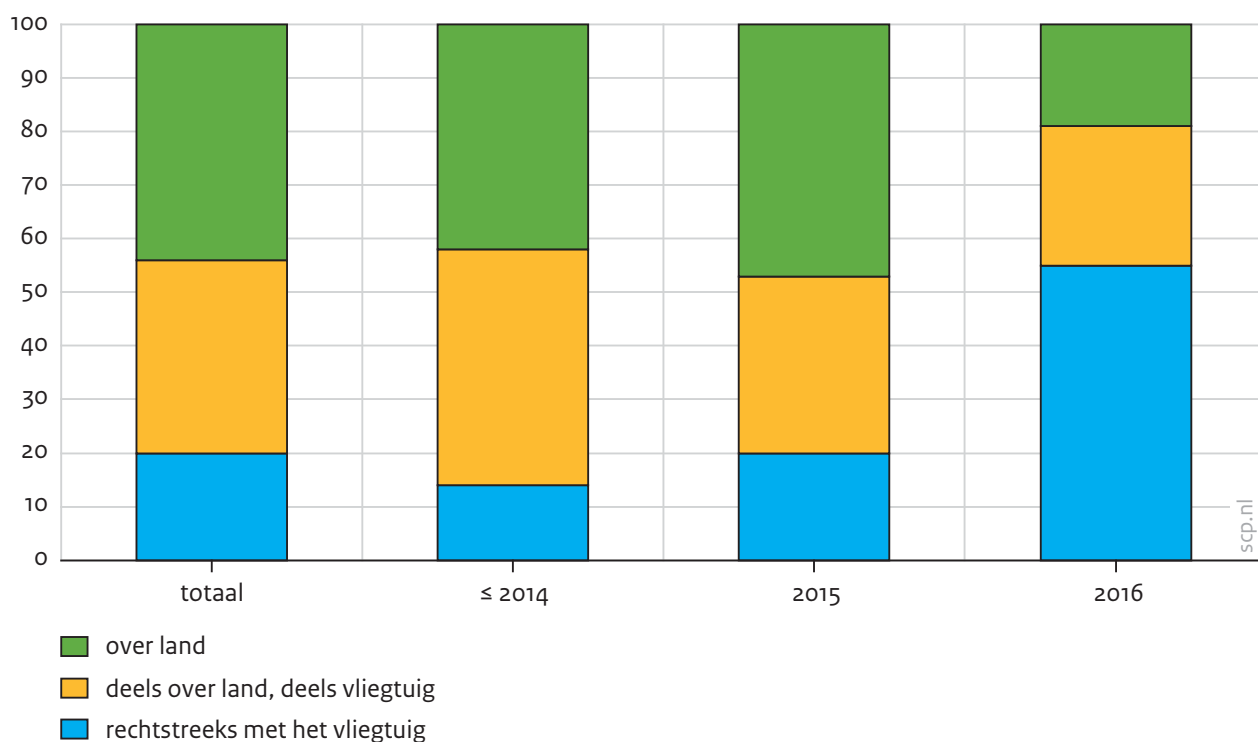
Van januari 2014 tot halverwege 2016 vroegen volgens de United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) 726.994 asielzoekers uit Syrië asiel aan in Europa (UNHCR 2017). Zij verspreidden zich over een groot aantal landen, waaronder Nederland, waar de meesten een tijdelijke verblijfsstatus kregen. In dit hoofdstuk stellen we de vraag hoe en waarom deze statushouders precies in Nederland terechtkwamen. Hoe lang duurde hun reis? Wat maakten zij mee onderweg? Kennis hierover is nog schaars, terwijl ervaringen tijdens de vlucht belangrijke gevolgen kunnen hebben voor bijvoorbeeld de (psychische) gezondheidsproblematiek in deze groep. We kunnen nu op basis van een representatieve steekproef een eerste stap zetten in het beantwoorden van deze vragen voor Syrische statushouders in Nederland. In dit hoofdstuk kijken we ook welke afwegingen een rol speelden bij de keuze voor Nederland. Vaak werd gedacht dat vluchtelingen weinig zeggenschap hebben in het bepalen van hun land van bestemming, vanwege de afhankelijkheid van mensensmokkelaars. Echter, door onder andere de toegenomen beschikbaarheid van mobiele telefoons, en daarmee toegang tot sociale media en geografische hulpmiddelen, is de verwachting dat vluchtelingen steeds meer invloed kunnen uitoefenen op hun reisroutes en bestemming. We kijken nu in hoeverre dit geldt voor de recente Syrische statushouders, en op basis van welke verwachtingen de keuze voor Nederland tot stand komt.

3.1 Grote variatie in reisduur

De Syrische statushouders in dit onderzoek hebben tussen januari 2014 en 1 juli 2016 in Nederland een verblijfsstatus gekregen en zijn voor het overgrote deel (98%) ook in die periode in Nederland aangekomen (een krappe 2% is eerder dan 2014 in Nederland aangekomen, vrijwel altijd in 2013). Eén deel van de statushouders heeft Nederland over land (en water) bereikt, een ander deel is per vliegtuig naar Nederland gekomen. Van alle Syriërs die meededen aan het onderzoek, geeft 20% aan met het vliegtuig naar Nederland te zijn gereisd (zie figuur 3.1). Met name in 2016 hebben veel Syriërs Nederland met het vliegtuig bereikt, een meerderheid van 56%; in 2014 en 2015 was dit eerder uitzondering dan regel (respectievelijk 14% en 20%).¹ De statushouders die met het vliegtuig zijn gekomen, hadden relatief vaak al een gezinslid in Nederland.² Van alle statushouders waarvan al eerder een kind of partner in Nederland was, geeft 56% aan dat zij met het vliegtuig naar Nederland zijn gekomen, terwijl dit slechts voor 14% van de Syriërs geldt die als eerste van hun gezin naar Nederland kwamen. Van alle statushouders reisde 44% volledig over land en/of water naar Nederland; daarnaast gebruikte 36% voor delen van de route het vliegtuig. Waar het in dit hoofdstuk gaat over ervaringen tijdens de vlucht en duur van de vlucht, richten we ons enkel op de 80% die deels of volledig over land/water naar Nederland kwamen.

Figuur 3.1

Vlucht naar Nederland naar jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

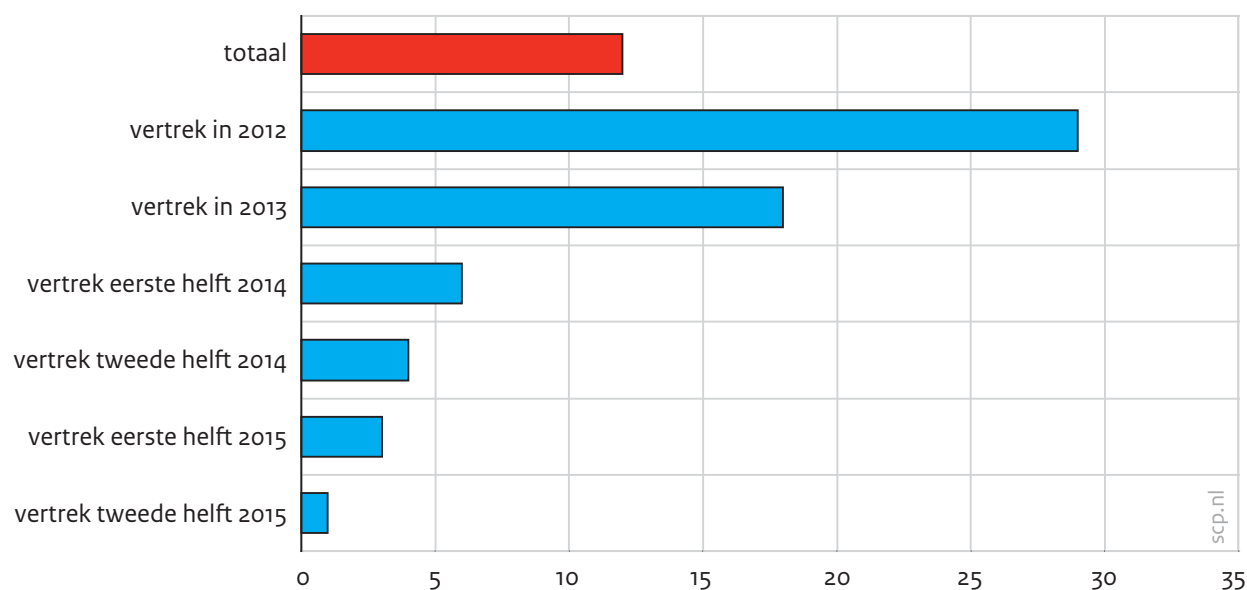

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

De Syriërs die (deels of geheel) over land naar Nederland vluchtten, deden hier gemiddeld bijna een jaar over (zie figuur 3.2). De duur verschilt zeer sterk tussen personen, maar voor 80% van de statushouders duurde de vlucht minder dan twee jaar. Mannen en vrouwen deden er gemiddeld even lang over. Mensen die pas meerdere jaren na vertrek uit Syrië in Nederland aankwamen, hebben zich vaak tijdelijk elders gevestigd (zie § 3.3). Statushouders die in de tweede helft van 2015 uit Syrië vertrokken, deden er gemiddeld slechts één maand over om Nederland te bereiken. Dat is aanzienlijk korter dan de vluchtelingen die eerder weggingen: Syriërs die in de eerste helft van 2014 vertrokken, waren gemiddeld zes maanden onderweg. Dit komt overeen met bevindingen in recent onderzoek onder Duitse asielmigranten, waarvan de vluchtduur zakte van zes maanden in de tweede helft van 2013 naar twintig dagen in de tweede helft van 2015 (DOW 2017). Er zijn aanwijzingen dat smokkelnetwerken de afgelopen jaren internationaler werden en in toenemende mate in handen zijn gekomen van georganiseerde (misdad)organisaties die efficiënt te werk kunnen gaan (Aiazzi et al. 2015; EMSC 2017). Mogelijk heeft dit bijgedragen aan een kortere duur van de vlucht. Vluchtelingen die vóór 2014 uit Syrië vertrokken, waren nog veel langer onderweg naar Nederland: bij vertrek in 2013 18 maanden, en bij vertrek in 2012 zelfs 29 maanden.³

Figuur 3.2

Gemiddelde duur van de vlucht van statushouders die (deels) over land reisden, naar jaar van vertrek, 2017 (in maanden)^a

a De cijfers voor de eerste helft van 2016 kunnen niet worden weergegeven vanwege te lage aantallen.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

De meeste Syriërs die (deels) over land reisden, maakten tijdens hun reis gebruik van smokkelaars (83%). Onder mensen die de hele route over land en/of water aflegden, lag dit percentage het hoogst (89%, versus 77% voor mensen die deels per vliegtuig reisden). Voor een kleine groep mensen (8% van alle mensen die een smokkelaar gebruikten) speelde de smokkelaar een grote rol in het bepalen van de uiteindelijke bestemming. Deze mensen noemen de rol van de smokkelaar (zeer) belangrijk in de beslissing om naar Nederland te komen. Voor de overgrote meerderheid van de mensen lijkt het er dus op dat de keuze voor Nederland zelf (of evt. in samenspraak met bijvoorbeeld familieleden) is bepaald, en dat de smokkelaar is benaderd om (delen van) de vlucht naar Nederland te faciliteren. Uit ouder onderzoek komt naar voren dat smokkelaars juist vaak een grote rol speelden in het bepalen van de bestemming (zie Kuschminder et al. 2015 voor een overzicht). Hoewel het gebruiken van een smokkelaar ook voor Syriërs nog steeds min of meer noodzakelijk blijkt voor realiseren van de vlucht, is de rol van de smokkelaar in het bepalen van de eindbestemming mogelijk allengs minder groot geworden. De toegenomen beschikbaarheid van mobiele telefoons en toegang tot sociale media tijdens de vlucht uit Syrië speelt hierbij waarschijnlijk een grote rol (Dekker et al. 2016). Ook in recent onderzoek onder migranten in Griekenland en Turkije wordt het beeld geschetst dat migranten redelijk veel regie hebben als het gaat om het bepalen van de bestemming, waarbij het vooral andere migranten uit de eigen herkomstgroep zijn die adviseren over de bestemming, en niet de smokkelaars (Kuschminder en Koser 2017).

Van de statushouders die een smokkelaar hebben gebruikt, heeft 82% geld moeten lenen voor de vlucht. Onder de kleine groep die geen smokkelaar gebruikte, ligt dit aandeel met

75% iets lager. We moeten concluderen dat de overgrote meerderheid van de statushouders het leven in Nederland start met schulden. Hoe hoog die schulden zijn is hier niet onderzocht, maar uit Duits onderzoek blijkt dat de kosten voor de tocht van Syrië naar Duitsland op ongeveer 5500 euro per persoon lagen in deze periode (DIW 2017).

3.2 De vlucht: een hachelijke onderneming

Door beelden als die van de 3-jarige Syrische Aylan die in 2015 in een Turkse kustplaats aanspoelde na een schipbreuk, en van overvolle gammele bootjes voor de Libische kust, is het de wereld duidelijk geworden dat vluchten naar Europa een risicovolle onderneming is. Afhankelijk van de route die zij nemen, lopen vluchtelingen een grotere of kleinere kans om in handen te vallen van mensenhandelaren, slachtoffer te worden van seksueel geweld of beroving, schipbreuk te lijden, tekorten aan voedsel en schoon drinkwater en/of blootstelling aan de elementen te ervaren (IOM 2016; Sirries et al. 2016). In hoeverre geldt dit ook voor de Syriërs die de afgelopen jaren naar Nederland kwamen?

De vlucht naar Nederland blijkt ook voor veel Syriërs een hachelijke onderneming te zijn geweest. Niet alleen duurde de reis zoals we eerder al zagen vaak lang, veel Syriërs die over land naar Nederland vluchtten, hebben ook ontberingen moeten doorstaan onderweg (zie tabel 3.1). 44% van de Syriërs sliep tijdens de vlucht naar Nederland meestal buiten; meer dan de helft had regelmatig onvoldoende te eten (58%); de helft van de mensen had meestal toegang tot schoon drinkwater, de andere helft niet. Als we deze ervaringen samennemen, blijkt dat bijna een kwart van de statushouders tijdens de vlucht meestal buiten sliep, meestal onvoldoende te eten had én meestal over onvoldoende schoon drinkwater beschikte. Dit gold in hogere mate voor degenen die de hele route over land aflegden (30%), dan voor hen die delen van de route hebben gevlogen (17%).

De omstandigheden tijdens de reis waren voor mannen gemiddeld genomen slechter dan voor vrouwen. Zij sliepen vaker buiten, hadden minder vaak voldoende te eten en minder vaak schoon drinkwater. Toch geldt ook voor 15% van de vrouwen (versus 26% van de mannen) dat zij én meestal buiten sliepen, én meestal te weinig te eten hadden én over onvoldoende schoon drinkwater beschikten. Verschillen tussen mannen en vrouwen zijn er in alle jaren; ook zijn mannen en vrouwen gemiddeld ongeveer even lang onderweg geweest. De hier gevonden verschillen tussen mannen en vrouwen kunnen dus niet worden toegeschreven aan een periode-effect of aan reisduur. Mogelijk reisden vrouwen vaker in gezins- of groepsverband, waardoor zij minder kwetsbaar waren dan alleenreizende mannen. Het aandeel vrouwen in de groep die (deels) over land reisde, is overigens veel lager dan het aandeel mannen (23% versus 77%).

Er zijn duidelijke verschillen tussen statushouders die in 2016 arriveerden en statushouders die eerder kwamen. De meest recent gearriveerde groep statushouders heeft onder minder slechte omstandigheden gereisd dan statushouders die de jaren ervoor aankwamen. Dit is ook terug te zien in de omvang van de groep die noch voldoende te eten, noch schoon water had, en meestal buiten sliep. Deze groep was in 2016 met 15% het kleinst. Tussen verschillende leeftijdscategorieën (niet getoond) zijn geen betekenisvolle verschillen.

Tabel 3.1

Omstandigheden tijdens de vlucht, naar geslacht en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	totaal	man	vrouw	≤ 2014	2015	2016
Sliep meestal/altijd buiten. ^a	44	49	29	37	49	29
Had meestal onvoldoende te eten. ^b	58	61	51	60	58	46
Had meestal onvoldoende schoon drinkwater. ^b	50	52	45	55	48	33
Sliep meestal buiten, had meestal onvoldoende eten én meestal onvoldoende schoon drinkwater.	24	26	15	22	25	15

a De categorieën 'meestal' en 'altijd' zijn samengenomen (versus 'soms' en 'nooit').

b De categorieën 'soms voldoende' en 'nooit voldoende' zijn samengenomen (versus 'meestal voldoende' en 'altijd voldoende').

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Een groot deel van de Syriërs heeft onderweg (naast de hiervoor genoemde ontberingen) zaken meegemaakt als beroving, geweld of schipbreuk (zie tabel 3.2). We legden een zestal mogelijke ervaringen voor. Bijna driekwart van de ondervraagde Syriërs geeft aan minstens één van de genoemde negatieve ervaringen te hebben meegemaakt; twee derde van de slachtoffers maakte er meer dan één mee. Een meerderheid (62%) van de statushouders geeft aan onderweg mishandeld te zijn. 48% is afgeperst of kreeg te maken met financieel bedrog. Daarnaast geeft ook 26% aan schipbreuk te hebben geleden. Kidnapping wordt door 3% van de mensen genoemd – op zichzelf een laag percentage, maar het betekent dat toch meer dan 80 personen dit hebben meegemaakt. Seksueel geweld wordt opvallend weinig genoemd. Het is denkbaar dat seksueel geweld te pijnlijk is om in een vragenlijst te rapporteren. Tegelijkertijd wordt in recent Duits vragenlijstonderzoek onder (een meer diverse groep) vluchtelingen door 15% van de vrouwen en 4% van de mannen seksueel geweld tijdens de reis gerapporteerd (Sirries et al. 2016). Een alternatieve verklaring voor het lage gerapporteerde percentage onder Syriërs zou kunnen zijn dat de route die Syrische vluchtelingen nemen (veelal de Oost-Mediterrane route via Griekenland), veiliger is dan de Centraal-Mediterrane route via Libië (zie ook IOM 2016).

Tabel 3.2

Negatieve ervaringen onderweg, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	totaal	man	vrouw	15- 24 jaar	25- 34 jaar	35- 44 jaar	≥ 45 jaar	2014	2015	2016
mishandeling	62	67	47	60	67	62	55	64	61	54
afpersing, financieel bedrog	48	50	41	41	51	53	47	54	46	34
schipbreuk	27	29	19	29	29	25	20	29	26	21
beroving	16	17	12	15	18	17	12	20	13	15
kidnapping	3	4	2	3	3	4	3	6	2	1
seksueel geweld	2	2	1	2	2	2	1	3	1	0
minstens 1 van bovenstaande	74	79	61	72	78	76	68	77	74	60

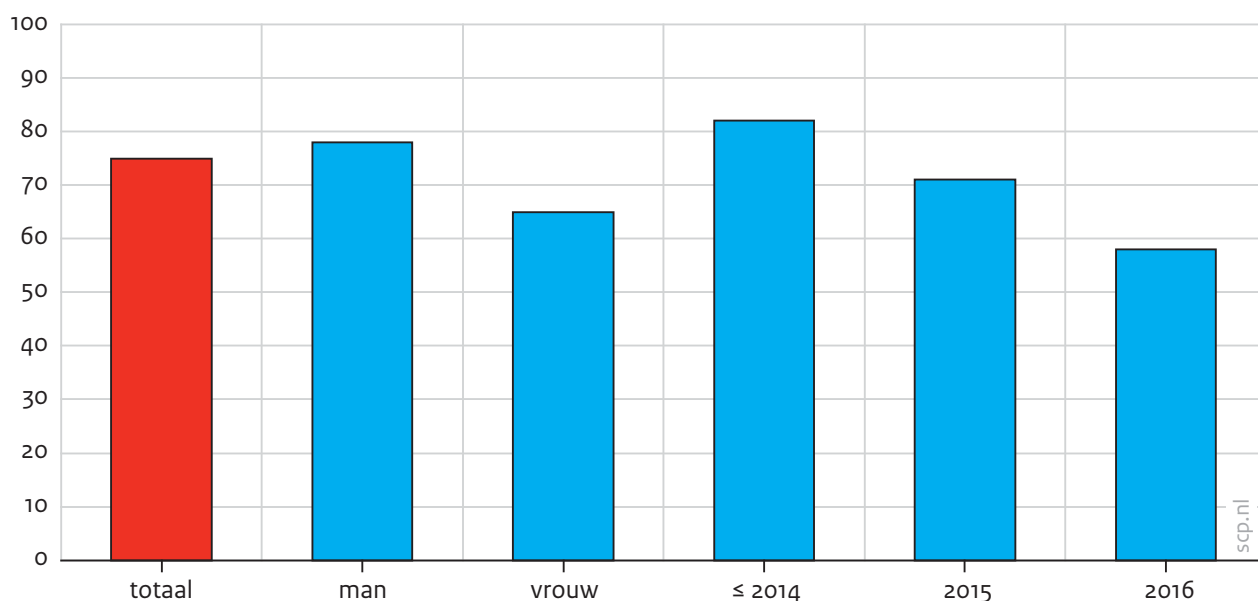
Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Vrouwen rapporteren aanzienlijk minder negatieve ervaringen onderweg dan mannen – 61% van hen heeft minstens één van de voorgelegde negatieve ervaringen meegemaakt, tegenover 79% van de mannen. Het man-vrouwverschil is zichtbaar voor vrijwel alle ervaringen (behalve kidnapping en seksueel geweld, waar geen betekenisvol verschil is). Bij mishandeling gaat het zelfs om 20 procentpunten verschil. De man-vrouwverschillen zijn er in alle jaren. Het is mogelijk dat vrouwen terughoudender zijn in het rapporteren over (bepaalde) negatieve ervaringen waar zij disproportioneel slachtoffer van zijn (zoals seksueel geweld), maar de bevinding dat zij minder negatieve ervaringen meemaken sluit wel aan bij de eerdere bevinding dat vrouwen onder minder slechte omstandigheden reisden dan mannen.

Als we kijken naar de verschillende leeftijdsgroepen valt op dat de oudste groep de minste negatieve ervaringen opdeed, gevolgd door de jongste groep. Net als bij de reisomstandigheden zien we dat statushouders die in 2016 aankwamen, minder negatieve ervaringen hadden dan statushouders die eerder aankwamen. Aangezien tabel 3.2 enkel mensen betreft die (deels) over land zijn gereisd, lijkt het er dus op dat de route van Syrië naar Nederland in 2016 aanmerkelijk veiliger was. Waarschijnlijk speelt ook de kortere reistijd hier een rol. Tegelijkertijd maakte ook in 2016 nog steeds 60% een of meer van de genoemde ervaringen mee.

Figuur 3.3

Aandeel dat zich nooit veilig voelde tijdens de vlucht, naar geslacht en jaar van aankomst, 2017
(in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

De vele ontberingen en negatieve ervaringen eisen hun tol. Al met al geeft driekwart van de statushouders aan zich tijdens de vlucht naar Nederland nooit veilig te hebben gevoeld (zie figuur 3.3). Bij mannen ligt dit percentage met 78% hoger dan bij vrouwen (65%), wat strookt met het feit dat mannen over het algemeen onder slechtere omstandigheden reisden en vaker negatieve ervaringen meemaakten onderweg. Opvallend is het grote verschil tussen de jaren waarin statushouders in Nederland zijn aangekomen. Hoewel voor alle jaren geldt dat een meerderheid zich nooit veilig voelde, is dit aandeel bij recent aangekomen statushouders met 58% wel aanzienlijk lager dan bij de groep die in 2014 of eerder in Nederland aankwam. Van hen voelde een overgrote meerderheid van 82% zich nooit veilig tijdens de vlucht. Ook deze bevinding strookt met het grotere aantal negatieve ervaringen onderweg dat eerder aangekomen statushouders rapporteren. Het feit dat statushouders die eerder in Nederland aankwamen, langer onderweg zijn geweest (zoals te zien was in figuur 3.2), betekent dat zij zich vaak gedurende vele maanden permanent onveilig hebben gevoeld.

3.3 Turkije het meest voorkomende transitland

We zagen al dat een deel van de vluchtelingen lang onderweg is geweest voor zij zich uiteindelijk in Nederland vestigden. Meer dan de helft van de statushouders (56%) verbleef onderweg dan ook meer dan een maand in een ander land (zie tabel 3.3). We vroegen hen naar het laatste land waar zij meer dan een maand verbleven op weg van Syrië naar Nederland (in het vervolg zullen we dit land het 'transitland' noemen). Een groot aantal migranten verbleef langer dan een maand in Turkije (47% van alle Syriërs die langer dan een

maand ergens verbleven), en kleinere groepen in Libanon, Egypte, Griekenland en Jordanië.⁴ 15% van de respondenten verbleef in een ander transitland, waarbij Libië het vaakst genoemd werd (2% van alle respondenten).

De transitlanden blijken slechts voor 6% van hen het beoogde vestigingsland te zijn geweest. Een kleine meerderheid (55%) was bij aankomst in het transitland al van plan om door te reizen, terwijl 30% van de respondenten in eerste instantie in het transitland de terugkeer naar Syrië afwachtte. Een kleine groep van 9% geeft aan met een ander doel het transitland in te zijn gereisd (bv. voor werk of studie). Er zijn duidelijk verschillen tussen de landen als het aankomt op verblijfsintenties van de Syriërs. In Jordanië en Egypte verwachtte een meerderheid nog terug te kunnen keren naar Syrië. Over Libanon komt een gemengd beeld naar voren, van een aanzienlijke groep die terug hoopt te kunnen en een ongeveer even grote groep die door wil reizen. Naarmate Europa dichterbij komt, slinkt de intentie om terug te gaan: mensen die meer dan een maand in Turkije verbleven, wilden in meerderheid doorreizen (65%), en in Griekenland is het aandeel dat zich daar wilde vestigen of wilde terugkeren zelfs vrijwel nihil (resp. 1% en 0%).

Tabel 3.3

Verblijf en verblijfsintenties in transitlanden, 2017 (in procenten)

	aandeel dat langer dan een maand elders verbleef ^a	intentie tot vestiging	intentie om door te reizen	intentie tot terugkeer naar Syrië	ander doel
totaal	56	6	55	30	9
waarvan					
Turkije	47	4	65	24	7
Libanon	13	6	45	37	12
Egypte	10	10	23	57	10
Griekenland	10	1	97	0	2
Jordanië	5	4	23	65	7
ander land	15	14	37	35	14

a Van alle mensen die langer dan een maand elders verbleven (56% van alle respondenten).

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Statushouders die in 2014 of eerder in Nederland aankwamen, verbleven aanzienlijk vaker in een transitland dan statushouders die later kwamen (71% vs. 48% en 57% in resp. 2015 en 2016). Ook is er een duidelijke verandering in de transitlanden door de tijd heen: de statushouders die in 2014 of eerder aankwamen, verbleven relatief vaak in Egypte (15%), terwijl dit later veel minder voorkwam (7% in 2015 en 2% in 2016). Dit heeft waarschijnlijk te maken met veranderde regelgeving; tot halverwege 2013 konden Syriërs bij aankomst in Egypte gemakkelijk een (toeristen)visum voor zes maanden krijgen (BZ 2014). Na verloop van tijd neemt het relatieve belang van Turkije als transitland toe (33% van statushouders die in 2014 in Nederland aankwamen, tegenover 56% en 59% in 2015 en 2016).

Welke factoren hebben eraan bijgedragen dat statushouders na verblijf in een transitland besloten door te reizen, in plaats van zich permanent te vestigen in het land waar zij een lange tussenstop maakten? Hierbij spelen waarschijnlijk zowel push-factoren (kenmerken van het transitland) als pull-factoren (kenmerken van het beoogde bestemmingsland) een rol. Kenmerken van Nederland die een rol kunnen hebben gespeeld bij het maken van de keuze, komen in paragraaf 3.4 uitvoerig aan bod. We kijken nu eerst naar push-factoren. Een aantal mogelijke redenen om het transitland te verlaten is aan de statushouders voorgelegd, waarbij zij konden aangeven hoe belangrijk deze reden was (variërend van 'zeer onbelangrijk' tot 'zeer belangrijk'). In tabel 3.4 presenteren we een overzicht van de redenen die mensen 'zeer belangrijk' achtten.⁵ De meest genoemde reden om te vertrekken uit het transitland is dat er daar geen toekomst was voor de kinderen. Een meerderheid (56%) geeft aan dat dit zeer belangrijk was in het nemen van de beslissing. Opvallend hierbij is dat deze reden even vaak genoemd wordt door mensen met kinderen als door mensen die (nog) geen kinderen hebben. Ook de ervaren onveiligheid en baankansen spelen een belangrijke rol (beide door 44% van de mensen als zeer belangrijk ervaren). De woonsituatie, discriminatie en de rol van familie was voor een kleiner deel van de mensen een belangrijke reden.

Voor vrouwen speelde familie (toekomst voor kinderen, familie in een ander land en wensen van de familie) een aanzienlijk belangrijkere rol in het nemen van de beslissing om te vertrekken uit het transitland dan voor mannen, hoewel ook onder de mannen de toekomst van de kinderen de meest genoemde reden is. Ervaren onveiligheid, baankansen en woonruimte tellen voor mannen en vrouwen even zwaar. Als we kijken naar de verschillende leeftijdsgroepen, blijkt dat voor de jongste groep de afweging van de toekomst van (eventuele) kinderen minder zwaar weegt, terwijl familie voor deze groep juist een grotere rol speelt (familie is al elders of wil niet in het transitland blijven). Voor statushouders die vóór 2015 kwamen, speelde ervaren veiligheid en baankansen prominenter mee in de beslissing door te reizen. Voor de meest recente instromers geldt dat de familie in een ander land vaker genoemd werd.

Tabel 3.4

Redenen voor vertrek uit transitland, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten 'zeer belangrijk')

	totaal	man	vrouw	15-24 jaar	25-34 jaar	35-44 jaar	≤ 45 jaar	≤ 2014	2015	2016
Er was daar geen toekomst voor mijn kinderen.	56	52	66	38	56	70	69	58	55	57
Ik voelde me daar niet veilig.	44	43	46	37	44	52	44	50	41	37
Er waren daar weinig kansen op een goede baan.	44	44	42	40	46	46	42	46	43	32
Ik kon daar geen geschikte woning vinden.	34	35	31	33	35	35	32	31	36	35
Vanwege discriminatie.	30	30	29	28	32	29	29	31	29	23
Mijn familie was in een ander land.	29	25	38	36	26	23	32	26	30	41
Mijn familie wilde daar niet blijven.	26	23	32	35	21	23	25	25	27	31

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

3.4 Manier waarop Nederland met vluchtelingen omgaat, speelt grote rol

Voor mensen die op de vlucht slaan is de keuze van het bestemmingsland vaak ondergeschikt aan de noodzaak om het herkomstland te verlaten. Dit betekent echter niet dat de bestemming volledig op toeval berust – binnen financiële en praktische beperkingen maken asielzoekers een keuze voor het land waar ze asiel aanvragen. Hierbij spelen ideeën over kenmerken van mogelijke bestemmingen een belangrijke rol (Kuschminder et al. 2015). Waarom hebben de Syrische statushouders in dit onderzoek specifiek voor Nederland gekozen? We legden tien mogelijke redenen voor en vroegen Syriërs hoe belangrijk elk van deze redenen was in hun keuze voor Nederland. In tabel 3.5 worden de aangeboden redenen op volgorde van belangrijkheid gepresenteerd.

Er zijn drie redenen die ongeveer even vaak genoemd worden en door een meerderheid van de mensen ‘zeer belangrijk’⁶ worden geacht, namelijk de manier waarop Nederland omgaat met vluchtelingen, de kans om een verblijfsvergunning te krijgen en het positieve beeld van Nederland. Ook de mogelijkheid om partner en/of kinderen te laten overkomen naar Nederland wordt door bijna de helft van de Syriërs zeer belangrijk gevonden. Een combinatie dus van rationele afwegingen als het gaat om de eigen toekomstkansen, en een meer ‘emotioneel’ aspect van het gevoel dat men bij Nederland heeft. Uit de resultaten valt op te maken dat (percepties van het) beleid, zoals het asielbeleid en gezinsherenigingsbeleid, doorwerken in de keuze van asielzoekers voor Nederland als bestemmingsland, maar dat ook meer algemene kenmerken van Nederland een rol spelen (zo wordt ook het feit dat Nederlanders goed Engels spreken door een kwart een zeer belangrijke reden gevonden). De aanwezigheid van Syriërs in Nederland wordt weinig genoemd als zeer belangrijke factor – mogelijk omdat er voor 2014 ook maar erg weinig Syriërs in Nederland waren.

De opvallendste verschillen tussen mannen en vrouwen zitten, net als bij de keuze om het transitland te verlaten, in de rol van de familie. Voor vrouwen is de aanwezigheid van familie (en/of vrienden) in Nederland veel belangrijker geweest in het maken van de keuze voor Nederland. Van de vrouwen geeft 41% dit als reden, tegenover 19% van de mannen. Het feit dat mannen vaker als eerste van hun gezin naar Nederland komen, terwijl vrouwen relatief vaker later aansluiten zou een verklaring kunnen zijn voor het bijzonder grote verschil (van alle vrouwelijke statushouders in dit onderzoek had 35% op moment van aankomst al een partner of kind in Nederland, tegenover 4% van de mannen). Maar ook binnen de groep statushouders die bij aankomst nog geen partner of kinderen in Nederland hadden, wordt deze reden door vrouwen twee keer zo vaak genoemd als door mannen. Naast de aanwezigheid van familie is sociale zekerheid voor vrouwen wat belangrijker dan voor mannen (25% tegenover 19%). Voor mannen zijn de manier waarop Nederland omgaat met vluchtelingen en het hebben van een positief beeld van Nederland belangrijker dan voor vrouwen.

Tabel 3.5

Redenen om Nederland als bestemming te kiezen, naar geslacht en leeftijd, 2017 (in procenten 'zeer belangrijk')

	totaal	man	vrouw	15-24 jaar	25-34 jaar	35-44 jaar	≥ 45 jaar
de manier waarop Nederland omgaat met vluchtelingen	60	62	56	53	62	66	59
de kans om een verblijfsvergunning te krijgen	60	60	60	58	61	61	59
positief beeld van Nederland	59	60	56	54	60	64	58
de mogelijkheid om een partner en/of kinderen te laten overkomen	49	49	48	29	48	64	62
de kansen om in Nederland te werken of te studeren	42	41	44	56	42	35	32
dat er in Nederland goed Engels wordt gesproken	27	28	26	25	30	26	26
dat er al familie en/of vrienden in Nederland wonen	26	19	41	32	23	22	27
de sociale zekerheid (zoals recht op een uitkering)	21	19	25	22	17	21	26
dat er al veel Syriërs in Nederland wonen	3	2	3	2	2	3	4
de smokkelaar ^a	2	2	3	2	2	3	4

a Het gaat hier om het aandeel 'zeer belangrijk'. Daardoor valt het lager uit dan de op pagina xx genoemde 8% (aandeel van Syriërs waarbij de smokkelaar belangrijk of zeer belangrijk was in het bepalen van de bestemming).

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Er zijn ook duidelijke verschillen tussen de leeftijdsgroepen als het aankomt op de keuze voor Nederland. De opvallendste verschillen zitten in de kans om te werken of studeren en de kans om familie te laten overkomen. Voor de jongste groep speelde de kans om in Nederland te werken of te studeren een zeer grote rol – van hen noemt 56% dit zeer belangrijk. Hoe ouder de statushouder, hoe minder belangrijk dit wordt geacht (onder de oudste groep vond een derde dit zeer belangrijk). Voor de oudere groepen is de mogelijkheid om familie te laten overkomen juist van groter belang – meer dan 60% van de Syriërs van 35 jaar en ouder geven aan dat dit een zeer belangrijke rol speelde, tegenover een kleine 29% in de jongste groep. Tussen de verschillende aankomstjaren zijn nauwelijks verschillen in de redenen om te kiezen voor Nederland (niet getoond). Alleen bij de rol van de familie/vrienden die al in Nederland wonen, zien we verschillen tussen de jaren van aankomst en deze verschillen zijn dan ook meteen groot: noemt slechts 17% van de statushouders die aankwamen voor 2015 familie en vrienden als zeer belangrijke reden, van de groep die arriveerde in 2016 was dit 48%. Zoals we eerder al zagen zijn in 2016 aanzienlijk meer mensen als nareiziger gekomen dan in eerdere jaren; toch is ook onder de groep statushouders die bij aankomst geen partner of kinderen in Nederland hadden, deze reden in 2016 meer dan twee keer zo vaak genoemd als in 2014. Blijkbaar is met de toename van het aantal Syriërs in Nederland deze factor voor een grote groep mensen een belangrijkere rol gaan spelen.

3.5 Samenvatting

De vlucht vanuit Syrië naar Nederland was voor velen lang en vol ontberingen, vooral voor hen die eerder dan 2015 aankwamen in Nederland. Syriërs die als ‘eerste aanvrager’ (en dus niet als nareiziger of gezinshereniger) naar Nederland vluchtten, hebben vaak de hele weg over land en water gereisd. Van hen heeft de meerderheid negatieve ervaringen meemaakt onderweg, zoals mishandeling, maar ook honger, afpersing of schipbreuk. Mogelijk laten deze ervaringen ook na aankomst in Nederland nog hun sporen na. Veel statushouders hebben onderweg van Syrië naar Nederland langere tijd in een ander land verbleven, het vaakst in Turkije. Toch waren deze landen voor vrijwel niemand het beoogde einddoel van de reis. Omstandigheden in deze ‘transitlanden’, met name het (gebrekkige) toekomstperspectief voor de kinderen, speelden een belangrijke rol in de keuze om door te willen reizen. Ook speelde de aantrekkingskracht van Nederland een rol in de keuze om door te reizen en hier asiel aan te vragen. Syriërs maakten de keuze voor Nederland op basis van algemene positieve verwachtingen over Nederland, de omgang met vluchtelingen, de rechten (op een vergunning, gezinshereniging of sociale zekerheid), en de mogelijkheden (de kans op werk of studie) die zij hier zouden hebben. Oudere statushouders vonden de mogelijkheid om het gezin te laten overkomen relatief belangrijk, terwijl jongere statushouders baan- en studiemogelijkheden van groter belang achtten. De keuze voor Nederland lijkt, in tegenstelling tot wat eerder onderzoek aangaf, maar zeer zelden door de smokkelaar te zijn bepaald. Hoewel een overgrote meerderheid van de statushouders

gebruikmaakte van een smokkelaar voor delen van de reis, geven maar weinig mensen aan dat die van belang was in het bepalen van de bestemming.

Noten

- 1 Hoewel de vraag is gesteld ‘Hoe bent u van Syrië naar Nederland gereisd?’, lijkt het erop dat een deel van de mensen deze vraag anders heeft geïnterpreteerd; 57% van de mensen die zeggen rechtstreeks met het vliegtuig te zijn gereisd, is ook langer dan een maand in een ander land geweest na vertrek uit Syrië, met name in Turkije of Libanon. Waarschijnlijk hebben deze mensen na een langer verblijf elders vanaf daar het vliegtuig naar Nederland genomen. Voor deze mensen zijn helaas geen gegevens over de ervaringen en omstandigheden tijdens de vlucht bekend.
- 2 Van deze mensen kunnen we met enige voorzichtigheid aannemen dat het nareizigers of gezinsherenigers zijn. Nareizigers zijn gezinsleden waarvan de nareis binnen drie maanden na aankomst van de referent is aangevraagd; van gezinsherenigers is de nareis later aangevraagd, zij vallen onder het reguliere gezinsherenigingsbeleid. In onze gegevens kunnen we geen formeel onderscheid maken tussen eerste aanvragers, nareizigers en gezinsherenigers. Wel is bekend of iemand is gekomen nadat er al een partner en/of kinderen in Nederland aanwezig waren. Dit geldt voor 14% van de Syriërs in dit onderzoek.
- 3 De steekproef voor dit onderzoek beperkt zich tot statushouders die tussen 2014 en juni 2016 een status hebben gekregen, en 98% van de respondenten is na 2013 is aangekomen in Nederland; zodoende is er deels sprake van een selectie-effect, waarbij er een overschatting is van de reisduur van mensen die eerder zijn vertrokken. Bijvoorbeeld: een migrant vertrokken in 2012 met een reisduur van 1 maand (en kort daarop statustoekenning in Nederland) valt buiten de steekproef, terwijl een migrant vertrokken in 2012 met een reisduur van 48 maanden (en kort daarop statustoekenning in Nederland) wel in de steekproef zit.
- 4 Het is gezien de reisduur van sommige statushouders niet ondenkbaar dat zij vóór Egypte, Turkije of Griekenland nog elders meer dan een maand verbleven. Hier hebben we echter geen informatie over.
- 5 Er is gekozen voor de hoogste categorie (‘zeer belangrijk’), omdat de meeste redenen door een meerderheid van de statushouders als ‘belangrijk’ werden aangemerkt en hierdoor minder differentiatie zichtbaar was tussen de mogelijke redenen. Deze keuze heeft geen invloed op de conclusies.
- 6 Ook hier is voor de hoogste categorie (‘zeer belangrijk’) gekozen, omdat er dan betere differentiatie is tussen de verschillende thema’s. Het is dus niet zo dat de thema’s die hier lager scoren, niet belangrijk worden gevonden. Ook hier heeft de keuze geen invloed op de conclusies.

Literatuur

- Aiazzi, E., V. Iaria en P. Monzini (2015). *Study on Smuggling: Case Study 1: Syria/Lebanon – Egypt – Italy*. Brussel: European Commission, DG Migration & Home Affairs/European Migration Network.
- BZ (2014). *Thematisch ambtsbericht inzake de positie van Syriërs in Egypte*. Den Haag: ministerie van Buitenlandse Zaken, Directie Consulaire Zaken en Migratiebeleid.
- Dekker, R., H. Vonk, J. Klaver en G. Engbersen (2016). *Syrische asielmigranten in Nederland en het gebruik van sociale media bij migratiebesluitvorming*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- DIW (2017). *Forced Migration, Arrival in Germany, and First Steps toward Integration*. In: Janina Britzke en Jürgen Schupp (red.), *SOEP Wave Report 2016* (p. 149-164). Geraadpleegd 23 april 2018 via www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.560446.de/wave_report_2016.pdf.
- EMSC (2017). *First year activity report, Jan. 2016- Jan. 2017*. Den Haag: Europol.
- IOM (2016). *The human trafficking and other exploitative practices prevalence indication survey*. Geraadpleegd 23 april 2018 via migration.iom.int/docs/Analysis%20-%20Flow%20Monitoring%20and%20Human%20Traf

ficking%20Surveys%20in%20the%20Mediterranean%20and%20Beyond%20-%202011%20August%202016.pdf.

Kuschminder, K. en K. Koser (2017). *The role of migration-specific and migration-relevant policies in migrant decision-making in transit*. Maastricht: United Nations University-Maastricht Economic and social Research institute on Innovation and Technology (UNU-MERIT) (UNU-MERIT Working Papers #2017-022).

Kuschminder, K., J. de Bresser en M. Siegel (2015). *Irreguliere Migratieroutes naar Europa en de Factoren die van invloed zijn op de Bestemmingskeuze van Migranten*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.

Sirries, S., A. Böhm, H. Brücker en Y. Kosyakova (2016). Auf der Flucht: Motive und Kosten. In: H. Brücker, N. Rother en J. Schupp (red.), *IAB Forschungsbericht. Aktuelle Ergebnisse aus der Projektarbeit des Instituts für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung*, jg. 2016, nr. 14 (p. 21-34). Geraadpleegd 23 januari 2018 via doku.iab.de/forschungsbericht/2016/fb1416.pdf.

UNHCR (2017). *Europe: Syrian Asylum Applications*. Geraadpleegd 23 januari 2018 via data.unhcr.org/syrianrefugees/asylum.php.

4 Periode in de opvang

Jaco Dagevos en Emily Miltenburg (SCP)

4.1 Inleiding

Kenmerkend voor asielzoekers is dat zij een periode in de opvang verblijven in afwachting van de beslissing om in Nederland te mogen blijven. Onderzoek laat zien dat langdurig verblijf in de opvang nadelige gevolgen heeft voor de mentale gezondheid en – als gevolg daarvan – de participatiekansen belemmert (Bakker 2016; Gezondheidsraad 2016; Schellingerhout 2011). De Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ 2013) spreekt in dit verband van verloren tijd. Gebrek aan privacy, onzekerheid over de uitkomst van de procedure en weinig mogelijkheden om te participeren, dragen bij aan de vermindering van het welzijn van de asielzoeker. Naarmate bewoners langer in een opvanglocatie verblijven en de periode van inactiviteit langer duurt, nemen de afhankelijkheid en passiviteit toe. Bewoners van opvanglocaties worden steeds inactiever en besluiteloos en krijgen depressieve gedachten (Boersema et al. 2015). Uit eerder onderzoek blijkt dat onder statushouders die langer dan twee jaar in een asielzoekerscentrum verblijven, angst, depressie en lichamelijke klachten significant vaker voorkomen dan bij een groep die minder dan een half jaar in de opvang verblijft (Laban et al. 2004). Naast genoemde factoren zouden ook ervaringen met agressie hier een rol kunnen spelen. Zo werden in 2016 in locaties van het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) ruim 5.500 agressie-incidenten geregistreerd. Uit een analyse van een aselecte steekproef van ruim 500 agressie-incidenten blijkt dat in 2016 bijna tweederde van de geregistreerde agressie-incidenten een incident tussen bewoners onderling betrof (Ufkes et al., 2018 p. 67). Sommige auteurs beschouwen opvanglocaties zelfs als een ‘totale institutie’ (Geuijen 1998; Smets et al. 2017; de term is van Goffman 1961). Die kenmerken zich onder andere door een onpersoonlijke en bureaucratische controle van mensen, weinig contact met de buitenwereld en een scherpe scheiding tussen staf en bewoners. Ziekenhuizen, kostscholen en gevangenissen zijn voorbeelden van totale instituties.

Om verschillende redenen is het denkbaar dat de gevolgen van het verblijf in de opvang minder negatief zijn dan in het verleden. Een belangrijk verschil is dat de procedure gemiddeld genomen sneller verloopt dan bijvoorbeeld in de jaren negentig. Verder heeft recent beleid de mogelijkheden verruimd om gedurende de procedure de taal te leren – in de vorm van voorinburgering – en vrijwilligerswerk te doen (Bakker et al. 2018; De Lange et al. 2017; Odé en Dagevos 2017; SER 2016). Het verrichten van betaald werk tijdens de procedure is gebonden aan regels. Zo mogen asielzoekers pas zes maanden na het indienen van een aanvraag aan het werk en een tewerkstellingsvergunning wordt dan verleend voor maximaal 24 weken. Ook moet een deel van de inkomsten uit werk aan het COA worden afgedragen. De Lange et al. (2017) geven aan dat asielzoekers in België en Zweden veel meer mogelijkheden hebben dan in Nederland om snel aan het werk te gaan.

We hebben aan mensen gevraagd of en hoe lang ze in de opvang hebben gezeten en in hoeveel locaties ze hebben gewoond.¹ Verder is informatie verzameld of men gedurende het verblijf in opvanglocaties activiteiten heeft ontplooid om de taal te leren,² onderwijs te volgen of (vrijwilligers)werk te verrichten. Tot slot laten we zien in hoeverre de Syrische statushouders in dit onderzoek tevreden zijn over hun verblijf in de opvang. 94% van hen heeft in een opvanglocatie gewoond.³ We richten ons in dit hoofdstuk op deze groep. In paragraaf 4.2 gaan we eerst kort in op de asiel- en opvangprocedure.

4.2 Asiel- en opvangprocedure in kort bestek⁴

Bij aankomst in Nederland moet een asielzoeker zich melden en registreren bij de Afdeling Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel. Na identificatie en registratie start de zogeheten rust- en voorbereidingstermijn. Die duurt minimaal zes dagen. De asielzoeker wordt opgevangen in de centrale ontvangstlocatie van het COA. Hij of zij wordt medisch onderzocht en krijgt toelichting op de asielprocedure. Vervolgens gaat de asielzoeker naar een procesopvanglocatie van het COA, waar de algemene asielprocedure start. Deze duurt in beginsel acht dagen. De aanvraag kan worden ingewilligd, verlengd, of afgewezen.⁵ Na deze fase verhuist de asielzoeker naar een asielzoekerscentrum. Bij inwilliging – de asielzoeker is dan een statushouder geworden – koppelt het COA de statushouder aan een gemeente die de taak heeft om woonruimte te realiseren. Totdat de woonruimte beschikbaar is, verblijft de statushouder in het AZC. Ook als de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) meer tijd nodig heeft om de asielaanvraag te beoordelen – er is dan sprake van een verlengde procedure – verblijft de asielzoeker in het AZC. Bij een afgewezen asielverzoek volgt begeleiding gericht op de terugkeer. In een AZC verblijven dus asielzoekers en verblijfsgerechtigden die in afwachting zijn van een woonruimte in een gemeente. Veel asielzoekers zitten voor langere tijd in een opvanglocatie van het COA. Een asielzoeker hoort binnen zes maanden van de IND of hij een verblijfsvergunning krijgt. De IND kan deze termijn met nog negen maanden verlengen, bijvoorbeeld bij grote drukte of als er meer onderzoek nodig is. In overleg met zijn advocaat kan de asielzoeker tegen deze beslissing in beroep gaan.

Niet onbelangrijk om in gedachten te houden is dat veel statushouders in dit onderzoek in een periode naar Nederland kwamen toen het alle hens aan dek was in de asielprocedure. Zo bestond er in 2015 crisisnoodopvang (van 72 uur) die door gemeenten werd georganiseerd. Daarnaast had het COA een groot aantal noodopvanglocaties met mindere faciliteiten.

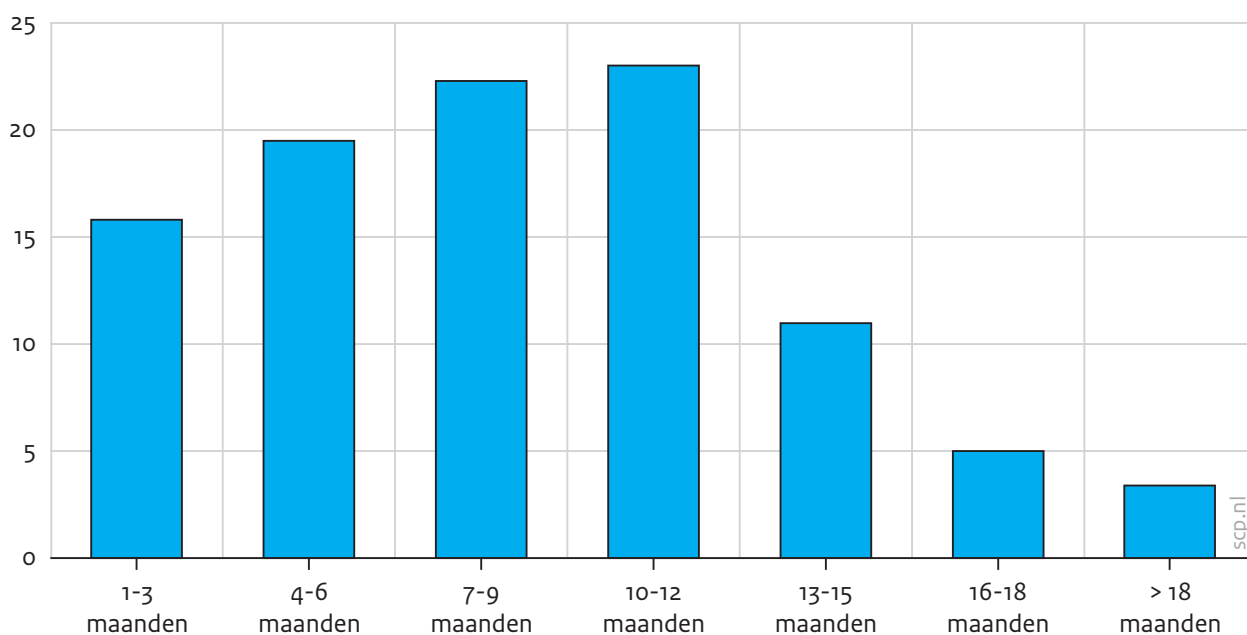
Naast het asielzoekerscentrum zijn er nog andere opvangcentra beschikbaar voor asielzoekers. Voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen is er een kleinschalige opvang en er is een extra begeleidings- en toezichtlocatie voor overlastgevendende asielzoekers. Daarnaast zijn er ook vrijheidsbepalende locaties voor uitgeprocedeerde asielzoekers of een gezinslocatie voor uitgeprocedeerde gezinnen die geen recht hebben op opvang in een AZC.

4.3 Aantal opvanglocaties en duur totale tijd in opvang

Syriërs in dit onderzoek geven aan gemiddeld bijna negen maanden in de opvang te hebben gezeten.⁶ Het gaat dus om zelfrapportage. Een periode van een jaar in de opvang wordt het vaakst genoemd. Figuur 4.1 laat de spreiding zien. Rond de 15% heeft maximaal drie maanden in de opvang gezeten, en 20% tussen de vier en zes maanden. Maar weinig Syrische statushouders in dit onderzoek hebben langer dan anderhalf jaar in de opvang gezeten.⁷

Figuur 4.1

Aantal maanden in de opvang, 2017 (in procenten)

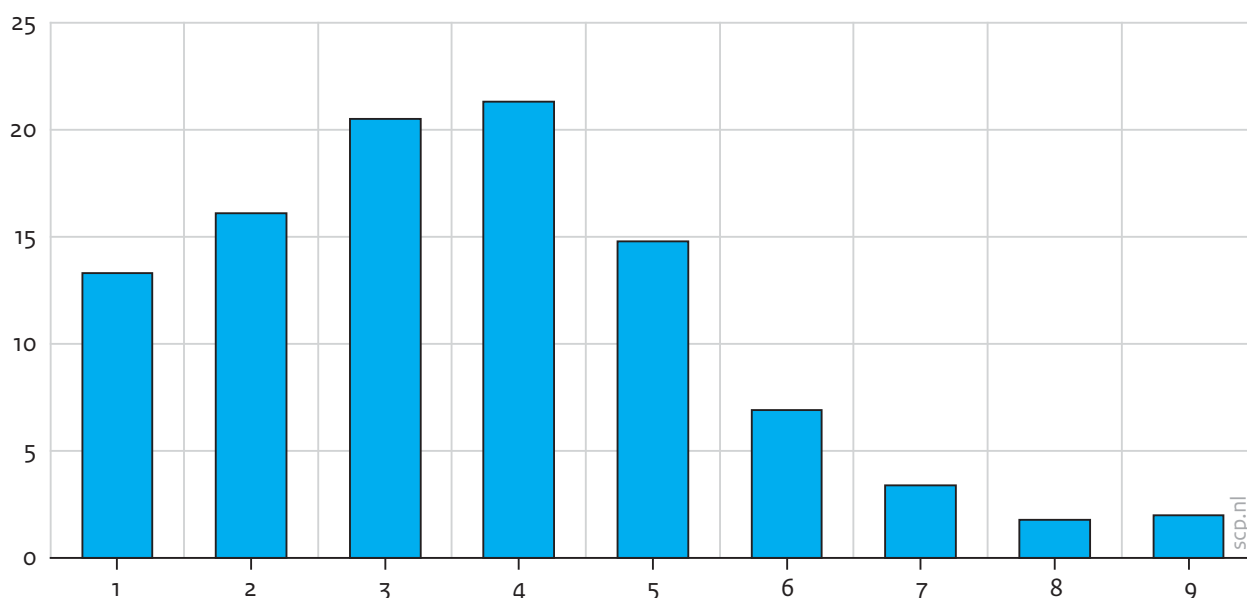
Bron: scp/cbs (NSN 2017), gewogen gegevens

We kunnen deze surveygegevens over de duur in de opvang vergelijken met in 2009 verzamelde surveygegevens over andere vluchtelingengroepen. Het blijkt dat Syriërs met een gemiddelde duur van negen maanden aanzienlijk korter in de asielopvang hebben gezeten dan de toen onderzochte vluchtelingengroepen; de verblijfsduur was (ruim) anderhalf jaar voor Afghanen, Irakezen en Somaliërs en tweeënhalf jaar voor Iraniërs (Dourleijn 2011). Deze verschillen hebben onder meer te maken met het feit dat de asielprocedure is veranderd en wachttijden voor de behandeling van een asielaanvraag zijn afgenomen (SER 2016).⁸

Een lang verblijf in een asielopvang kan een negatieve invloed hebben, maar ook vele verhuizingen tussen opvanglocaties kunnen zorgen voor onrust en onzekerheid in het leven van een asielzoeker. Gemiddeld verblijven Syriërs in iets minder dan vier verschillende opvangcentra; de statushouders in dit onderzoek hebben in één tot maximaal negen centra gewoond (zie figuur 4.2).

Figuur 4.2

Aantal verschillende centra waarin de statushouder heeft gewoond, 2017 (in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

In het zojuist al genoemde onderzoek naar Iraanse, Iraakse, Afghaanse en Somalische statushouders ligt het gemiddelde aantal centra rond de twee (Dourleijn 2011). De IntegratieBarometer van VluchtelingenWerk in 2009 rapporteert over asielzoekers met en zonder verblijfsstatus en noemt een gemiddelde van tweeënhalve opvanglocatie (Klaver en van der Welle 2009). Het aantal opvangcentra waarin Syrische statushouders verbleven, ligt met een gemiddelde van bijna vier dus aanzienlijk hoger dan bij de eerdere vluchtelingengroepen. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de hoge instroom in 2014 en 2015, die een forse druk legde op de opvangcapaciteit en ertoe leidde dat veel asielzoekers hebben moeten verhuizen tussen verschillende locaties (vgl. Smets et al. 2017).

4.4 Activiteiten tijdens de opvang

In het huidige beleid zijn de mogelijkheden verruimd om tijdens de procedure op integratie gerichte activiteiten te ontplooiën. Dit geldt onder meer voor het volgen van Nederlandse taallessen en het doen van vrijwilligerswerk. Behalve dat deze mogelijk bijdragen aan integratie, is het doen van activiteiten op zichzelf van belang. Onderzoek van Pharos wijst uit dat asielzoekers gebaat zijn bij activeringsactiviteiten, voorlichting en *empowerment*. Asielzoekers die deelnemen aan programma's in het azc, kunnen beter omgaan met stress en lichamelijke stressgerelateerde klachten; ook draagt deelname bij aan het aantal sociale contacten (Van Schayk en Vloeberghs 2011). Een zinvolle dagbesteding binnen de opvang helpt asielzoekers om wegwijs te worden in de Nederlandse samenleving en uit een sociaal isolement te komen. Uit onderzoek naar opvangcentra in Noorwegen (Valenta en Berg 2010) blijkt dat vooral de taalcursussen Noors de zelfredzaamheid van de asielzoekers ver-

groten, hun afhankelijkheid van tolken verminderen en structuur bieden (Boersema et al. 2015).

Het is dus belangrijk dat statushouders activiteiten ondernemen tijdens hun verblijf in een opvanglocatie. Tabel 4.1 toont dat de meerderheid van de statushouders zelf Nederlands heeft geleerd of Nederlandse taalles heeft gevolgd tijdens hun verblijf in een opvanglocatie. Twee vijfde van de statushouders heeft vrijwilligerswerk gedaan, ongeveer een zesde heeft een opleiding gevolgd. Weinig mensen hebben gedurende de procedure betaald werk verricht (6%), maar dat zal ermee samenhangen dat asielzoekers binnen het eerste halfjaar van de procedure niet mogen werken.

Het aandeel statushouders dat zegt vrijwilligerswerk te hebben gedaan, is in vergelijking met ander onderzoek hoog. Onderzoeksbureau Significant heeft aan de hand van materiaal van het COA en van materiaal van Pharos een inschatting gemaakt van de omvang van vrijwilligerswerk onder asielzoekers (Bakker et al. 2018). De cijfers lopen nogal uiteen. Volgens de COA-gegevens heeft in de periode januari 2014-augustus 2017 0,5% van de asielzoekers vrijwilligerswerk gedaan. Pharos baseert zich op de gegevens van Aan de Slag, de organisatie die belast is met het koppelen van vrijwilligerswerk aan asielzoekers. Van vijftien AZC's zijn cijfers beschikbaar. Hieruit blijkt dat 10% van de asielzoekers vrijwilligerswerk heeft verricht (cijfers begin 2017-eind september 2017). Bakker et al. (2018) wijzen erop dat beide bronnen waarschijnlijk niet alle activiteiten in kaart brengen en dat er mogelijk meer vrijwilligerswerk plaatsvindt dan uit de registraties van COA en Aan de Slag blijkt. Niettemin is het verschil met onze surveygegevens groot. Er kan niet worden uitgesloten dat respondenten bij de beantwoording een ruime invulling hebben gegeven aan het begrip vrijwilligerswerk. Uit het onderzoek van Bakker et al. (2018) blijkt dat asielzoekers geen duidelijk beeld hebben van wat onder vrijwilligerswerk wordt verstaan. Dat kan onze surveyresultaten hebben beïnvloed.

Vrouwen volgen minder vaak dan mannen Nederlandse taalles of leren zelf Nederlands. Ook zijn ze minder vaak actief in het vrijwilligerswerk of betaalde arbeid. Bij het volgen van een opleiding zijn er geen significante verschillen tussen mannen en vrouwen. De jongste groep statushouders (15-24 jaar) onderneemt vaker dan de oudere groepen activiteiten op het vlak van taal en onderwijs: ze volgen vaker Nederlandse taalles, leren zelf Nederlands en volgen vaker een opleiding. Betaald werk komt weinig voor, maar wordt nog het meest gedaan door de jongste groep statushouders in vergelijking met statushouders van 35 jaar en ouder. De jongste en de oudste groep statushouders verrichten relatief het minst vaak vrijwilligerswerk. Het zojuist genoemde onderzoek van Bakker et al. (2018) naar vrijwilligerswerk onder asielzoekers wijst erop dat hoger opgeleiden, degenen die in het herkomstland hebben gewerkt en degenen die beschikken over taalvaardigheid in het Engels vaker vrijwilligerswerk doen tijdens hun verblijf in de opvang. Vrijwilligerswerk lijkt derhalve vooral weggelegd voor de meer kansrijken. Net als in ons onderzoek verrichten mannen vaker dan vrouwen vrijwilligerswerk.

Naarmate statushouders langer verblijven in een opvanglocatie volgen zij vaker Nederlandse taalles, leren ze vaker zelf Nederlands en doen ze vaker vrijwilligerswerk. Wat betreft scholing en betaald werk zijn er niet veel verschillen, behalve bij degenen die langer

dan achttien maanden in een opvanglocatie verblijven, die vaker scholing hebben gevolgd en een betaalde baan hebben gehad. De informatie over activiteiten in de opvang is niet eerder op deze wijze verzameld, zodat een vergelijking met andere vluchtelingengroepen of een vergelijking in de tijd niet mogelijk is.

Tabel 4.1

Ondernemen van activiteiten in opvanglocaties naar geslacht, leeftijd en verblijfsduur in de opvang, 2017 (in procenten)

	Nederlandse taalles	zelf Nederlands geleerd	vrijwilligers-werk gedaan	betaald werk gedaan	scholing/opleiding gevolgd
totaal	58	55	40	6	18
man	62	59	47	7	18
vrouw	49	45	24	3	17
15-24 jaar	67	63	37	7	34
25-34 jaar	53	55	43	6	12
35-44 jaar	56	50	43	4	12
≥ 45 jaar	57	48	38	4	11
0-3 maanden	37	40	22	4	18
4-6 maanden	58	53	34	5	18
7-9 maanden	62	58	41	5	15
10-12 maanden	66	56	48	6	19
13-15 maanden	59	63	53	6	17
16-18 maanden	65	54	48	8	19
> 18 maanden	72	67	59	13	31

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

4.5 Tevredenheid en oordeel over verblijf in de opvang

Met de beeldvorming van de asielopvang is het niet goed gesteld, onder meer vanwege de (vermeende) inactiviteit en verveling van de bewoners, de onzekerheid over de uitkomst van de procedure, de lange duur van het verblijf en conflicten en ruzies tussen bewoners. Van de Syriërs is evenwel 60% (zeer) tevreden over hun verblijf en rond de 20% is tevreden noch ontevreden (tabel 4.2).⁹ Bijna een vijfde van de Syriërs is (zeer) ontevreden over hun verblijf. We beschikken helaas niet over gegevens uit ander (survey)onderzoek. Het is om die reden lastig om een oordeel uit te spreken over de gevonden resultaten en te bepalen of de situatie in vergelijking met de jaren ervoor beter is geworden. Uit dit onderzoek weten we wel dat over het geheel genomen Syriërs zeer gunstig oordelen over hun leven in Nederland, over het maatschappelijk klimaat en discriminatie (zie hoofdstuk 9). Hoge tevredenheid zien we ook ten aanzien van bijvoorbeeld de maatschappelijke begeleiding.

En hoewel de vergelijking enigszins mank gaat, is in het licht van de hoge tevredenheidscores over het leven en voorzieningen in Nederland een score van 60% tevredenheid over het verblijf in de opvang niet zo hoog.

Kijken we naar achtergrondkenmerken, dan lijkt het erop dat oudere statushouders tevredener zijn dan jongeren en dat naarmate men langer in een opvanglocatie verblijft, de ontevredenheid toeneemt. Gegeven de huidige kortere procedures, mag worden aangenomen dat hierdoor de tevredenheid over de opvang groter is dan in het verleden.

Tabel 4.2

Algemene tevredenheid over verblijf in een opvanglocatie naar geslacht, leeftijd en verblijfsduur in de opvang, 2017 (in procenten)

	(zeer) tevreden	niet tevreden, ontevreden	(zeer) ontevreden
totaal	60	21	18
man	61	21	19
vrouw	60	23	17
15-24 jaar	52	26	22
25-34 jaar	57	24	20
35-44 jaar	67	17	16
≥ 45 jaar	70	17	13
0-3 maanden	67	23	11
4-6 maanden	70	17	13
7-9 maanden	59	22	18
10-12 maanden	55	23	21
13-15 maanden	52	22	26
16-18 maanden	55	20	25
> 18 maanden	49	23	29

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Positief over veiligheid en medewerkers, negatiever over privacy en kwaliteit eten

Het meest positief is men over de veiligheid in de opvang en de medewerkers van het COA, waarvan voor respectievelijk 84% en 82% het oordeel (heel) goed is (tabel 4.3). Bijna twee derde is (heel) goed te spreken over de kwaliteit van de kamer. Minder tevreden is men over de privacy en over de kwaliteit van het eten, al oordeelt altijd nog steeds meer dan de helft gunstig over privacy.

Tabel 4.3

Oordeel over kenmerken van opvanglocaties, 2017 (in procenten)

	(heel) goed	niet goed/slecht	(zeer) slecht
oordeel over de kwaliteit van het eten	48	30	23
oordeel over de kwaliteit van uw kamer	64	20	16
oordeel over medewerkers van het COA	82	13	6
oordeel over uw privacy	53	18	29
oordeel over uw veiligheid	84	10	6

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

De vijf beoordeelde kenmerken van opvanglocaties uit tabel 4.3 blijken een goede schaal te vormen. De schaal loopt van 1 tot en met 5, waarbij 5 staat voor 'heel goed' op alle kenmerken. De gemiddelde tevredenheidsscore ligt rond de 3,7 (zie tabel 4.4). Als we kijken naar de achtergrondkenmerken van de respondenten blijkt hieruit dezelfde richting als bij de algemene tevredenheid: oudere statushouders zijn meer tevreden dan de jongere statushouders, en degenen die langer verblijven in een opvanglocatie geven een minder positief oordeel. Opvallend is dat vrouwen ietwat positiever zijn over de opvanglocaties dan mannen. Mensen die in 2015 in Nederland aankwamen, zijn het minst positief over hun verblijf in de opvang. Dat zou samen kunnen hangen met de hectiek in de opvang als gevolg van de hoge instroom.

Tabel 4.4

Oordeel over opvanglocaties^a naar geslacht, leeftijd, jaar van aankomst en verblijfsduur in de opvang, 2017 (in gemiddelde scores)

totaal	3,7
man	3,6
vrouw	3,8
15-24 jaar	3,5
25-34 jaar	3,6
35-44 jaar	3,8
≥ 45 jaar	3,9
≤ 2014	3,8
2015	3,6
2016	3,8
0-3 maanden	3,9
4-6 maanden	3,8
7-9 maanden	3,6
10-12 maanden	3,5
13-15 maanden	3,4
16-18 maanden	3,5
> 18 maanden	3,5

a Tevredenheid over opvanglocaties is een schaal op basis van vijf items uit tabel 4.3 (oordeel over de kwaliteit van het eten, de kwaliteit van de kamer, de medewerkers van het COA, de privacy en de veiligheid), Cronbach's alpha = 0,79. De schaal loopt van 1 tot en met 5, waarbij een score van 5 staat voor alle kenmerken 'heel goed' vinden; een score van 1 betekent dat men opvanglocaties op alle vijf kenmerken als 'zeer slecht' beoordeelt.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

4.6 Samenvatting

Syrische statushouders in dit onderzoek hebben gemiddeld negen maanden in de opvang gezeten. Rondom dit gemiddelde zit een behoorlijke spreiding, variërend van mensen die binnen een paar maanden de opvang hebben verlaten tot mensen die er meer dan anderhalf jaar hebben verbleven, al is die laatste groep niet groot. In vergelijking met vluchtelingengroepen als de Afghanen, Somaliërs, Irakezen en Iraniërs verblijven Syriërs aanzienlijk korter in asielzoekerscentra, al is het gemiddelde van negen maanden altijd nog een aanzienlijke periode. In vergelijking met vluchtelingengroepen die eerder naar Nederland zijn gekomen, zijn Syriërs in de opvang vaker van locatie veranderd. Gemiddeld verblijven zij in iets minder dan vier verschillende opvangcentra.

Opvanglocaties worden weleens als een 'totale institutie' bestempeld, onder andere door weinig contact met de buitenwereld en een scherpe scheiding tussen personeel en de

bewoners. Voor de recente groep statushouders zijn echter de mogelijkheden verruimd om tijdens de procedure al op integratie gerichte activiteiten te ontplooiën. Dit hoofdstuk laat zien dat men dat inderdaad doet, de meerderheid volgt taallessen of leert zelf Nederlands tijdens hun verblijf in een opvanglocatie; ook heeft twee vijfde vrijwilligerswerk gedaan. Het aandeel dat een opleiding heeft gevolgd of werk heeft verricht is aanzienlijk kleiner, wat onder meer is toe te schrijven aan de geringe mogelijkheden om dit te doen: in het eerste halfjaar van het verblijf mag men niet werken en voor volwassenen is toegang tot opleidingen doorgaans gebonden aan vooropleidingseisen. Vanwege het ontbreken van gegevens kunnen we niet zeggen of de huidige asielzoekers gedurende de procedure actiever zijn dan asielzoekers die in het verleden naar Nederland zijn gekomen. Ongeveer 60% is (zeer) tevreden over het verblijf in de opvang. Gunstig zijn de hoge waarderingcijfers over de ervaren veiligheid in de opvang en de COA-medewerkers. Minder tevreden is men over de privacy en de kwaliteit van het eten.

Noten

- 1 In de testfase van de vragenlijst hebben we onderscheid gemaakt naar het aanmeldcentrum, de centrale ontvangstlocatie en de procesopvanglocatie (zie ook § 4.2). Tijdens de test van de vragenlijst hebben we deze locaties voorgelegd, maar dat leidde tot veel onduidelijkheid. Zij werden door de testpersonen niet herkend en bij doorvragen werden zij alle als asielzoekerscentra (AZC's) aangemerkt. Om die reden is in de vragenlijst naar AZC's gevraagd, waarbij we veronderstellen dat hiermee ook andere opvanglocaties zijn inbegrepen.
- 2 In de testfase van de vragenlijst is aan testpersonen voorgelegd of zij hadden deelgenomen aan de voorinburgering. Die term bleek bij de meesten onbekend te zijn. In de vragenlijst is daarom die term niet opgenomen en is in algemene zin gevraagd of ze taalonderwijs hebben gevolgd.
- 3 Aan statushouders is gevraagd waar zij bij aankomst in Nederland zijn gaan wonen. 90% gaf aan dat dit in een asielzoekerscentrum was. Van de asielzoekers die bij aankomst in Nederland niet in een asielzoekerscentrum zijn gaan wonen, is ruim de helft bij hun partner ingetrokken; een kleiner aandeel trok in bij andere familie of vrienden of had reeds een eigen woonruimte. Aan de groep die bij aankomst niet meteen naar een AZC ging, is ook gevraagd of ze ooit wel in een AZC hebben gewoond; bijna de helft gaf aan dat dat inderdaad het geval is. In totaal heeft dus ongeveer 94% van de statushouders ooit in een AZC verbleven. In dit hoofdstuk rapporteren we over deze groep van 94% die ooit in een asielzoekeropvang heeft gewoond.
- 4 Deze paragraaf is gebaseerd op COA (2012a), COA (2012b), COA (2012c) en Rijksoverheid (2017).
- 5 Er is een klein aandeel van instromers in de opvang die al een asielvergunning hebben bij aankomst (het betreft dan nareizigers en uitgenodigde vluchtelingen), maar voor de meeste asielzoekers start de asielaanvraag bij aankomst in Nederland (CBS 2017).
- 6 Wanneer zij in meerdere asielzoekerscentra hebben verbleven, telden zij het verblijf op de verschillende locaties bij elkaar op.
- 7 In hoofdstuk 2 is de wachttijd vastgesteld vanaf het moment dat men gebruik gaat maken van een COA-voorziening en het verkrijgen van een status. Gemiddeld bedroeg die wachttijd voor Syriërs tweeënhalve maand. Dat is dus aanzienlijk korter dan de hier opgegeven verblijfsduur in opvanglocaties. Een belangrijk verschil is dat statushouders ook nog in de opvang zitten in afwachting van een woning. Dat zal in de antwoorden van de respondenten in de survey zijn verdisconteerd. Dat de wachttijd voortkomt uit zowel de verlening van een status als het toegewezen krijgen van een woning blijkt ook uit registergegevens (CBS 2017, zie ook noot 8).

- 8 Ook registergegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS 2017) wijzen op betrekkelijk korte procedures. Van de Syriërs die in 2014 in de asielopvang van het COA zijn ingestroomd, heeft na zes maanden ruim 80% een verblijfsvergunning en na anderhalf jaar is dit 94%. Syriërs stromen daarnaast ook relatief snel door naar een eigen woning in een gemeente. Anderhalf jaar na aankomst in de asielopvang in 2014 heeft 90% van de Syriërs een eigen woonruimte in een gemeente (na een jaar is dat 70%, tegenover 45% bij de Eritreeërs) (CBS 2017).
- 9 Bij verblijf in meerdere asielzoekerscentra is gevraagd om een oordeel te geven over het centrum waar de statushouder het langste heeft gewoond.

Literatuur

- ACVZ (2013). *Verloren tijd: advies over dagbesteding in de opvang voor vreemdelingen*. Den Haag: Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken.
- Bakker, L. (2016). *Seeking sanctuary in the Netherlands. Opportunities and obstacles to refugee integration*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Bakker, L., R. Bekkers, J. Reitsma, C. Sederel, P. Smets en Y. Younes (2018). *Vrijwilligerswerk: stimulans voor tijdige participatie en integratie? Monitor- en evaluatie onderzoek vrijwilligerswerk door asielzoekers en statushouders die in de opvang verblijven*. Barneveld/Den Haag: ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid/Significant.
- Boersema, E., I. Sportel, M. Smit en A. Leerkes (2015). *'Als ik bezig ben, denk ik niet zo veel'*. *Evaluatie van de pilot Activeren bewoners gezinslocaties*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (Cahier 2015-6).
- CBS (2017). *Van opvang naar integratie. Cohortstudie van recente asielmigranten*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- COA (2012a). *Asielprocedure*. Geraadpleegd 20 april 2018 via www.coa.nl/nl/asielopvang/asielprocedure.
- COA (2012b). *De opvang: stap voor stap vanaf 1 juli 2010*. Geraadpleegd 20 april 2018 via www.coa.nl/sites/www.coa.nl/files/documenten/asielprocedure.pdf
- COA (2012c). *Typen locaties*. Geraadpleegd 20 april 2018 via www.coa.nl/nl/opvanglocaties/typen-locaties.
- Dourleijn, E. (2011). Migratie en demografisch profiel. In: E. Dourleijn en J. Dagevos (red.), *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten* (p. 35-57). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Gezondheidsraad (2016). *Briefadvies Geestelijke gezondheid van vluchtelingen*. Den Haag: Gezondheidsraad.
- Geuijen, K. (1998). Wonen en werken in een asielzoekerscentrum. In: *Migrantenstudies*, jg. 14, nr. 4, p. 261-272.
- Goffman, E. (1961). *Asylums*. New York: Doubleday.
- Klaver, J. en I. van der Welle (2009). *VluchtelingenWerk IntegratieBarometer 2009*. Amsterdam: VluchtelingenWerk Nederland.
- Laban, C.J., H.B. Gernaat, I.H. Komproe, B.A. Schreuders en J.T. De Jong (2004). Impact of a long asylum procedure on the prevalence of psychiatric disorders in Iraqi asylum seekers in The Netherlands. In: *The Journal of nervous and mental disease*, jg. 192, nr. 12, p. 843-851.
- Lange, T., de, E. Besselsen, S. Rahouti en C. Rijken (2017). *Van AZC naar een baan. Risico's en belemmeringen van snelle begeleiding naar de arbeidsmarkt*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Odé, A. en J. Dagevos (2017). Statushouders aan het werk. In: *Mens en Maatschappij*, jg. 92, nr. 4, p. 447-468.
- Rijksoverheid (2017). *Hoe verloopt het aanvragen van asiel?* Geraadpleegd 20 april 2018 via www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/asielbeleid/vraag-en-antwoord/procedure-asielzoeker.
- Schayk, M. van en E. Vloeberghs (2011). *Podium voor preventie: Een overzicht van psychosociale preventie voor asielzoekers*. Utrecht: Pharos.
- Schellingerhout, R. (2011). Ervaren gezondheid, leefstijl en zorggebruik. In: E. Dourleijn en J. Dagevos (red.), *Vluchtelingen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten* (p. 142-164). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

- SER (2016). *Nieuwe wegen naar een meer succesvolle arbeidsmarktintegratie van vluchtelingen*. Den Haag: Sociaal-Economische Raad.
- Smets, P., Y. Younes, M. Dohmen, K. Boersma en L. Brouwer (2017). Sociale media in en rondom de vluchtelingen-noodopvang bij Nijmegen. In: *Mens en Maatschappij*, jg. 92, nr. 4, p. 395-420.
- Ufkes, E.G., S. Zebel en A.L. den Besten (2017). *Agressie-incidenten in de asielopvang: Over de aard van de incidenten en ervaringen van medewerkers*. Enschede: Universiteit Twente.
- Valenta, M. en B. Berg (2010). User involvement and empowerment among asylum seekers in Norwegian reception centres: Brukermedvirkning blant beboere i norske asylmottak. In: *European Journal of Social Work*, jg. 13, nr. 4, p. 483-501.

5 Inburgering, maatschappelijke begeleiding en taal

Jaco Dagevos en Emily Miltenburg (SCP)

5.1 Inleiding

Om de integratie van nieuwkomers te bespoedigen wordt inburgeringsbeleid gevoerd, met als doel dat nieuwkomers de Nederlandse taal leren en kennismaken met de Nederlandse samenleving. Verder komen nieuwkomers in aanmerking voor maatschappelijke begeleiding, die onder andere is gericht op het bieden van praktische hulp en het wegwijs maken in de Nederlandse maatschappij. De participatieverklaring maakt deel uit van de maatschappelijke begeleiding. In dit hoofdstuk brengen we in kaart hoe het staat met de inburgering van de Syrische statushouders en hoeveel mensen maatschappelijke begeleiding hebben gekregen. De inburgering staat vooral in het teken van de Nederlandse taal. In het huidige stelsel mogen statushouders zelf kiezen op welke wijze ze Nederlands leren. We presenteren gegevens over hoeveel mensen een taal cursus volgen of dit eerder hebben gedaan. Tot slot laten we zien hoe het op dit moment staat met de beheersing en het gebruik van de Nederlandse taal.

5.2 Inburgering

Alle Syriërs in dit onderzoek vallen in beginsel onder de nieuwe Wet inburgering 2013 (zie kader 5.1). Ze zijn asielgerechtigden of zijn in het kader van gezinshereniging of -vorming naar Nederland gekomen en hebben na 2014 een status gekregen. We laten zien welk aandeel inmiddels bezig is met hun inburgering en hoeveel inmiddels al zijn geslaagd. Belangrijk in dit verband is dat voor een aanzienlijk deel van onze onderzoeksgroep geldt dat hun inburgeringstermijn van drie jaar ten tijde van de enquête nog niet was verstreken.¹

Kader 5.1 Inburgering

Volgens de Wet inburgering 2013 zijn niet-Europese vreemdelingen tussen de 16 en 64 jaar die voor een niet-tijdelijk doel een verblijfsvergunning hebben gekregen, inburgeringsplichtig. Gezinsherenigers, gezinsvormers en asielgerechtigden vormen de belangrijkste groepen. Ze krijgen drie jaar de tijd om het inburgeringsexamen te behalen. Deze wet, die sinds 1 januari 2013 van kracht is, legt een grote verantwoordelijkheid bij de individuele inburgeraar. De rol van gemeenten is sterk afgenomen. Vóór de wet van 2013 waren gemeenten actief door nieuwkomers binnen hun grenzen op te roepen voor een gesprek om voorlichting te geven over de inburgeringsplicht en te adviseren over geschikte taalaanbieders. In de Wet inburgering 2013 zijn deze taken komen te vervallen. Wel hebben de gemeenten nog een taak bij de organisatie van de maatschappelijke begeleiding. Uitgangspunt is de eigen verantwoordelijkheid van nieuwkomers; zij dienen zelf een cursusaanbieder te vinden en de kosten van een taal cursus zelf te betalen. Als de cursus wordt gevolgd bij een gecertificeerde taalaanbieder, kan de inburgeraar een lening krijgen van maximaal 10.000

euro. Asielmigranten hoeven deze lening niet terug te betalen als zij binnen de inburgeringstermijn van drie jaar geslaagd zijn voor het examen. Wanneer inburgeraars niet binnen deze termijn slagen, kunnen er boetes worden opgelegd.

Nieuwkomers kunnen een vrijstelling krijgen van de inburgeringsplicht als ze daar op een andere manier aan voldoen, zoals door het behalen van een mbo-diploma. Leerplichtige jongeren zijn vrijgesteld van de inburgeringsplicht. Aan personen van 18 jaar en ouder die onderwijs volgen, wordt uitstel verleend zolang dit onderwijs gevolgd wordt. Het behalen van de startkwalificatie staat gelijk aan het voldoen aan de inburgeringsplicht. Ook is het mogelijk om een ontheffing te krijgen. Dit gebeurt meestal vanwege medische redenen of vanwege aantoonbaar geleverde inspanningen. In het laatste geval zijn nieuwkomers niet geslaagd voor het examen, maar hebben ze zich daartoe wel voldoende ingespannen.

Het volgen van een cursus is niet verplicht, het behalen van het examen wel. Dat kan via het slagen voor het inburgeringsexamen of staatsexamen NT2. Statushouders die voor 2015 inburgeringsplichtig waren, dienen vijf examens te doen (lezen, luisteren, spreken, schrijven en Kennis Nederlandse Samenleving). Vanaf 2015 is daar het examen Oriëntatie op de Arbeidsmarkt bijgekomen. Vanaf 1 oktober 2017 is de ondertekening van de participatieverklaring een verplicht onderdeel van de inburgering (DUO 2017). Hier is echter geen formeel examen aan gekoppeld. Het is de bedoeling dat nieuwkomers deelnemen aan de activiteiten die in het kader van deze verklaring zijn georganiseerd en de participatieverklaring ondertekenen.

Begin 2017 publiceerde de Algemene Rekenkamer (2017) een kritisch rapport over de werking van de Wet inburgering 2013. De slagingspercentages zijn laag, de inburgeringstermijn van drie jaar vaak te kort en examens worden doorgaans op het laagste niveau (A2) afgelegd. Slechts 2% van de geslaagden doet dit op NT2-niveau. Vooral asielmigranten scoren ongunstig. Voor hen lijkt het grotere beroep op de eigen verantwoordelijkheid in combinatie met de verminderde betrokkenheid van gemeenten niet goed uit te pakken (vgl. Engbersen et al. 2015; Razenberg en De Gruijter 2016; SER 2016). Wel lijkt de rol van de gemeenten de laatste jaren weer toe te nemen. Gemeenten hebben vanwege de participatieverklaring meer middelen en mogelijkheden gekregen om een actievere rol te spelen in de inburgering van hun nieuwkomers. Daarnaast voeren steeds meer gemeenten specifiek beleid gericht op de participatie van statushouders, waar het leren van de Nederlandse taal vaak een onderdeel van is (Razenberg en De Gruijter 2017).

Inburgeringsexamen

Aan de statushouders is gevraagd of ze zijn geslaagd voor het inburgeringsexamen. Een tiende van de respondenten geeft aan alle examens inburgering te hebben gehaald,² een vijfde geeft aan nog niet alle examens gehaald te hebben (maar daarvan geeft 92% aan wel bezig te zijn met de voorbereiding, niet getoond in tabel). Bijna twee vijfde heeft nog geen enkel inburgeringsexamen gehaald, een tiende geeft aan dat zij geen inburgeringsexamen hoeven te doen. Ruim een vijfde van de respondenten geeft aan dat de vraag op hen niet van toepassing is (tabel 5.1).

Er zijn in de survey geen vragen opgenomen die informatie geven over de redenen waarom men geen inburgeringsexamen hoeft te doen of van mening is dat deze vraag niet op hen van toepassing is. Wel kunnen we proberen een beeld te krijgen van deze groep. Schoolgaanden krijgen uitstel van hun inburgeringsplicht zolang ze onderwijs volgen (zie kader 5.1). Ook kunnen mensen een ontheffing krijgen van de inburgeringsplicht, vaak is dit vanwege medische redenen of omdat ze het examen niet halen ondanks aantoonbare inspan-

ningen. Dat laatste valt in de survey niet te achterhalen. Wel weten we wie schoolgaand is. Deze groep zegt inderdaad naar verhouding vaak dat ze geen examen hoeven te doen (niet getoond in tabel). Ook is het zo dat binnen de groep statushouders tussen 15 en 24 jaar een relatief groot deel aangeeft dat ze geen inburgeringsexamen hoeven te doen (zie tabel 5.1). Minder duidelijk interpreteerbaar is het beeld bij de personen die aangeven dat de vraag over het inburgeringsexamen niet op hen van toepassing is. We vinden bijvoorbeeld geen duidelijke verschillen tussen leeftijdsgroepen en tussen schoolgaanden en niet-schoolgaanden. We kunnen dus niet goed vaststellen waarom een behoorlijk aandeel van mening is dat ze niet hoeven in te burgeren. Het kan zijn dat men nog maar kort een status heeft en zich nog niet heeft georiënteerd op de inburgering, maar ook kan niet worden uitgesloten dat een behoorlijke groep onterecht van mening is dat die plicht niet voor hen geldt. Of en in welke mate dit het geval is, vergt nader onderzoek.

Tabel 5.1

Geslaagd voor inburgeringsexamen naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	ja, alle examens inburgering gehaald	nee, nog niet alle examens inburgering gehaald	nee, nog geen inburgerings-examen gehaald	nee, ik hoef geen inburgerings-examen te doen	niet van toepassing
totaal	11	19	38	10	22
man	11	19	37	10	22
vrouw	9	20	39	11	20
15-24 jaar	13	15	27	21	24
25-34 jaar	11	21	41	5	22
35-44 jaar	10	21	44	4	21
≥ 45 jaar	8	20	40	12	19
≤ 2014	20	28	27	12	13
2015	6	16	43	10	25
2016	14	10	43	9	25

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Bijna een derde van alle statushouders geeft dus aan geen inburgeringsexamen te hoeven doen of is van mening dat deze vraag niet op hen van toepassing is. Zij zijn met andere woorden naar hun inschatting dus niet-inburgeringsplichtig. Als we veronderstellen dat de inschatting van deze personen juist is, dan dienen we deze groep buiten beschouwing te laten voor de vaststelling van het aandeel personen dat het inburgeringsexamen heeft behaald. In dat geval heeft 16% alle examens gehaald (niet getoond in tabel). Dat aandeel is met 23% het hoogst onder de jongste groep statushouders (tussen 15 en 24 jaar) (niet getoond in tabel).

Volgen van een Nederlandse taalcursus

Zoals toegelicht dienen statushouders binnen drie jaar hun inburgeringsexamens te hebben gehaald. De beheersing van het Nederlands in woord en geschrift vormt de basis voor het slagen. Statushouders kunnen zelf bepalen of en welke cursus ze gaan volgen. Het blijkt dat de overgrote meerderheid van de Syrische statushouders momenteel een Nederlandse taalcursus volgt of dit heeft gedaan (tabel 5.2). Slechts 7% heeft dit niet gedaan. Syriërs die al wat langer in Nederland zijn en Syriërs onder de 35 jaar, hebben het vaakst een taalcursus gevolgd en afgerond.

Tabel 5.2

Volgen van taalcursus^a naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	nee	ja, momenteel	ja, gevolgd maar niet afgerond	ja, gevolgd en afgerond
totaal	7	80	3	11
man	6	80	3	11
vrouw	9	79	3	9
15-24 jaar	9	73	2	16
25-34 jaar	5	81	3	11
35-44 jaar	5	86	2	7
≥ 45 jaar	11	79	4	6
≤ 2014	9	65	4	22
2015	6	86	2	5
2016	5	88	2	4

a De twee vragen 'Volgt u op dit moment een cursus Nederlandse taal?' en 'Heeft u in het verleden een Nederlandse taalcursus gevolgd?' zijn hier samengevoegd.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Van de groep die een taalcursus volgt of heeft gevolgd, is twee derde (zeer) tevreden over de taalcursus (tabel 5.3). Bijna een vijfde van de Syriërs is daarentegen (zeer) ontevreden en 15% is tevreden noch ontevreden. Een behoorlijke groep is dus maar matig of slecht te spreken over de gevolgde taalcursussen. Mannen zijn wat vaker (zeer) ontevreden, jonge statushouders (15-24 jaar) zijn over het algemeen het meest tevreden, evenals statushouders die in 2015 of later in Nederland zijn komen wonen.

Tabel 5.3

Tevredenheid met gevolgde Nederlandse taal cursus naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	(zeer) tevreden	niet tevreden, niet ontevreden	(zeer) ontevreden
totaal	66	15	19
man	65	15	21
vrouw	68	16	16
15-24 jaar	73	12	15
25-34 jaar	65	17	18
35-44 jaar	61	16	23
≥ 45 jaar	63	15	22
≤ 2014	58	16	27
2015	69	15	16
2016	71	12	17

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

5.3 Maatschappelijke begeleiding

Statushouders komen in aanmerking voor maatschappelijke begeleiding. Hiervoor ontvangen gemeenten budget van het Rijk. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de organisatie van de maatschappelijke begeleiding. Meestal wordt deze uitbesteed aan organisaties zoals VluchtelingenWerk of lokale welzijnsorganisaties. Maatschappelijke begeleiding richt zich onder meer op het wegwijs maken in de gemeente en het bieden van praktische hulp bij bijvoorbeeld het opstellen van brieven, het invullen van formulieren, het afsluiten van verzekeringen en het regelen van andere geldzaken. Daarnaast is het de bedoeling dat aandacht uitgaat naar hulp bij de start van de inburgering en dat participatie wordt gestimuleerd. Activiteiten in het kader van de participatieverklaring maken sinds medio 2017 deel uit van de maatschappelijke begeleiding. De participatieverklaring is bedoeld om statushouders te wijzen op de rechten, plichten en fundamentele waarden van de Nederlandse samenleving. Voordat de verklaring wordt getekend dienen statushouders minimaal één workshop in het kader van de participatieverklaring te hebben gevolgd, maar het staat gemeenten vrij om een uitgebreider programma aan te bieden.

Bijna alle statushouders in dit onderzoek ontvangen momenteel maatschappelijke begeleiding of hebben die eerder gehad (tabel 5.4). De verschillen tussen en mannen en vrouwen zijn klein, maar vrouwen hebben vaker geen maatschappelijke begeleiding (gehad). Tussen leeftijdsgroepen zijn de verschillen klein. Degenen die in 2016 in Nederland zijn gekomen, hebben het minst maatschappelijke begeleiding gehad in vergelijking met de groep die in 2015 in Nederland aankwam.

Tabel 5.4

Maatschappelijke begeleiding^a naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	nee	ja, momenteel	ja, ooit gehad
totaal	9	71	20
man	8	71	21
vrouw	11	70	20
15-24 jaar	11	67	22
25-34 jaar	8	69	22
35-44 jaar	8	75	18
≥ 45 jaar	10	73	17
≤ 2014	9	58	33
2015	8	77	15
2016	14	71	15

a De vragen ‘Krijgt u op dit moment maatschappelijke begeleiding?’ en ‘Heeft u in het verleden in Nederland maatschappelijke begeleiding gehad?’ zijn hier samengevoegd.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

De overgrote meerderheid is (zeer) tevreden met de ontvangen maatschappelijke begeleiding. Dat geldt voor 80% van de ondervraagden. Er zijn geen verschillen naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst: bijna iedereen is te spreken over de maatschappelijke begeleiding (niet getoond in tabel).

5.4 Beheersing en gebruik van de Nederlandse taal

De beheersing van de Nederlandse taal is voor de statushouder een van de voorwaarden voor deelname aan het maatschappelijk leven. Het is een belangrijke hulpbron: taalbeheersing verhoogt de kansen op werk en vergemakkelijkt het sociale contact (Bakker en Dagevos 2017; Dagevos en Odé 2011; De Vroome en Van Tubergen 2010). Naast de beheersing van de Nederlandse taal laten we ook zien in hoeverre binnen het huishouden Nederlands wordt gesproken. Dit wordt wel als indicator beschouwd voor sociaal-culturele integratie. Het gebruik van het Nederlands binnen het huishouden is relevant met het oog op de taalontwikkeling van kinderen van statushouders en daarmee op hun schoolprestaties.

5.4.1 Beheersing van het Nederlands

De beheersing van de Nederlandse taal brengen we in kaart door middel van de inschatting van respondenten over de mate waarin ze moeite hebben met het spreken, lezen en schrijven van het Nederlands. Deze meting geeft een globaal beeld van de beheersing van de Nederlandse taal. Ze is immers gebaseerd op een eigen inschatting voor een beperkt aantal items. Niettemin leren eerdere ervaringen met surveyonderzoek onder migrantengroepen dat de meting een plausibel beeld geeft van de verschillen in de beheersing van de Nederlandse taal binnen en tussen groepen.³ Verder is in deze survey de Nederlandse taalbeheersing gemeten via een rapportcijfer dat mensen geven voor hun eigen beheersing van het Nederlands. Bezien wordt in hoeverre deze maten met elkaar samenhangen en of een overeenkomstig beeld ontstaat.

Eigen inschatting van vaardigheid in lezen, spreken en schrijven van het Nederlands

We zien dat Syriërs nog behoorlijk vaak problemen hebben met de Nederlandse taal, in zowel spreken, lezen als schrijven van het Nederlands. Ruim 90% heeft vaak of soms moeite met spreken en lezen van Nederlands (tabel 5.5). De mate waarin men problemen ervaart met spreken en lezen van het Nederlands komt met elkaar overeen. Er zijn weinig mensen die nooit problemen hebben met het spreken en lezen van het Nederlands, maar dat is gegeven de korte verblijfsduur ook niet te verwachten. Opvallend is dat een vijfde van de respondenten aangeeft nooit moeite te hebben met het schrijven in het Nederlands. Dat laat zich moeilijk rijmen met de korte verblijfsduur en het aandeel respondenten dat nooit moeite heeft met het spreken en lezen van het Nederlands. Een mogelijke verklaring is dat respondenten het woord schrijven hebben opgevat als het feitelijk kunnen schrijven (onafhankelijk van grammaticaal correct opstellen van een tekst). Een andere mogelijkheid is dat respondenten de vraag hebben begrepen in termen van het schrijven van westerse tekens. Enige voorzichtigheid is dus geboden bij de interpretatie van de bevindingen over schrijven.

Tabel 5.5

Beheersing van het Nederlands in spreken, lezen en schrijven, 2017 (in procenten)

spreekvaardigheid	
vaak moeite ^a	39
soms moeite	53
nooit moeite	8
leesvaardigheid	
vaak moeite	38
soms moeite	54
nooit moeite	9
schrijfvaardigheid	
vaak moeite	28
soms moeite	50
nooit moeite	22

- a In de vragenlijst is de volgende vraag gesteld over het spreken van het Nederlands: ‘Heeft u, als u een gesprek in het Nederlands heeft, vaak, soms of nooit moeite met de Nederlandse taal?’ De respondenten kregen de volgende antwoordcategorieën voorgelegd: 1) ik spreek geen Nederlands, 2) ja, vaak, 3) ja, soms en 4) nee, nooit. In de tabel zijn antwoordcategorie 1 en 2 samengevoegd, 6% spreekt geen Nederlands en 33% heeft vaak moeite met het spreken van Nederlands.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Dat Syrische statushouders aan het begin staan van hun Nederlandse taalbeheersing blijkt uit de vergelijking met andere vluchtelingengroepen. In onderzoek uitgevoerd in 2009 zijn aan personen van Afghaanse, Somalische, Iraakse en Iraanse origine dezelfde vragen voorgelegd. Rond de 40% van hen geeft aan nooit problemen te hebben met het spreken van de Nederlandse taal, bij de Iraniërs is dit zelfs 50%. Ook op de andere indicatoren – lezen en schrijven van het Nederlands – scoren genoemde groepen duidelijk beter dan de Syrische statushouders (Dagevos en Odé 2011). Dit mag natuurlijk geen verwondering wekken. De verblijfsduur van de onderzochte personen van Afghaanse, Somalische, Iraakse en Iraanse origine is aanmerkelijk langer dan die van de hier onderzochte Syriërs. De drie items over de beheersing van de Nederlandse taal – spreken, lezen en schrijven – blijken een goede schaal te vormen. De schaal loopt van 1 tot en met 3, waarbij een hoge score staat voor een goede beheersing van de Nederlandse taal. De gemiddelde taalscore ligt rond de 1,8 (tabel 5.6). Syriërs tussen de 15 en 24 jaar oud hebben gemiddeld de beste Nederlandse taalbeheersing, oudere Syriërs beheersen de Nederlandse taal het minst goed. Mannen en vrouwen hebben dezelfde gemiddelde taalscores. Verblijfsduur lijkt ertoe te doen: statushouders die in 2016 en 2015 in Nederland zijn komen wonen, beheersen het Nederlands minder goed dan degenen die in 2014 of eerder aankwamen. Personen die een taalcursus met succes hebben afgerond, beheersen het Nederlands beter in vergelijking met de groepen die geen cursus volgen of volgden of deze (nog) niet hebben afgerond. Het

is een eerste, voorzichtige aanwijzing dat het afronden van een Nederlandse taal cursus bijdraagt aan de Nederlandse taalbeheersing.⁴

Tabel 5.6

Gemiddelde beheersing van het Nederlands^a naar geslacht, leeftijd, jaar van aankomst en volgen van taal cursus, 2017 (in gemiddelde scores)

totaal	1,8
man	1,8
vrouw	1,8
15-24 jaar	2,1
25-34 jaar	1,8
35-44 jaar	1,6
≥ 45 jaar	1,5
≤ 2014	1,8
2015	1,8
2016	1,7
Volgt men taal cursus?	
nee	1,8
ja, momenteel	1,7
ja, gevolgd maar niet afgerond	1,7
ja, gevolgd en afgerond	2,1

- a Beheersing van het Nederlands is een schaal op basis van drie items (moeite bij het spreken, lezen en schrijven van de Nederlandse taal), Cronbach's alpha = 0,74. De schaal loopt van 1 tot en met 3, waarbij een hoge score staat voor een goede beheersing van de Nederlandse taal (nooit moeite met spreken, lezen en schrijven); een score van 1 staat voor een slechte beheersing.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Syriërs geven zichzelf een onvoldoende voor taalbeheersing

Naast een inschatting van hun schrijf-, spreek- en leesvaardigheid (waar de hiervoor genoemde scores op gebaseerd zijn), is respondenten gevraagd zelf een rapportcijfer tussen de 1 en 10 te geven voor hun taalbeheersing. Met een gemiddeld cijfer van 4,6 geeft de Syriër een onvoldoende voor zijn of haar taalbeheersing. Alleen Syriërs tussen de 15 en 24 jaar oud en Syriërs die reeds een taal cursus hebben afgerond, geven zichzelf een voldoende. In bijlage A.1 (te vinden via www.scp.nl bij het desbetreffende rapport) is een uitsplitsing naar achtergrondkenmerken te zien. Het rapportcijfer voor taal hangt behoorlijk samen met de schaal score voor taal, wat een ondersteuning biedt voor de validiteit van de metingen in deze survey.

Verbeteringen in de beheersing van het Nederlands?

Aan de statushouders is gevraagd of ze van mening zijn dat hun Nederlands in vergelijking met een half jaar geleden sterk is verbeterd. In totaal is meer dan 80% die mening toegevoegd (tabel 5.7). Personen die een cursus volgen en – vooral – personen die deze met succes hebben afgerond vinden het vaakst dat hun Nederlands in het afgelopen halfjaar is verbeterd. Ook vinden jongere statushouders veel vaker dat hun Nederlands is verbeterd in vergelijking met oudere Syriërs.

Tabel 5.7

Nederlands is laatste halfjaar verbeterd, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	(helemaal) mee eens	niet mee eens, niet mee oneens	(helemaal) niet mee eens
totaal	83	9	7
man	84	9	7
vrouw	81	11	8
15-24 jaar	90	6	4
25-34 jaar	86	8	6
35-44 jaar	81	12	7
≥ 45 jaar	69	13	17
≤ 2014	84	8	8
2015	83	10	7
2016	78	13	9
Volgt men taal cursus?			
nee	71	11	18
ja, momenteel	84	10	6
ja, gevolgd maar niet afgerond	68	13	19
ja, gevolgd en afgerond	90	4	5

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

5.4.2 Gebruik van het Nederlands

Aan statushouders is gevraagd of ze binnen het huishouden Nederlands spreken. Hiervoor zagen we dat, en dat wekt gegeven de korte verblijfsduur weinig verwondering, veel Syrische statushouders nog vaak problemen ervaren met de Nederlandse taal. Het mag dan ook geen verrassing zijn dat bijna niemand met de partner of met de kinderen vaak of altijd Nederlands spreekt. Bijna een kwart van de statushouders met thuiswonende kinderen geeft aan nooit Nederlands te spreken met de kinderen, ruim twee derde geeft aan dat soms te doen (tabel 5.8). Een derde van de statushouders met een partner geeft aan nooit Nederlands te spreken met hun partner, en twee derde doet dit soms, bijna niemand zegt dat vaak of altijd te doen.

Tabel 5.8

Gebruik van Nederlands met partner en kinderen, 2017 (in procenten)

met kind(eren) ^a	
ja, vaak of altijd	7
ja, soms	70
nee, nooit	23
met partner ^b	
ja, vaak of altijd	3
ja, soms	65
nee, nooit	33

a Alleen gerapporteerd voor mensen met minstens één inwonend kind.

b Alleen gerapporteerd voor mensen met inwonende partner.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Onder personen van Afghaanse, Somalische, Iraakse en Iraanse komaf is het aandeel dat altijd of vaak Nederlands spreekt met de partner en kinderen hoger dan bij de Syriërs in dit onderzoek. De verschillen zijn vooral groot als het gaat om het spreken van Nederlands met de kinderen. Binnen 24% van de Afghaanse, 43% van de Somalische, 29% van de Iraakse en 35% van de Iraanse huishoudens gebeurt dit vaak of altijd (cijfers van 2009, zie Dagevos en Odé, 2011).

Het percentage dat nooit Nederlands spreekt met hun kind is het laagst onder statushouders tussen de 35 en 44 jaar (tabel 5.9). Statushouders die in 2014 of eerder aankwamen spreken het vaakst Nederlands met hun kind in vergelijking met statushouders die later aankwamen. Het percentage dat nooit Nederlands spreekt met hun partner is het hoogst onder statushouders van 45 jaar en ouder. Ook degenen die pas sinds 2016 in Nederland zijn, spreken minder vaak Nederlands met hun partner dan de groep die hier al sinds 2014 of eerder is.

Tabel 5.9

Nooit Nederlands spreken met partner en kinderen naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017
(in procenten dat nooit Nederlands spreekt)^a

	met kind(eren) ^b	met partner ^c
totaal	23	33
man	23	31
vrouw	24	36
15-24 jaar	30	21
25-34 jaar	25	29
35-44 jaar	18	31
≥ 45 jaar	28	43
≤ 2014	17	30
2015	26	34
2016	28	42

a Ten opzichte van soms, vaak of altijd Nederlands spreken.

b Alleen gerapporteerd voor mensen met minstens één inwonend kind.

c Alleen gerapporteerd voor mensen met inwonende partner.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Beheersing van het Engels

Wie het Engels beheerst, zal beter zijn weg kunnen vinden in Nederland en zal naar verwachting ook makkelijker Nederlands leren. Van de Syrische statushouders in dit onderzoek zegt ongeveer een derde geen Engels te spreken, bijna een kwart geeft daarentegen aan nooit problemen te hebben met de Engelse taal (tabel 5.10). De rest (ruim 40%) heeft vaak of soms problemen met het spreken van het Engels. Mannen hebben vaker geen moeite met Engels dan vrouwen. Statushouders boven de 45 jaar en statushouders die het meest recent zijn aangekomen geven juist het minst aan dat ze geen moeite hebben met Engels.

Tabel 5.10

Moeite met spreken van de Engelse taal naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	ik spreek geen Engels	ja, vaak	ja, soms	nee, nooit
totaal	35	12	30	23
man	32	12	31	25
vrouw	40	14	28	19
15-24 jaar	26	14	37	24
25-34 jaar	32	13	28	27
35-44 jaar	42	11	25	22
≥ 45 jaar	43	12	30	15
≤ 2014	35	14	29	22
2015	34	12	31	24
2016	42	10	34	15

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

5.5 Samenvatting

Van de Syriërs heeft een tiende het inburgeringsexamen gehaald. Ongeveer een vijfde geeft aan nog niet alle examens te hebben gehaald en bijna 40% heeft nog geen enkel examen gehaald. Een grote groep is dus nog niet klaar met de inburgering. Opvallend veel Syriërs geven aan dat ze geen inburgeringsexamen hoeven af te leggen. We kunnen met dit materiaal niet goed vaststellen waarom men deze mening is toegedaan; het zijn niet alleen schoolgaanden of mensen met een Nederlandse startkwalificatie die – terecht – van mening zijn dat ze geen inburgeringsexamen hoeven doen. Het zou kunnen duiden op onbekendheid over de inburgeringsplicht, maar een dergelijke conclusie vergt nader onderzoek. Als we de categorie buiten beschouwing laten die naar eigen zeggen niet-inburgeringsplichtig is, dan heeft 16% van de Syriërs in dit onderzoek alle inburgeringsexamens gehaald. Dat is nog steeds een betrekkelijk kleine groep.

Hoewel dus nog maar een kleine groep de inburgering heeft afgerond, zien we wel een massale deelname aan taalcursussen. Er zijn maar weinig Syriërs die geen taal cursus volgen of hebben gevolgd. De tevredenheid erover wisselt: twee derde is positief over de gevolgde taal cursus, maar de rest is gematigd of uitgesproken negatief. Dit is best een grote groep, ook als we in ogenschouw nemen dat over andere onderwerpen, zoals bijvoorbeeld over de maatschappelijke begeleiding, de opvang (hoofdstuk 4) en het leven in Nederland (hoofdstuk 9) Syriërs juist opvallend positief oordelen.

Syriërs zijn druk met hun eerste stappen in de integratie. Dat blijkt niet alleen uit de grote deelname aan taalcursussen, maar ook aan de deelname aan maatschappelijke begeleiding, waar bijna iedereen mee in aanraking is (geweest) en waar bijna iedereen erg tevreden over is. Ondanks de inspanningen in taalcursussen hebben veel Syriërs nog problemen

met het Nederlands. Omdat ze nog maar kort in Nederland zijn, is dit natuurlijk geen verrassing. Het leren van Nederlands kost tijd. Dit zien we ook in onze cijfers: degenen die al langer in Nederland zijn, beheersen het Nederlands gemiddeld gesproken beter. Dit komt ook doordat zij vaker een taal cursus hebben afgerond, waarvan we vaststelden dat dit positief samenhangt met de beheersing van het Nederlands. Dat de tijdsfactor een rol speelt, blijkt eveneens uit de inschatting van veel Syrische statushouders dat hun Nederlands in vergelijking met een half jaar geleden is verbeterd. Jongeren onderscheiden zich eveneens door hun relatief gunstige beheersing van het Nederlands; dat is eigen aan alle jongeren, die sneller een vreemde taal leren. Ook hun deelname aan het Nederlands onderwijs, waaronder schakelklassen, zal bijdragen aan een naar verhouding gunstige beheersing van het Nederlands.

Noten

- 1 In de Wet inburgering 2013 wordt de datum van afgifte van de verblijfsvergunning aangemerkt als start van de inburgeringstermijn. In de praktijk zit er vaak enige tijd tussen deze datum en de datum waarop de zogenoemde eerste kennisgeving verstuurt aan de inburgeringsplichtige. Indien dit langer dan een maand is, wordt de inburgeringstermijn verlengd met de tijd tussen beschikking en kennisgeving. De datum van de kennisgeving is in de praktijk dus het startmoment van de inburgeringsplicht. Verder is het mogelijk dat inburgeringsplichtigen een verlenging van de termijn krijgen.
- 2 In de survey konden mensen ook aangeven of ze via het staatsexamen NT2 aan hun inburgeringsplicht hadden voldaan. Hier gaf 11% aan dat dit het geval was en 58% gaf aan met de voorbereidingen bezig te zijn. Dit is niet realistisch; slechts een klein aandeel burgert in via het NT2-examen (Algemene Rekenkamer 2017). Hier is waarschijnlijk sprake van een te algemene vertaling van staatsexamen. Vanwege de niet-plausibele uitkomsten worden deze gegevens niet gepresenteerd.
- 3 In diverse eerdere surveys onder migranten is deze meting toegepast, onder meer in SPVA-, SING- en SIM-onderzoeken. Dit levert plausibele resultaten op, onder meer zichtbaar in verschillen tussen eerste en tweede generatie en tussen jongeren en ouderen. In sommige onderzoeken kon de meting van de eigen inschatting van de respondent in verband worden gebracht met de beoordeling van de Nederlandse taalvaardigheid door de enquêteur. Dit leverde doorgaans een behoorlijk hoge correlatie op (over SING09 zie bijvoorbeeld Dagevos en Odé 2011, p. 79) (SPVA: Sociale positie en voorzieningen-gebruik allochtonen; SING: Survey integratie nieuwe groepen; SIM: Survey integratie minderheden).
- 4 Voor meer precieze conclusies zijn multivariate analyses nodig.

Literatuur

- Algemene Rekenkamer (2017). *Inburgering. Eerste resultaten van de Wet inburgering 2013*. Den Haag: Sdu.
- Bakker, L. en J. Dagevos (2017). Sociale integratie of segregatie? Ontwikkelingen in de sociale contacten van asielmigranten. In: M. Maliepaard, B. Witkamp en R. Jennissen (red.), *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek* (p. 77-84). Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (Cahier 2017-3).
- Dagevos, J. en A. Odé (2011). Inburgering en taal. In: E. Dourleijn en J. Dagevos (red.), *Vluchtelingengroepen in Nederland: Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten* (p. 58-80). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- DUO (2017). *U gaat inburgeren*. Geraadpleegd 20 april 2018 via www.inburgeren.nl/inburgeren-hoe-moet-dat.jsp#.

- Engbersen, G., J. Dagevos, R. Jennissen, L. Bakker en A. Leerkes m.m.v. J. Klaver en A. Odé (2015). 'Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten'. *WRR-Policy Brief 4*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- Razenberg, I. en M. de Gruijter (2016). *Vluchtelingen aan het werk. Enquête onder gemeenten over arbeidstoeleiding van statushouders*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving/Verwey-Jonkers Instituut.
- Razenberg, I. en M. de Gruijter (2017). *De rol van gemeenten bij arbeidsparticipatie van vluchtelingen: inspirerende voorbeelden*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving/Verwey-Jonkers Instituut.
- SER (2016). *Nieuwe wegen naar een meer succesvolle arbeidsmarktintegratie van vluchtelingen*. Den Haag: Sociaal-Economische Raad.
- Vroome, T. de, en F. van Tubergen (2010). The Employment Experience of Refugees in the Netherlands. In: *International Migration Review*, jg. 44, nr. 2, p. 376-403.

6 Onderwijs

Emily Miltenburg en Jaco Dagevos (SCP)

6.1 Inleiding

De afgelopen jaren werd in de media en het beleid vaak met enig optimisme gesproken over de Syrische groep vluchtelingen. Zij zouden veel hogeropgeleiden tellen, wat een voorspoedige integratie binnen de Nederlandse samenleving zou beloven. Dit hoofdstuk gaat in op de opleidingsachtergrond van Syriërs die de afgelopen jaren in Nederland zijn komen wonen.

Inzicht in het opleidingsniveau van de Syrische statushouders is van groot belang. Op welke wijze en hoe snel de integratie verloopt, hangt samen met het opleidingsniveau van groepen. Dat de integratie van bijvoorbeeld de Iraanse groep naar verhouding gunstig verloopt kan, naast andere factoren, niet los gezien worden van het gemiddeld gesproken hoge opleidingsniveau van deze groep. Ook bestaat er een sterke samenhang met de kansen van kinderen: wie opgroeit in een gezin met hogeropgeleide ouders scoort doorgaans goed in het onderwijs; Iraanse maar ook Afghaanse kinderen zijn hier aansprekende voorbeelden van.

De oorlog in Syrië, de vlucht en het tussentijds verblijf in een ander land zullen hun weerslag hebben gehad op de onderwijsloopbanen van Syriërs. Vanwege de oorlog en vlucht zullen vooral jongere Syriërs hun opleiding hebben moeten afbreken. We weten (hoofdstuk 3) dat een behoorlijk aandeel van de Syriërs een geruime tijd in een ander land dan Syrië heeft gewoond. Mogelijk hebben ze daar een opleiding gevolgd en een diploma behaald. Over de onderwijspositie in zowel Syrië als een ander land is informatie verzameld. Daarnaast brengen we de onderwijspositie in Nederland in kaart. Er wordt steeds onderscheid gemaakt naar *onderwijsparticipatie*, het niveau van de *hoogst gevolgde opleiding* en het niveau van het *hoogst behaalde diploma*.

Een veelgebruikte indicatie van het opleidingsniveau is het hoogste niveau dat degenen die nu geen onderwijs meer volgen met een diploma hebben behaald (vgl. Vogels 2011; Vogels en Maslowski 2017) ongeacht of dat in het buitenland of in Nederland is gebeurd. We besluiten het hoofdstuk daarom met het gerealiseerde opleidingsniveau binnen en buiten Nederland voor niet-schoolgaanden, wat een (voorzichtige) vergelijking met het gerealiseerde opleidingsniveau van andere bevolkingsgroepen in Nederland mogelijk maakt.

6.2 Onderwijs in Syrië

Het openbare basis- en voortgezet onderwijs is in Syrië gratis en een kind gaat vanaf zijn/haar 6^e jaar naar school. Sinds 2002 is er een leerplicht van negen jaar: het gaat hier om zes jaar basisonderwijs en drie jaar middelbaar onderwijs (een soort onderbouw in het algemeen voortgezet onderwijs). Deze leerplicht geldt dus voor kinderen in de leeftijd van 6 tot

15 jaar (NUFFIC 2015). Volgens het United Nations Development Programme (UNDP) was het aantal bij geboorte verwachte jaren onderwijs in Syrië in 2015 (negen jaar) aanzienlijk lager dan in Nederland (achttien jaar). In 2012 was het aantal verwachte jaren onderwijs in Syrië nog 13 jaar (UNDP 2016a; CBS 2017).¹ Het aantal verwachte onderwijsjaren blijft dus achter in vergelijking met Nederland, maar dat zegt niet alles: de migratie vanuit Syrië kan selectief zijn, waardoor het gemiddelde opleidingsniveau van de Syrische statushouders in Nederland kan afwijken van dat in het herkomstland (UNDP 2016a).

Volgens UNICEF ging voor het begin van de oorlog in 2011 97% van de Syrische kinderen van de basisschoolleeftijd naar school en ging twee derde van de Syrische jeugd naar een middelbare school. Voor de oorlog bestond er in Syrië een breed toegankelijk onderwijssysteem met een hoge onderwijsparticipatie. Daarna zijn de mogelijkheden om naar school te gaan sterk verminderd. Bijna de helft van de kinderen heeft sindsdien geen of onvoldoende onderwijs gehad (UNICEF 2013).

We gaan in deze paragraaf allereerst in op de onderwijsloopbaan in Syrië: wie volgden er onderwijs, welke opleiding volgden zij en wat is voor deze groep het hoogst behaalde diploma in Syrië? Opleidingen buiten Syrië komen in de volgende paragraaf aan de orde.

Hoge onderwijsparticipatie in Syrië

Van de Syriërs in dit onderzoek heeft 92% in Syrië een schoolopleiding gedaan (tabel 6.1). Er kunnen verschillende redenen zijn waarom mensen geen onderwijs in Syrië hebben gevolgd. Met name voor ouderen is het denkbaar dat er in hun jeugd geen mogelijkheden waren om onderwijs te volgen. Verder kunnen mensen voor de leerplichtige leeftijd uit Syrië zijn weggegaan of heeft men geen onderwijs kunnen volgen vanwege de oorlog. Over de precieze redenen is geen informatie verzameld. Dat het niet participeren samenhangt met minder onderwijsmogelijkheden in het verleden blijkt uit de geringere onderwijsparticipatie van de oudere leeftijdsgroepen. De jongste groep statushouders (15-24 jaar) heeft het vaakst in Syrië een opleiding gevolgd.

Tabel 6.1

Onderwijsparticipatie in Syrië naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)^a

totaal	92
man	92
vrouw	92
15-24 jaar	96
25-34 jaar	92
35-44 jaar	90
≥ 45 jaar	87
≤ 2014	90
2015	93
2016	90

a Gevraagd is ‘Heeft u in Syrië een schoolopleiding gedaan?’

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Bijna een derde van de Syriërs heeft in Syrië hoger onderwijs gevolgd

Veel Syrische statushouders hebben Syrië van de ene op de andere dag moeten verlaten. Voor een inschatting van het potentieel onder Syrische statushouders – dat geldt voornamelijk voor de jongere groep – is het relevant om inzicht te hebben in de hoogst gevolgde opleiding, en niet enkel in het diplomabezit. In tabel 6.2 tonen we de hoogst gevolgde opleiding voor Syriërs die een schoolopleiding hebben gedaan. Het gaat hier om zogenoemde gestandaardiseerde onderwijscategorieën. In paragraaf 6.8 bij dit hoofdstuk wordt het Syrische onderwijssysteem toegelicht en tonen we de hoogst gevolgde opleiding volgens het Syrische onderwijssysteem; ook geven we aan hoe Syrische opleidingen worden omgezet naar gestandaardiseerde onderwijscategorieën. Van de personen die in Syrië een schoolopleiding hebben gedaan heeft 15% op zijn hoogst basisonderwijs gevolgd. Ruim een vijfde heeft lager middelbaar onderwijs als hoogst gevolgde opleiding, dit niveau kan men zien als de onderbouw van voortgezet onderwijs (zie kader 6.1 voor een toelichting van het Syrische onderwijssysteem). Een derde heeft hoger middelbaar en beroepsonderwijs als hoogste gevolgde opleiding, ook heeft bijna een derde van de Syrische statushouders hoger onderwijs gevolgd (universitair bachelor, master en postdoctoraal onderwijs).

Er zijn hier geen noemenswaardige verschillen tussen mannen en vrouwen. Wel zijn er aanzienlijke verschillen tussen de leeftijdsgroepen: 25-34-jarigen hebben het vaakst hoger onderwijs gevolgd, de jongste groep het minst vaak. Een deel van de 15-24-jarigen was nog te jong om al in het hoger onderwijs te participeren. In vergelijking met statushouders die in 2015 en 2016 aankwamen, hebben personen die in 2014 of eerder naar Nederland zijn gekomen, het vaakst hoger onderwijs gevolgd. Deze bevinding strookt met de hypothese dat hogeropgeleiden eerder vertrekken. Ook uit ander onderzoek naar vluchtelingen-

groepen uit Afghanistan, Irak, Iran en Somalië blijkt dat migranten die als eerste vanuit het land van herkomst hier arriveerden, relatief hoogopgeleid waren en later gevolgd werden door lageropgeleide landgenoten (Vogels 2011).

Tabel 6.2

Hoogst gevolgde opleiding in Syrië (mits schoolopleiding gedaan), gestandaardiseerd, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)^a

	totaal	man	vrouw	15- 24 jaar	25- 34 jaar	35- 44 jaar	≥ 45 jaar	≤ 2014	2015	2016
lagere school niet afgemaakt	2	2	1	1	2	2	3	2	1	4
basisonderwijs	13	14	11	12	9	19	15	13	13	18
lager middelbaar onderwijs	21	21	21	32	15	21	15	18	23	25
hoger middelbaar en beroepsonderwijs	33	31	36	39	30	29	33	33	33	27
hoger onderwijs	31	31	31	16	44	29	34	34	30	25

a Alleen gerapporteerd voor personen die aangeven in Syrië een schoolopleiding te hebben gedaan (92%).

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Variatie in niveau van diploma's: kwart maximaal basisonderwijs en een vijfde diploma hoger onderwijs

Tabel 6.3 toont het gerealiseerde opleidingsniveau in Syrië – blijkend uit een behaald Syrisch diploma – voor de personen die in Syrië een schoolopleiding hebben gedaan (personen die de lagere school niet hebben afgemaakt of aangeven geen diploma te hebben behaald, vallen onder geen diploma behaald). Wat hier opvalt is de grote diversiteit. Er bestaat een aanzienlijke groep lageropgeleiden. Zo heeft 6% geen diploma behaald en heeft 20% ten hoogste basisonderwijs afgerond en eveneens 20% een diploma van het lager middelbaar onderwijs. Ruim een derde heeft een diploma voor hoger middelbaar en beroepsonderwijs. Daar staat tegenover dat ruim een vijfde in het bezit is van een diploma van het hoger onderwijs.

Opvallend is het geringe verschil in het gerealiseerde opleidingsniveau tussen mannen en vrouwen, iets wat we ook al zagen bij de hoogst gevolgde opleiding. Onze bevindingen wijzen mogelijk op selectieve migratie van vrouwen naar Nederland. Volgens het UNDP is ondanks de vrije toegankelijkheid van het onderwijs voor vrouwen in Syrië, de schooluitval voor vrouwen iets hoger en ook ligt het aandeel vrouwen dat ten minste voortgezet onderwijs heeft behaald, lager dan bij de mannen (UNDP 2016a).

Er zijn grote verschillen tussen leeftijdsgroepen: statushouders onder de 35 jaar hebben vaak hoger onderwijs als hoogst gevolgde opleiding, maar het aandeel in deze groep met een diploma voor hoger onderwijs ligt veel lager. Zij hebben waarschijnlijk vaker hun opleiding moeten afbreken vanwege de oorlog die het volgen van onderwijs onmogelijk

maakte, of zijn voor afronding van hun opleiding het land ontvlucht. Kijken we naar het diplomabezit, dan zijn de groep tussen 25 en 34 jaar en de groep van 45 jaar en ouder het hoogst opgeleid. Uit de gegevens over het niveau van de gevolgde opleidingen rees het beeld dat degenen die in 2014 of daarvoor naar Nederland kwamen, het hoogst opgeleid zijn. Dat beeld blijft bestaan als we naar het diplomabezit kijken.

Tabel 6.3

Hoogst behaalde diploma in Syrië (mits schoolopleiding gedaan), gestandaardiseerd, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)^{a, b}

	totaal	man	vrouw	15- 24 jaar	25- 34 jaar	35- 44 jaar	≥ 45 jaar	≤ 2014	2015	2016
geen diploma behaald	6	6	5	8	5	5	6	7	5	10
basisonderwijs	20	21	17	19	16	27	19	18	20	23
lager middelbaar onderwijs	20	19	21	35	12	16	15	17	21	24
hoger middelbaar en beroepsonderwijs	34	33	35	35	40	27	30	34	34	26
hoger onderwijs	21	20	22	3	28	25	31	25	19	17

a Alleen gerapporteerd voor personen die aangeven in Syrië een schoolopleiding te hebben gedaan (92%).

b Enige voorzichtigheid is geboden bij het maken van vergelijkingen tussen tabel 6.2 en 6.3 omdat het aantal personen verschilt waarop deze tabellen zijn gebaseerd.²

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

6.3 Onderwijs in een ander land (dan Syrië of Nederland)

In hoofdstuk 3 blijkt dat meer dan de helft van de Syrische statushouders in andere landen heeft gewoond voordat ze naar Nederland kwamen. Voor sommigen gaat het om een aanzienlijke periode. In die periode kunnen zij een opleiding hebben gevolgd. Daarnaast is het denkbaar dat Syriërs in het kader van hun reguliere schoolloopbaan een opleiding in het buitenland hebben gevolgd. Een andere mogelijkheid is dat mensen naar Syrië zijn gemigreerd en daarvoor in een ander land een opleiding hebben gevolgd, denk bijvoorbeeld aan Palestijnen. Het is dus relevant om bij het vaststellen van de hoogst gerealiseerde opleiding buiten Nederland ook het buiten Syrië voltooide onderwijs mee te nemen.

Ongeveer een tiende heeft opleiding gedaan in ander land dan Syrië of Nederland

9% van de Syrische statushouders heeft in een ander land (dan Syrië of Nederland) een opleiding gevolgd; 15-24-jarigen hebben dit het vaakst gedaan (15%). Van degenen die in het buitenland een opleiding hebben gevolgd, heeft een derde dit in het hoger onderwijs gedaan, iets minder dan een kwart heeft een diploma voor hoger onderwijs behaald. Een vijfde van de personen die in een ander land dan Syrië en Nederland een opleiding hebben gevolgd, heeft uiteindelijk geen diploma behaald.³ Net als bij het onderwijs in Syrië zien we

dus een behoorlijke spreiding over de opleidingsniveaus. De vertegenwoordiging in het hoger onderwijs is aanzienlijk, maar daar staat een behoorlijk aandeel personen tegenover in het basis- en lager middelbaar onderwijs.

6.4 Hoogst gerealiseerde opleiding buiten Nederland (totaal van Syrië en ander land)

Hiervoor hebben we voor de groep die in Syrië of in een ander buitenland onderwijs heeft gevolgd, het hoogst gevolgde en hoogst behaalde opleidingsniveau beschreven. In deze paragraaf presenteren we voor de volledige groep statushouders – ongeacht of ze onderwijs hebben gevolgd – hun hoogst gerealiseerde opleidingsniveau dat buiten Nederland is behaald (tabel 6.4). Daarmee brengen we in beeld met welk opleidingsniveau Syriërs naar Nederland zijn gekomen. In de categorie ‘geen opleiding gevolgd of geen diploma behaald’ vallen zowel personen die niet hebben geparticipeerd in buitenlands onderwijs (in Syrië of een ander land buiten Nederland) als personen die aan een opleiding zijn begonnen maar nergens een diploma voor hebben behaald. Om het hoogst gerealiseerde opleidingsniveau buiten Nederland in kaart te brengen, zijn de bevindingen over de behaalde diploma’s in Syrië en in een ander land gecombineerd: het hoogst behaalde diploma in één van de landen is leidend.⁴

Een vijfde heeft buiten Nederland een diploma van hoger onderwijs behaald, een derde maximaal basisonderwijs

Het beeld is tweeledig: enerzijds komt een aanzienlijke groep (een vijfde) met een diploma voor hoger onderwijs deze kant op, anderzijds is het aandeel dat maximaal basisonderwijs heeft behaald ook substantieel (bijna een derde van de statushouders, 13% heeft geen enkel diploma behaald). Dat de groep Syriërs overwegend uit hogeropgeleiden bestaat, klopt dus niet. Interessant zijn verder de geringe opleidingsverschillen tussen mannen en vrouwen. Ook wijzen de bevindingen erop dat het aandeel met een hogeronderwijsdiploma lager ligt bij degenen die in 2015 naar Nederland zijn gekomen in vergelijking met de groep die in 2014 of eerder kwam. Het aandeel met een hogeronderwijsdiploma loopt elkaar niet veel voor de groep van 25 jaar en ouder, het aandeel onder jongere statushouders (15-24 jaar) blijft daar met 3% ver bij achter. Naast het feit dat zij hun opleiding in het hoger onderwijs buiten Nederland mogelijk hebben moeten afbreken, was een deel van deze groep ook nog te jong om een hogeronderwijsdiploma behaald te kunnen hebben.

Tabel 6.4

Hoogst behaalde diploma in Syrië of buitenland, gestandaardiseerd, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)^a

	totaal	man	vrouw	15- 24 jaar	25- 34 jaar	35- 44 jaar	≥ 45 jaar	≤ 2014	2015	2016
geen opleiding gevolgd of geen diploma behaald ^b	13	14	12	10	12	14	18	14	12	19
basisonderwijs	18	19	15	18	14	25	16	17	18	19
lager middelbaar onderwijs	19	18	19	34	11	15	13	15	20	22
hoger middelbaar en beroepsonderwijs	31	30	33	35	36	24	24	31	31	23
hoger onderwijs	20	19	20	3	26	23	29	23	18	17

a Gebaseerd op hoogst behaalde diploma in Syrië en een ander land dan Syrië en Nederland.

b Naast personen die voor geen enkele gevolgde opleiding een diploma hebben behaald, vallen in deze categorie dus ook personen die geen opleiding hebben gevolgd in Syrië en een ander land buiten Nederland.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

6.5 Opleidingen in Nederland

Het bezit van een Nederlands diploma is misschien wel de belangrijkste factor achter succesvolle integratie van statushouders. Eerder onderzoek onder vluchtelingengroepen laat zien dat de kansen op werk toenemen, dat werk wordt verricht dat aansluit op het opleidingsniveau en dat een Nederlands diploma een impuls is voor sociale contacten, zowel met leden van de herkomstgroep als met autochtone Nederlanders (Bakker 2016; Bakker en Dagevos 2017; Bakker et al. 2017; De Vroome en Van Tubergen 2010). Gezien de korte verblijfsduur is het niet te verwachten dat het Nederlands diplomabezit onder Syriërs al groot is.

Het ontwarren van participatie in het onderwijs en volgen van taalcursussen

Voordat we toekomen aan de beschrijving van de uitkomsten willen we eerst ingaan op de meting in de survey van de positie van Syriërs in het Nederlandse onderwijs. In de survey is gevraagd om aan te geven of men op dit moment onderwijs volgt in Nederland, met het nadrukkelijke verzoek om taalcursussen buiten beschouwing te laten. Uit de analyse van de gegevens maken we op dat het voor respondenten lastig is gebleken om onderscheid te maken tussen participatie in het reguliere onderwijs en het volgen van taalcursussen. Zij zien taalcursussen – begrijpelijk – als een vorm van onderwijs waar men waarschijnlijk op dit moment veel tijd aan besteedt. Net als in eerder onderzoek onder migrantengroepen heeft het onze voorkeur om bij de vaststelling van de onderwijspositie taalcursussen hier-

van uit te zonderen (vgl. Dourleijn en Dagevos 2011; Gijsberts en Dagevos 2009; Huijnk en Andriessen 2016). Op grond van de beschikbare informatie hebben we zo goed als mogelijk een selectie gemaakt tussen mensen die taalcursussen volgen en mensen die in het reguliere onderwijs participeren, maar we kunnen niet uitsluiten dat er nog steeds personen zijn die aangeven in het reguliere onderwijs te participeren maar overwegend een taalcursus te volgen en omgekeerd: mensen die een taalcursus volgen maar (ook) in het reguliere onderwijs zitten. Het betekent dat we de gegevens over de onderwijsparticipatie in Nederland met een zekere voorzichtigheid moeten interpreteren. Wat uit de bevindingen met meer zekerheid kan worden geconcludeerd, is dat Syriërs sterk zijn gericht op onderwijs waarin het leren van het Nederlands centraal staat en dat op dit moment nog weinigen beschikken over een Nederlands diploma.

Participatie in het Nederlandse onderwijs

Een derde van de statushouders geeft aan momenteel een opleiding te volgen. Van hen volgt naar schatting meer dan de helft een taalcursus.⁵ Deze groep laten we buiten beschouwing. Een belangrijk deel van de statushouders die aangeven schoolgaand te zijn, zit weliswaar in de schoolbanken, maar doet dit voor een taalcursus, wat we niet tot onderwijsparticipatie rekenen. We kiezen er voor om personen die ten minste schakelklas voortgezet onderwijs volgen als onderwijsparticipanten te zien. We realiseren ons dat dit een scherpe afbakening betekent van onderwijsparticipatie omdat met de beschikbare gegevens we niet kunnen uitsluiten dat we ten onrechte een deel van de mensen buiten beschouwing laten die wel in het onderwijs participeren. De in deze paragraaf gepresenteerde gegevens zijn dan ook te beschouwen als een conservatieve meting van het aandeel Syriërs in het Nederlandse onderwijs.

Van de Syrische statushouders in dit onderzoek volgt volgens deze afbakening momenteel 15% onderwijs (tabel 6.5).⁶ Aangezien onderwijs in Nederland voornamelijk door jonge statushouders wordt gevolgd, onderscheiden we voor onderwijs in Nederland andere leeftijdsgroepen dan in de rest van het rapport: de onderwijsparticipatie is het hoogst in de jongste leeftijdsgroep (tussen 15 en 17 jaar) (87%). Van deze groep in de leerplichtige leeftijd zou echter nagenoeg iedereen ingeschreven moeten staan in het onderwijs. Deze groep jongeren volgt meestal onderwijs in schakelklassen, maar het is goed mogelijk dat ze dat onder taal- of basisonderwijs hebben geschaard bij beantwoording van de vragen en dus buiten onze afbakening vallen. In de groep van 18-22 jaar is de onderwijsparticipatie 41% en voor statushouders van 23 jaar en ouder is dat 5%.

Tabel 6.5

Onderwijsparticipatie (op basis van huidige opleiding) in Nederland, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)^a

totaal	15
man	15
vrouw	14
15-17 jaar	87
18-22 jaar	41
≥ 23 jaar	5
≤ 2014	17
2015	13
2016	22

a Het betreft het aandeel van alle Syrische statushouders dat aangeeft momenteel in Nederland ten minste een schakelklas voortgezet onderwijs te volgen

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Binnen onze afbakening van onderwijsparticipatie volgen veel van de recente statushouders uit Syrië geen opleiding binnen het reguliere Nederlandse onderwijs. Vermoedelijk heeft dat er dus mee te maken dat velen nog bezig zijn met het leren van de Nederlandse taal. Daarnaast blijkt uit onderzoek dat statushouders tegen belemmeringen aanlopen in hun onderwijsloopbaan in Nederland (Onderwijsraad 2017; SER 2016). Uit een inventarisatie van gemeentelijk beleid voor statushouders blijkt verder dat weinig gemeenten statushouders toeleiden naar het onderwijs (Razenberg en de Gruijter 2017). Mogelijk is dit ook een reden voor de beperkte instroom in het Nederlandse onderwijs.

Gevolgde opleiding van schoolgaanden

Van de Syrische statushouders die binnen onze afbakening van onderwijsparticipatie vallen (zie tabel 6.5), geeft ongeveer een kwart aan in een schakelklas in het voortgezet onderwijs (ISK) te zitten. Dat aandeel is zoals te verwachten het grootst onder de groep tussen 15 en 17 jaar, maar ook statushouders boven de 18 jaar geven aan in een schakelklas te zitten. Meer dan een derde geeft aan een opleiding aan een mbo-school te volgen, dat is onder de 18-22-jarige schoolgaande Syriërs de helft. Ruim een tiende van de schoolgaande Syriërs in Nederland volgt een opleiding in het hoger onderwijs, vooral de groep van 23 jaar en ouder is hier sterk vertegenwoordigd (waarbij opgemerkt moet worden dat slechts 5% van hen schoolgaand is).

Nog zeer weinig Syriërs met een Nederlands diploma

Statushouders is ook gevraagd of ze – ongeacht of ze nu schoolgaand zijn – eerder in Nederland een opleiding hebben gevolgd en of ze daar een diploma voor hebben behaald.

We richten ons hier op het bezit van een Nederlands diploma hoger dan basisonderwijs. Dat diplomabezit is met slechts 3% zeer laag. Het vaakst heeft de groep tussen 15 en 17 jaar oud een Nederlands diploma (tabel 6.6).

Tabel 6.6

Diplomabezit in Nederland naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)^a

totaal	3
man	3
vrouw	4
15-17 jaar	22
18-22 jaar	11
≥ 23 jaar	1
≤ 2014	4
2015	3
2016	6

a Het betreft het aandeel van alle Syrische statushouders dat aangeeft in Nederland een diploma van ten minste een schakelklas voortgezet onderwijs te hebben.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Van deze kleine groep die in het bezit is van een Nederlands diploma, noemt ruim twee derde de schakelklas voortgezet onderwijs als hoogst gerealiseerde opleiding, hoewel daar strikt genomen geen diploma voor wordt behaald. Net als bij de vraag naar onderwijsparticipatie blijkt dat op dit moment het leren van de taal centraal staat in de onderwijsloopbaan van veel Syriërs.

6.6 Hoogst gerealiseerde opleidingsniveau totaal (buiten en binnen Nederland)

Het hoogst gerealiseerde opleidingsniveau is het resultaat van de onderwijsloopbaan binnen en buiten Nederland. Omdat maar weinig Syriërs een diploma in Nederland hebben behaald of in een ander land dan Nederland of Syrië, weerspiegelt het gerealiseerde opleidingsniveau dus vooral de onderwijsloopbaan in Syrië. Het hier gepresenteerde opleidingsniveau heeft betrekking op personen die momenteel geen onderwijs volgen (dus exclusief de 15% die in Nederland in het onderwijs participeert, zie tabel 6.5). Het geeft het hoogste opleidingsniveau aan dat binnen of buiten Nederland is behaald (voor Nederland telt het diploma alleen mee mits minstens schakelklas voortgezet onderwijs, een buitenlands diploma is geplaatst op een niveau dat vergelijkbaar is met Nederland, zie tabel 6.8).⁷

Niet alleen hogeropgeleiden

Tabel 6.7 toont dat bijna een derde van de niet-schoolgaanden tussen de 15 en 64 jaar maximaal basisonderwijs heeft behaald, 14% heeft geen diploma. Rond een derde van de niet-schoolgaande Syriërs heeft een diploma op het niveau van hoger middelbaar en beroepsonderwijs en rond een vijfde heeft een diploma voor hoger onderwijs. Het is een beeld dat overeenkomt met wat we eerder in dit hoofdstuk hebben geschetst. Het diploma bezit van mannen en vrouwen verschilt weinig van elkaar. Het aandeel met een hogeronderwijsdiploma is voor de jongste groep statushouders (15-24 jaar) veruit het laagst, onder de groep die in 2014 naar Nederland kwam is het aandeel met een hogeronderwijsdiploma hoger in vergelijking met de groep die in 2015 kwam.

Tabel 6.7

Gerealiseerd opleidingsniveau (buiten en binnen Nederland), gestandaardiseerd, van 15-64-jarige⁸ niet-schoolgaanden naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)^a

	totaal	man	vrouw	15-24 jaar	25-34 jaar	35-44 jaar	≥ 45 jaar	≤ 2014	2015	2016
geen opleiding gevolgd of geen diploma behaald ^b	14	14	12	11	13	14	18	16	12	20
basisonderwijs	18	19	15	14	15	25	17	15	19	19
lager middelbaar onderwijs	15	15	16	27	12	15	13	13	16	18
hoger middelbaar en beroepsonderwijs	32	30	35	44	36	24	23	31	32	25
hoger onderwijs	21	21	22	5	25	22	29	25	20	18

a Statushouders die momenteel in Nederland een opleiding volgen (zie tabel 6.5) worden hier niet meegenomen.

b Naast personen die voor geen enkele gevolgde opleiding een diploma hebben behaald, vallen in deze categorie dus ook personen die geen opleiding hebben gevolgd in Syrië, een ander land buiten Nederland en Nederland.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

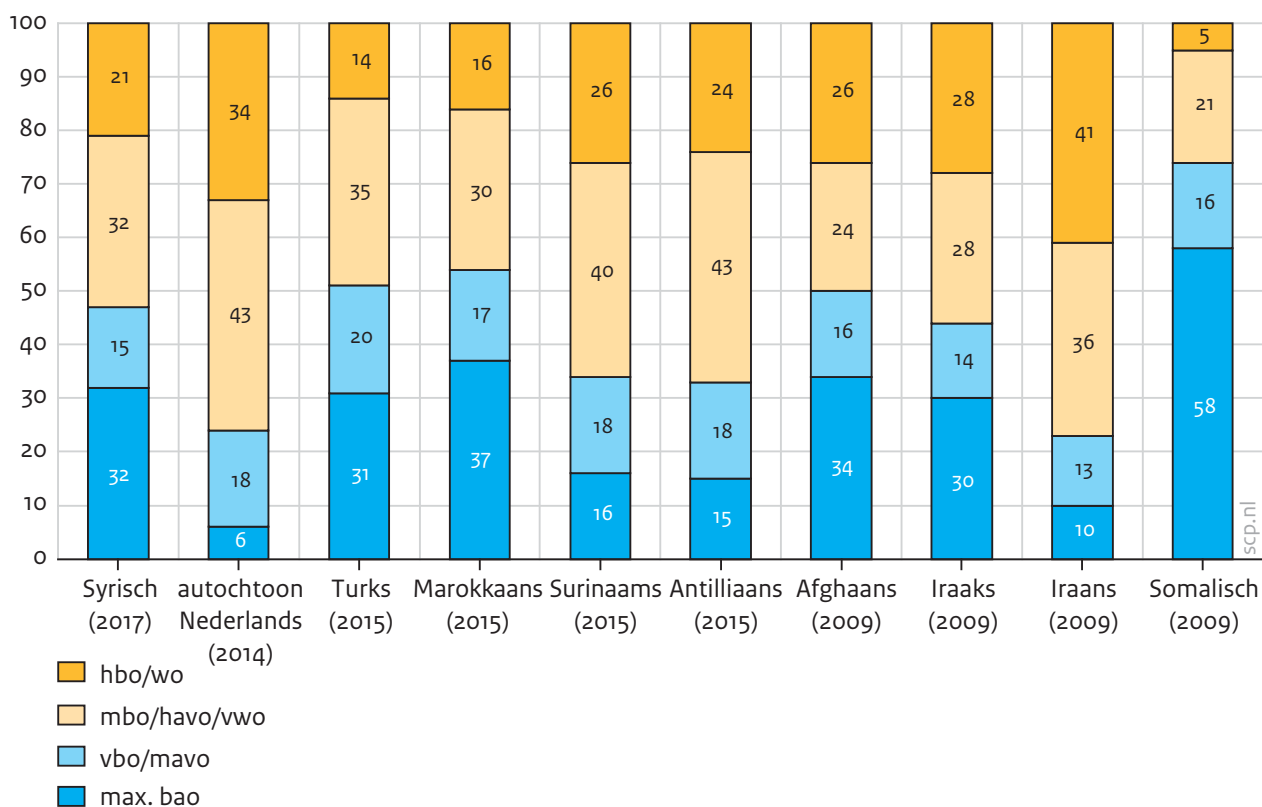
Gerealiseerd opleidingsniveau Syriërs lijkt het meest op dat van Irakezen en Afghanen

In figuur 6.1 vergelijken we het gerealiseerde opleidingsniveau van Syriërs met dat van andere bevolkingsgroepen. In dit rapport proberen we voor elke indicator steeds een dergelijke vergelijking te maken (zie hoofdstuk 1). Daar hoort natuurlijk een voorbehoud bij: de samenstelling en de verblijfsduur van groepen loopt sterk uiteen. Zo zijn Syriërs in dit onderzoek nog maar kort in Nederland, behoren ze allemaal tot de eerste generatie en weinigen hebben een Nederlands diploma. Ook is het opleidingsniveau niet statisch. Over een aantal jaren zullen Syriërs uit het Nederlandse onderwijs uitstromen met een diploma. En Syriërs die nu niet participeren, zullen mogelijk later hun weg naar het regulier onderwijs vinden en een hoger onderwijsniveau behalen. Toch is een eerste beschrijvende vergelijking met andere groepen belangrijk om een indicatie te krijgen van de verschillen in

onderwijspositie, waarbij we ons realiseren dat over een aantal jaren het beeld er anders uit kan zien en dat geconstateerde verschillen te maken hebben met factoren zoals verschillen in samenstelling van de groepen en verblijfsduur. De verklaringsvraag blijft hier echter buiten beschouwing. Een laatste opmerking betreft de gebruikte surveys voor migrantengroepen; qua opzet komen zij behoorlijk met elkaar overeen, maar niettemin zijn er ook verschillen in de vraagstelling en afleiding van de onderwijspositie. Enige voorzichtigheid is dus geboden bij de vergelijking tussen groepen.

Figuur 6.1

Gerealiseerd opleidingsniveau van 15-64 jarige niet-schoolgaanden naar herkomst, 2009, 2014, 2015 en 2017 (in procenten)

Bronnen: Syrisch: SCP/CBS (NSN2017), gewogen gegevens; autochtoon Nederlands: CBS (EBB2014); Turks, Marokkaans, Surinaams en Antilliaans (2015): SCP/CBS (SIM2015); Afghaans, Iraaks, Iraans en Somalisch: SCP (SING 2009)

Van de niet-schoolgaande Syriërs tussen de 15 en 64 jaar heeft ongeveer een vijfde hbo of wo als hoogst gerealiseerde opleidingsniveau, bij de autochtone Nederlanders ligt dit hoger: ruim een derde van deze groep heeft een hoger onderwijsdiploma. Een ander belangrijk verschil met autochtone Nederlanders is dat een derde van de Syriërs ten hoogste basisonderwijs heeft gedaan, terwijl die categorie bij autochtone Nederlanders heel klein is. Het gerealiseerde opleidingsniveau van Syriërs lijkt het meest op dat van de Afghaanse en Iraakse groep. Kenmerkend is een aanzienlijke groep met een diploma in het hoger onderwijs en een substantiële groep die maximaal basisonderwijs heeft behaald.

Interessant is verder dat het aandeel lageropgeleiden bij de Syriërs ongeveer even groot is als onder personen van Turkse en Marokkaanse komaf, maar dat de Syrische groep naar verhouding meer hogeropgeleiden telt. Zeker bij deze vergelijking past de opmerking dat het bij Syriërs over buitenlandse diploma's gaat, terwijl het gerealiseerde opleidingsniveau bij personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond vaak is gebaseerd op Nederlandse diploma's.

6.7 Samenvatting

Meer dan 90% van de Syriërs in dit onderzoek heeft in Syrië een opleiding gevolgd; de onderwijsparticipatie in Syrië was het hoogst bij de jongeren (15-24 jaar). Het niveau van de gevolgde opleiding loopt uiteen: ongeveer een derde heeft een opleiding gevolgd in het hoger onderwijs, een derde in het hoger middelbaar en beroepsonderwijs en een derde in het basis- en lager middelbaar onderwijs.

Ongeveer een tiende van de Syriërs heeft in een ander land dan Nederland of Syrië een opleiding gedaan. De bevindingen van de onderwijspositie in Syrië en die in een ander land zijn bij elkaar gevoegd om vast te stellen met welk diploma Syriërs naar Nederland zijn gekomen. De helft heeft een diploma van het lager middelbaar onderwijs of lager (13% geen diploma, 18% ten hoogste basisonderwijs en 19% lager middelbaar onderwijs). Een diploma van het hoger middelbaar en beroepsonderwijs heeft 31% van de Syriërs en 20% heeft een diploma in het hoger onderwijs. Het idee dat de Syrische groep overwegend uit hogeropgeleiden zou bestaan, klopt dus niet. Daarbij is het wel relevant om te benadrukken dat het aandeel dat een opleiding in het hoger onderwijs heeft gevolgd, beduidend hoger ligt dan het aandeel gediplomeerden van het hoger onderwijs. De oorlog en vlucht zullen redenen zijn waarom men deze opleiding niet altijd heeft kunnen afronden.

Bij de gegevens over de onderwijsparticipatie in Nederland moeten we enige voorzichtigheid betrachten. Veel Syrische respondenten noemen het volgen van een taal cursus als belangrijkste vorm van onderwijsparticipatie, terwijl strikt genomen onderwijsparticipatie betrekking heeft op het reguliere onderwijs. Bij de gekozen afbakening volgt 15% van de Syriërs in dit onderzoek onderwijs, vaak gaat het om een schakelklas en mbo. Nog maar weinig Syriërs hebben een Nederlands diploma behaald.

De vergelijking van het gerealiseerde opleidingsniveau van niet-schoolgaanden (15-64 jaar) wijst uit dat het huidige opleidingsniveau het meest lijkt op dat van personen van Afghaanse en Iraakse origine.

6.8 Bijlagen hoofdstuk 6

Tabel 6.8

Standaardisatietabel onderwijsniveaus Syrië, buitenland en Nederland

standaardisatie	Syrië	buitenland	Nederland
geen opleiding/diploma	geen opleiding gevolgd/ lagere school niet afgemaakt	geen opleiding gevolgd/ basisonderwijs niet afgemaakt	geen opleiding gevolgd
basisonderwijs	basisonderwijs	basisonderwijs	basisonderwijs
lager middelbaar onderwijs	middelbaar onderwijs ^a	lager middelbaar onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> – schakelklas middelbaar onderwijs (ISK) – vmbo: basisberoepsgerichte of kaderberoepsgerichte leerweg – vmbo: theoretische of gemengde leerweg
hoger middelbaar en beroepsonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> – algemeen voortgezet onderwijs – technisch/beroeps voortgezet onderwijs – aanvullend voortgezet of technisch onderwijs 	<ul style="list-style-type: none"> – hoger middelbaar onderwijs – korte opleiding hoger onderwijs 	<ul style="list-style-type: none"> – hoger algemeen en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (havo, gymnasium, vwo) – middelbaar beroepsonderwijs (mbo/bol/bbl) – schakeljaar hoger onderwijs (pre-bachelor of pre-master)
hoger onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> – universiteit bachelor – universiteit master – postdoctoraal onderwijs 	<ul style="list-style-type: none"> – hoger onderwijs bachelor – hoger onderwijs master en hoger 	<ul style="list-style-type: none"> – hoger beroepsonderwijs (hbo) – wetenschappelijk onderwijs (universiteit)

a In Syrië is middelbaar onderwijs geen beroepsonderwijs. Het bestaat uit algemeen vormende vakken, geen beroepsvorming zoals bij het vmbo in Nederland. Middelbaar onderwijs in Syrië kan dus niet zonder meer worden vergeleken met een afgeronde vmbo-opleiding, maar het is wel hoger dan het Nederlandse basisonderwijs: het staat gelijk aan twee jaar havo.

Bron: scp

Tabel 6.9

Hoogst gevolgde en behaalde opleiding in Syrië (mits schoolopleiding gedaan), 2017 (in procenten)^a

hoogst gevolgde opleiding in Syrië		hoogst behaalde diploma in Syrië	
lagere school niet afgemaakt	2	geen diploma behaald	6
basisonderwijs	13	basisonderwijs	20
middelbaar onderwijs	21	middelbaar onderwijs	20
algemeen voortgezet onderwijs	21	algemeen voortgezet onderwijs	24
technisch/ beroeps voortgezet onderwijs	5	technisch/beroeps voortgezet onderwijs	5
aanvullend voortgezet of technisch onderwijs	7	aanvullend voortgezet of technisch onderwijs	4
universiteit bachelor	28	universiteit bachelor	18
universiteit master	3	universiteit master	2
postdoctoraal onderwijs	0	postdoctoraal onderwijs	0

- a Alleen gerapporteerd voor personen die aangeven in Syrië een schoolopleiding te hebben gedaan (92%). Hoogst behaalde diploma (rechterkolom) tabel is gebaseerd op iets minder personen dan die over de hoogst gevolgde opleiding (linkerkolom) omdat er niet van iedereen bekend is of ze een diploma hebben behaald (zie ook uitleg tabel 6.3).

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Kader 6.1 Het onderwijssysteem in Syrië

De onderstaande beschrijving is grotendeels ontleend aan het rapport *Onderwijssysteem Syrië. Het Syrische onderwijssysteem beschreven en vergeleken met het Nederlandse* van NUFFIC (2015).⁹ Het openbare basis- en voortgezet onderwijs is in Syrië gratis en een kind gaat vanaf zijn/haar 6^e jaar naar school. Sinds 2002 is er een leerplicht van negen jaar: het gaat hier om zes jaar **basisonderwijs** en drie jaar **middelbaar onderwijs** (een soort onderbouw in het algemeen voortgezet onderwijs). Er is dus een totale leerplicht van negen jaar en deze geldt voor kinderen in de leeftijd van 6 tot 15 jaar. Deze fase van negen jaar wordt afgerond met een centraal bepaald nationaal examen (vóór 2002 werden beide fases afzonderlijk met een diploma afgesloten). Het behalen van het examen levert een *basic education certificate* op. Dat certificaat geeft een bewijs van afronding van de lagere school en de onderbouw van de middelbare school, maar kan niet vergeleken worden met een afgeronde Nederlandse middelbareschoolopleiding. Het is vergelijkbaar met de Nederlandse basisschool gevolgd door ongeveer twee jaar havo-onderwijs.

Na het behalen van het certificaat voor basisonderwijs kan een scholier afhankelijk van de resultaten door naar technisch/beroepsgericht voortgezet onderwijs of naar algemeen vormend voortgezet onderwijs. Het **technisch/beroepsgericht voortgezet onderwijs** (drie jaar) wordt verzorgd door technische scholen en is onderverdeeld in een aantal hoofdrichtingen zoals industrie, handel en landbouw. Het technisch/beroeps voortgezet onderwijs kan worden afgesloten met verschillende diploma's (onder de noemer *Technical/Vocational Secondary Education Certificate*) voor de verschillende richtingen die kunnen worden gevolgd (bijvoorbeeld een *Industrial Secondary School Diploma*, *Secondary School of Commerce Diploma* of *Secondary School of Agriculture Diploma*). Deze opleidingen kunnen gezien worden als een basisberoepsopleiding of vakopleiding en zijn vergelijkbaar met een mbo-opleiding met – afhankelijk van de studierichting – een kwalificatieniveau 2 of 3. Studenten met zeer hoge scores voor het *Technical Secondary Education Certificate* kunnen toegang krijgen tot universitaire bacheloropleidingen, maar dat is uitzonderlijk.

Na het technisch/beroeps voortgezet onderwijs kan de scholier een baan zoeken of doorleren aan een (*Technical*) *Intermediate Institute*, waar **aanvullend voortgezet of technisch onderwijs** gevolgd kan worden. Dit hoger beroepsgericht onderwijs kan gevolgd worden in onder andere de richtingen industrie, landbouw, techniek, administratie, transport, toerisme, economie en bedrijfskunde, maar ook lerarenopleidingen voor het basisonderwijs en de onderbouw kunnen hier worden gevolgd. Het hoger beroepsgericht onderwijs is vergelijkbaar met het Nederlandse middelbaar beroepsonderwijs. Deze tweejarige opleiding kan worden afgerond met een *Technical Diploma Certificate of Certificate of Associate Degree / Certificate of Licensed Assistant*, dat vergelijkbaar is met een mbo-diploma met kwalificatieniveau 4. De toelatingseisen voor deze tweejarige opleidingen verschillen sterk tussen verschillende instituten.

Na het behalen van het certificaat voor basisonderwijs kan een scholier ook door naar **algemeen vormend voortgezet onderwijs** (drie jaar), deze richting bereidt scholieren voor op hoger onderwijs. Bij afronding en behalen van het centraal examen volgt een *General Secondary Education Certificate*, dat vergeleken kan worden met een havo-diploma. Met dat certificaat (*Baccalaureate*) kan de scholier toetreden tot het hoger onderwijs in Syrië. Iedere scholier kan met een *Baccalaureate* naar universiteiten en andere hoger onderwijsinstellingen, maar er wordt wel onderscheid gemaakt naar profielen en behaalde eindscores van het algemeen vormend voortgezet onderwijs. Met een meer exact profiel kan men naar alle opleidingen, het letterenprofiel geeft enkel toegang tot alfa- en gammaopleidingen, zoals geesteswetenschappen, economie en rechten. Daarnaast zijn voor de opleidingen geneeskunde, tandheelkunde, architectuur en natuurwetenschappen hoge eindscores nodig op het eindexamen voor algemeen vormend voortgezet onderwijs.

In tegenstelling tot Nederland wordt er binnen het hoger onderwijs geen strikt onderscheid gemaakt tussen hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs, in sommige opleidingen komen kenmerken van beide soorten onderwijs voor. Syrië kent zowel publieke als private universiteiten. Onderwijs aan een publieke universiteit is gratis en altijd in het Arabisch. Bij private universiteiten dient wel collegegeld betaald te worden en kan ook onderwijs in het Engels worden gevolgd. Syrisch hoger onderwijs kan behalve door universiteiten ook door *higher institutes* verzorgd worden, die als *centers of excellence* worden beschouwd en waarvoor hogere toelatingseisen gelden dan bij publieke universiteiten; er studeren dan ook relatief weinig studenten.

Bij het hoger onderwijs lopen wetenschappelijk onderwijs en beroepsonderwijs dus door elkaar heen, waardoor vertaling naar het Nederlandse onderwijsniveau niet altijd eenduidig is. De **bacheloropleidingen** in Syrië duren meestal vier jaar, maar voor de opleidingen dierengeneeskunde, farmacie, tandheelkunde, architectuur en *engineering* staat vijf jaar en voor geneeskunde zes jaar. Om de vergelijking met Nederlands hoger onderwijs te maken wordt er meestal twee jaar afgehaald van het aantal jaren hoger onderwijs in Syrië. De reden hiervoor is dat veel bacheloropleidingen doorgaans beginnen met een voorbereidend jaar waarin basisvakken bestudeerd worden (die in Nederland al bij het vwo aan bod komen) en dat er ook veel tijd verloren gaat aan niet-vakinhoudelijke vakken (zoals gymnastiek, religieus en nationalistisch onderwijs). Het niveau van een Syrische bacheloropleiding is voor een nominaal vierjarige opleiding over het algemeen dus vergelijkbaar met dat van twee jaar wetenschappelijk onderwijs in een overeenkomstige richting in Nederland of met dat van de graad van bachelor in het hoger beroepsonderwijs. De vertaling naar het Nederlandse onderwijsniveau is dus afhankelijk van de richting en de oriëntatie van de opleiding (praktijkgericht of wetenschappelijk). De hiervoor genoemde vijfjarige bacheloropleidingen zijn bij afronding wel vergelijkbaar met een Nederlandse driejarige wetenschappelijke bachelor in een overeenkomstige richting.

Na een bacheloropleiding kan men doorstromen naar een tweejarige **masteropleiding**, waarvoor men een eindgemiddelde van 70% moet halen voor de bachelor en voor een Engelse of Franse taalttest moet slagen. Voor tandheelkunde, *engineering* en geneeskunde is een extra toelatingstoets vereist over het vakgebied. De masteropleiding wordt afgesloten met een scriptie, waarvoor eerst een score van 60% van alle examens moet worden gehaald en 90% van de colleges moet zijn bijgewoond. De scriptie dient binnen een jaar te worden afgerond en publiekelijk te worden verdedigd voor een beoordelingscommissie. Een Syrische tweejarige master is vergelijkbaar met een eenjarige masteropleiding in het wetenschappelijk onderwijs of het hoger beroepsonderwijs in Nederland, afhankelijk van de oriëntatie van de opleiding. Tot slot kan er na een masteropleiding nog een promotietraject worden gevolgd.

Noten

- 1 In andere landen waar veel statushouders vandaan komen loopt het aantal verwachte onderwijsjaren flink uiteen. In Irak en Afghanistan ligt het in de buurt van dat in Syrië (tien jaar). Eritrea blijft daar met vijf jaar ver achter. Het aantal verwachte onderwijsjaren van een kind is in Iran met vijftien jaar het hoogst van de hier onderscheiden landen (VN 2015; UNDP 2016a, 2016b; CBS 2017).
- 2 Tabel 6.3 is gebaseerd op iets minder personen dan die over de hoogst gevolgde opleiding (tabel 6.2), omdat er niet van iedereen bekend is of ze een diploma hebben. Aan statushouders die in de vragenlijst 'Anders' bij hoogst gevolgde opleiding in Syrië hadden ingevuld, maar aan wie op basis van hun open antwoorden alsnog een hoogst gevolgde opleiding kon worden toebedeeld, is niet gevraagd of ze een diploma hebben behaald voor deze opleiding (het betreft hier 4% van de groep die een schoolopleiding in Syrië heeft gedaan). Ook personen waarvoor het onbekend is of er een diploma is behaald of waarvoor de gevolgde opleiding onbekend is (samen 2%) zijn buiten beschouwing gelaten in deze tabel.
- 3 Binnen de groep die aangeeft in het buitenland een opleiding te hebben gevolgd, is voor 13% de hoogst gevolgde opleiding niet vast te stellen, en voor 12% is de hoogst behaalde opleiding niet te bepalen. Mogelijk konden respondenten de in het buitenland gevolgde opleidingen niet goed kwijt in de aangeboden antwoordcategorieën. Deze personen zijn buiten beschouwing gelaten.
- 4 Personen die een missende waarde hadden op behaald diploma op één van deze twee variabelen, krijgen het hoogst behaalde diploma van het andere land toegewezen, mits dit minstens basisonderwijs is.
- 5 Bij de vraag welke opleiding men momenteel volgt, koos ruim een derde voor de categorie 'Anders'. Uit de open antwoorden blijkt dat bijna iedereen hier een taalcursus bedoelt, wat ons doet besluiten dat deze groep niet schoolgaand is in regulier onderwijs. Verder geeft een vijfde aan basisonderwijs te volgen, wat voor de ondervraagde leeftijdsgroep (tussen de 15 en 75 jaar) niet aannemelijk is. Binnen deze groep geeft bijna iedereen aan momenteel een taalcursus te volgen, wat het vermoeden bevestigt dat ze niet participeren in regulier onderwijs. Minder dan een tiende van degenen die aangeven schoolgaand te zijn, geeft aan niet te weten welke opleiding dit is of kiest voor deze antwoordcategorie omdat ze hun opleiding of cursus niet kwijt kunnen in de lijst van antwoordcategorieën over het reguliere onderwijssysteem. Ook voor deze groep geldt dat het leeuwendeel een taalcursus volgt.
- 6 Binnen deze groep rapporteert 86% dit voltijds te doen (besteedt minstens negentien uur per week aan de opleiding).
- 7 Personen die een missende waarde hadden op behaald diploma op één van deze drie variabelen (in Syrië, een ander land buiten Nederland of Nederland) krijgen alleen het hoogst behaalde diploma van het andere land toegewezen als dit minstens basisonderwijs is (buiten Nederland) of minstens schakelklas voortgezet onderwijs (in Nederland).
- 8 Binnen de groep niet-schoolgaanden onder de 65 jaar heeft bijna 6% een missende waarde op de hoogst gerealiseerde opleiding. Het merendeel van de missende waarde wordt veroorzaakt door een

missende waarde op het hoogst behaalde diploma in Syrië. Deze personen zijn buiten beschouwing gelaten in deze tabel.

- 9 Ook bedanken wij José Pras, *Senior Credential Evaluator* (Middle East Region) bij NUFFIC voor haar suggesties en uitleg over het maken van een vergelijking tussen Syrische en Nederlandse onderwijsniveaus.

Literatuur

- Bakker, L. (2016). *Seeking sanctuary in the Netherlands. Opportunities and obstacles to refugee integration*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Bakker, L. en J. Dagevos (2017). Arbeidsmarktparticipatie asielmigranten: stoeve start en blijvende achterstand. In: M. Maliepaard, B. Witkamp en R. Jennissen (red.), *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek* (p. 63-75). Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (Cahier 2017-3).
- Bakker, L., J. Dagevos en G. Engbersen (2017). Explaining the refugee gap: a longitudinal study on labour market participation of refugees in the Netherlands. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, jg. 43, nr. 11, p. 1775-1791.
- CBS (2017). *Van opvang naar integratie. Cohortstudie van recente asielmigranten*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Dourleijn, E. en J. Dagevos (2011). *Vluchtelingengroepen in Nederland: Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Gijsberts, M. en J. Dagevos (2009). *Jaarrapport integratie 2009*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Huijnk, W. en I. Andriessen (2016). *Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- NUFFIC (2015). *Onderwijssysteem Syrië. Het Syrische onderwijssysteem beschreven en vergeleken met het Nederlandse*. Den Haag: NUFFIC.
- Onderwijsraad (2017). *Vluchtelingen en onderwijs. Naar een efficiëntere organisatie, betere toegankelijkheid en hogere kwaliteit*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Razenberg, I. en M. de Gruijter (2017). *Hoe kunnen gemeenten werkgevers ondersteunen bij het aannemen van vluchtelingen?* Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving/Verwey-Jonkers Instituut.
- SER (2016). *Nieuwe wegen naar een meer succesvolle arbeidsmarktintegratie van vluchtelingen*. Den Haag: Sociaal-Economische Raad.
- UNDP (2016a). *Briefing note for countries on the 2016 Human Development Report. Syrian Arab Republic*. Geraadpleegd 20 april 2018 via http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/SYR.pdf.
- UNDP (2016b). *Briefing note for countries on the 2016 Human Development Report. Eritrea*. Geraadpleegd 20 april 2018 via hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/ERI.pdf.
- UNICEF (2013). *Syria Crisis: Education Interrupted. Global action to rescue the schooling of a generation*. Geraadpleegd 20 april 2018 via www.unicef.org/media/files/Education_Interrupted_Dec_2013.pdf.
- VN (2015). *Human Development Data (1990-2015)*. Geraadpleegd 28 augustus 2017 via hdr.undp.org/en/data#.
- Vogels, R. (2011). Onderwijspositie. In: E. Dourleijn en J. Dagevos (red.), *Vluchtelingengroepen in Nederland: Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten* (p. 108-125). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Vogels, R. en R. Maslowski (2017). Onderwijs. In: R. Bijl, J. Boelhouwer en A. Wennekers (red.), *De sociale staat van Nederland 2017* (p. 88-112). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Vroome, T. de, en F. van Tubergen (2010). The Employment Experience of Refugees in the Netherlands. In: *International Migration Review*, jg. 44, nr. 2, p. 376-403.

7 Werk, bijstand en de ervaren financiële situatie

Willem Huijnk (SCP)

7.1 Inleiding

Voor veel statushouders uit de gevestigde vluchtelingengroepen is de arbeidsmarktpositie zeer ongunstig (Bakker 2016; CBS 2018; Dourleijn en Dagevos 2011; SER 2016). De participatie is (zeer) laag, de werkloosheid hoog en de bijstandsafhankelijkheid zeer groot. De situatie van werkende statushouders is evenmin rooskleurig: zij zijn met name werkzaam in onzekere, slecht betaalde banen in de onderste segmenten van de arbeidsmarkt. Er zijn niet alleen achterstanden ten opzichte van de autochtone bevolking, maar ook in vergelijking met andere migrantengroepen. Het vinden van een (goede) baan wordt bij statushouders gezien als een van de allergrootste integratieproblemen (Engbersen et al. 2015). Voor de achterstandspositie zijn er allerlei aanwijsbare oorzaken. Net als bij andere migrantengroepen spelen zaken als taalachterstanden, sociaal-culturele verschillen, de (beperkte) waarde van *human capital* uit het land van herkomst en arbeidsmarktdiscriminatie mee. Daarbovenop komen vaak nog vluchtelingenspecifieke achterstandsfactoren, die samen ook wel de *refugee gap* worden genoemd (Bakker 2016; Connor 2010). Voorbeelden hiervan zijn de verloren tijd door de vlucht en de asielprocedure, de onderbroken onderwijs- en arbeidsmarktloopbanen door de situatie in het herkomstland en psychologische problemen vanwege trauma's en onzekerheid over bijvoorbeeld de verblijfsstatus of achtergebleven familieleden (Bakker et al. 2013; Ghorashi 2005).

Deze factoren spelen vanzelfsprekend ook mee in de positie van de recente statushouders uit Syrië. Daarnaast zijn zij nog maar relatief kort in Nederland en hebben zij nog niet veel tijd gehad om zich goed toe te rusten voor de Nederlandse arbeidsmarkt. Eerder onderzoek liet zien dat velen afhankelijk zijn van bijstandsuitkeringen en dat het deel dat werkt zeer klein is (CBS 2018). In dit hoofdstuk gaan we dieper in op hun arbeidsmarktpositie. Eerst brengen we in kaart wat de belangrijkste activiteiten waren van de statushouders toen zij nog in Syrië woonden. Hierbij kijken we ook naar het niveau van de beroepen die de werkenden daar uitoefenden. Dit geeft enig zicht op de arbeidsmarktorientatie en het arbeidspotentieel van de groep. Daarna maken we de stap naar het heden. We kijken welk deel erin geslaagd is om werk te vinden. Ook zijn we geïnteresseerd in welk deel niet werkt: de werklozen en de niet-beroepsbevolking. We gaan in op de positie van werkenden aan de hand van het aandeel zelfstandigen, het gemiddelde aantal contracturen, de flexibiliteit van het werk, en het type werk dat men doet. Sluit het aan bij het eigen niveau? Het is vaak zo dat in de fase direct na migratie veel werkenden emplooi vinden in een baan onder hun niveau (Chiswick et al. 2005). Daarnaast gaan we in op de vraag of mensen ervaren dat hun kansen het afgelopen halfjaar zijn toegenomen.

De positie op de arbeidsmarkt kleurt vanzelfsprekend ook de inkomenspositie. De grote bijstandsafhankelijkheid heeft haar weerslag op de financiële mogelijkheden. Eerder

onderzoek liet zien dat een relatief groot deel van de statushouders geconfronteerd wordt met schuldenproblematiek (zie Ferrier en Massink 2016; Van Rooijen et al. 2018). Vaak begint dit al door schulden vanwege de vlucht, bijvoorbeeld de verplichtingen aan familieleden of aan smokkelaars die ingelost moeten worden (zie hoofdstuk 3). Velen kunnen moeilijk rondkomen. Dit heeft niet alleen te maken met de geringe inkomsten. Een deel van de statushouders ondersteunt financieel hun familie in het herkomstland. Ook wordt soms gewezen op de beperkte budgettaire vaardigheden bij met name laagopgeleide statushouders, waardoor de inkomenssituatie nog penibeler wordt (Klaver et al. 2010). In dit hoofdstuk komt het inkomen niet direct aan de orde, maar wel de mate waarin men aangeeft rond te kunnen komen en tevreden is over de huidige financiële situatie.

7.2 Sociaaleconomische achtergronden van Syrische statushouders

Veel statushouders waren in Syrië werkend of scholier, ook relatief veel huisvrouwen

Iets meer dan de helft (55%) van de Syrische statushouders geeft aan dat in Syrië (voor de oorlog) werk de hoofdactiviteit was (zie tabel 7.1). Onder de leeftijdscategorieën boven de 35 jaar was meer dan driekwart in Syrië werkzaam. Wat minder dan een derde van de statushouders gaf aan toen scholier te zijn geweest (30%), onder jongeren (15-24 jaar) was dit deel vanzelfsprekend veel groter (80%).

Ongeveer een kwart (27%) van de Syrische vrouwen was in Syrië werkzaam. De ongelijkheid tussen mannen en vrouwen in Syrië is zeer groot als het gaat om arbeidsmarktparticipatie en inkomen (UNDP 2016). In Syrië werkte in 2015 bijvoorbeeld maar 12% van de vrouwen¹ en 71% van de mannen en was het gemiddelde jaarinkomen voor vrouwen ongeveer vijf keer lager dan voor mannen (respectievelijk 835 euro en 4007 euro) (UNDP 2016). Van de Syrische vrouwen in Nederland gaf een aanzienlijk deel (42%) aan dat de primaire activiteit bestond uit de zorg voor het huishouden, bij de Syrische mannen deed niemand dat. Bijna niemand heeft aangegeven in Syrië werkloos, gepensioneerd of arbeidsongeschikt te zijn geweest. Dit kan er deels mee te maken hebben dat de Syriërs met de minste financiële middelen er minder goed in zijn geslaagd om de oorlogssituatie te ontvluchten. Tegelijkertijd was er ook in (vooroorlogs) Syrië sprake van een substantieel deel van de bevolking dat werkloos was. In 2007 zou bijvoorbeeld 49% van de jonge vrouwen en 13% van de jonge mannen werkloos zijn geweest (UNICEF 2011). Het is niet ondenkbaar dat sociale wenselijkheid een rol heeft gespeeld. Iemand die een groot deel van zijn leven gewerkt heeft, maar net voor de oorlog werkloos was, zal bijvoorbeeld wellicht toch de neiging hebben gehad om aan te geven dat hij of zij werkend was in Syrië.

Het aandeel werkenden is onder de meest recent gearriveerde Syriërs aanzienlijk lager. Dit kan te maken hebben met het verschil in verblijfsduur, maar ook met verschillen in samenstelling tussen de migratiejaren. Binnen de 2016-groep zijn er relatief veel (jonge) vrouwen: zij zaten in Syrië vaak op school of zorgden voor het huishouden.

Tabel 7.1

Sociaaleconomische categorie in Syrië, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	werkend	werkloos	zorg voor huishouden	scholier	gepen- sioneerd	arbeids- ongeschikt
totaal	55	1	14	30	1	0
man	68	1	0	30	1	0
vrouw	27	0	42	29	1	0
15-24 jaar	15	1	4	80	0	0
25-34 jaar	59	1	16	24	0	0
35-44 jaar	78	0	20	1	0	0
≥ 45 jaar	77	1	17	0	4	1
≤ 2014	64	1	10	24	1	0
2015	52	1	14	32	1	0
2016	34	0	29	36	1	0

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Zeer weinig statushouders uit de laagste beroepsklasse

Voor het in kaart brengen van het beroepsniveau in Syrië en in Nederland (zie figuur 7.1 en figuur 7.3) maken we gebruik van de International Standard Classification of Occupations (ISCO) (kader 7.1).

Kader 7.1 Beroepsniveau op basis van de ISCO

De ISCO is een classificatie van beroepen op grond van overeenkomst qua vaardigheidsniveau en specialisatie van de benodigde vaardigheden om het beroep uit te oefenen. De ISCO kan worden teruggebracht tot vier overkoepelende categorieën, waarbij niveau 1 het laagste niveau is en niveau 4 het hoogste.

Onder beroepsniveau 1 vallen beroepen met eenvoudige routinematige taken, waarvoor een elementair of langer onderwijsniveau vereist is. Voorbeelden van beroepen op het laagste niveau zijn schoonmaker, glazenwasser, vuilnisman, keukenhulp, magazijn-, productie- en kasmedewerker. Het tweede beroepsniveau omvat weinig tot middelmatig complexe taken, waarbij een lager of middelbaar onderwijsniveau is vereist. Voor veel beroepen op beroepsniveau 2 zijn een gevorderde taal- en rekenvaardigheid en goede communicatieve vaardigheden vereist. Voorbeelden van beroepen op beroepsniveau 2 zijn slager, buschauffeur, secretaresse, boekhoudkundig medewerker, verkoper, politieagent, kapper en automonteur.

Beroepsniveau 3 betreft beroepen met complexe taken die een uitgebreide feitenkennis, technische kennis en kennis van procedures op een specifiek gebied vereisen. Voor beroepen op dit beroepsniveau zijn in het algemeen een uitstekende taal- en rekenvaardigheid en goed ontwikkelde communicatieve vaardigheden noodzakelijk. Voorbeelden van beroepen op het derde beroepsniveau zijn uitvoerder, bouwkundig opzichter, medisch laboratoriummedewerker, juridisch secretaresse, vertegenwoordiger en technisch medewerker in de IT-ondersteuning. Onder beroepsniveau 4 vallen zeer complexe gespecialiseerde taken die een hoger of wetenschappelijk

onderwijsniveau vereisen. Het betreft beroepen met taken als het uitvoeren het oplossen van ingewikkelde problemen en nemen van beslissingen die zijn gebaseerd op een uitgebreide theoretische en praktische kennis op een gespecialiseerd gebied. De kennis en vaardigheden die nodig zijn voor het competent uitoefenen van een beroep op dit niveau zijn over het algemeen verkregen aan de hand van een afgeronde opleiding in het hoger onderwijs met een duur van vier tot zes jaar. Beroepen op het hoogste niveau zijn bijvoorbeeld manager, ingenieur weg- en waterbouw, leraar in het voorgezet onderwijs, arts, systeemanalist, advocaat of directeur.

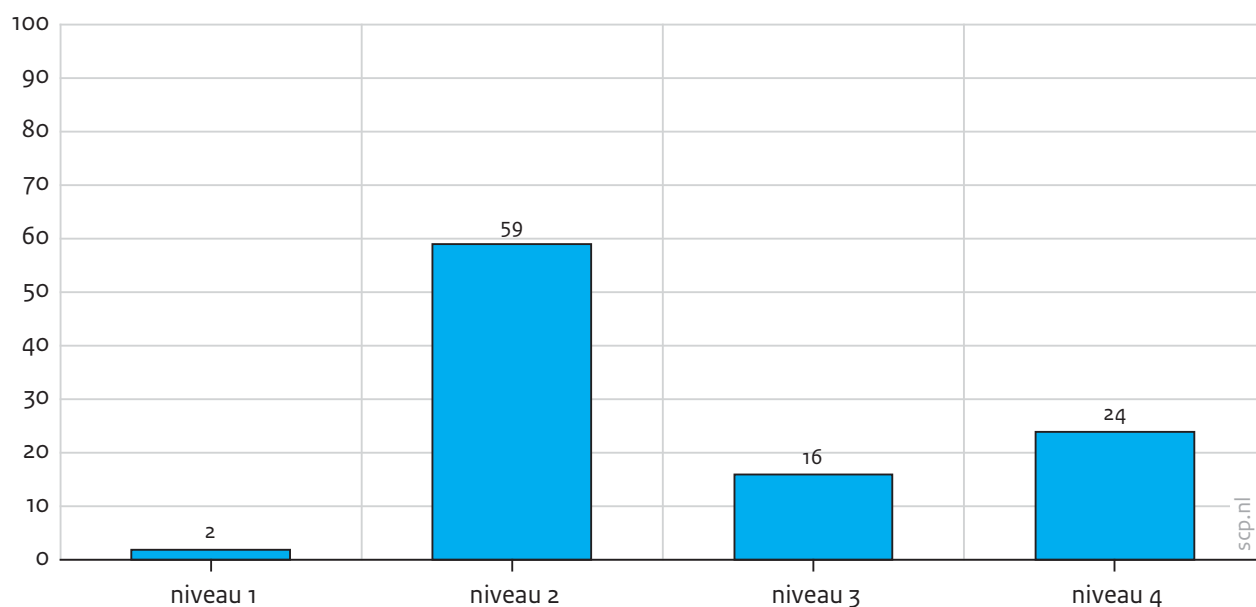
In figuur 7.1 is het beroepsniveau weergegeven van de statushouders die aangaven dat betaald werk hun belangrijkste activiteit in Syrië was. Wat opvalt is het zeer lage aandeel dat werkzaam was op het allerlaagste beroepsniveau (2%). Dit kan erop wijzen dat de Syriërs met de minst gunstige beroepen niet over de middelen beschikken om het land te ontvluchten en/of de reis naar Nederland te maken. Meer dan de helft (59%) was werkzaam op het tweede beroepsniveau, terwijl wat minder dan een kwart (24%) een beroep uitoefende op het hoogste niveau. Het deel met een hoog beroepsniveau is wat lager dan datzelfde aandeel onder werkende autochtone Nederlanders en groter dan bij veel andere migrantengroepen, zoals de Marokkaanse of Turkse Nederlanders (Gijsberts et al. 2018). Samengevat zijn de (lagere) middenklasse en het hoogste beroepsniveau oververtegenwoordigd en lijken de werkenden uit het laagste niveau nauwelijks erin geslaagd om naar Nederland te komen. Het arbeidspotentieel lijkt op dit punt dus gunstig te zijn.

Veel werkende vrouwen oefenden in Syrië een beroep uit op een hoog niveau

In tabel 7.2 valt op meer dan de helft (51%) van de werkende vrouwen in Syrië een beroep uitoefende op het hoogste niveau. Dit aandeel ligt bij de mannen veel lager: minder dan een vijfde werkte op het hoogste beroepsniveau (19%). De vrouwen die in Syrië werkzaam waren, lijken dus een selectieve, kansrijke groep te zijn. Dat de hogere beroepsniveaus vaker worden ingenomen door de oudere leeftijdscategorieën is niet vreemd; de jongere werkenden staan over het algemeen nog aan het begin van hun arbeidsmarktloopbaan en hebben hun top nog niet bereikt. Er zijn geen noemenswaardige verschillen in het beroepsniveau dat men had in Syrië tussen de eerste golf van migranten uit 2014 of eerder en de migranten die daarna naar Nederland kwamen.

Figuur 7.1

Beroepsniveau in Syrië, 2017 (in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Tabel 7.2

Beroepsniveau in Syrië, werkende beroepsbevolking naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst,^a 2017 (in procenten)

	beroepsniveau 1	beroepsniveau 2	beroepsniveau 3	beroepsniveau 4
man	2	63	16	19
vrouw	1	31	18	51
15-24 jaar	2	76	14	7
25-34 jaar	3	58	15	24
35-44 jaar	2	59	18	21
≥ 45 jaar	0	55	15	30
≤ 2014	1	55	19	25
≥ 2015	2	61	15	23

a Het aantal statushouders dat in 2016 aankwam en in Syrië tot de werkende beroepsbevolking hoorde, is in de survey te gering om betrouwbare cijfers over de verschillende beroepsniveaus te kunnen presenteren.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

7.3 De arbeidsmarktpositie in Nederland in beeld

Weinig werkenden en grote omvang van de niet-beroepsbevolking

Tot nu toe zijn er weinig Syriërs in geslaagd om in Nederland betaald werk te vinden (zie tabel 7.3) De nettoparticipatie is zeer laag (zie kader 7.2 voor een toelichting op de hier gehanteerde arbeidskenmerken, zoals de nettoparticipatie en beroepsbevolking). Van de Syrische statushouders had in 2017 12% betaald werk. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) rapporteert een nettoparticipatie van 11% bij de Syrische groep (CBS 2018). Dit cijfer is specifiek gebaseerd op het cohort dat in 2014 een status heeft gekregen. Er is daarbij gekeken welk deel van hen tweeënhalf jaar later betaald werk heeft.²

Kader 7.2 De nettoparticipatie en werkloosheid toegelicht

De bevolking kan worden ingedeeld in de beroepsbevolking en de niet-beroepsbevolking. De beroepsbevolking bestaat uit de werkzame en de werkloze beroepsbevolking. Iedereen met betaald werk, ongeacht het aantal uren, behoort tot de werkzame beroepsbevolking.³

Voor het bepalen van de werkloosheid en de werkloze beroepsbevolking hanteren wij de definities van de International Labour Organization (ILO). De werkloze beroepsbevolking wordt gevormd door personen die geen betaald werk hebben, maar wel willen werken, actief op zoek zijn naar een baan en daar op korte termijn ook beschikbaar voor zijn. Personen die niet voldoen aan deze drie voorwaarden, vallen onder de niet-beroepsbevolking. Deze groep bestaat onder meer uit arbeidsongeschikten en personen die niet werken vanwege zorg voor gezin of huishouden. De nettoparticipatie verwijst naar het deel van de totale bevolking dat werkt. De werkloosheid wordt specifiek afgemeten aan de beroepsbevolking. De (niet-) beroepsbevolking omvat personen van 15 tot en met 74 jaar.

De Syriërs die langer in Nederland verblijven (migratiejaar $\leq$ 2014) slagen er wat beter in om betaald werk te vinden dan de Syriërs die recenter naar Nederland zijn gekomen. Van de eerstgenoemde groep heeft 18% werk, bij de groep die in 2016 is gemigreerd, is dit 7%. Mannen hebben bijna vier keer zo vaak werk als vrouwen (respectievelijk 15% en 4%). Uit tabel 7.1 bleek dat een aanzienlijk deel van de Syrische vrouwen ook geen werk had in Syrië vanwege de zorg voor het huishouden. De statushouders die geen baan hadden in Syrië hebben ook in Nederland zelden betaald werk. Jongeren en schoolgaanden hebben vaker betaald werk dan de oudere leeftijdsgroepen en niet-schoolgaanden. Voor hen is het werk waarschijnlijk vooral een bijbaan. De toegang tot dit type banen (flexibel, laag niveau) is laagdrempeliger en vergt minder kennis en vaardigheden dan de toegang tot 'echte' banen op de arbeidsmarkt. Ook maken jongeren zich de taal sneller eigen (zie hoofdstuk 5) en vinden meer aansluiting bij sociale netwerken met autochtone Nederlanders (zie hoofdstuk 8).

De lage nettoparticipatie heeft zowel te maken met de zeer grote omvang van de niet-beroepsbevolking, als met de hoge werkloosheid (tabel 7.4). Het grootste deel van de statushouders heeft de stap naar de arbeidsmarkt niet gemaakt. Bijna 80% van de Syrische statushouders behoort niet tot de beroepsbevolking. Zij willen of kunnen niet werken en

bieden zich dus niet aan op de arbeidsmarkt. Een groot deel is (nog) niet bezig met betaald werk, maar met andere zaken zoals inburgeren en/of het leren van de taal. Als we kijken naar de kenmerken van de niet-beroepsbevolking, is deze het spiegelbeeld van de nettoparticipatie. Vrouwen, hogere leeftijdsgroepen en recente statushouders behoren vaak tot de niet-beroepsbevolking.

Tabel 7.3

Nettoparticipatie en niet-beroepsbevolking naar achtergrondkenmerken, 15-74 jaar, 2017 (in procenten)

	nettoparticipatie	niet-beroepsbevolking
totaal	12	78
man	15	72
vrouw	4	91
15-24 jaar	16	70
25-34 jaar	14	77
35-44 jaar	8	81
≥ 45 jaar	6	88
in Syrië werkend	12	76
in Syrië niet-werkend	2	97
in Syrië schoolgaand	16	71
niet-schoolgaand	10	80
schoolgaand	21	63
≤ 2014	18	71
2015	9	80
2016	7	88

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Zeer hoge werkloosheid bij Syrische statushouders

Van de beroepsbevolking (zie kader 7.2) is 48% werkloos (zie bijlage B.1). Dat aandeel is zeer hoog, maar deels verklaarbaar gezien de achtergrond van veel Syrische statushouders. Zij zijn nog niet lang woonachtig in Nederland en beschikken over weinig relevant economisch kapitaal om hier betaald werk te vinden. De taal wordt onvoldoende beheerst, de werkervaring is niet toereikend en Syrische diploma's worden door veel werkgevers nauwelijks gewaardeerd of lager ingeschaald.

Activiteiten van de niet-werkende Syriërs

Aan de personen die op dit moment niet werkzaam zijn (de niet-beroepsbevolking), is gevraagd welke omschrijving op dit moment bij ze past, bijvoorbeeld werkzoekend of arbeidsongeschikt. Het zijn omschrijvingen die verwijzen naar de invulling of situatie van

hun (sociaaleconomisch) dagelijks leven. Zij konden hierbij meerdere antwoorden aangeven (figuur 7.2).

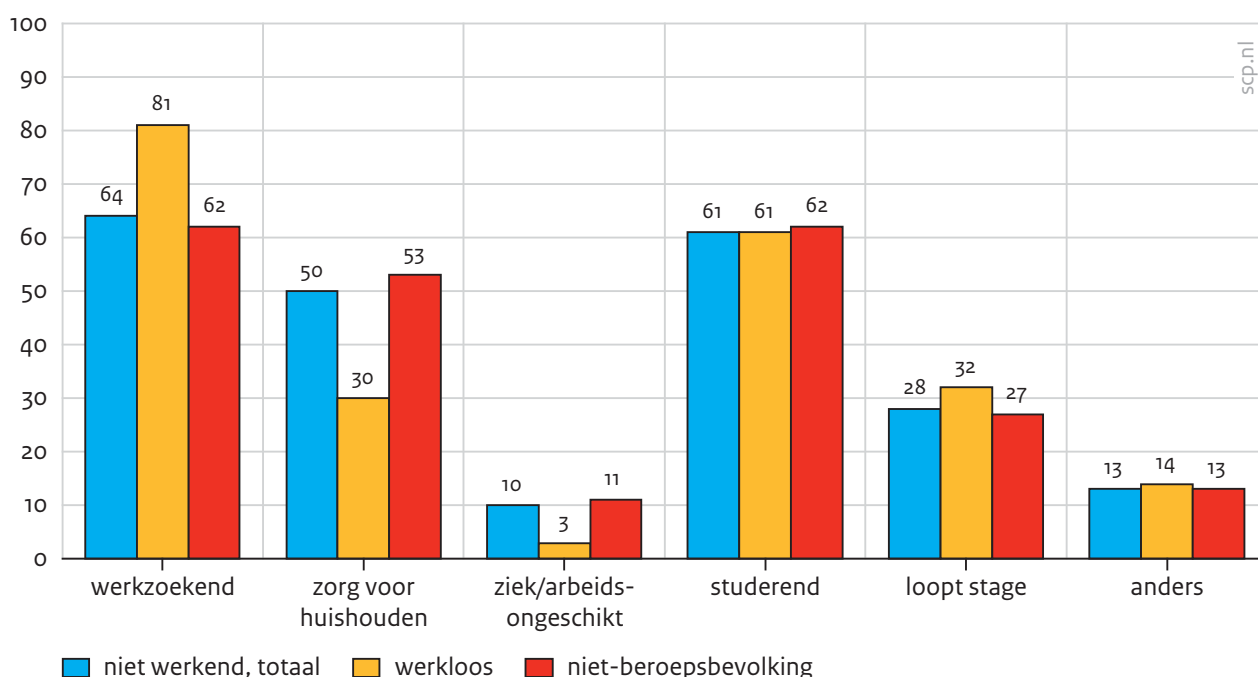
Bijna twee derde (64%) geeft aan werkzoekend te zijn. Dit aandeel is hoger dan het werkloosheidscijfer (zie bijlage B.1). Dat komt onder meer doordat de werkloosheidsdefinitie strikter is; men moet bijvoorbeeld binnen twee weken beschikbaar zijn om te werken en de afgelopen vier weken actief gezocht hebben naar werk. Niet alle Syriërs die volgens de definitie werkloos zijn, geven aan dat ze zich als werkzoekend beschouwen. Een deel van hen heeft al een baan gevonden en is nog niet werkzaam. Een ander deel studeert nog en ziet zichzelf wellicht vooral als student en niet direct als werkloos, ook al zoekt men een baan.

Opvallend is dat een zeer groot deel (61%) van de niet-beroepsbevolking aangeeft momenteel studierend te zijn. Dit verschilt niet tussen de beide groepen van 'inactieven', de werklozen en de niet-beroepsbevolking. Het is echter niet zo dat zij allemaal regulier onderwijs volgen (zie hoofdstuk 6). Waarschijnlijk omvat het aandeel studerenden ook een groot deel van Syriërs die Nederlandse taallessen volgen. De helft noemt de zorg voor het huishouden als dagelijkse activiteit. Iets meer dan een kwart (28%) loopt op dit moment stage.

Onder de niet-beroepsbevolking is het deel dat ziek of arbeidsongeschikt is, ongeveer 11%. De personen die aangeven dat iets anders (ook nog) past bij hun sociaaleconomische situatie, noemen zaken als het verrichten van vrijwilligerswerk, het leren van de taal, gepensioneerd zijn of bezig zijn met de inburgering.

Figuur 7.2

Sociaaleconomische situatie van niet-werkenden, 15-74 jaar, 2017 (in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Groot deel van de niet-beroepsbevolking wil werken, maar kan nu (nog) niet

Van de niet-beroepsbevolking heeft een klein deel (4%) wel ooit werk gehad in Nederland (zie tabel 7.4). Ongeveer de helft (47%) geeft aan te willen werken. Twee vijfde (40%) geeft aan dat zij wel willen werken, maar dat dat nu niet gaat. Ongeveer een op de zeven (14%) geeft expliciet aan niet te willen werken. Onder vrouwen is dit 21%, bij de mannen geldt dit voor 9% (niet in de tabel weergegeven). Van de personen die willen werken, heeft wat minder dan de helft (47%) ook daadwerkelijk actief naar werk gezocht de afgelopen vier weken. Ruim een derde geeft aan binnen twee weken beschikbaar te zijn voor werk. Onder de niet-werkende Syriërs is de blik dus nog nauwelijks gericht op werk en een groot deel kan (nog) niet worden beschouwd als onderdeel van de beroepsbevolking. Velen van hen zijn bezig met studeren. Tegelijkertijd is het deel dat expliciet aangeeft niet te willen werken, gering.

Tabel 7.4

Arbeidsmarktkenmerken van de niet-beroepsbevolking, 15-74 jaar, 2017 (in procenten)^{a b}

	niet-beroepsbevolking
ooit gewerkt	4
wil wel werken	47
wil wel, maar kan (nu) niet nee, wil niet werken	40 14
heeft afgelopen vier weken gezocht ^a	33
is binnen twee weken beschikbaar ^a	17

a Dit is alleen gevraagd aan personen die hebben aangegeven te willen werken.

b Van de werkloze beroepsbevolking heeft 12% ooit een baan gehad in Nederland.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Verbeter het perspectief?

Bijna de helft (47%) van de statushouders geeft aan dat het afgelopen jaar de kans op werk sterk is toegenomen (tabel 7.5). Dat betekent overigens niet dat die kans ook altijd daadwerkelijk is omgezet in een baan, want slechts een klein deel heeft ook echt betaald werk (zie tabel 7.3). Tegelijkertijd vindt dus net iets meer dan de helft (53%) niet dat hun kans op werk het afgelopen jaar sterk is gestegen. Ongeveer een kwart (26%) geeft zelfs aan het (helemaal) niet eens te zijn met deze stelling. Mannen (53%) zijn vaker van mening dat hun kansen op de arbeidsmarkt gestegen zijn dan vrouwen (35%). Ook zijn jongeren hier beduidend positiever over dan statushouders van 45 jaar en ouder. Migranten die het kortste in Nederland verblijven, zijn minder vaak van mening dat het afgelopen jaar hun kansen op werk zijn toegenomen. Het ligt in de rede dat zij er nog maar weinig aan toe zijn gekomen

om hun capaciteiten, vaardigheden en netwerken dusdanig te versterken dat het perspectief op werk gegroeid is.

Tabel 7.5

Afgelopen jaar is de kans op werk toegenomen, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 15-74 jaar, 2017 (in procenten)^a

	(helemaal) niet mee eens	niet mee eens, niet mee oneens	(helemaal) mee eens
totaal	26	26	47
man	23	24	53
vrouw	34	31	35
15-24 jaar	18	25	58
25-34 jaar	24	26	49
35-44 jaar	30	28	41
≥ 45 jaar	38	27	35
≤ 2014	23	24	52
2015	27	27	45
2016	35	25	39

a Ongeveer 10% gaf aan niet te weten of de kansen beter zijn geworden.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

7.4 De positie van werkende statushouders

Het beeld is helder; de arbeidsmarktloopbaan in Nederland is bij veel statushouders nog nauwelijks van de grond gekomen. Het beperkte deel (12%) dat er wel in geslaagd is om werk te vinden, is gemiddeld jong en vaak nog schoolgaand. Mogelijk betreft dit dus vooral 'bijbaantjes'. Voor de werkende statushouders geldt dat de arbeidsmarktloopbaan pas net is ingezet. Dit tekent de positie van de werkende statushouders. We gaan op een aantal aspecten van het werkend leven in: het hebben van een flexibele baan, het aantal arbeidsuren en het niveau van waarop men werkt. Ook kijken we naar het aandeel zelfstandigen.

Vaste contracten en voltijdsbanen amper voor statushouders weggelegd

Bijna alle statushouders in loondienst hebben een flexibele arbeidsrelatie⁴ (92%) (tabel 7.6). Van de werkende statushouders heeft 29% een voltijdsbaan (≥ 35 uur per week). Ongeveer een derde (35%) werkt 12-34 uur per week en 36% heeft een kleine baan (minder dan 12 uur per week). Zelfstandigheid kan een alternatief zijn voor het werken als werknemer. Van de werkende statushouders is 12% zelfstandige. Hierbij zijn de personen die meewerken in een familiebedrijf van bijvoorbeeld de partner of de ouders, niet meegeteld.

Tabel 7.6 Kenmerken van de werkende beroepsbevolking, 2017 (in procenten)^a

	totaal
flexibele arbeidsrelatie	92
0-11 uur	36
12-34 uur	35
≥ 35 uur	29
zelfstandige	12

a Het aantal werkende Syrische statushouders is beperkt (N = 367); de uitsplitsing naar achtergrondkenmerken is bij deze groep daarom achterwege gelaten.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

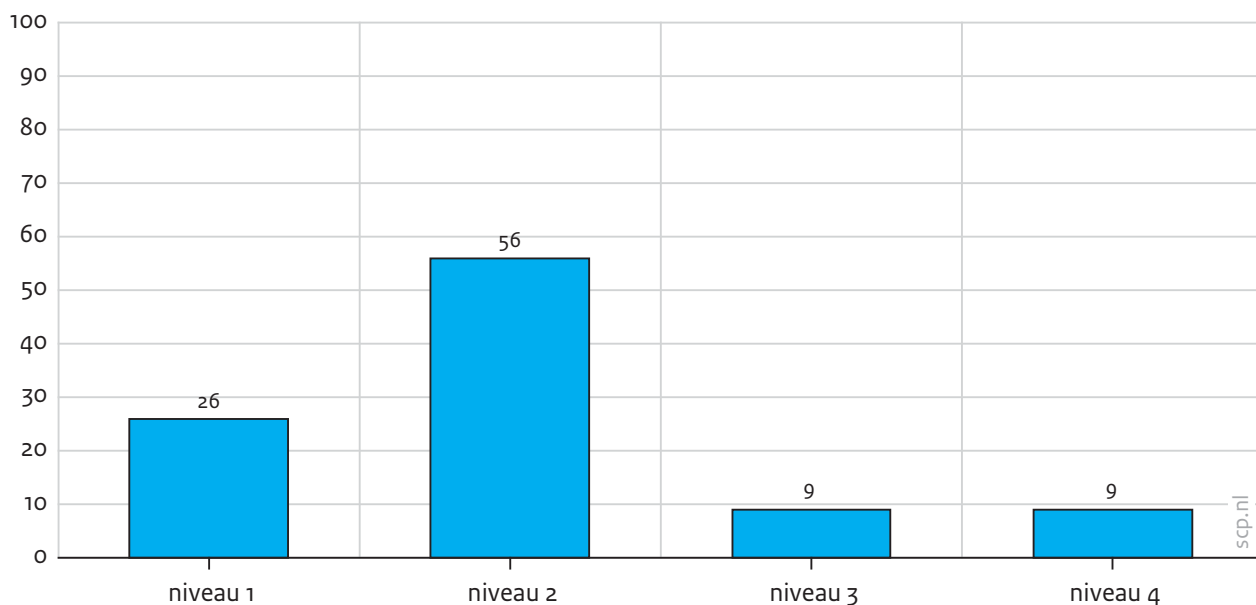
Beroepsniveau in Nederland zeer laag

Uit figuur 7.1 kwam naar voren dat het beroepsniveau in Syrië relatief hoog was bij veel statushouders (zie kader 7.1 voor een toelichting op het beroepsniveau). Hiervan is in Nederland volstrekt geen sprake (zie figuur 7.3). Ruim vier op de vijf zijn werkzaam in de laagste twee beroepsniveaus: wat meer dan een kwart (26%) heeft werk op het laagste beroepsniveau en meer dan de helft (56%) op het tweede beroepsniveau. In de hoogste twee beroepsniveaus zijn (samen) 18% van de werkende statushouders werkzaam, dat is heel weinig in vergelijking met autochtone Nederlanders of met de gevestigde grote niet-westerse migrantengroepen (Andriessen et al. 2017). Gezien het korte verblijf in Nederland, maar ook de al eerder genoemde beperkte waarde van de werkervaring en kwalificaties uit Syrië, is het gemiddeld lage beroepsniveau niet opmerkelijk.

De hoogte van het beroepsniveau zegt nog niet direct iets over de mate waarin het beroep ook passend is bij de opleidingsachtergrond qua niveau en qua inhoud. Bijna de helft (47%) van de statushouders geeft aan onder zijn of haar niveau te werken (zie figuur 7.4). Tegelijkertijd doet de helft passend werk qua niveau; voor 39% is het werk helemaal passend, 13% geeft aan dat het werk wel qua niveau, maar niet qua richting past bij zijn of haar achtergrond.

Figuur 7.3

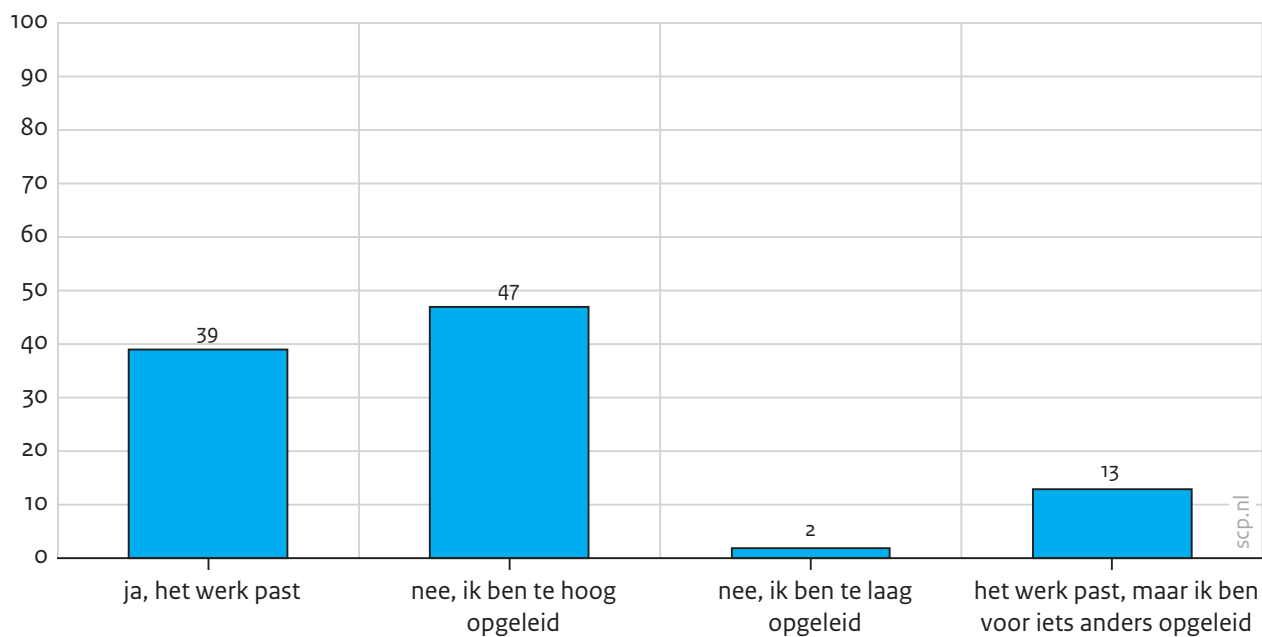
Beroepsniveau in Nederland, 2017 (in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Figuur 7.4

Passend werk, werkende statushouders, 2017 (in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

7.5 Bijstand en de ervaren financiële positie

Bijna alle Syrische statushouders in de bijstand

De geringe arbeidsmarktparticipatie van de Syrische statushouders gaat hand in hand met een zeer hoge bijstandsafhankelijkheid.⁵ Bijna alle Syrische statushouders (90%) hebben een bijstandsuitkering (zie tabel 7.7). De bijstandsafhankelijkheid is bij Syrische mannen (89%) iets lager dan bij Syrische vrouwen (92%). Onder jongeren (18-24 jaar) heeft een kwart geen uitkering. Dit komt onder meer doordat zij voor een groot deel schoolgaand zijn en dan niet altijd recht hebben op een bijstandsuitkering, maar bijvoorbeeld aanspraak maken op studiefinanciering. Een vrij groot deel (59%) van de werkenden geeft ook aan in de bijstand te zitten. Onder statushouders die in 2014 of eerder zijn gekomen, is de (gerapporteerde) bijstandsafhankelijkheid het laagste, maar nog steeds zeer hoog (84%). De hoge bijstandsafhankelijkheid komt overeen met de bevindingen uit het cohortonderzoek van het CBS; van de groep die in 2014 naar Nederland is gekomen, had tweeënhalf jaar later (ook) 84% een bijstandsuitkering (CBS 2018).

Tabel 7.7

Bijstand, naar achtergrondkenmerken, 18-65 jaar^a, 2017 (in procenten)

	bijstand
totaal	90
man	89
vrouw	92
18-24 jaar	75
25-34 jaar	92
35-44 jaar	96
≥ 45 jaar	97
≤ 2014	84
2015	92
2016	93
betaald werk	59
geen betaald werk	94

a Personen onder de 18 jaar hebben geen recht op een bijstandsuitkering.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

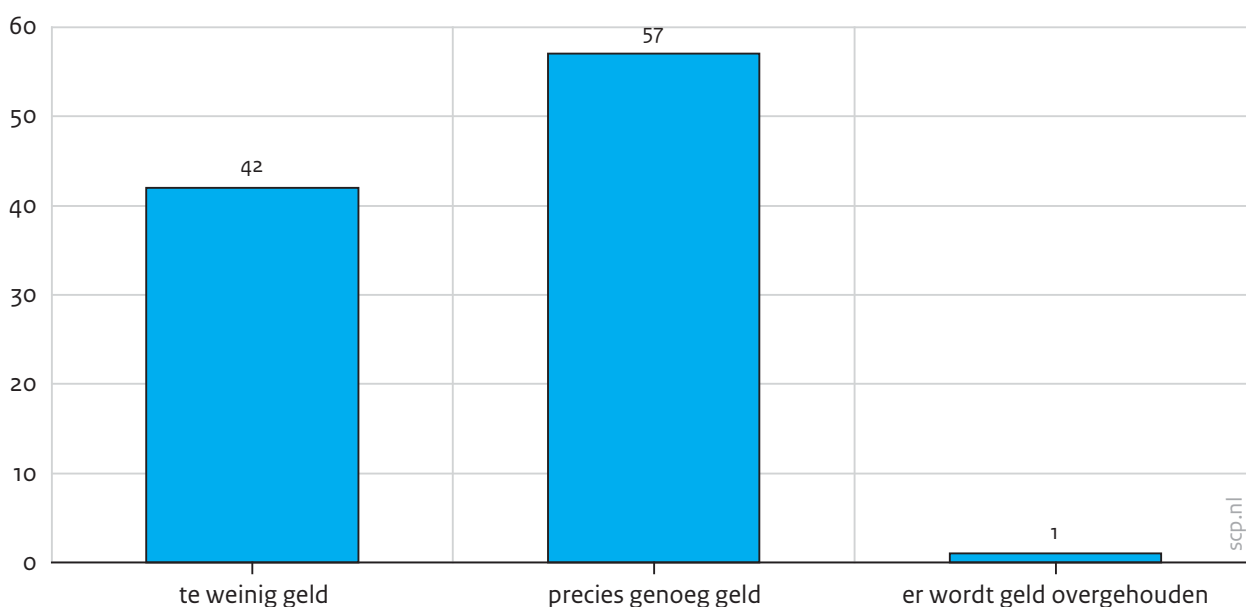
Financiële situatie

Het kleine deel dat betaald werk verricht en de grote bijstandsafhankelijkheid hebben hun weerslag op de inkomenspositie van statushouders. Er is een aanzienlijk deel (42%) dat de financiële situatie negatief beoordeelt; zij hebben te weinig geld om rond van te komen (zie

figuur 7.5). Ook is er bijna niemand (1%) die aangeeft geld over te houden. Meer dan de helft (57%) geeft aan precies genoeg geld te hebben om van rond te komen. Gezien de grote bijstandsafhankelijkheid en dus een laag inkomen in combinatie met mogelijke verplichtingen richting het herkomstland is dit niet opvallend. Ook hebben veel statushouders geld geleend voor de reis (zie hoofdstuk 3); zij beginnen hier dan al vaak met schulden. De verschillen naar achtergrondkenmerken in de ervaring over te weinig geld te beschikken zijn gering. Vrouwen geven wat vaker aan dat zij onvoldoende geld hebben dan mannen. Relatief gunstig is de positie op dit punt voor de leeftijdscategorie 25-34 jaar (zie bijlage B. 2).

Figuur 7.5

Rond kunnen komen met het inkomen, 2017 (in procenten)^a

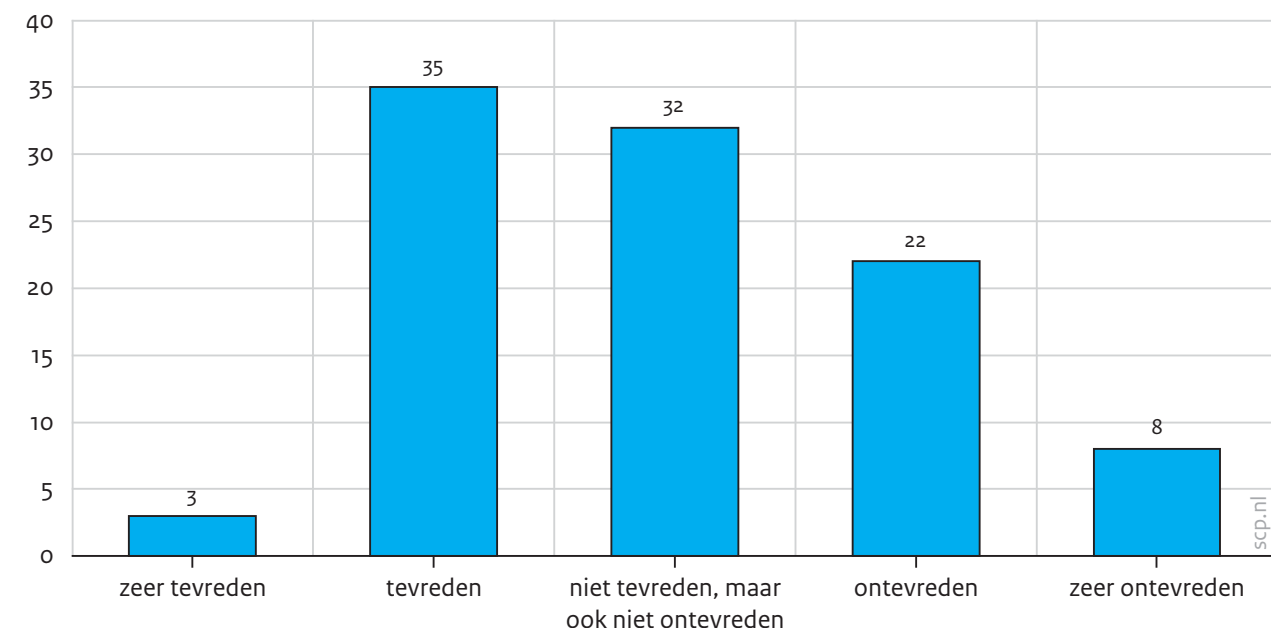
Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Ruim twee derde niet ontevreden met de financiële situatie

De meningen over de tevredenheid met de financiële situatie lopen nogal uiteen. Grofweg is een derde (zeer) tevreden, een derde neutraal en een derde (zeer) ontevreden met de financiële situatie (figuur 7.6). Van de personen die niet tevreden zijn (30%), is 22% ontevreden en 8% zelfs zeer ontevreden. Daar staat tegenover dat ruim twee derde van de statushouders dus niet expliciet ontevreden is over de financiële situatie. Dit kan te maken hebben met de objectieve situatie, maar ook met een vergelijking die zij maken met de situatie in het herkomstland voor hun vertrek. Ook is het mogelijk dat een deel niet kritisch wil of durft te zijn naar de Nederlandse samenleving, om niet 'ondankbaar' over te komen voor de geboden hulp. De verschillen naar leeftijd en migratiejaar zijn klein. Wel is het zo dat mannen vaker ontevreden zijn met de financiële situatie (zie bijlage B.3).

Figuur 7.6

Tevredenheid met de financiële situatie, 2017 (in procenten)^a

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

7.6 Samenvatting

Voor een zeer groot deel van de Syriërs staat het vizier nog niet gericht op betaald werk. Ze maken nog geen deel uit van de beroepsbevolking en kunnen of willen nog niet aan de slag.

De bijstandsafhankelijkheid en de werkloosheid zijn zeer hoog, het deel dat werkt is klein. Dit is allemaal niet verrassend. De Syriërs verblijven nog niet lang in Nederland en in de eerste periode vergen andere zaken zoals de gezinshereniging en het (verplichte) inburgeringstraject veel tijd en energie. De weg vinden in een nieuwe maatschappij kost tijd.

Het arbeidspotentieel van de recente Syrische statushouders, afgemeten aan de beroepen die zij uitoefenden in vooroorlogs Syrië, lijkt niet ongunstig. Tegelijkertijd geldt voor veel recente migranten dat er een mismatch is tussen de competenties, werkervaring en kwalificaties die zij vanuit het herkomstland meenemen en de vraag naar arbeid vanuit de Nederlandse werkgevers. Het is te verwachten dat dit ook gaat meespelen voor de Syrische groep als zij zich wel in toenemende mate op de arbeidsmarkt gaan begeven. Dit raakt zowel de toetreding tot de arbeidsmarkt als de doorgroeimogelijkheden naar een vast contract of betere banen.

Zij die er wel al in geslaagd zijn om betaald werk te vinden, zijn vaak jong en nog schoolgaand. Vrijwel niemand van de Syrische werkenden heeft een vaste baan of is werkzaam in de hogere regionen van de beroepenladder. Voor de meesten moet hun 'echte' arbeidsloopbaan in Nederland nog beginnen. Een groot deel van de Syriërs die in Syrië betaald werk verrichten, staat nu (nog) aan de zijlijn van de arbeidsmarkt. Er zijn wel lichte tekenen van toenemende arbeidsmarktparticipatie naarmate men langer in Nederland verblijft. Het

deel dat werkt is het grootst bij de Syriërs die in of voor 2014 naar Nederland zijn gekomen en hun bijstandsafhankelijkheid is het kleinst. Onder de gevestigde statushouders is de arbeidsmarktpositie van vrouwen vaak extra precair (Huijnk et al. 2017; Gijsberts en Dagevos 2016). Ook voor de Syrische groep lijkt het een belangrijk vraagstuk te worden of de (jonge) vrouwen in Nederland de stap naar de arbeidsmarkt gaan maken. Relatief veel vrouwen zorgden in Syrië voor het huishouden en hadden geen betaald werk. Hoewel er weinig verschil is in het onderwijsniveau tussen mannen en vrouwen (zie hoofdstuk 6), is de nettoparticipatie van Syrische vrouwen in Nederland en in Syrië wel aanzienlijk lager. Positief is dat de vrouwen die wel werkzaam waren in Syrië, daar vaak een beroep uitoefenden in de hogere regionen van de beroepenladder. Dit schept mogelijk perspectief voor hun toekomst, al is het geen garantie. Voor veel hoogopgeleide statushouders uit de gevestigde groepen is het uiteindelijk ook lastig gebleken om een (goede) baan te vinden (Dagevos 2011).

Noten

- 1 Onder jonge vrouwen werkte een wat groter deel (20%), maar nog steeds is dit deel veel kleiner dan bij de jonge mannen (61%).
- 2 Een verschil tussen het CBS-onderzoek en dit onderzoek is de wijze waarop het deel met betaald werk is bepaald. Het CBS baseert de cijfers over arbeidsdeelname op registergegevens (die o.a. beschikbaar zijn via de Belastingdienst en het UWV), in dit hoofdstuk zijn de cijfers gebaseerd op zelfrapportage.
- 3 Tot 26 februari 2015 hanteerde het CBS de nationale definitie van nettoparticipatie en werkloosheid. Alleen personen tussen de 15 en 64 jaar oud met een baan van ten minste 12 uur per week werden tot de werkzame beroepsbevolking gerekend.
- 4 De groep werknemers met een flexibel arbeidscontract bestaat uit personen die een arbeidsovereenkomst hebben met een beperkte duur, of die niet voor een vast overeengekomen aantal uren in dienst zijn. Dit betreft bijvoorbeeld uitzendkrachten, werknemers met een tijdelijk dienstverband en werknemers met een vast dienstverband zonder vaste uren.
- 5 Het recht op bijstand is verbonden aan een aantal voorwaarden. Men moet minimaal 18 jaar oud zijn en rechtmatig in Nederland wonen. Verder worden eisen gesteld aan het inkomen en het vermogen, bijvoorbeeld het spaargeld of de overwaarde van een huis. Het bedrag dat men maximaal aan vermogen mag bezitten, is afhankelijk van de leefsituatie. Dit wordt gezien op huishoudensniveau; het inkomen en het vermogen van partners of anderen met wie een gezamenlijk huishouden wordt gevoerd, tellen mee. Ook mag men niet in aanmerking komen voor een andere uitkering.

Literatuur

- Andriessen, I., M. Gijsberts, W. Huijnk en H. Nicolaas (2017). *Gevlucht met weinig bagage. De leefsituatie van Somalische Nederlanders*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bakker, L. (2016). *Seeking sanctuary in the Netherlands. Opportunities and obstacles to refugee integration*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Bakker, L., J. Dagevos en G. Engbersen (2013). The Importance of Resources and Security in the Socio-Economic Integration of Refugees. A Study on the Impact of Length of Stay in Asylum Accommodation and Residence Status on Socio-Economic Integration for the Four Largest Refugee Groups in the Netherlands. In: *Journal of International Migration and Integration*, jg. 15, nr. 3, p. 431-448.

- CBS (2018). *Uit de startblokken. Cohortstudie naar recente asielmigratie*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Chiswick, R., Y. Lee en P. Miller (2005). Longitudinal Analysis of Immigrant Occupational Mobility: A Test of the Immigrant Assimilation Hypothesis. In: *International Migration Review*, jg. 39, nr. 2, p. 332-353.
- Connor, P. (2010). Explaining the refugee gap: Economic outcomes of refugees versus other immigrants. In: *Journal of Refugee Studies*, jg. 23, nr. 3, p. 377-397.
- Dagevos, J. (2011). Positie op de arbeidsmarkt. In: E. Dourleijn en J. Dagevos (red.), *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten* (p. 108-125). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dourleijn, E. en J. Dagevos (2011). *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Engbersen, G., J. Dagevos, R. Jennissen, L. Bakker en A. Leerkes m.m.v. J. Klaver en A. Odé (2015). 'Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten'. *WRR-Policy Brief 4*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- Ferrier, J. en L. Massink (2016). *Overleven in Nederland*. Bergen op Zoom: Precies Advies.
- Ghorashi, H. (2005). Agents of change or passive victims: The impact of welfare states (the case of the Netherlands) on refugees. In: *Journal of Refugee Studies*, jg. 18, nr. 2, p. 181-198.
- Gijsberts, M. en J. Dagevos (2016). De integratie van vluchtelingengroepen in Nederland. In: *Economische Berichten*, jg. 101, nr. 4730, p. 216-218.
- Gijsberts, M., I. Andriessen, H. Nicolaas en W. Huijnk (2018). *Bouwend aan een toekomst in Nederland. De leef-situatie van Poolse migranten die zich na 2004 hebben ingeschreven*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Huijnk, W., J. Dagevos en E. Miltenburg (2017). Een staalkaart van statushouders. Over de integratie van statushouders in Nederland. In: *Mens en Maatschappij*, jg. 92, nr. 4, p. 359-394.
- Klaver, J. en P. Poel m.m.v. J. Stouten (2010). *Somaliërs in Nederland. Een verkenning van hun maatschappelijke positie en aanknopingspunten voor het beleid*. Amsterdam: RegioPlan.
- Rooijen, M. van, M. Kahmann, J. Elferink en B. Avric (2018). *Financiële en sociale zelfredzaamheid van nieuwkomers. Een verkenning van het landelijke en lokale beleid*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.
- SER (2016). *Nieuwe wegen naar een meer succesvolle arbeidsmarktintegratie van vluchtelingen*. Den Haag: Sociaal-Economische Raad.
- UNDP (2016). *Briefing note for countries on the 2016 Human Development Report. Syrian Arab Republic*. Geraadpleegd via hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/SYR.pdf.
- UNICEF (2011). *Syria. MENA Gender Equality Profile. Status of Girls and Women in the Middle East and North Africa*. Geraadpleegd via www.unicef.org/gender/files/Syria-Gender-Eqaulity-Profile-2011.pdf.

8 Sociale contacten, waardeoriëntaties en religie

Willem Huijnk en Emily Miltenburg (SCP)

8.1 De sociaal-culturele positie van Syriërs

De problemen rondom de arbeidsmarktpositie van veel statushouders trekken veel aandacht (SER 2016; Engbersen et al. 2015). Tegelijkertijd wordt de integratiediscussie voor een groot deel gekleurd door sociaal-culturele thema's. Er lijkt sprake te zijn van een toenemende sociaal-culturele kloof waarbij de leefwerelden van de 'ontvangende samenleving' en niet-westerse migranten, met name moslims, steeds verder van elkaar af komen te staan (Huijnk et al. 2015). Migranten ervaren in toenemende mate uitsluiting, discriminatie en een gebrekkige acceptatie (Huijnk en Andriessen 2016; Huijnk et al. 2015). Een deel van de autochtone Nederlanders ziet de aanwezigheid van migranten en de instroom van statushouders als een culturele bedreiging voor de Nederlandse samenleving (Den Ridder et al. 2016). Om nieuwkomers bekend te laten worden met de normen, fundamentele waarden en 'sociale spelregels' van de Nederlandse samenleving is de participatieverklaring voor nieuwkomers ingevoerd.

In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de sociaal-culturele positie van de Syriërs, met aandacht voor hun sociale contacten, waardeoriëntaties en religiositeit. Het sociale netwerk van statushouders kan, via de praktische en emotionele hulpbronnen die eruit voortvloeien, bijdragen aan het welzijn en aan de verwerving van een plek in de samenleving (Van Gent et al. 2007). Sociale contacten met autochtone Nederlanders kunnen helpen bij het vinden van een baan, bij het vergaren van kennis over hoe de Nederlandse samenleving in elkaar steekt (bv. op het gebied van onderwijs, zorg en werk), bij het verbeteren van de Nederlandse taalvaardigheid en bij het gevoel geaccepteerde leden van de samenleving te zijn (Bakker en Dagevos 2017; Dagevos en Gijsberts 2008; Pettigrew en Tropp 2006). Op het vlak van de sociale contacten van Syriërs in Nederland, kijken we naar de frequentie van sociaal contact met autochtone vrienden en burens, maar ook naar de wenselijkheid van interetnische sociale contacten. Hechte banden binnen de eigen gemeenschap ('etnisch kapitaal') kunnen – zeker in die eerste fase na migratie – ook belangrijk zijn voor het verkrijgen van steun en het wegwijs maken binnen de Nederlandse samenleving. Het contact binnen en buiten de herkomstgroep, ook wel bonding- en bridging-contact genoemd, sluit elkaar geenszins uit. We kijken ook naar contacten met familie buiten Nederland en naar de sociale interactie met andere migrantengroepen in Nederland. Verder is aan statushouders gevraagd of zij ervaren dat hun sociale contacten het afgelopen halfjaar zijn toegenomen.

Daarna richten we ons op de opvattingen en waardeoriëntaties van Syriërs. Hierbij kijken we naar waarden die in Nederland een centrale plaats innemen, zoals de gelijkheid van mannen en vrouwen en de acceptatie van homoseksualiteit (szw 2014). Traditionele opvattingen en een strikte beleving van de religie zijn vaak nauw met elkaar verbonden.

Religieuze netwerken kunnen extra aantrekkelijk zijn wanneer het sociale leven nog nauwelijks is vormgegeven. Ook kan de behoefte aan zingeving toenemen in die vaak onzekere tijd na de vlucht. Tegelijkertijd zijn de Syrische statushouders in een zeer seculiere Nederlandse context terechtgekomen; ‘integreren’ kan dan als gevolg hebben dat het belang van religie afneemt. De religiositeit van migranten komt aan de orde aan de hand van religieuze zelftoewijzing, religieuze participatie en opvattingen. Doorgaans wordt ook de emotioneel-affectieve band met Nederland, bijvoorbeeld de mate waarin iemand zich identificeert als Nederlander, gezien als onderdeel van de sociaal-culturele positie (Dagevos 2001; Huijnk en Dagevos 2012). We bespreken dit onderwerp niet hier, maar elders in dit rapport (hoofdstuk 9). De hier besproken sociaal-culturele thema’s worden in verband gebracht met mogelijke verschillen naar leeftijd, geslacht en migratiejaar.

8.2 Sociale contacten met autochtone Nederlanders

Door de vlucht hebben statushouders hun sociale netwerk grotendeels moeten achterlaten in Syrië. In Nederland moet het sociale leven opnieuw worden opgebouwd. De mate waarin contact tussen personen uit verschillende groepen plaatsvindt, is afhankelijk van de mogelijkheden om met elkaar in contact te komen, de sociale normen van de directe omgeving en de wederzijdse voorkeuren voor contact (Kalmijn 1998; Martinovic et al. 2009).

De eerste tijd in de asielzoekerscentra is er vooral gelegenheid om met andere Syriërs of asielzoekers uit andere landen om te gaan. Na de statusverlening en het vinden van een eigen woonruimte is de mogelijkheid tot het aangaan van contacten met andere groepen groter. Zorgen over de situatie van achtergebleven familieleden, taalbarrières, culturele verschillen en de wederzijdse beeldvorming kunnen echter de omgang met autochtone Nederlanders beperken. Gemengd contact vergt immers de bereidheid van twee kanten om over groeps grenzen heen te stappen. Onderzoek onder de gevestigde vluchtelingen-groepen gaf aan dat Nederlanders als afstandelijk worden gezien (Van Gent et al. 2007) en Nederland als een sterk geïndividualiseerde samenleving en een gesecculariseerd land (Van Doorn 2011). Tegelijkertijd is er bij veel vluchtelingen, zeker in de beginperiode, juist behoefte aan contact met autochtone Nederlanders. Andersom leven onder autochtone Nederlanders ook allerlei denkbeelden en vooroordelen die het contact in de weg (kunnen) staan.

Bijna twee derde van de statushouders heeft soms contact met autochtone Nederlanders

Bijna twee derde van de Syrische statushouders geeft aan soms contact te hebben met autochtone Nederlanders in de vrije tijd (tabel 8.1). Het deel dat helemaal nooit contact heeft met autochtone Nederlanders in de vrije tijd, is klein (14%). Een iets groter deel (21%) heeft juist vaak contact met Nederlanders in de vrije tijd. Dit is aanzienlijk kleiner dan bij de Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders, maar nauwelijks kleiner dan bij de Turkse en Marokkaanse Nederlanders (Dagevos et al. 2016). Vrouwen geven vaker aan nooit contact te hebben dan mannen. Er zijn geen verschillen naar jaar van aankomst of leeftijd.

Tabel 8.1

Omgang met Nederlanders in de vrije tijd, Syrische statushouders, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	vaak	soms	nooit
totaal	21	64	14
man	23	64	13
vrouw	17	65	17
15-24 jaar	23	61	16
25-34 jaar	24	64	12
35-44 jaar	21	65	14
≥ 45 jaar	15	69	17
≤ 2014	23	64	13
2015	21	65	14
2016	17	64	19

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Drie vijfde heeft ten minste wekelijks vriendschappelijk contact met autochtone Nederlanders

De algemene vraag naar vrijetijdscontacten geeft een beeld van de mate waarin statushouders contact hebben met autochtone Nederlanders, maar geeft nog geen duidelijk inzicht in de frequentie van het contact en met wie men dat contact heeft. Er is daarom ook specifiek gevraagd naar hoe vaak er contact is met autochtone vrienden/kennissen (zie tabel 8.2).

Het merendeel van de Syriërs (61%) geeft aan ten minste wekelijks contact met Nederlandse vrienden of kennissen te hebben. Dit is redelijk vergelijkbaar met Turkse (65%), Marokkaanse (58%) en Surinaamse (65%) Nederlanders, en wat minder in vergelijking met de Antilliaanse Nederlanders (75%) (Dagevos et al. 2016). Het aandeel dat ten minste wekelijks contact heeft, is bij de Syrische groep ook ongeveer gelijk aan dat bij de gevestigde vluchtelingengroepen in 2009 (Van Doorn 2011). Daarnaast geeft een vijfde van de Syriërs aan hooguit een paar keer per jaar vriendschappelijk contact te hebben met autochtone Nederlanders en iets minder dan een vijfde (19%) zegt dit hoogstens maandelijks te hebben. De verschillen naar achtergrondkenmerken zijn niet zo groot, al is het wel zo dat vrouwen, ouderen (≥ 45 jaar) en recente migranten (2016) minder vaak contact hebben met Nederlandse vrienden of kennissen dan mannen, jongeren en migranten die in 2014 of eerder naar Nederland zijn gekomen.

Tabel 8.2

Frequentie van sociale contacten met Nederlandse vrienden of kennissen, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	(minder) dan een paar keer per jaar	maandelijks	ten minste wekelijks
totaal	20	19	61 ^a
man	18	18	64
vrouw	24	21	55
15-24 jaar	15	19	66
25-34 jaar	20	19	61
35-44 jaar	21	18	61
≥ 45 jaar	25	20	54
≤ 2014	18	21	61
2015	20	19	61
2016	27	10	63

a 46% gaf aan wekelijks contact te hebben en 15% elke dag.

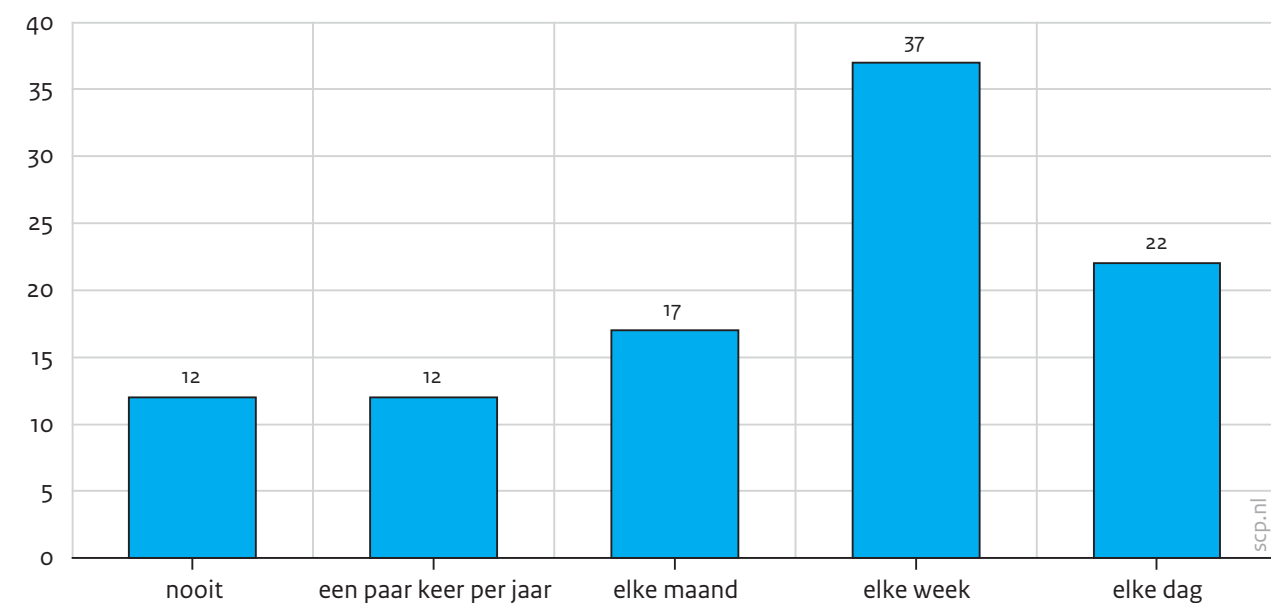
Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Bijna de helft heeft ten minste wekelijks contact met Nederlandse buurtgenoten

Behalve naar contact met Nederlandse vrienden of kennissen is de statushouders ook specifiek gevraagd naar het contact met Nederlandse burens of buurtgenoten (zie figuur 8.1). Ruim de helft van de statushouders geeft aan dat dit ten minste wekelijks plaatsvindt. Wat meer dan een vijfde (22%) geeft aan dat dit contact er zelfs dagelijks is. Ongeveer een kwart van de Syrische statushouders heeft slechts een paar keer per jaar of helemaal nooit contact met Nederlandse buurtgenoten.

Figuur 8.1

Frequentie van contact met Nederlandse buren of buurtgenoten, 2017 (in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Er is ook gevraagd hoe vaak men Nederlandse buren of vrienden op bezoek krijgt (tabel 8.3). Het grootste deel (61%) geeft aan soms Nederlanders over de vloer te krijgen, terwijl ongeveer een zesde (17%) aangeeft dat dit nooit voorkomt. Mannen en jongeren geven – ondanks dat zij juist vaker sociale contacten onderhouden (zie tabellen 8.1 en 8.2) – wat vaker aan dat er nooit Nederlandse buren of vrienden op bezoek komen dan vrouwen en oudere leeftijdsgroepen. Wellicht ontmoeten Syrische mannen en jongeren hun autochtone vrienden vaker buiten de deur of bevindt hun sociale netwerk zich minder in de buurt dan bij vrouwen en ouderen.

Tabel 8.3

Nederlandse buren of vrienden op bezoek, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	vaak	soms	nooit
totaal	22	61	17
man	23	59	18
vrouw	22	64	14
15-24 jaar	21	57	22
25-34 jaar	24	59	17
35-44 jaar	24	62	14
≥ 45 jaar	18	67	15
≤ 2014	24	61	15
2015	22	60	18
2016	22	59	19

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Zeer positieve houding ten aanzien van sociaal contact met autochtone Nederlanders

Een manier om een beeld te krijgen van hoe statushouders denken over sociale contacten met autochtone Nederlanders is door te vragen wat men vindt van gemengde vriendschappen of gemengde relaties van hun kinderen (zie figuur 8.2).

Voor bijna alle Syrische statushouders (96%) geldt dat zij geen bezwaar hebben tegen het idee dat hun kinderen veel autochtone Nederlandse vrienden of vriendinnen hebben. Deze positieve houding ten aanzien van gemengde vriendschappen strookt met eerder onderzoek naar vluchtelingengroepen (Van Doorn 2011) en grote niet-westerse migrantengroepen (Andriessen 2016).

De acceptatie van een gemengde relatie is bij Syrische statushouders ook zeer hoog, 84% geeft aan dit (helemaal) niet vervelend te vinden. Onderzoek onder andere groepen laat consequent zien dat het idee van een huwelijk met iemand van een andere herkomst altijd gevoeliger ligt dan vriendschappelijk contact. Religieuze en culturele verschillen wegen doorgaans zwaarder mee bij een huwelijkspartner dan bij vriendschappelijke contacten. Het verschil in acceptatie tussen de twee vormen van sociaal contact is bij de Syrische statushouders gering. De acceptatie van een gemengd huwelijk is bij de recente Syrische statushouders groter dan bij de meeste grote niet-westerse migrantengroepen zoals de Turkse en Marokkaanse Nederlanders (resp. 50% en 52%), maar is ook groter in vergelijking met de meeste groepen met een vluchtelingengeschiedenis, zoals de Afghaanse, Iraakse of Somalische Nederlanders (resp. 64%, 72% en 63%) (Andriessen et al. 2017; Van Doorn 2011). Bij de Iraanse (91%), Antilliaanse (90%) en Surinaamse Nederlanders (86%) is de acceptatie van een relatie met een autochtone Nederlander ook erg groot. Voor interetnisch contact zijn twee partijen nodig. Het is zover wij weten onbekend hoe autochtone Nederlanders specifiek denken over een relatie met iemand uit een vluchtelin-

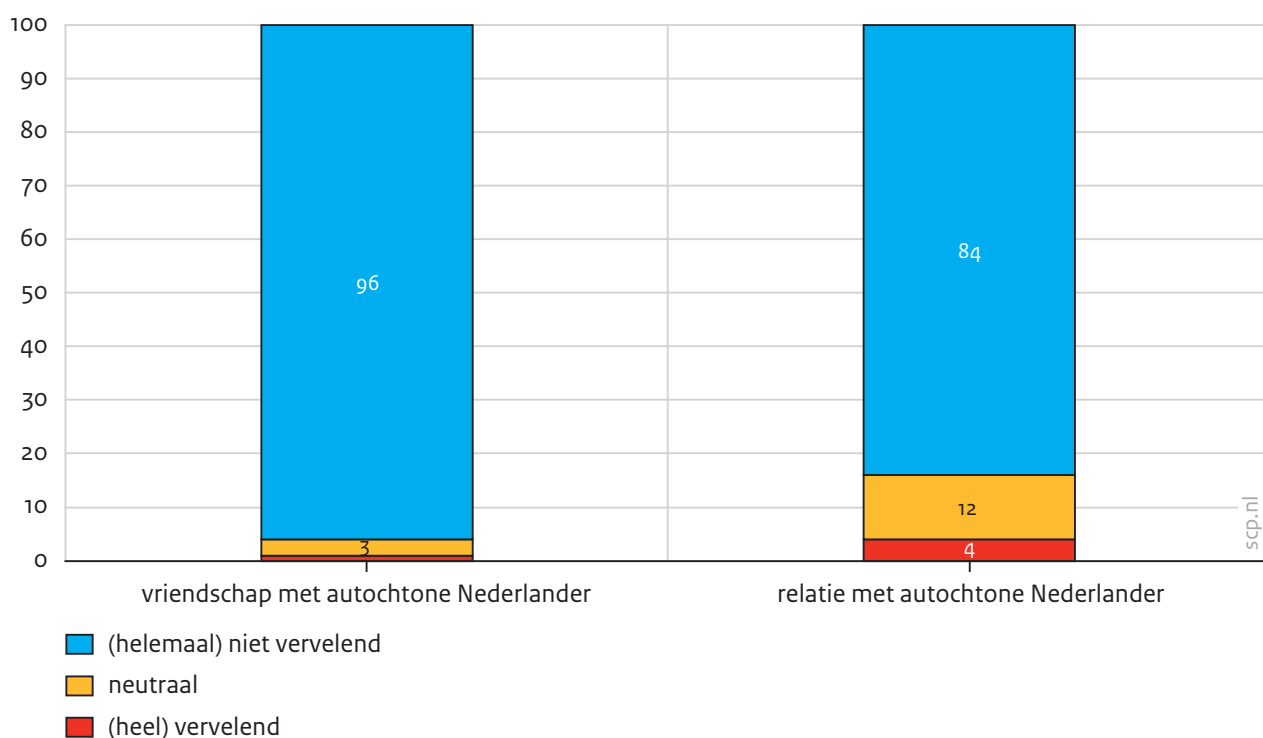

gengroep. Wel bekend is dat in 2015 55% van hen aangaf geen bezwaar te hebben wanneer hun zoon of dochter een interetnische relatie zou hebben (Andriessen 2016); dat aandeel ligt dus fors lager dan bij de Syrische statushouders. Veel migrantengroepen denken dus positiever over gemengde relaties dan autochtone Nederlanders.

Sociale wenselijkheid kan een rol spelen bij de beantwoording van dit soort vragen; houdingen ten aanzien van andere groepen worden dan door een persoon positiever voorgesteld dan ze daadwerkelijk zijn. Het valt op dat 9% geen antwoord heeft gegeven op de vraag naar de houding ten aanzien van gemengde relaties; bij de vraag naar gemengde vriendschappen was dit slechts 2%. Wellicht zijn statushouders die moeite hebben met gemengde relaties, eerder geneigd geweest om deze vraag niet te beantwoorden. Toch is de acceptatie dermate hoog dat het beeld niet heel anders geweest zou zijn als deze mogelijk negatieve, ontbrekende houdingen wel zouden zijn meegenomen.

Figuur 8.2

Houding ten aanzien van vriendschappen en relaties met autochtone Nederlanders, 2017 (in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Contacten met andere Syriërs

De frequentie van de sociale contacten met andere Syriërs in Nederland is grotendeels hetzelfde als die met de autochtone Nederlanders. Ongeveer drie vijfde (59%) geeft aan ten minste wekelijks contact te hebben met Syrische vrienden of kennissen (zie tabel 8.4). Wat minder dan een vijfde (18%) zegt niet of nauwelijks (minder dan een paar keer per jaar) contact te hebben met andere Syriërs in Nederland. Ook hebben vrouwen, ouderen en recente migranten minder vaak sociaal contact met Syrische vrienden of kennissen dan mannen, jongeren of migranten die in 2014 of eerder naar Nederland zijn gekomen.

Tabel 8.4

Frequentie van sociale contacten met Syrische vrienden of kennissen, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	(minder) dan een paar keer per jaar	maandelijks	ten minste wekelijks
totaal	18	22	59 ^a
man	17	22	61
vrouw	22	24	55
15-24 jaar	13	19	69
25-34 jaar	18	24	58
35-44 jaar	18	23	59
≥ 45 jaar	29	23	48
≤ 2014	20	23	57
2015	18	22	60
2016	13	22	66

a 38% gaf aan wekelijks contact te hebben en 21% elke dag.

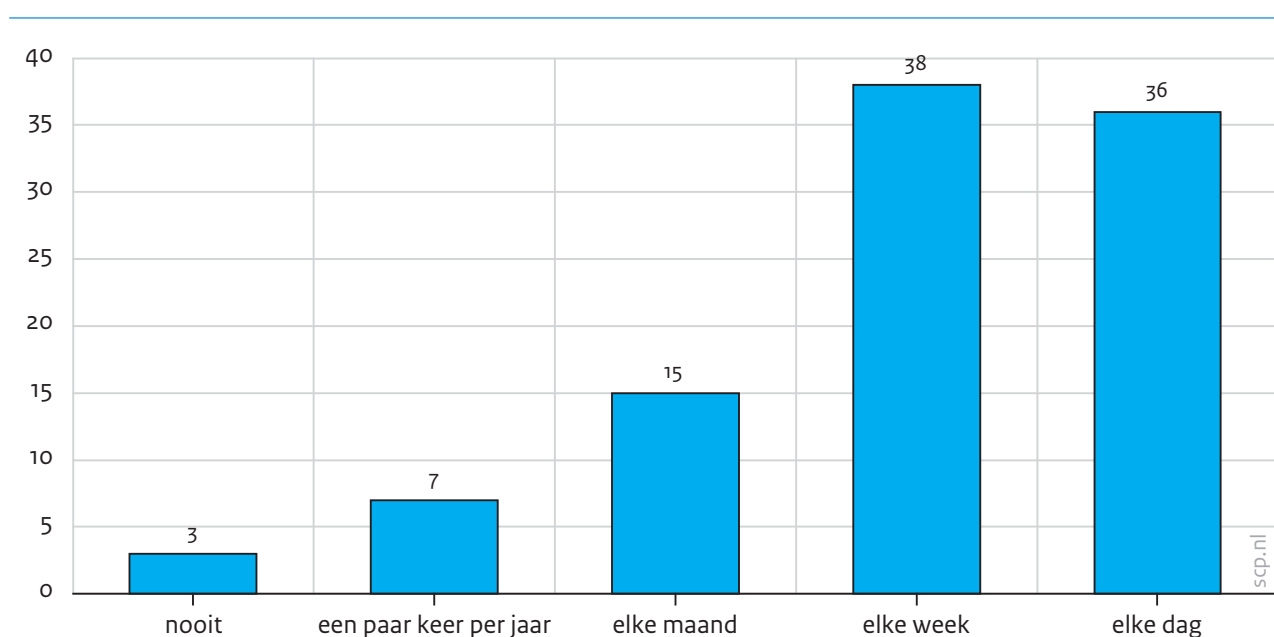
Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Veel contact met familie en vrienden buiten Nederland

Bijna driekwart van de Syrische statushouders heeft ten minste wekelijks contact met familie en vrienden buiten Nederland; ruim een derde (36%) heeft zelfs dagelijks contact (zie figuur 8.3). Een zeer klein deel geeft aan nooit (3%) of een paar keer per jaar (7%) contacten te onderhouden met familieleden en/of vrienden buiten Nederland. Er is dus over het algemeen nog zeer frequent contact met familieleden en vrienden die niet woonachtig zijn in Nederland. Dit kan dus zijn met familieleden in Syrië, maar ook met familieleden die elders in de wereld wonen. Via internet en smartphones is tegenwoordig de fysieke afstand nauwelijks nog een belemmering om grensoverschrijdende sociale contacten te onderhouden. Transnationaal contact is veel makkelijker en goedkoper te bewerkstelligen dan bijvoorbeeld twintig jaar geleden.

Figuur 8.3

Frequentie van sociale contacten met familie en/of vrienden buiten Nederland, 2017 (in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Dubbele bindingen in kaart

Sociale contacten binnen de herkomstgroep en die met autochtone Nederlanders sluiten elkaar geenszins uit (Dagevos et al. 2016; Huijnk et al. 2015). Om zicht te krijgen op de verschillende combinaties van sociale contacten brengen we beide vormen van sociaal contact met elkaar in verband. Sterke sociale bindingen definiëren wij als ten minste wekelijks contact met vrienden en kennissen, zwakke sociale bindingen als minder dan wekelijks contact. Door de twee vormen van sociaal contact met vrienden en kennissen (met autochtone Nederlanders en Syriërs) te kruisen ontstaan er vier typen van sociale bindingen: *dubbel sterk*, *dubbel zwak*, *sterk met de herkomstgroep* en *zwak met Nederlanders*, *sterk met Nederlanders* en *zwak met de herkomstgroep* (zie figuur 8.4).

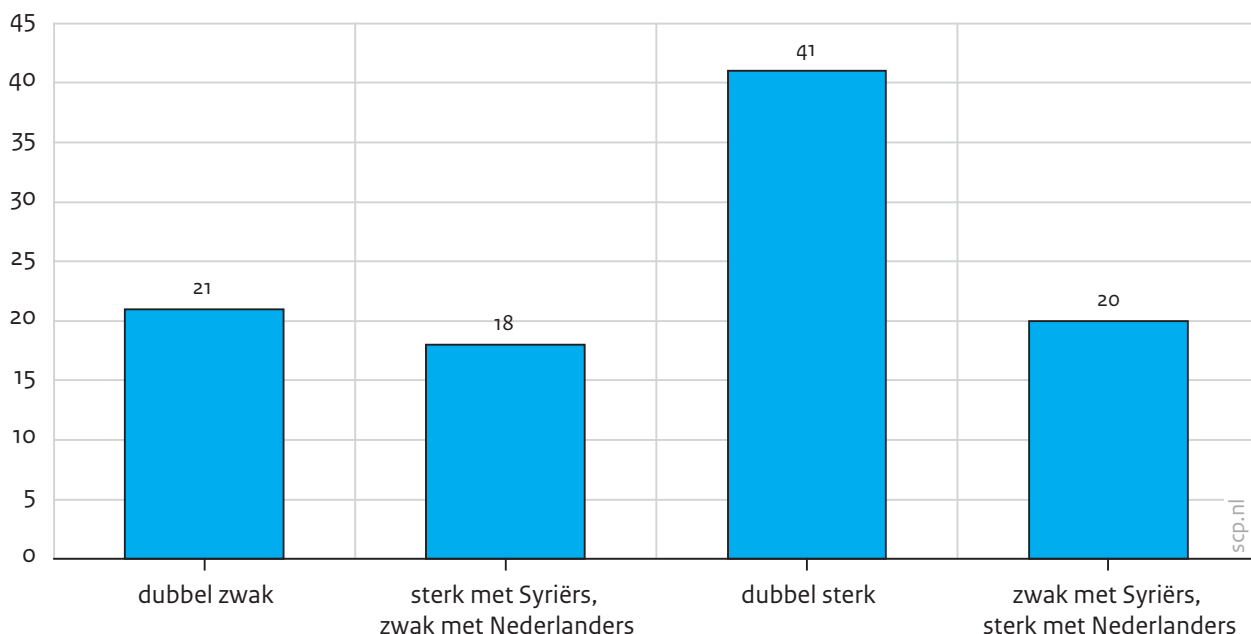
Dubbel sterke banden komen het vaakste voor

Het grootste deel van de Syrische statushouders, net wat minder dan de helft (41%), heeft dubbel sterke bindingen. Zij hebben dus ten minste wekelijks contact met zowel andere Syriërs als autochtone Nederlanders. De andere drie categorieën zijn ongeveer even groot. Een vijfde (21%) heeft dus zowel weinig contact met autochtone Nederlanders als met leden van de herkomstgroep ('dubbel zwak'). De omvang van de groep met dubbel zwakke bindingen, de groep die het meeste risico loopt op sociale isolatie, is bij de Syrische statushouders redelijk vergelijkbaar met die van de meer gevestigde vluchtelingengroepen (Van Doorn 2011). Het aandeel met dubbel sterke banden is wat groter dan bij de Afghaanse, Iraakse en Iraanse Nederlanders (in 2009) en iets kleiner dan bij de Somalische Nederlanders (Van Doorn 2011). De dubbele sociale bindingen van Syriërs lijken veel op die van de Surinaamse en in iets mindere mate op die van Antilliaanse Nederlanders (Dagevos et al.

2016). Bij Turkse en Marokkaanse Nederlanders is het deel met dubbele bindingen groter en is het deel dat weinig contact heeft met de eigen herkomstgroep juist kleiner.

Figuur 8.4

Dubbele sociale bindingen, 2017 (in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Vooraf jongeren en mannen hebben sterke dubbele bindingen

Jongeren en mannen hebben meer dubbel sterke bindingen en minder dubbel zwakke bindingen dan de oudste leeftijdsgroep (≥ 45 jaar) en vrouwen (tabel 8.5). De helft van de jongere statushouders (15-24 jaar) heeft dubbel sterke sociale bindingen en slechts een klein deel (15%) dubbel zwakke. De verschillen naar migratiejaar zijn gering.

Een vijfde van de Syriërs heeft zwakke banden met herkomstgenoten en sterke banden met autochtone Nederlanders. Dat deel is groter onder de oudste leeftijdscategorie dan onder jonge statushouders (15-24 jaar). Een zesde van de statushouders heeft een sterke band met herkomstgenoten maar een zwakke met autochtone Nederlanders, hier zijn geen noemenswaardige verschillen naar achtergrondkenmerken.

Tabel 8.5

Dubbele sociale bindingen, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	dubbel sterk	veel contact met autochtone Nederlanders, weinig met herkomstgroep	veel contact met herkomstgroep, weinig met autochtone Nederlanders	dubbel zwak
man	44	20	17	19
vrouw	35	19	19	26
15-24 jaar	50	16	19	15
25-34 jaar	41	20	17	22
35-44 jaar	41	20	17	22
≥ 45 jaar	30	24	18	28
≤ 2014	41	20	16	23
2015	41	20	19	20
2016	49	14	17	20

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Zwaartepunt van sociale contacten

Aan de Syriërs is ook gevraagd een inschatting te maken of ze in hun vrije tijd meer contact hebben met Nederlanders of meer met Syriërs. Onder de Syrische statushouders is het deel dat aangeeft meer contact te hebben met Syriërs (42%) ongeveer even groot als het deel dat evenveel contact heeft met leden van de Syrische groep als met autochtone Nederlanders (40%) (tabel 8.6). Het deel dat aangeeft meer contact te hebben met autochtone Nederlanders is wel duidelijk kleiner (18%).

Onder de gevestigde vluchtelingengroepen ligt het accent van de sociale contacten wat nadrukkelijker bij de autochtone bevolking. Het deel dat meer contact heeft met de eigen etnische groep is geringer (Van Doorn 2011). Gezien de langere verblijfsduur in Nederland is dat ook niet heel opmerkelijk. De groep die meer contact heeft met autochtone Nederlanders is het laagst onder statushouders tussen de 15 en 24 jaar oud.

Tabel 8.6

Etnische signatuur van vrijetijdscontacten, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	meer contact met Syrische groep ^a	evenveel contact met Syrische groep als met autochtone Nederlanders	meer contact met autochtone Nederlanders
totaal	42	40	18
man	41	41	18
vrouw	45	38	17
15-24 jaar	46	40	14
25-34 jaar	40	42	18
35-44 jaar	40	40	19
≥ 45 jaar	43	36	21
≤ 2014	41	39	19
2015	42	41	17
2016	50	35	15

a Dit is inclusief de groep die aangeeft nooit contact te hebben met autochtone Nederlanders.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Contacten met andere migrantengroepen zijn beperkt

De samenleving bestaat vanzelfsprekend niet alleen uit Syriërs of autochtone Nederlanders. Contacten kunnen ook plaatsvinden met migranten van een andere herkomst. Iemand die weinig contact heeft met Syriërs of autochtone Nederlanders, hoeft niet per definitie in een sociaal isolement te zitten. Tegelijkertijd is er aanzienlijk minder contact met personen uit een andere migrantengroep (zie tabel 8.7). Het merendeel (58%) van de Syrische statushouders geeft aan (minder) dan een paar keer per jaar contact te hebben met andere migranten. Ongeveer een kwart (26%) heeft ten minste wekelijks een dergelijk contact, bij de jongeren (15-24 jaar) is dit aandeel het hoogst. Ruim een derde (34%) van hen heeft in de vrije tijd ten minste wekelijks contact met iemand uit een andere migrantengroep. Alhoewel Syrische statushouders frequent gemengd contact hebben met autochtone Nederlanders, lijkt de sociale afstand tot andere migrantengroepen groter. Dit kan gaan om culturele of taalbarrières, maar kan ook te maken hebben met ontmoetingskansen. De Syriërs wonen sterk verspreid over Nederland (zie hoofdstuk 2), terwijl veel andere migrantengroepen wonen in de grote steden en het westen van het land (Kullberg en Huijnk 2016).

Tabel 8.7

Frequentie van sociale contacten met mensen uit andere migrantengroepen, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	(minder) dan een paar keer per jaar	maandelijks	ten minste wekelijks
totaal	58	16	26 ^a
man	57	17	26
vrouw	62	14	24
15-24 jaar	49	17	34
25-34 jaar	62	16	22
35-44 jaar	62	17	21
≥ 45 jaar	61	15	24
≤ 2014	56	16	28
2015	59	17	25
2016	66	13	21

a 19% gaf aan wekelijks contact te hebben en 6% elke dag.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Ontwikkelingen in sociale contacten

De Syrische statushouders is gevraagd naar hun perceptie van de ontwikkelingen in hun sociale contacten (zie tabel 8.8). Bijna driekwart (73%) is het (helemaal) eens met de stelling dat hun sociale contacten het afgelopen halfjaar zijn toegenomen. De verschillen naar achtergrondkenmerken zijn op dit punt klein. Mannen geven wel wat vaker aan dan vrouwen dat zij een toename zien in hun sociale contacten. De oudste leeftijdsgroep geeft het minst vaak aan dat het afgelopen halfjaar de sociale contacten zijn toegenomen.

Tabel 8.8

Toename van sociale contacten in het afgelopen halfjaar, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	(helemaal) niet mee eens	niet mee eens, niet mee oneens	(helemaal) mee eens
totaal	13	15	73
man	11	15	74
vrouw	15	15	70
15-24 jaar	13	12	75
25-34 jaar	13	15	72
35-44 jaar	11	15	74
≥ 45 jaar	13	18	69
≤ 2014	13	15	72
2015	12	15	73
2016	15	9	76

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Gezien de gemiddeld korte verblijfsduur is het opvallend dat veel Syrische statushouders frequent sociale contacten onderhouden met autochtone Nederlanders. De meerderheid van Syrische statushouders heeft in de vrije tijd minstens wekelijks contact met autochtone Nederlandse vrienden en kennissen. De sociale afstand – ook afgemeten aan de opvattingen over sociale contacten – lijkt dus relatief beperkt. Tegelijkertijd worden er frequent banden met de eigen herkomstgroep onderhouden; de meerderheid heeft wekelijks contact met Syrische vrienden en ongeveer driekwart heeft ten minste wekelijks contact met familie en vrienden buiten Nederland. Ongeveer een vijfde heeft zowel weinig contact binnen de herkomstgroep als met autochtone Nederlanders.

8.3 Opvattingen over man-vrouwrollen en de acceptatie van homoseksualiteit

Wimmer en Soehl (2014) definiëren de cultuur van een sociale groep als de gemeenschappelijke waarden, voorkeuren of opvattingen die uit gedeelde socialisatieprocessen voortkomen. Wanneer culturele oriëntaties van een bepaalde groep sterk afwijken van de bredere samenleving, duidt dit op een grote onderlinge culturele afstand. Het vooropstellen van gedeelde normen en waarden als indicator voor verschil en afstand is vatbaar voor kritiek. De nadruk op gedeelde opvattingen laat ogenschijnlijk weinig ruimte voor diversiteit, en dit in een samenleving die steeds pluriformer is geworden. Ook de autochtone bevolking is divers. In hoeverre kun je dan spreken over de opvattingen of de normen en waarden van autochtone Nederlanders? Bovendien kan door het benadrukken van de culturele verschillen (culturalisering) de aandacht vooral uitgaan naar het anders-zijn van migranten; dit kan stigmatiserend werken en de kloof tussen groepen versterken (Schinkel 2008).

Tegelijkertijd hebben opvattingen concrete gedragsconsequenties en zijn zij bijvoorbeeld van invloed op sociale relaties en de arbeidsmarktpositie. Traditionele opvattingen over man-vrouwrollen vormen een belemmering voor de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt. Ook hebben lhbt-personen het moeilijker in gemeenschappen die niet acceptierend staan tegenover homoseksualiteit en/of seksuele diversiteit (Keuzenkamp 2010). Daarnaast vormen (gepercipieerde) culturele verschillen tussen groepen een belemmering voor sociaal contact. Mensen hebben van nature (sterk) de voorkeur voor contacten met gelijkgestemden.

We richten ons op twee specifieke thema's: opvattingen over de rollen van mannen en vrouwen en de acceptatie van homoseksualiteit. De Nederlandse overheid ziet voor zichzelf de verantwoordelijkheid om bepaalde kernwaarden te beschermen, waaronder de gelijkheid van mannen en vrouwen en de verdraagzaamheid ten aanzien van seksuele diversiteit (zie szw 2014). Eerder onderzoek naar waardeoriëntaties onder vluchtelingen liet zien dat Somalische Nederlanders het meest traditioneel waren over man-vrouwrollen en het minst acceptierend ten aanzien van homoseksualiteit, terwijl de Iraanse Nederlanders juist het meest progressief respectievelijk tolerant waren op beide punten (Van Doorn 2011). Onder alle vluchtelingengroepen (Afghaans, Iraaks, Iraans en Somalisch) waren de opvattingen progressiever geworden in de tijd.

Belang van onderwijs wordt voor jongens en meisjes even sterk onderschreven

Er zijn verschillende stellingen voorgelegd die verwijzen naar opvattingen over rolpatronen (tabel 8.9). Als het gaat om het belang van onderwijs maken Syrische statushouders geen verschil tussen jongens en meisjes. Bijna iedereen (96%) is van mening dat het voor jongens en meisjes even belangrijk is om een goede opleiding te doen. De verschillen tussen mannen en vrouwen in het gevolgde of gerealiseerde onderwijsniveau zijn ook gering (zie hoofdstuk 6). Met betrekking tot geldzaken en werk zijn de opvattingen wat minder egalitair, maar nog steeds is ongeveer twee derde het (helemaal) niet eens met de stelling dat het voor jongens belangrijker is om hun eigen geld te verdienen of dat beslissingen over grote aankopen het beste door mannen kunnen worden genomen. Het deel dat expliciet instemt met deze stellingen is kleiner dan bijvoorbeeld bij de Marokkaanse en Turkse Nederlanders en vergelijkbaar met dat deel bij de Antilliaanse en Surinaamse Nederlanders (Huijnk en Dagevos 2012).

Bijna de helft (47%) vindt niet dat een vrouw moet stoppen met werken bij het krijgen van een kind en ruim een derde (36%) geeft expliciet aan het niet eens te zijn met de stelling dat de man het beste de verantwoordelijkheid kan hebben voor het geld. Tegelijkertijd is een groter deel (38%) het wel (helemaal) eens met laatstgenoemde stelling en is het deel dat zegt dat een vrouw moet stoppen met werken als ze een kind krijgt (36%) groter dan bij de vier grote migrantengroepen (Huijnk en Dagevos 2012) en de gevestigde vluchtelingengroepen (Van Doorn 2011). In Syrië zelf is maar een klein deel van de vrouwen werkzaam (zie hoofdstuk 7).

Tabel 8.9

Opvattingen over man-vrouwrollen, 2017 (in procenten)

	(helemaal) niet mee eens	niet mee eens, niet mee oneens	(helemaal) mee eens
Het is voor meisjes even belangrijk als voor jongens dat zij een goede opleiding doen.	3	1	96
De man kan het beste de verantwoordelijkheid voor het geld hebben.	36	27	38
Voor jongens is het belangrijker dan voor meisjes om hun eigen geld te verdienen.	69	16	14
Beslissingen over grote aankopen kan de man het beste nemen.	63	20	17
Een vrouw moet stoppen met werken als ze een kind krijgt.	47	17	36

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Meer egalitaire opvattingen over man-vrouwrollen onder statushouders die langer in Nederland verblijven

De opvattingen over de rolverdeling tussen mannen en vrouwen zijn bij vrouwen wat progressiever dan bij mannen (zie bijlage C.1). Opvallend is dat er nauwelijks onderscheid is naar leeftijd. De groep die het langste in Nederland verblijft, heeft de meest progressieve opvattingen als het gaat om de rolverdeling tussen mannen en vrouwen.

Acceptatie van homoseksualiteit is beperkt

Minder dan een vijfde (18%) geeft aan het (helemaal) eens te zijn met de stelling dat het goed is dat homoseksuelen met elkaar mogen trouwen (tabel 8.10). De acceptatie van het 'homohuwelijk'¹ is dus beperkt, ook in vergelijking met andere migrantengroepen (zie Dagevos et al. 2016). Bij de Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders is dit bijvoorbeeld respectievelijk 35%, 30%, 68% en 61%. Ongeveer de helft (47%) is het (helemaal) eens met de stelling dat homoseksualiteit van een kind problematisch is. De acceptatie van homoseksualiteit binnen het gezin is op dit vlak minder groot dan bij autochtone Nederlanders (10%) of grote migrantengroepen zoals de Surinaamse (29%) en Antilliaanse Nederlanders (29%), maar groter dan bij Turkse (77%) of Marokkaanse (78%) Nederlanders (Dagevos et al. 2016). Al met al is homoseksualiteit een gevoelig punt voor veel Syrische statushouders. Mogelijk houdt dit verband met hun religieuze achtergrond, veel Syriërs zijn gelovig en dat hangt sterk samen met houdingen ten aanzien van homoseksualiteit (zie Huijnk 2014). Deze gevoeligheid lijkt ook weerspiegeld te worden in het relatief grote deel van de statushouders, ongeveer een vijfde, dat geen antwoord wilde geven op deze vragen.

Tabel 8.10

Opvattingen over homoseksualiteit naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	Het is goed dat homoseksuelen met elkaar mogen trouwen. ^a	Ik zou het een probleem vinden als mijn kind een vaste partner heeft van hetzelfde geslacht. ^b
totaal	18	47
man	20	46
vrouw	13	48
15-24 jaar	21	42
25-34 jaar	22	46
35-44 jaar	15	50
≥ 45 jaar	11	50
≤ 2014	15	49
2015	19	46
2016	22	43

a Het deel dat aangeeft het (helemaal) niet eens te zijn met de stelling is 47%; 35% is het niet eens, maar ook niet oneens met de stelling.

b Het deel dat aangeeft het (helemaal) niet eens te zijn met de stelling is 38%, 16% is het niet eens, maar ook niet oneens met de stelling.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

8.4 Religieuze beleving

Hoe gelovigen hun geloof belijden en invullen in het dagelijks leven kan heel verschillend zijn. Om een goed beeld te krijgen van de religiositeit van Syrische statushouders is het daarom van belang om meerdere aspecten te belichten: religie is een multidimensionaal fenomeen (Stark en Glock 1968). We richten ons op verschillende aspecten van de religieuze beleving, zowel gedragingen (het praktiseren), houdingen als vormen van identificatie. Onderzoek onder de gevestigde vluchtelingengroepen liet zien dat het geloof voor veel van hen een belangrijke plaats inneemt (Maliepaard en Gijsberts 2012). Van de Somalische en Afghaanse Nederlanders beschouwt bijna iedereen zich als moslim. Bij de Iraanse Nederlanders rekent de helft zich niet tot een geloof. Bij de Iraakse en Iraanse gelovigen is ook het merendeel moslim, maar daarnaast rekent 20% zich tot het christendom.

Gelovigheid

Van de Syrische statushouders rekent de grote meerderheid (85%) zich tot een geloof. Een klein deel (15%) geeft aan niet gelovig te zijn (tabel 8.11). Dit deel is veel kleiner dan onder de autochtone bevolking. Wanneer we dit afzetten tegen het aandeel niet-gelovigen bij de gevestigde vluchtelingengroepen en de grote migrantengroepen, is het kleiner dan bij de

Iraanse Nederlanders, maar groter dan bij de Afghaanse, Somalische, Turkse en Marokkaanse Nederlanders (Maliapaard en Gijsberts 2012).

Ongeveer drie op de vier (76%) Syrische statushouders zijn moslim, een op de twaalf is christen (8%). De islam en het christendom kennen diverse stromingen. Van de moslims beschouwt bijna iedereen zich als soenniet. Van de christenen noemt twee vijfde (40%) zich Syrisch orthodox en wat minder dan een kwart Grieks orthodox of rooms-katholiek (respectievelijk 24% en 22%). Slechts een enkeling onder de Syrische statushouders rekent zich tot een andere religie dan het christendom of de islam.

Tabel 8.11

Religieuze zelftoewijzing, 2017 (in procenten)

	religieuze toewijzing
niet-gelovig	15
gelovig	85
moslim, waarvan ^a	76
soenniet	96
sjiïet	1
islamitisch, anders	3
christen, waarvan	8
Syrisch orthodox	40
Grieks orthodox	24
rooms-katholiek	22
christelijk, anders	13
druus	1
anders	0

a Van de moslims wilde 6% niet aangeven tot welke subgroep zij zich rekenen, bij de christenen was dit 2%.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Bezoeken van een religieuze bijeenkomst neemt geen grote plaats in bij Syrische gelovigen

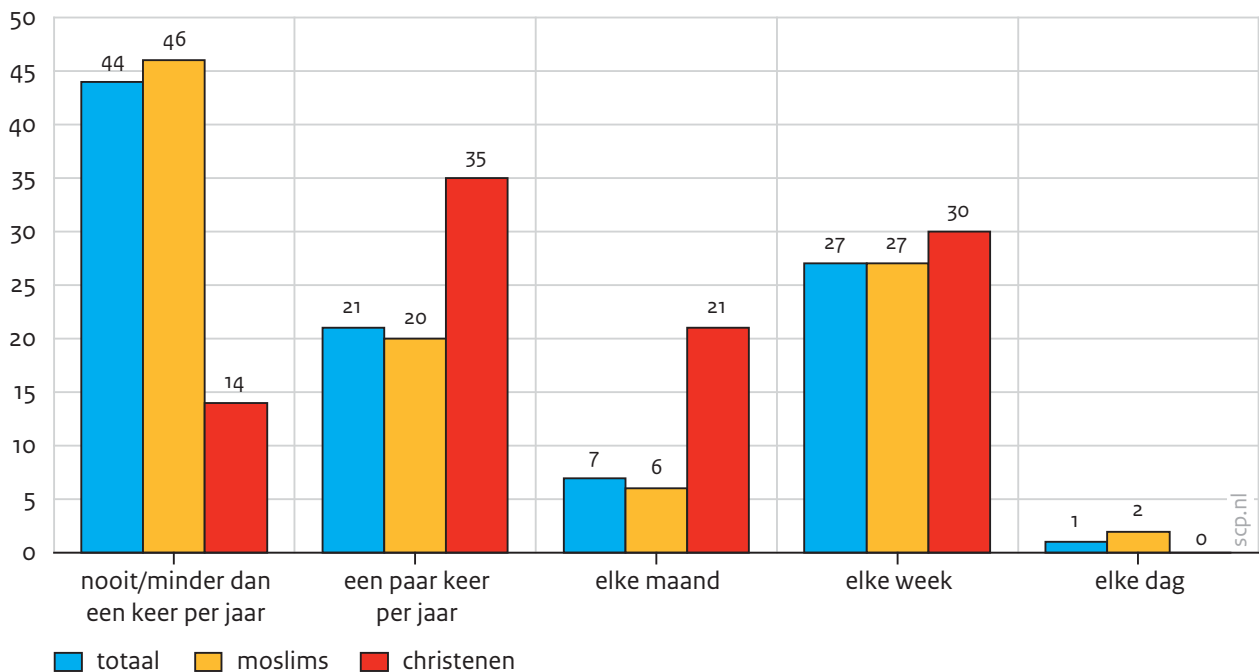
Het bezoeken van een religieuze bijeenkomst is afhankelijk van de individuele religiositeit, maar ook van de aanwezigheid van geschikte gebedshuizen en sociale normen over religieuze participatie. Voor moslims gelden er bijvoorbeeld andere normen voor mannen en vrouwen over de aanwezigheid bij het vrijdagmiddaggebed in de moskee. Voor moslima's is dit niet verplicht, voor mannelijke moslims wel.

Voor een minderheid van de Syrische gelovigen neemt het bezoeken van een religieuze bijeenkomst (vooralsnog) een centrale plaats in (zie figuur 8.5). Bijna twee derde (65%) van de Syrische gelovigen bezoekt hooguit een paar keer per jaar een religieuze bijeenkomst; 44% doet dit (bijna) nooit en 21% een paar keer per jaar. Ongeveer een kwart van de Syrische statushouders (27%) bezoekt wekelijks een religieuze dienst, terwijl slechts 1% dit dagelijks doet. Onder christenen is het deel dat (bijna) nooit naar een religieuze dienst gaat veel kleiner dan onder moslims (respectievelijk 14% en 46%). Het deel dat (ten minste)

wekelijks gaat, is ongeveer even groot. Het kan zijn dat het bezoeken van een religieuze bijeenkomst voor Syrische statushouders wordt belemmerd door de afwezigheid van geschikte kerken en moskeeën. Veel gebedshuizen hebben een sterk etnisch karakter, dat zich onder andere uit in de taal waarin tijdens de diensten wordt gesproken.

Figuur 8.5

Bezoek van een religieuze bijeenkomst door gelovige Syrische statushouders, naar religieuze groep, 2017 (in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Syriërs die langer in Nederland wonen, bezoeken vaker een religieuze bijeenkomst

Syriërs die langer in Nederland zijn, bezoeken vaker religieuze diensten dan degenen die recent gemigreerd zijn (tabel 8.12). Dit kan komen door verschillen in samenstelling tussen de migratiejaren – in 2016 zijn er relatief veel vrouwen naar Nederland gemigreerd – maar het kan ook zijn dat het tijd kost om een (geschikte) moskee of kerk te vinden of dat de behoefte aan sociale contacten met geloofsgenoten toeneemt in die eerste jaren na migratie. Bijna twee derde van de moslima’s bezoekt (bijna) nooit een religieuze dienst. Dit heeft er onder andere mee te maken dat voor hen het vrijdagmiddaggebed in de moskee niet verplicht is. Maar dat niet alleen; ook in vergelijking met bijvoorbeeld Turkse en Marokkaanse moslima’s bezoeken Syrische moslima’s niet vaak religieuze bijeenkomsten (Huijnk 2018). Oudere Syrische statushouders (≥ 45 jaar) gaan vaker dan de jongeren (15-24 jaar).

Tabel 8.12

Bezoek van een religieuze dienst door gelovige Syrische statushouders, naar geslacht, leeftijd, jaar van aankomst en religie, 2017 (in procenten)

	(bijna) nooit	ten minste wekelijks
totaal	44	28
man	33	37
vrouw	66	10
15-24 jaar	44	22
25-34 jaar	49	25
35-44 jaar	41	31
≥ 45 jaar	36	40
≤ 2014	38	33
2015	46	27
2016	51	16
christen	14	28
moslim	46	30

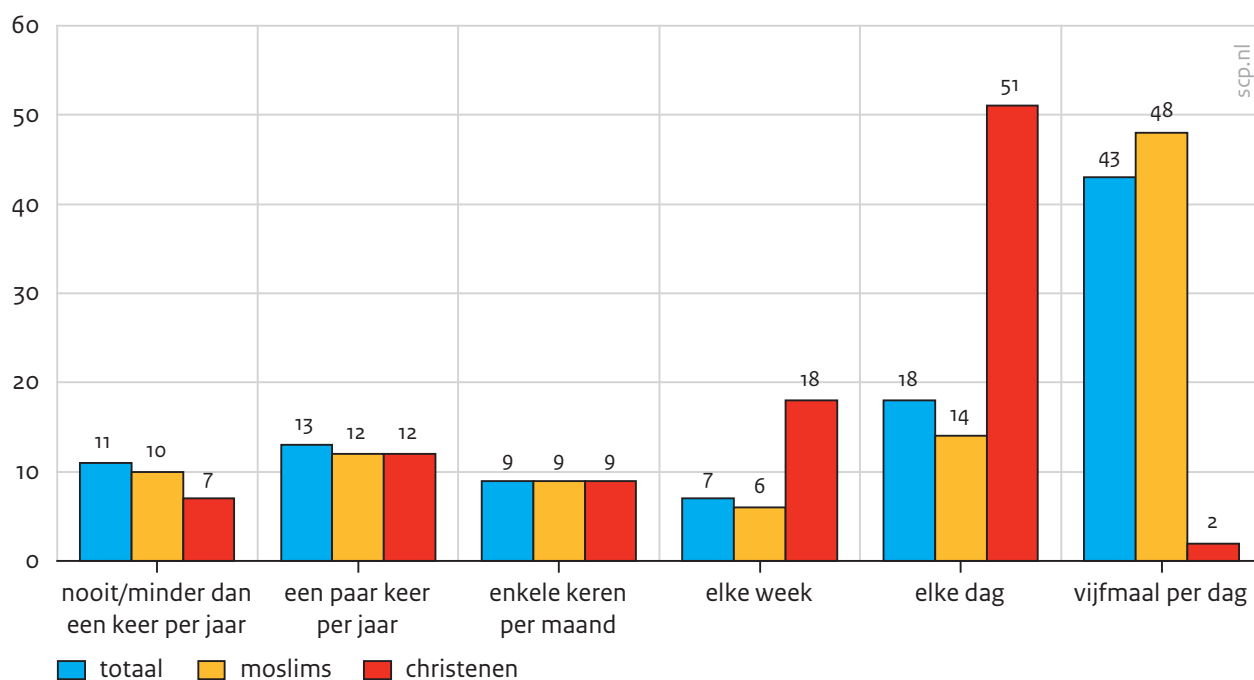
Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Bidden

Het merendeel van de Syrische gelovigen bidt ten minste dagelijks (zie figuur 8.6). Het deel dat (bijna) nooit bidt is gering (11%). Het rituele gebed (de salat) is een van de vijf zuilen van de islam. Het gebed dient vijf keer per dag verricht te worden. Bij christenen is deze religieuze verplichting er niet. Deze verschillende normen komen duidelijk tot uitdrukking in de frequentie van bidden. Ongeveer de helft van de moslims (48%) bidt vijfmaal per dag, onder christenen gebeurt dit nauwelijks (2%). Maar ook onder christenen wordt er frequent gebeden: meer dan de helft doet dit ten minste dagelijks.

Figuur 8.6

Bidden, naar religieuze groep, 2017 (in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Het frequent bidden is wijdverspreid onder de Syrische gelovigen (zie tabel 8.13). Vrouwen bidden aanzienlijk vaker dan mannen; meer dan driekwart (78%) van hen doet dit dagelijks. De twee oudste leeftijdsgroepen (≥ 35 jaar) bidden vaker ten minste één keer per dag dan de jongere leeftijdsgroepen. Het migratiejaar maakt in dit opzicht geen verschil. Tussen de diverse groepen zijn de verschillen zeer gering in het aandeel dat (bijna) nooit bidt.

Tabel 8.13

Bidden, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	(bijna) nooit	ten minste dagelijks
totaal	11	61
man	13	53
vrouw	7	78
15-24 jaar	11	52
25-34 jaar	10	60
35-44 jaar	11	69
≥ 45 jaar	10	68
≤ 2014	10	60
2015	11	62
2016	10	64

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Meer dan driekwart van de Syrische moslima's draagt een hoofddoek

Een groot deel van de Syrische moslima's, ruim driekwart (79%), draagt een hoofddoek (zie figuur 8.7). Dit aandeel is groot in vergelijking met zowel moslima's uit de grote migrantengroepen (Turks, Marokkaans), als de moslima's uit de gevestigde vluchtelingengroepen (Afghaans, Iraaks en Iraans) (Maliapaard en Gijsberts 2012). Onder Somalische moslima's is het aandeel groter, van hen draagt 90% een hoofddoek (Andriessen et al. 2017). Net als onder veel migrantengroepen dragen de jongste Syrische moslima's minder vaak een hoofddoek dan de oudere.

Religieuze identificatie en houdingen

De religiositeit kan ook worden afgemeten aan opvattingen over de rol van het geloof voor het persoonlijk leven. Hoe sterk is de religieuze identiteit? Ook kijken we in hoeverre men vindt dat andere geloofsgenoten de regels van het geloof moeten volgen.

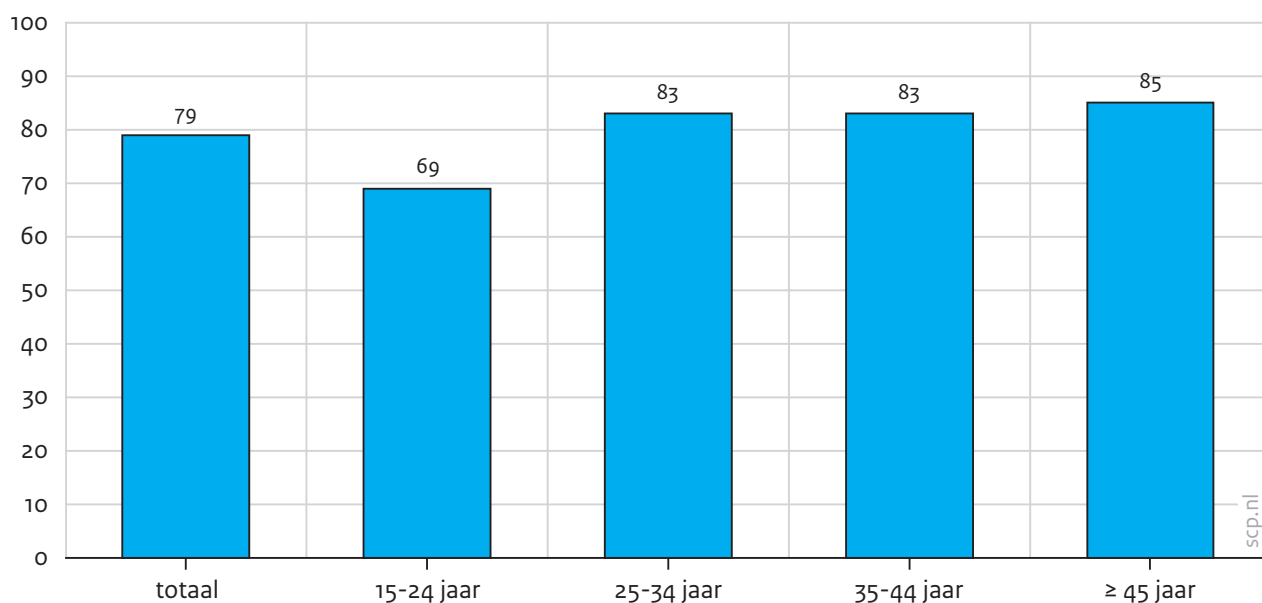
Het belang van geloof is groot onder gelovige statushouders

Voor een groot deel van de gelovige Syrische statushouders is het geloof heel belangrijk en doet het pijn als iemand iets slechts zegt over hun geloof (78%) (zie tabel 8.14). Een kleiner deel (41%) geeft aan vaak te denken aan het geloof en bijna een derde (32%) zegt dit niet vaak te doen.

Figuur 8.7

Hoofddoek, moslima's naar leeftijdsgroep, 2017 (in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Tabel 8.14

Religieuze identificatie, gelovige Syrische statushouders, 2017 (in procenten)

	(helemaal) mee eens	niet mee eens, niet mee oneens	(helemaal) niet mee eens
Mijn geloof is heel belangrijk voor mij.	78	14	8
Dat ik gelovig ben, is iets waar ik vaak aan denk.	41	27	32
Het doet pijn als iemand iets slechts zegt over mijn geloof.	78	12	10

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Religieuze identificatie iets sterker onder Syrische vrouwen

Er zijn geen grote verschillen in de religieuze identificatie naar achtergrondkenmerken (zie bijlage C.2). De religieuze identificatie is niet sterker voor christenen dan voor moslims, niet sterker voor Syriërs die hier langer of korter wonen of sterker voor jongeren dan voor ouderen. Wel is het zo dat onder Syriërs – net als bij veel andere herkomstgroepen – de vrouwen zich sterker religieus identificeren dan mannen. Zij onderschrijven gemiddeld vaker dat het geloof belangrijk voor ze is, dat het pijn doet als iemand iets slecht zegt over hun geloof en dat het geloof iets is waar ze vaak aan denken.

Leven volgens de regels van het geloof

Bijna de helft van de Syrische statushouders (46%) is het eens met de stelling dat gelovigen moeten leven volgens de regels van hun geloof (zie bijlage C.3). Syrische statushouders

staan hier gematigder in dan de twee grootste moslimgroepen in Nederland: 61% van de Turkse en 66% van de Marokkaanse moslims is van mening is dat geloofsgenoten zouden moeten leven volgens de regels van het geloof (Huijnk 2018). Er is hier weinig verschil naar achtergrondkenmerken, moslims en christenen vinden het bijvoorbeeld even belangrijk dat men zich houdt aan de regels van het geloof. Vrouwen vinden hechten hier wel wat vaker belang aan.

Samenvatting

Sociale contacten in de nieuwe samenleving worden zowel vaak beschouwd als een graadmeter voor hoe het gaat met het integratieproces, als een belangrijke aanjager voor de integratie op andere gebieden, bijvoorbeeld bij het leren van de taal of bij het vinden van een baan. In dat licht bezien is de situatie bij de Syrische groep opmerkelijk gunstig, zeker gezien hun korte verblijfsduur in Nederland. Er zijn veel sociale contacten met autochtone Nederlanders: een ruime meerderheid geeft bijvoorbeeld aan minstens wekelijks vriendschappelijk contact met de autochtone Nederlanders te hebben, hetzelfde geldt voor contact met Nederlandse burens. Slechts een klein deel heeft nooit contact met Nederlanders. De geringe sociale afstand blijkt ook uit de positieve houding van Syriërs ten aanzien van gemengde vriendschappen en relaties. Het is mogelijk dat het frequente sociale contact deels loopt via autochtone vrijwilligers, zoals de maatschappelijk begeleiders of de taalmaatjes. Veel Nederlanders hebben vluchtelingen in de eerste fase de helpende hand geboden. Er waren eind 2015 zelfs meer vrijwilligers bij het Rode Kruis en Vluchtelingen-Werk dan vluchtelingen en een deel kwam op een wachtlijst terecht. Het is wellicht de vraag in hoeverre dit soort sociale contacten zullen beklijven.

Het contact met autochtone Nederlanders (*bridging contact*) sluit contact met de herkomstgroep (*bonding contact*) geenszins uit: het merendeel van de Syriërs geeft aan ten minste wekelijks contact te hebben met Syrische vrienden of kennissen in Nederland, en driekwart heeft contact met familie en vrienden buiten Nederland. Ongeveer twee vijfde van de Syrische statushouders heeft ten minste wekelijks contact met zowel andere Syriërs als autochtone Nederlanders. De interactie met andere migrantengroepen is beperkter. Een vijfde van de Syriërs heeft zowel weinig contact met autochtone Nederlanders als met Syriërs. De omvang van deze groep met 'dubbel zwakke' bindingen, de groep die het meeste risico loopt op sociale isolatie, is bij Syrische statushouders relatief klein. Het aandeel is vergelijkbaar met dat bij de gevestigde vluchtelingengroepen, wat opvallend is gezien de korte verblijfsduur in Nederland. Ook geeft bijna driekwart aan dat hun sociale contacten het afgelopen halfjaar zijn toegenomen.

Bij het belang van onderwijs voor jongens en meisjes heersen zeer egalitaire opvattingen, dat is iets minder zo met betrekking tot geldzaken en werk. Toch zijn de opvattingen over man-vrouwrollen overwegend egalitair. Deze opvattingen zijn wat progressiever voor vrouwen en voor de groep die het langste in Nederland verblijft. Toch is het deel dat vindt dat vrouwen moeten stoppen met werken na het krijgen van een kind en het deel dat van mening is dat de man het beste de verantwoordelijkheid kan hebben over het geld, relatief groot in vergelijking met andere migrantengroepen en autochtone Nederlanders (Van

Doorn 2011; Huijnk en Dagevos 2012). Ook de daadwerkelijke ongelijkheid in arbeidsmarktpositie van mannen en vrouwen in Syrië (zie hoofdstuk 7) – een zeer klein deel van de vrouwen heeft of had werk – suggereert dat niet zomaar kan worden aangenomen dat de opvattingen binnen alle lagen van de bevolking echt zo egalitair zijn. Een grote meerderheid van de Syriërs is moslim en daarnaast beschouwt een klein deel zich als christen. Het deel dat niet gelovig is, is klein (15%). Voor een aanzienlijk deel van de Syriërs, zowel de moslims als de christenen, is het geloof belangrijk, een groot deel van hen bidt dagelijks en ruim driekwart van de Syrische moslima's draagt een hoofddoek. Het is aannemelijk dat de beperkte acceptatie van homoseksualiteit verband houdt met de relatief sterke religieuze beleving van veel Syriërs in Nederland, ook in vergelijking met de meer gevestigde vluchtelingengroepen, uitgezonderd de Somalische groep (Maliepaard en Gijsberts 2012; Huijnk 2018; Andriessen et al. 2017). In vergelijking met de twee grootste moslimgroepen in Nederland zijn de Syrische moslims op veel vlakken minder religieus dan de Marokkaanse moslims, maar religieuzer dan de Turkse moslims.

Noot

- 1 De term homohuwelijk is feitelijk geen correcte benaming. De term lijkt namelijk te suggereren dat er sprake is van een apart soort huwelijk. De formeel-juridische benaming luidt dan ook: 'het voor paren van gelijk geslacht opengestelde huwelijk'. Een dergelijke formulering is echter minder geschikt voor in een vragenlijst.

Literatuur

- Andriessen, I. (2016). De multi-etnische samenleving onder druk? In: W. Huijnk en I. Andriessen (red.), *Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken* (p. 243-281). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Andriessen, I., M. Gijsberts, W. Huijnk en H. Nicolaas (2017). *Gevlucht met weinig bagage. De leefsituatie van Somalische Nederlanders*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bakker, L. en J. Dagevos (2017). Sociale integratie of segregatie? Ontwikkelingen in de sociale contacten van asielmigranten. In: M. Maliepaard, B. Witkamp en R. Jennissen (red.), *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek* (p. 77-84). Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
- Dagevos, J. (2001). *Perspectief op integratie: over de sociaal-culturele en structurele integratie van etnische minderheden in Nederland*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- Dagevos, J. en M. Gijsberts (2008). Over dubbele bindingen en verbinden en verheffen. Sociale contacten van minderheden en de relatie met sociale cohesie en sociaaleconomische positie. In: P. Schnabel, R. Bijl en J. de Hart (red.), *Betrekkelijke betrokkenheid. Studies in sociale cohesie. Sociaal en Cultureel Rapport 2008* (p. 309-336). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dagevos, J., I. Andriessen en M. Vervoort (2016). Identificatie, sociale contacten en waardeoriëntaties; ontwikkelingen in de sociaal-culturele positie. In: W. Huijnk en I. Andriessen (red.), *Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken* (p. 210-242). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Doorn, M. van (2011). Sociaal-culturele positie en religie. In: E. Dourleijn en J. Dagevos (red.), *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten* (p. 165-189). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

- Engbersen, G., J. Dagevos, R. Jennissen, L. Bakker en A. Leerkes m.m.v. J. Klaver en A. Odé (2015). *Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten. WRR policy brief, 4*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- Gent, M.J. van, J. Klaver en A. Odé (2007). *VluchtelingenWerk IntegratieBarometer 2006*. Amsterdam: VluchtelingenWerk Nederland.
- Huijnk, W. (2014). *De acceptatie van homoseksualiteit door etnische en religieuze groepen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Huijnk, W. en I. Andriessen (2016). *Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Huijnk, W. en J. Dagevos (2012). *Dichter bij elkaar? De sociaal-culturele positie van niet-westerse migranten in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Huijnk, W., J. Dagevos, M. Gijsberts en I. Andriessen (2015). *Werelden van verschil*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kalmijn, M. (1998). Intermarriage and homogamy: Causes, patterns, trends. In: *Annual Review of Sociology*, jg. 24, nr. 1, p. 395-421.
- Keuzenkamp, S. (2010). *Steeds gewoner, nooit gewoon*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kullberg, J. en W. Huijnk (2016). Wonen en woonomgeving. In: W. Huijnk en I. Andriessen (red.), *Integratie in zicht. De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken* (p. 116-145). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Maliepaard, M. en M. Gijsberts (2012). *Moslim in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Martinovic, B., F. van Tubergen en I. Maas (2009). Changes in immigrants' social integration during the stay in the host country: The case of non-western immigrants in the Netherlands. In: *Social Science Research*, jg. 38, nr. 4, p. 870-882.
- Pettigrew, T. en L. Tropp (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. In: *Journal of personality and social psychology*, jg. 90, nr. 5, p. 751-783.
- Ridder, J. den, P. Dekker en P. van Houwelingen (2016). *Burgerperspectieven 2016 | 2*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Schinkel, W. (2008). *De gedroomde samenleving*. Kampen: Klement.
- SER (2016). *Nieuwe wegen naar een meer succesvolle arbeidsmarktintegratie van vluchtelingen*. Den Haag: Sociaal-Economische Raad.
- Stark, R. en C. Glock (1968). *American piety: the nature of religious commitment*. Berkeley/Los Angeles: University of California Press.
- szw (2014). *Kernwaarden van de Nederlandse samenleving*. Den Haag: ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Wimmer, A. en T. Soehl (2014). Blocked Acculturation: Cultural heterodoxy among Europe's Immigrants. In: *American Journal of Sociology*, jg. 120, nr. 1, p. 146-186.

9 Oriëntatie op Nederland en op het herkomstland

Jaco Dagevos (SCP) en Mieke Maliepaard (WODC)

9.1 Inleiding

Hoewel ze nog maar kort in Nederland zijn, hebben veel statushouders hier al het nodige meegemaakt. Men is aanraking gekomen met vertegenwoordigers van organisaties die verantwoordelijk zijn voor de opvang en de besluitvorming over de asielaanvraag. In de tussentijd hebben velen activiteiten ontplooid zoals het leren van de Nederlandse taal en het doen van vrijwilligerswerk (zie hoofdstuk 4); ze zullen daardoor contacten hebben gelegd met Nederlandse burgers. Na toewijzing van een woning in een gemeente begint een nieuwe fase in het leven van statushouders. Ook dan komt men in aanraking met uitvoerders van het beleid. Statushouders worden erop gewezen dat ze binnen een termijn van drie jaar ingeburgerd dienen te zijn. De maatschappelijke begeleiding, waar bijna iedereen mee te maken krijgt (zie hoofdstuk 5) vangt aan en statushouders gaan op zoek naar werk of opleiding. Voor degenen die zonder partner of kinderen naar Nederland zijn gekomen, staat de eerste fase van het verblijf vaak in het teken van gezinshereniging, wat doorgaans een intensief contact betekent met beleidsinstanties en hulpverleners. Statushouders met kinderen zullen contact hebben met scholen, leerkrachten en – hopelijk – ouders van andere kinderen. Ondanks hun korte verblijf zullen veel statushouders al intensief kennisgemaakt hebben met hun nieuwe land, en in elk geval met diverse beleidsinstanties. In dit hoofdstuk kijken we wat ze van Nederland vinden en in hoeverre ze zich er al mee verbonden voelen en zich er veilig voelen. Ook is informatie verzameld over hoe zij het maatschappelijke klimaat voor migrantengroepen in Nederland ervaren en of zij in Nederland discriminatie hebben meegemaakt. De oriëntatie op Nederland kan daarnaast ook afgemeten worden aan de wens om hier te blijven wonen, al spelen daar vanzelfsprekend ook andere factoren een rol zoals de oorlogssituatie in Syrië.

9.2 Oordeel over het leven in Nederland

De Syriërs in dit onderzoek oordelen gunstig over het leven in Nederland. Meer dan driekwart voelt zich hier thuis en men geeft gemiddeld een 8,5 voor hun leven in Nederland. Jongeren zijn iets minder positief over hun leven hier, maar ook voor hen geldt dat de overgrote meerderheid zich thuis voelt en met een gemiddelde van 8,4 natuurlijk nog steeds hoog scoort (tabel 9.1). In vergelijking met de vier grote niet-westerse groepen voelen Syrische statushouders zich vaker thuis in Nederland (Andriessen 2016). Rond de 60% van de personen met een Turkse, Marokkaanse of Antilliaanse achtergrond voelt zich thuis in Nederland, bij personen van Surinaamse origine ligt dit rond de 70%. Ook ligt het gemiddelde rapportcijfer voor de tevredenheid over de Nederlandse samenleving bij deze vier groepen aanzienlijk lager (rond de 6,5). Syriërs lijken in dit opzicht meer op andere

vluchtelingengroepen (Muller 2011). Surveygegevens uit 2009 laten zien dat rond de 80% van personen met een Afghaanse, Iraakse of Somalische achtergrond zich thuis voelt in Nederland, voor personen met Iraanse wortels is dit 73%. Het rapportcijfer voor de Nederlandse samenleving ligt tussen die van de vier grote niet-westerse groepen en Syriërs in, met gemiddelde cijfers die uiteenlopen van 7,1 (Iraanse Nederlanders) tot 7,8 (Somalische Nederlanders).

Op dit moment kunnen we nog niet veel zeggen over de redenen waarom Syriërs zo gunstig gestemd zijn over hun leven hier. Het is waarschijnlijk dat het gevoel veilig te zijn in Nederland een rol speelt in de waardering van hun leven, dat zien we ook bij onderzoek naar andere vluchtelingengroepen (Muller 2011). Verder is het geen onbekend verschijnsel dat migranten die nog maar kort in het bestemmingsland wonen, tevreden en optimistisch gestemd zijn. Dit positieve beeld neemt doorgaans af naarmate migranten langer in het bestemmingsland wonen (vgl. Gijsberts en Lubbers 2015; Hendriks 2018; Sterckx et al. 2014). Onderzoek naar vluchtelingengroepen wijst dit ook uit: naarmate men langer in Nederland verblijft, neemt de appreciatie van Nederland af (Muller 2011). Verder mag niet worden uitgesloten dat sociale wenselijkheid in de beantwoording een zekere rol heeft gespeeld. Welke factoren precies van belang zijn voor de verklaring van de positieve opvattingen van statushouders vraagt om aanvullend onderzoek.

Tabel 9.1

Opvattingen over het leven in Nederland: zich thuis voelen in Nederland en tevredenheid over het leven in Nederland, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten en in gemiddelde rapportcijfers)

	ja	soms wel, soms niet	nee	tevreden over leven in Nederland
totaal	78	20	1	8,5
man	79	20	1	8,6
vrouw	78	21	1	8,4
15-24 jaar	73	26	1	8,4
25-34 jaar	78	20	2	8,6
35-44 jaar	83	17	1	8,6
≥ 45 jaar	81	17	2	8,7
≤ 2014	77	22	1	8,4
2015	79	19	1	8,6
2016	79	20	2	8,7

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

9.3 Opvattingen over maatschappelijk klimaat voor migranten in Nederland

Onder personen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse komaf is een behoorlijk aandeel somber over het maatschappelijke klimaat voor migranten in Nederland, en volgens hen is de beeldvorming over migranten de achterliggende jaren verder verslechterd (Andriessen 2016; Huijnk et al. 2015). Syrische statushouders oordelen aanzienlijk gunstiger over het maatschappelijke klimaat voor migranten. Zij zijn namelijk in overgrote meerderheid van mening dat Nederland een gastvrij land is voor migranten, openstaat voor andere culturen en een plek is waar de rechten van migranten worden gerespecteerd. Wat minder bijval is er voor de stelling dat je in Nederland als migrant alle kansen krijgt, maar nog altijd driekwart van de ondervraagde Syriërs is het hiermee eens. De vier stellingen vormen een schaal. Syriërs blijken op een schaal van 1 tot en met 5 gemiddeld een 4,3 te scoren, wat laat zien dat zij een positief beeld hebben over de kansen en mogelijkheden van migrantengroepen in Nederland. Er zijn geen noemenswaardige verschillen naar geslacht, tussen leeftijdsgroepen of naar jaar van aankomst (tabel 9.2). Deze stellingen zijn in eerder surveyonderzoek voorgelegd aan andere migrantengroepen (Andriessen 2016; Muller 2011). Dat leverde een ander beeld op: personen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse origine scoren op dezelfde schaal een vol punt lager (3,3). Tussen 2006 en 2015 zijn leden van deze groepen somberder geworden over de mogelijkheden en kansen van migranten in Nederland. In de al eerder genoemde studie naar vier vluchtelingengroepen (Muller 2011) is geen schaal gemaakt van de vier stellingen. Vergelijking op stellingniveau laat zien dat ongeveer driekwart van de personen van Afghaanse, Iraakse, Iraanse of Somalische origine vindt dat Nederland een gastvrij land is, dat openstaat voor andere culturen en waar de rechten van migranten worden gerespecteerd; een kleine 60% vindt dat je als migrant alle kansen krijgt. Deze aandelen zijn minder hoog dan bij Syriërs, maar in vergelijking met de vier grote niet-westerse groepen zijn de vier vluchtelingengroepen gunstiger gestemd over het klimaat voor migrantengroepen.

Tabel 9.2

Opvattingen over maatschappelijk klimaat voor migranten, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten en in gemiddelde schaalscores)

	(helemaal) niet mee eens	niet mee eens/ niet mee oneens	(helemaal) mee eens
In Nederland krijg je als migrant alle kansen.	10	16	74
Nederland is een gastvrij land voor migranten.	1	4	95
Nederland staat open voor andere culturen.	1	3	96
In Nederland worden je rechten als migrant gerespecteerd.	1	4	95
ervaren acceptatie (gemiddelde schaalscore op schaal van 1-5)			
totaal	4,3		
man	4,4		
vrouw	4,3		
15-24 jaar	4,3		
25-34 jaar	4,4		
35-44 jaar	4,4		
≥ 45 jaar	4,4		
≤ 2014	4,3		
2015	4,4		
2016	4,4		

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

9.4 Ervaren discriminatie

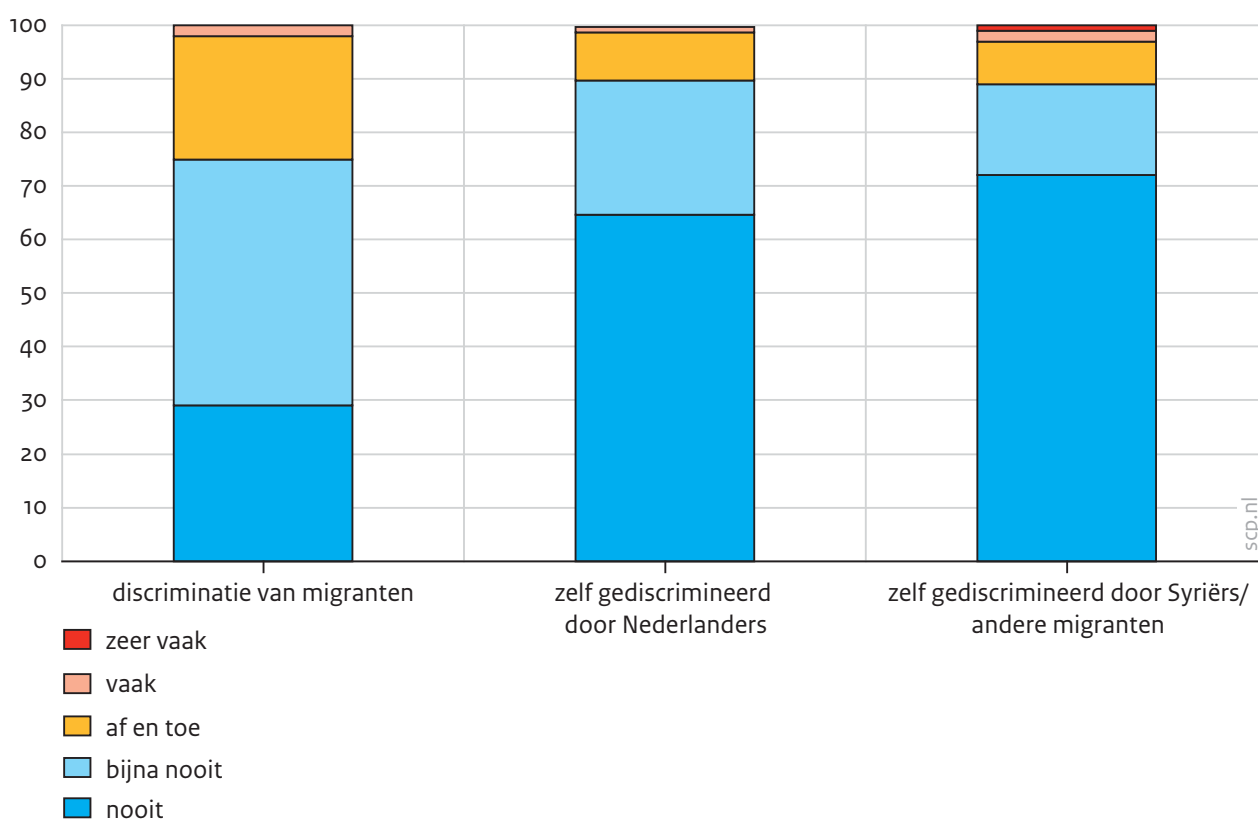
Ook over het bestaan van discriminatie zijn de opvattingen van de meeste Syriërs tamelijk gunstig. Over ervaringen met discriminatie is op drie manieren informatie verzameld. Er is gevraagd of men van mening is dat in Nederland migranten vaak worden gediscrimineerd, of men zelf ervaringen heeft met discriminatie door Nederlanders en of men ervaringen heeft met discriminatie door Syriërs of andere migrantengroepen (zie figuur 9.1). Ongeveer driekwart van de Syrische statushouders denkt dat discriminatie van migranten nooit of bijna nooit voorkomt, er zijn bijna geen mensen die van mening zijn dat dit (zeer) vaak gebeurt. Bijna twee derde zegt nooit zelf geconfronteerd te zijn geweest met discriminatie door Nederlanders; een kwart geeft aan bijna nooit met deze vorm van discriminatie te maken te hebben gehad. Nog minder vaak is discriminatie door Syriërs of andere migranten aan de orde. Dat individuele ervaringen met discriminatie minder vaak worden gerap-

porteed dan de inschatting dat discriminatie migrantengroepen in het algemeen treft, is een bevinding die ook bij andere migrantengroepen stevast terugkomt (Andriessen 2016; Muller 2011). Uit het onderzoek naar vier vluchtelingengroepen in 2009 (Muller 2011) blijkt dat personen van Iraakse, Iraanse, Somalische en Afghaanse origine veel vaker dan Syriërs van mening zijn dat migrantengroepen in Nederland worden gediscrimineerd. Tussen de 20% en 40% van hen vindt dat migrantengroepen (bijna) nooit worden gediscrimineerd. Onder de vier niet-westerse groepen schommelt dit aandeel rond de 10%. Dat zijn grote verschillen met de Syriërs, van wie dus driekwart van mening is dat migranten in Nederland (bijna) nooit worden gediscrimineerd.

Figuur 9.1

Discriminatie van migrantengroepen en eigen ervaringen met discriminatie, 2017 (in procenten)

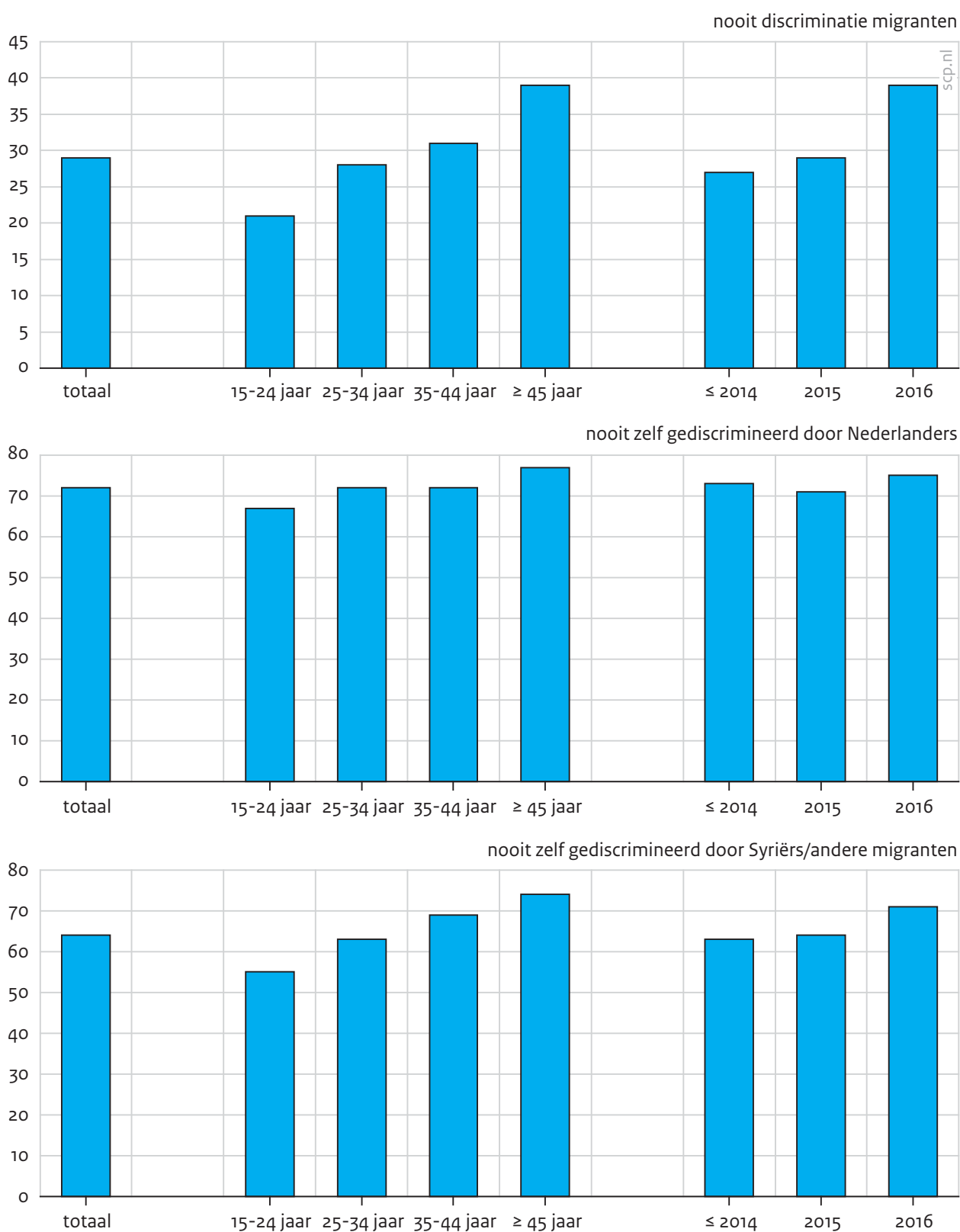
Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Ook persoonlijke ervaringen met discriminatie komen bij andere groepen vaker voor dan bij de Syriërs. Tussen de 60% en 75% van de vier vluchtelingengroepen ervaart (bijna) nooit discriminatie in Nederland, minder dus dan de 90% van de Syriërs die geen persoonlijke ervaringen met discriminatie rapporteert. Ongeveer de helft van de personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond geeft aan zelf (bijna) nooit discriminatie te hebben ervaren. Tussen 2006 en 2015 gaven steeds meer personen uit deze groepen aan dat ze zelf ervaringen hebben met discriminatie en van mening zijn dat migranten in Nederland worden gediscrimineerd. Deze bevindingen wijzen erop dat het klimaat voor personen met een migratieachtergrond als ongunstig wordt ervaren. Syrische statushouders die nog maar kort in Nederland wonen, herkennen zich evenwel niet in dit beeld.

Figuur 9.2 laat zien wie van mening is dat er nooit discriminatie van migrantengroepen voorkomt en wie zelf naar eigen zeggen nooit is gediscrimineerd (door Nederlanders of door Syriërs of andere migrantengroepen). Tussen mannen en vrouwen blijken geen verschillen te bestaan, zij blijven in de figuur buiten beschouwing. Jongeren en degenen die al wat langer in Nederland zijn, geven vaker aan dat migranten in Nederland worden gediscrimineerd. Datzelfde beeld zien wij bij de eigen ervaringen met discriminatie door Nederlanders. Jongeren en degenen die al wat langer in Nederland zijn, rapporteren vaker dat ze zelf te maken hebben gehad met discriminatie door Nederlanders. Dit patroon zien we minder duidelijk terug bij ervaringen met discriminatie door Syriërs of andere migranten. Deze bevindingen zijn eerste indicaties dat discriminatie-ervaringen bij jongeren vaker voorkomen en dat discriminatie van migrantengroepen volgens hen vaker voorkomt. Mogelijk komen zij meer in contact met de Nederlandse samenleving dan oudere statushouders en krijgen zij meer mee van de politieke en maatschappelijke discussie over integratie- en migratievraagstukken. Een grotere blootstelling aan de Nederlandse samenleving zou ook een verklaring kunnen zijn voor de bevinding dat degenen met een wat langere verblijfsduur vaker discriminatie-ervaringen rapporteren en vaker van mening zijn dat discriminatie migrantengroepen treft. Tegelijkertijd weten we dat onder sommige recente migranten de ervaren groepsdiscriminatie ook kort na aankomst in Nederland al erg hoog is, bijvoorbeeld onder de Poolse groep (Gijsberts en Lubbers 2013). Dit thema vraagt dan ook om nader onderzoek op dit en nieuw te verzamelen survey- en kwalitatief materiaal.

Figuur 9.2

Syriërs die van mening zijn dat migranten in Nederland nooit worden gediscrimineerd en zelf nooit zijn gediscrimineerd door Nederlanders of door Syriërs of andere migranten, naar leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

9.5 Ervaren veiligheid

Asielzoekers komen over het algemeen uit zeer onveilige landen naar Nederland en maken, zoals te zien was in hoofdstuk 3, ook veel onveilige situaties mee tijdens hun reis naar het land waar zij asiel aanvragen. Nederland is, zeker vergeleken met de landen die asielzoekers ontvlucht zijn, een veilig land te noemen. Statushouders zullen zich hier dus waarschijnlijk relatief veilig voelen, vergeleken met de periode op de vlucht en tijdens de oorlog in Syrië. Tegelijkertijd is het ook mogelijk dat gevoelens van onveiligheid, als gevolg van negatieve ervaringen in het verleden, ook hier nog doorwerken.

In hoofdstuk 4 was al te zien dat Syriërs de veiligheid in het asielzoekerscentrum over het algemeen positief beoordelen. In deze paragraaf kijken we naar de veiligheid die mensen ervaren in de buurt waar ze wonen. Dit is een meting van de veiligheid zoals deze wordt ervaren door mensen zelf – een subjectieve meting, die zowel wordt beïnvloed door de objectieve veiligheid in de buurt, als door persoonlijke kenmerken van mensen. Onder de Nederlandse bevolking voelde in 2016 16% zich weleens onveilig in de eigen buurt. Voor 1,5% gold dat zij zich vaak onveilig voelden in de eigen buurt (CBS 2017). Onder de Syrische statushouders voelt een kleine 12% zich weleens onveilig in de eigen buurt, waarvan een derde zelfs vaak (zie tabel 9.3).

Tabel 9.3

Ervaren onveiligheid in de buurt onder Syrische statushouders, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	voelt zich nooit onveilig	voelt zich zelden onveilig	voelt zich soms onveilig	voelt zich vaak onveilig
totaal	88	5	3	4
man	89	5	4	4
vrouw	88	5	3	4
15-24 jaar	87	5	4	5
25-34 jaar	88	6	4	3
35-44 jaar	89	5	3	4
≥ 45	91	3	2	4
≤ 2014	87	5	4	4
2015	89	4	3	4
2016	91	4	4	1

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Daartegenover staat dus dat 88% van de Syriërs zich altijd veilig voelt in de buurt. Uit deze cijfers komt een tweeledig beeld naar voren: enerzijds is het aandeel mensen dat zich *nooit* onveilig voelt in de eigen buurt onder Syriërs hoger dan onder de Nederlandse bevolking, anderzijds geldt dit ook voor het aandeel dat zich *vaak* onveilig voelt. Bij de Syriërs die zich onveilig voelen, is het onveiligheidsgevoel dus sterker aanwezig dan bij de gemiddelde Nederlander.

De mate van ervaren onveiligheid in de buurt verschilt niet zoveel tussen de verschillende leeftijdsgroepen, hoewel leden van de jongste groep (tot 25 jaar) zich iets minder veilig voelen in de buurt, vergeleken met de oudste groep. Dit is ook het geval onder de Nederlandse bevolking als geheel (CBS 2017). Tussen mannen en vrouwen en tussen personen die voor of in 2014, in 2015 of in 2016 naar Nederland kwamen, bestaan geen betekenisvolle verschillen.

9.6 Identificatie als Nederlander en als Syriër

We hebben gezien dat de overgrote meerderheid van de Syriërs Nederland in het algemeen positief beoordeelt, het maatschappelijke klimaat prettig vindt, weinig discriminatie ervaart en zich hier veilig voelt. Zij lijken zich in Nederland goed thuis te voelen. Ongeveer een derde van de Syriërs blijkt zich al (heel) sterk Nederlander te voelen en ongeveer de helft voelt zich enigszins Nederlander (tabel 9.4). Tussen leeftijdsgroepen en jaar van aankomst zijn er nauwelijks verschillen (niet getoond in de tabel); naar verhouding voelen mannen zich vaker Nederlander dan vrouwen.

Iets minder dan de helft van de personen van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische komaf voelt zich (heel) sterk Nederlander en bij deze groepen schommelt het aandeel dat zich (helemaal) geen Nederlander voelt rond de 15% (Muller 2011; cijfers van 2009). In vergelijking met deze groepen voelen Syriërs zich dus wat minder vaak Nederlander. Mogelijk heeft dit te maken met verschillen in verblijfsduur tussen deze groepen. Dat verblijfsduur echter niet alles zegt over de mate van identificatie blijkt uit gegevens van personen van Turkse en Marokkaanse komaf, die gemiddeld gesproken al geruime tijd in Nederland zijn, maar van wie de minderheid zich (heel) sterk Nederlander voelt (respectievelijk 41% en 48%). Zij identificeren zich (heel) sterk met de herkomstgroep; dit geldt voor rond de 80% van de personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond (Dagevos et al. 2016; cijfers van 2015). Syriërs voelen zich, ondanks hun veel kortere verblijf in Nederland, minder vaak dan Turkse en Marokkaanse Nederlanders (heel) sterk verbonden met hun herkomstland. Dit geldt voor 68% van de groep. Een tiende voelt zich helemaal geen Syriër. Dit beeld komt sterk overeen met dat van de andere vluchtelingengroepen, waarvan tussen de 60% en 70% zich sterk met het herkomstland identificeerde en tussen de 7% en 13% helemaal niet (Muller 2011). Waar de Syrische mannen zich wat vaker als Nederlander identificeren, identificeren vrouwen zich wat vaker als Syrisch.

Tabel 9.4

Mate waarin men zich Nederlander respectievelijk Syriër voelt, totaal en naar geslacht, 2017 (in procenten)

voelt zich Nederlander	(helemaal) niet	een beetje	(heel) sterk
totaal	19	47	33
man	18	47	36
vrouw	23	49	28
voelt zich Syriër			
totaal	10	23	68
man	11	25	64
vrouw	6	19	75

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

9.7 Verblijfsintenties en toekomstverwachtingen

Syriërs voelen zich thuis in Nederland en identificeren zich deels al als Nederlander. De vraag is of deze statushouders, nu zij zich hier hebben gevestigd, op de langere termijn in Nederland zullen willen blijven of (indien mogelijk) terug zouden willen keren naar Syrië. Voor asielmigranten is de toekomst, nog meer dan voor andere migranten, onzeker. In Nederland ontvingen vrijwel alle Syrische statushouders in eerste instantie een verblijfsvergunning voor vijf jaar, en het is nog niet zeker of deze zal worden omgezet in een vaste verblijfsstatus. Daarnaast geldt voor deze groep, anders dan voor veel andere migranten, dat zij niet vrijwillig hun herkomstland hebben verlaten en dat terugkeer in veel gevallen de komende jaren nog niet mogelijk zal zijn. Op welke termijn de Syrische statushouders terug zouden kunnen en in welke staat zij hun herkomstland aan zullen treffen, is onbekend. Remigreren is natuurlijk niet de enige optie voor statushouders die Nederland willen verlaten. Zij kunnen er ook voor kiezen om (op termijn) door te verhuizen naar een ander land. Zo bleek dat van de asielmigranten die zich in de tweede helft van de jaren negentig in Nederland vestigden, begin 2013 (dus grofweg vijftien jaar later) een aanzienlijk deel niet langer in Nederland woonde – dit gold bijvoorbeeld voor een kwart van de Afghanen en zelfs voor twee derde van de Somaliërs (Maliëpaard et al. 2017). De IOM (de Internationale Organisatie voor Migratie, verbonden aan de VN) meldde in januari 2018 dat er een stijgende interesse is onder Syriërs (zowel met als zonder verblijfsstatus) om terug te keren naar hun geboorteland, maar het lijkt vooralsnog slechts te gaan om enkele tientallen asielmigranten (De Zwaan 2018). Zal over een aantal jaar een aanzienlijk deel van de Syriërs weer vertrokken zijn? Belangrijk hierbij is de verblijfsintentie: verwachten mensen zelf in Nederland te zullen blijven? Of hebben zij de intentie om door of terug te verhuizen? Te verwachten is dat mensen die de intentie hebben om te vertrekken een grotere kans hebben om ook daadwerkelijk Nederland te verlaten. Daarnaast kan de verblijfsintentie van statushouders invloed hebben op de keuzes die zij maken op verschillende integratieterreinen.

nen. Investeren in de Nederlandse taal is bijvoorbeeld minder zinvol wanneer je verwacht op korte termijn naar de vs door te verhuizen. Bestaand onderzoek bevestigt dat migranten die de intentie hadden permanent in Nederland te blijven, beter sociaal-cultureel geïntegreerd waren dan degenen die hadden verwacht door of terug te verhuizen (Engbersen et al. 2013; De Vroome en Van Tubergen 2014).

9.7.1 Grote meerderheid statushouders verwacht in Nederland te blijven

Om de verwachtingen van Syrische statushouders ten aanzien van hun verblijf in Nederland te meten is allereerst gevraagd of zij verwachten over vijf jaar nog in Nederland te wonen, in het geval dat terugkeer naar Syrië niet mogelijk is. Het doel van de vraag was dus om onderscheid te maken tussen mensen die in Nederland verwachten te blijven en mensen die verwachten zich te vestigen in een ander land (dan Nederland of Syrië). Het blijkt dat een overweldigende meerderheid van de statushouders verwacht over vijf jaar nog in Nederland te wonen: 93% verwacht dat dit het geval zal zijn; slechts iets meer dan 1% verwacht dan niet meer in Nederland te wonen en een kleine 6% geeft aan het nog niet te weten.

Uit onderzoek onder (gevestigde) vluchtelingengroepen in Nederland komt naar voren dat jongere cohorten vaker door willen verhuizen dan oudere groepen (Dourleijn en Dagevos 2011), en dat mannen in de praktijk ook vaker doorverhuizen dan vrouwen (Maliepaard et al. 2017). Op basis van de verwachtingen die zij nu hebben, lijkt dit niet op te gaan voor de Syrische vluchtelingen. In alle leeftijdsgroepen is de gerichtheid op Nederland als vestigingsland voor de lange termijn ongeveer even hoog. Ook tussen mannen en vrouwen zijn geen betekenisvolle verschillen in de verwachting om in Nederland te blijven. Ten slotte is het ook niet zo dat statushouders die hier langer wonen, Nederland meer (of juist minder) als vestigingsland zien. De inschatting om in Nederland te blijven is dus breed gedeeld.

Waarom verwachten statushouders dat zij over vijf jaar nog in Nederland zullen wonen? Aan de Syriërs die verwachten hier te blijven (93% van alle Syriërs in dit onderzoek), zijn een aantal mogelijke redenen voorgelegd. Zij konden maximaal twee redenen kiezen die het meest op hen van toepassing waren. In tabel 9.5 worden de meest genoemde redenen op een rijtje gezet.

De reden die veruit het vaakst genoemd werd, is dat men over vijf jaar een leven heeft opgebouwd in Nederland: 69% van de Syriërs die in Nederland verwachten te blijven, geeft dit als reden. Ook het feit dat Nederland veilig is, wordt door een groot deel genoemd (47%). Een reden die nauwelijks genoemd wordt, is dat men over vijf jaar een vergunning heeft om in Nederland te blijven (genoemd door 6%); hierbij speelt mogelijk een rol dat de vluchtelingen in het huidige onderzoek een verblijfsvergunning voor vijf jaar hebben gekregen, en zodoende op dit moment nog niet weten of ze over vijf jaar een vergunning zullen hebben om in Nederland te wonen. De kansen die men hier heeft, de beheersing van de taal en de aanwezigheid van familie zijn duidelijk ondergeschikt in de keuze om zich voor langere tijd in Nederland te vestigen.

Voor zowel mannen als vrouwen is de meest gegeven reden dat zij dan een leven hebben opgebouwd in Nederland. Er zijn echter ook enkele verschillen. Voor vrouwen speelt de ervaren veiligheid in Nederland een grotere rol dan voor mannen, en ook de aanwezigheid van familie wordt door hen vaker als reden opgevoerd; voor mannen zijn de kansen die zij in Nederland hebben juist een belangrijkere reden om zich voor langere tijd in Nederland te vestigen. Tussen de leeftijdsgroepen zijn op sommige terreinen grote verschillen zichtbaar. Jongeren vinden bijvoorbeeld het feit dat ze hier dan een leven hebben opgebouwd aanzienlijk belangrijker dan ouderen: bijna driekwart van de jongste groep noemt deze reden. Ook de kansen die zij hebben in Nederland spelen voor jongeren een veel grotere rol dan voor ouderen. Veiligheid is voor de jongste groep relatief minder van belang. Hoe ouder de statushouder, hoe vaker veiligheid als argument wordt genoemd, terwijl het op hebben gebouwd van een leven hier en het hebben van kansen aan betekenis inboet. De aanwezigheid van familie is voor zowel de jongste als de oudste groep relatief belangrijk. Er zijn wel enkele verschillen tussen mensen die eerder en mensen die later in Nederland zijn gearriveerd. Deze verschillen volgen echter geen duidelijk patroon. Waarschijnlijk zijn de verschillen toe te schrijven aan variaties in samenstelling van de groepen die in de diverse jaren in Nederland aankwamen.

Naast de genoemde mogelijke redenen konden mensen ook zelf een reden geven. 4% van de mensen maakte gebruik van deze optie. Twee thema's die in de open antwoorden naar voren kwamen, zijn de kansen die de kinderen in Nederland hebben en staatloosheid. Staatlozen (14% van alle respondenten) hebben geen paspoort en kunnen dus ook niet legaal reizen. Hierdoor is voor deze groep vestiging in Nederland waarschijnlijk meer permanent dan voor mensen die over een (Syrisch) paspoort beschikken.

Tabel 9.5

Redenen om over vijf jaar nog in Nederland te wonen, in aandeel dat deze reden noemt, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)^a

	totaal	man	vrouw	15-24 jaar	25-34 jaar	35-44 jaar	≥ 45 jaar	≤ 2014	2015	2016
Ik heb dan een leven in Nederland opgebouwd.	69	70	66	73	71	70	55	67	69	67
Het is veilig in Nederland.	47	45	51	35	46	52	58	51	44	47
Ik heb goede kansen in Nederland.	19	21	14	28	18	14	12	19	19	14
Ik heb dan de Nederlandse taal geleerd.	13	13	13	13	13	14	11	10	14	13
Mijn familie is dan hier.	11	9	14	14	7	7	20	12	10	15
Ik heb dan een vergunning om in Nederland te blijven.	6	7	5	4	6	8	9	6	6	6
andere redenen, namelijk ...	4	4	4	2	5	5	4	5	4	4

a De percentages tellen op tot meer dan 100, omdat mensen meer dan één reden mochten geven; 69% koos twee redenen.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Een klein deel van de statushouders geeft aan te verwachten dat zij over vijf jaar niet meer in Nederland zullen wonen, ook als ze niet terug kunnen naar Syrië. Ook aan deze groep is gevraagd waarom dat zo is. Het gaat slechts om 1,5% van de Syriërs (45 mensen); de meest genoemde reden is dat familie in een ander land woont.

9.7.2 Terugkeren naar Syrië voor velen geen wens

Op het moment dat zij meededen aan dit onderzoek was terugkeer naar Syrië voor de statushouders nog geen optie. Maar wanneer het land weer veilig is, en het leven weer enigszins hervat, zouden zij dan terug willen keren? Of zien zij hun vestiging buiten Syrië als permanent? We vroegen de Syriërs die meededen aan dit onderzoek, in hoeverre zij op termijn weer permanent in Syrië zouden willen wonen, als dat een mogelijkheid zou zijn. Op basis van de antwoorden valt te concluderen dat een relatief klein aandeel van de Syriërs uit dit cohort de wens heeft om op termijn weer in Syrië te gaan wonen (zie tabel 9.6). Slechts een vijfde beantwoordt deze vraag bevestigend. Syriërs vertonen een beeld dat vergelijkbaar is met dat van al langer in Nederland gevestigde vluchtelingen van Afghaanse, Iraanse en Irakese herkomst. Ook van deze groepen wil ongeveer een vijfde terug naar het land van herkomst (Dourleijn en Dagevos 2011). Een aanzienlijk deel van de statushouders, een kwart, weet nog niet of zij ooit weer in Syrië willen wonen. Ondanks de formulering van de vraag is de onzekerheid rondom wat men in Syrië zal aantreffen, zelfs als de oorlog afgelopen is, hier mogelijk mede debet aan. Meer dan de helft van alle Syriërs heeft geen wens om ooit weer in Syrië te gaan wonen.

Vrouwen geven vaker dan mannen aan dat zij ooit weer naar Syrië terug zouden willen keren, maar ook van deze groep zegt de meerderheid zich niet meer in Syrië te willen vestigen. Mensen met kinderen hebben vaker de voorkeur om in Syrië te gaan wonen dan mensen zonder kinderen. Tussen de verschillende leeftijdsgroepen en aankomstjaren zien we geen betekenisvolle verschillen.

Tabel 9.6

Aandeel statushouders met een wens om ooit weer in Syrië te wonen, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	ja	nee	weet het niet
totaal	20	56	24
man	18	58	24
vrouw	23	53	24
15-24 jaar	18	59	23
25-34 jaar	21	55	25
35-44 jaar	21	55	24
≥ 44 jaar	20	56	25
≤ 2014	21	55	24
2015	20	57	24
2016	18	54	28

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

De Syrische statushouders konden aangeven wat de belangrijkste redenen (maximaal twee) waren dat zij graag weer permanent in Syrië zouden willen wonen. Ze konden hierbij een selectie maken uit meerdere opties of een eigen antwoord formuleren. De voornaamste reden om op termijn weer in Syrië te willen wonen is het feit dat men zich daar thuis voelt/dat Syrië het moederland is (zie tabel 9.7). Meer dan 70% van de Syrische statushouders noemt dit als belangrijke reden, vooral vrouwen (79%, tegenover 67% van de mannen). Daarnaast is het feit dat familie en/of vrienden in Syrië wonen voor een meerderheid een belangrijke reden om terug te willen keren (genoemd door 55% van de statushouders); ook deze reden is iets belangrijker voor vrouwen. Ten slotte is voor een deel van de mannen de baankans in Syrië nog een factor (genoemd door 14%), terwijl dit voor vrouwen veel minder speelt (slechts 5% noemt deze reden). Het vinden van een baan in Syrië wordt vooral door wat oudere Syriërs genoemd. Slechts 2% van de jongste groep noemt dit als reden, tegenover 17% en 21% van de twee oudste groepen. Daarnaast geldt dat mensen die langer in Nederland zijn, vaker de baankans in Syrië als argument opvoeren (17% van de mensen die uiterlijk in 2014 in Nederland aankwamen, tegenover 7% van de mensen die in 2015 arriveerden).

Opvallend is dat de wensen van familieleden vrijwel niet genoemd worden als het gaat om de voorkeur om weer in Syrië te gaan wonen (2%). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de terugkeer ten tijde van het onderzoek, gegeven de situatie in Syrië, niet mogelijk was, waardoor dit scenario minder voor de hand lag.

Tabel 9.7

Redenen om over vijf jaar in Syrië te willen wonen, in aandeel dat de reden heeft genoemd, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)^{a, b}

	totaal	man	vrouw	15-24 jaar	25-34 jaar	35-44 jaar	≥ 45 jaar	≤ 2014	2015
Het is mijn moederland\ijk voel me daar thuis.	72	67	79	73	69	76	73	72	72
Mijn familie\vrienden zijn daar.	55	52	60	57	59	52	48	54	55
Ik heb meer kansen op een baan in Syrië.	11	14	5	2	8	17	21	17	7
De sfeer, het contact tussen mensen is daar beter.	10	11	9	9	13	8	9	9	10
Mijn familie wil terug.	2	2	3	2	1	3	2	2	2
andere redenen	3	3	2	3	3	1	2	4	2

a De percentages tellen op tot meer dan 100, omdat mensen meer dan één reden mochten geven.

b 2016 kan niet worden getoond vanwege te lage aantallen.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

9.8 Samenvatting

Syriërs zijn erg te spreken over Nederland en blijken zich in overgrote meerderheid hier thuis te voelen. Eigen ervaringen met discriminatie zijn schaars en discriminatie van migrantengroepen komt in hun ogen weinig voor. Al een behoorlijk aandeel van de Syriërs voelt zich Nederlander en een overgrote meerderheid voelt zich veilig in de woonbuurt. Het gunstige oordeel over Nederland hangt waarschijnlijk samen met het gevoel hier veilig te zijn. Ook zal Nederland worden vergeleken met de huidige situatie in Syrië, met de vlucht, en met het verblijf in andere landen onderweg. Verder mag niet worden uitgesloten dat sociale wenselijkheid en een zekere mate van hoffelijkheid jegens Nederland en zijn bewoners een rol spelen in de antwoorden over Nederland. Maar dat is zeker niet de enige verklaring. Optimisme en tevredenheid zijn kenmerkend voor migranten die nog maar kort in Nederland zijn. Onderzoek onder andere migrantengroepen laat zien dat dit slijt naarmate men langer in Nederland verblijft. Het referentiekader verandert, de eigen aspiraties nemen toe, maar de positieverwerving en acceptatie blijken problematischer dan bij aanvang werd gedacht.

De gerichtheid op Nederland blijkt ook uit het feit dat slechts 20% van de statushouders weer in Syrië zou willen wonen, als daartoe mogelijkheden zijn. Als die mogelijkheden er niet zijn verwacht zelfs meer dan 90% in Nederland te blijven wonen. Deze relatief sterke gerichtheid op Nederland vertaalt zich mogelijk in investeringen in het Nederlandse leven in de vorm van taalverwerving, de opbouw van sociale contacten en dergelijke. Een voorbehoud hierbij is wel dat verblijfsintenties maar tot op zekere hoogte een goede voorspeller zijn van feitelijk migratiegedrag. Dat laatste is afhankelijk van tal van factoren, waarbij de situatie in het herkomstland en de aanwezigheid van kinderen en partner belangrijke determinanten zijn.

Literatuur

- Andriessen, I. (2016). De multi-etnische samenleving onder druk? In: W. Huijnk en I. Andriessen (red.), *Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken* (p. 259-298). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- cbs (2017). *Veiligheidsmonitor 2016*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Dagevos, J., I. Andriessen en M. Vervoort (2016). Identificatie, sociale contacten en waardeoriëntaties. Ontwikkelingen in de sociaal-culturele positie. In: W. Huijnk en I. Andriessen (red.), *Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken* (p. 225-258). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dourleijn, E. en J. Dagevos (red.) (2011). *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Engbersen, G., A. Leerkes, I. Grabowska-Lusinska, E. Snel en J. Burgers (2013). On the Differential Attachments of Migrants from Central and Eastern Europe: A Typology of Labour Migration. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, jg. 39, nr. 6, p. 959-981 (DOI 10.1080/1369183X.2013.76566).
- Gijsberts, M. en M. Lubbers (2013). *Nieuw in Nederland. Het leven van recent gemigreerde Bulgaren en Polen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

- Gijsberts, M. en M. Lubbers (2015). *Langer in Nederland. Ontwikkelingen in de leefsituatie van Poolse en Bulgaarse migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Hendriks, M. (2018). *Migrant Happiness. Insights into the broad well-being outcomes of migration and its determinants* (proefschrift). Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Huijnk, W., J. Dagevos, M. Gijsberts en I. Andriessen (2015). *Werelden van verschil. Over de sociaal-culturele afstand en positie van migrantengroepen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Maliepaard, M., B. Witkamp en R. Jennissen (red.) (2017). *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (Cahier 2017-3).
- Muller, P. (2011). Identificatie, acceptatie en discriminatie. In: E. Dourleijn en J. Dagevos (red.), *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten* (p. 190-206). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Sterckx, L., J. Dagevos, W. Huijnk en J. van Lisdonk (2014). *Huwelijksmigratie in Nederland. Achtergronden en leefsituatie van huwelijksmigranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Vroome, T. de, en F. van Tubergen. (2014). Settlement Intentions of Recently Arrived Immigrants and Refugees in the Netherlands. In: *Journal of Immigrant and Refugee Studies*, jg. 12, nr. 1, p. 47-66
- Zwaan, I. de (2018). Groeiende groep vluchtelingen uit Syrië wil terug naar huis. In: *deVolkskrant*, 23 januari 2018 (www.volkskrant.nl/binnenland/groeiende-groep-vluchtelingen-uit-syrie-wil-terug-naar-huis~a4561267/).

10 Gezondheid, leefstijl en zorggebruik

Ellen Uiters en Alet Wijga (RIVM)

10.1 Inleiding

Behalve aan de vraag hoe de Syrische nieuwkomers hun weg in de samenleving vinden qua participatie, wonen, werk en onderwijs besteden wij ook aandacht aan hun gezondheid en hun (toekomstige) vraag naar zorg. Het verkrijgen van een status en de daarmee gepaard gaande veranderingen in leefomstandigheden van voormalige asielzoekers hebben naar verwachting ook effecten op hun gezondheid en zorggebruik. Tijdens de asielprocedure wordt de zorg georganiseerd door het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA). Eerstelijns en preventieve zorgverleners zijn veelal werkzaam op het asielzoekerscentrum en een praktijkverpleegkundige die op het centrum werkt is vaak het eerste aanspreekpunt bij gezondheidsklachten. De rol van het COA verdwijnt met het verkrijgen van een status, waardoor statushouders rechtstreeks in contact komen met het reguliere zorgsysteem. Na vestiging in de gemeente wenden statushouders zich, net zoals andere Nederlandse burgers, tot de huisartsenpraktijk. Voor GGD-en en gemeenten is het niet makkelijk om goed zicht te hebben op de gezondheidstoestand en het zorggebruik van deze kwetsbare groep (Lamkaddem et al. 2013).

Uit eerder onderzoek is bekend dat vluchtelingengroepen een relatief slechte gezondheid hebben (Dourleijn en Dagevos 2011; Engelhard 2007; Fazel et al. 2005; Gerritsen et al. 2006a; Goossens 2014; Hadgkiss en Renzaho 2014; Lamkaddem et al. 2013). Dit is met name het geval bij de psychische gezondheid. Naast posttraumatisch stresssyndroom, komen depressie en angststoornis vaak voor (Gernaat 2002; Gezondheidsraad 2016; Turrini et al. 2017). Ook statushouders met een Syrische achtergrond kunnen daarom worden gezien als een belangrijke risicogroep voor een minder goede psychische gezondheid (Sijbrandij et al. 2017; Tinghog et al. 2017). Traumatische ervaringen voor en tijdens het ontvluchten van het herkomstland worden als de belangrijkste verklaring gezien voor deze minder goede psychische gezondheid (Lindencrona et al. 2008; Steel et al. 2009; Bogic et al. 2015; Van Beelen 2016; Li et al. 2016). Daarnaast spelen ook factoren in het vestigingsland een rol bij het psychische functioneren van asielzoekers en vluchtelingen, zoals de afwezigheid van partner of kinderen, sociaaleconomische factoren en factoren gerelateerd aan de asielprocedure (Dourleijn en Dagevos 2011; Li et al. 2016; Miller en Rasmussen 2017). Zo houdt bijvoorbeeld de lengte van de asielprocedure verband met het vóórkomen van psychische problemen (Laban et al. 2005).

Naast de psychische gezondheid is ook de fysieke gezondheid van vluchtelingen een belangrijk aandachtspunt. Asielzoekers en vluchtelingen in Europa kampen, net als autochtone Europeanen, met name met chronische aandoeningen als diabetes, hart- en vaatziekten en kanker en in mindere mate met infectieziekten (Van Beelen 2016; Silbermann et al. 2016).

In dit hoofdstuk geven wij een beschrijving van de gezondheid. Aspecten van leefstijl (roken, drinken en overgewicht) zijn belangrijke determinanten van gezondheid en ziekte en krijgen daarom eveneens een plaats in dit hoofdstuk. Daarnaast willen wij ook ingaan op de vraag of statushouders na hun vertrek uit de centrale opvang hun weg weten te vinden in de reguliere zorg. Eerder onderzoek laat zien dat de taal hierbij als een belangrijke barrière wordt ervaren (Van Berkum et al. 2016; Gerritsen et al. 2006b; Mangrio en Sjogren Forss 2017). Wel lijkt het gebruik van de geestelijke gezondheidszorg relatief laag in verhouding tot de prevalentie van psychische problemen onder vluchtelingengroepen (Van Beelen 2016; Gerritsen et al. 2006b). Om er zicht op te krijgen in hoeverre dit ook speelt onder de recent aangekomen statushouders met een Syrische achtergrond, zullen we ook expliciet aandacht besteden aan hun ervaringen met de Nederlandse gezondheidszorg.

10.2 Gezondheid

Ouderen en vrouwen zijn ondervertegenwoordigd in de groep Syrische statushouders

Leeftijd is een van de belangrijkste determinanten van gezondheid: oudere mensen zijn gemiddeld ongezonder dan jonge mensen. Ook tussen mannen en vrouwen zijn er verschillen in leefstijl en gezondheid (www.volksgezondheidszorg.info). De samenstelling van de groep Syrische statushouders wijkt, zowel wat betreft leeftijd als wat betreft geslacht, sterk af van de samenstelling van de algemene bevolking van Nederland: de groep bestaat voor ongeveer twee derde uit mannen en slechts 5% is ouder dan 55 jaar (in Nederland is 18% van de bevolking 65 jaar of ouder). Om die reden rapporteren we de gegevens over de gezondheid uit dit onderzoek apart voor mannen en vrouwen en voor verschillende leeftijdsgroepen. Als we vergelijkingen maken met de algemene bevolking van Nederland, kan dat meestal niet voor precies dezelfde leeftijdsgroepen, maar doen we dat voor zo vergelijkbaar mogelijke leeftijds- en geslachtsgroepen.

Cijfers over de gezondheid van de algemene bevolking van Nederland zijn ontleend aan de Gezondheidsenquête van het Centraal Bureau voor de Statistiek (www.cbs.nl).

Ervaren gezondheid is meestal goed bij jonge Syriërs, maar verslechtert sterk met de leeftijd

Van de Syrische statushouders beoordeelde van de mannen 73% en van de vrouwen 69% hun gezondheid als (zeer) goed (tabel 10.1). Ook in een studie onder recente Syrische vluchtelingen in Oostenrijk wordt dit patroon gevonden (Buber-Ennsner et al. 2016).

Naarmate mensen ouder worden, wordt het percentage met een goede ervaren gezondheid lager; in de groep Syrische statushouders was deze daling opvallend sterk. Bij jongvolwassenen was het percentage met een goede ervaren gezondheid onder de Syriërs (87% in de leeftijdsgroep van 15-24 jaar) vrijwel gelijk aan het percentage in de algemene bevolking van Nederland (89% in de leeftijdsgroep van 16-20 jaar). Bij mensen van middelbare leeftijd was er echter een aanzienlijk verschil: van de Syriërs in de leeftijd van 35-44 jaar rapporteerde nog maar 61% een goede ervaren gezondheid, terwijl dat in de bevolking van

Nederland 78% was (leeftijd 40-50 jaar) (<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83005NED/table>).

Ervaren gezondheid, ook wel subjectieve gezondheid of gezondheidsbeleving genoemd, weerspiegelt het oordeel over de eigen gezondheid en is een standaardmaat in gezondheidsonderzoek. Het is een subjectieve samenvattende gezondheidsmaat, die allerlei gezondheidsaspecten omvat. Deze aspecten variëren per persoon en kunnen betrekking hebben op zowel de lichamelijke als de geestelijke gezondheid. Voorbeelden zijn ziekten, lichamelijke beperkingen en handicaps, de mate van fitheid, vermoeidheid en depressieve gevoelens. Ervaren gezondheid wordt gemeten met behulp van de vraag: 'Hoe is over het algemeen uw gezondheid?'

De bevinding dat bij de Syrische statushouders het percentage met een (zeer) goede ervaren gezondheid sterker afneemt met de leeftijd dan bij autochtone Nederlanders, is in overeenstemming met de bevindingen van het onderzoek *Vluchtelingengroepen in Nederland* (Dourleijn en Dagevos 2011). In dat onderzoek werden Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische vluchtelingen vergeleken met autochtone Nederlanders onder de 65 jaar. In de leeftijdsgroep van 15-24 jaar lag het percentage met een (zeer) goede ervaren gezondheid zowel bij de vier vluchtelingengroepen als bij de autochtone Nederlanders rond de 90%. In de leeftijdsgroep van 45-64 jaar rapporteerde van de autochtone Nederlanders nog 74% een (zeer) goede ervaren gezondheid, terwijl dat percentage bij de vluchtelingen was gedaald tot 49% bij de Somaliërs en 32% bij de Afghanen.

Met toenemende leeftijd steeds meer langdurige gezondheidsproblemen

Ruim een op de vijf Syrische statushouders antwoordde 'ja' op de vraag 'Heeft u één of meerdere langdurige ziekten, handicaps of gezondheidsproblemen (langdurig is (naar verwachting) zes maanden of langer)?' Het percentage met een of meer langdurige aandoeningen nam sterk toe met de leeftijd: van 9% in de leeftijdsgroep van 15-24 jaar tot 46% in de leeftijdsgroep van 45 jaar en ouder (tabel 10.1). Tussen mannen en vrouwen waren er geen grote verschillen.

Er zijn geen cijfers over de algemene bevolking die een-op-een met deze cijfers te vergelijken zijn. De website www.volksgezondheidszorg.info presenteert cijfers over chronische ziekten. Een chronische ziekte is daar gedefinieerd als een ziekte waarbij over het algemeen geen uitzicht is op volledig herstel en de prevalentiecijfers zijn gebaseerd op een selectie van 109 door de huisarts geregistreerde chronische ziekten. Het percentage mensen met een of meer chronische ziekten volgens deze definitie ligt rond de 30% bij personen jonger dan 40 jaar en loopt op tot ruim de helft in de leeftijdsgroep van 50-54 jaar en tot 90% bij mensen van 75 jaar en ouder (www.volksgezondheidszorg.info).

Tabel 10.1

(Zeer) goede ervaren gezondheid, langdurige aandoeningen en beperkingen naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	(zeer) goede ervaren gezondheid	een of meer langdurige aandoeningen	beperkingen
totaal	72	22	27
man	73	22	24
vrouw	69	22	35
15-24 jaar	87	9	14
25-34 jaar	80	16	26
35-44 jaar	61	31	36
≥ 45 jaar	44	46	42
≤ 2014	70	25	29
2015	74	21	26
2016	65	21	30

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Syrische vrouwen ervaren meer beperkingen bij dagelijkse bezigheden dan mannen

De vraag 'Kon u in de afgelopen vier weken door uw lichamelijke gezondheid of door pijn bepaald werk of bepaalde bezigheden niet doen?' werd met 'ja' beantwoord door 27% van de respondenten: 24% van de mannen en 35% van de vrouwen (tabel 10.1). Net als de prevalentie van chronische aandoeningen nam de prevalentie van dit soort beperkingen sterk toe met de leeftijd: van 14% in de leeftijdsgroep van 15-24 jaar tot 42% in de leeftijdsgroep van 45 jaar en ouder.

Er zijn voor de algemene bevolking van Nederland geen cijfers beschikbaar waarmee deze cijfers een-op-een vergelijkbaar zijn. In de Gezondheidsenquête van het CBS wordt namelijk specifiek gevraagd naar beperkingen in horen, zien en bewegen en niet naar beperkingen door lichamelijke gezondheid of pijn meer in het algemeen. Hoewel het dus niet om precies dezelfde beperkingen gaat, zijn twee patronen onder de Syriërs hetzelfde als in de algemene Nederlandse bevolking (www.volksgezondheidenzorg.info). Vrouwen ervaren in bijna alle leeftijdsgroepen vaker een beperking in het functioneren dan mannen en beperkingen nemen toe met de leeftijd. In het onderzoek *Vluchtelingengroepen in Nederland* werd fysieke gezondheid gemeten met een aantal vragen over beperkingen bij het fysiek functioneren (Dourleijn en Dagevos 2011). In de leeftijdsgroep van 15-24 jaar rapporteerde zowel van de vier vluchtelingengroepen als van de autochtone Nederlanders ongeveer 10% zulke beperkingen. In de leeftijdsgroep van 45-64 jaar was dat in de vier vluchtelingengroepen gestegen tot rond de 40% en bij de autochtone Nederlanders tot 19%.

Veel Syrische statushouders hebben psychische problemen

Psychische gezondheid werd gemeten met de RAND Mental Health Inventory (MHI-5, zie kader 10.1). Daarin wordt gevraagd hoe men zich voelde in de afgelopen vier weken wat betreft de volgende vijf gemoedstoestanden: erg zenuwachtig; neerslachtig en somber; kalm en rustig; zo erg in de put (down) dat niets u kon opvrolijken; gelukkig. Op de items 'erg zenuwachtig', 'neerslachtig en somber' en 'zo erg in de put (down) dat niets u kon opvrolijken' gaf ongeveer een op de vijf Syriërs aan dat ze zich (heel) vaak zo voelden. Iets meer vrouwen dan mannen rapporteerden '(heel) vaak' voor de ongunstige stemmingen. Vrouwen rapporteerden vooral vaker zich erg zenuwachtig te voelen (25% vs. 16%). Twee derde van de Syriërs gaf aan dat zij zich (heel) vaak kalm en rustig voelden en 54% voelde zich (heel) vaak gelukkig.

Kader 10.1 Psychische gezondheid

Psychische gezondheid is gemeten met de RAND Mental Health Inventory (MHI-5), een veel gebruikte korte vragenlijst over psychisch welbevinden, die ook is opgenomen in de Gezondheidsenquête van het CBS (zie Driessen 2011). Hierdoor is vergelijking van de psychische gezondheid van Syrische statushouders en de algemene bevolking van Nederland mogelijk. De MHI-5 bestaat uit vijf vragen die betrekking hebben op de gemoedstoestand in de afgelopen vier weken. Respondenten kunnen voor iedere vraag kiezen uit de volgende zes antwoordcategorieën: voortdurend, meestal, vaak, soms, zelden of nooit. Op basis van de antwoorden kan een somscore worden berekend (Van der Zee en Sanderman 1993). Bij de positief geformuleerde vragen (gelukkig en kalm/rustig) worden voor de verschillende antwoordcategorieën respectievelijk de waarden 5, 4, 3, 2, 1 en 0 toegekend. Bij de negatief geformuleerde vragen geldt precies het tegenovergestelde. Per persoon worden vervolgens de waarden van alle vijf de vragen bij elkaar opgeteld en vermenigvuldigd met 4. Op die manier is de minimale somscore van een persoon gelijk aan 0 en de maximale score gelijk aan 100. Hoe lager de score, hoe slechter de psychische gezondheid van de persoon zoals gemeten met de MHI-5.

De MHI-5 is nadrukkelijk niet bedoeld om er psychiatrische diagnoses mee vast te stellen. Het meetinstrument is ontworpen om in de algemene bevolking een beeld te kunnen schetsen van de psychische gezondheid. Met de MHI-5 kunnen verschillen in psychische gezondheid tussen verschillende bevolkingsgroepen zichtbaar worden gemaakt. Bovendien kan het instrument worden gebruikt om te achterhalen of er zich in de loop van de tijd een bepaalde trend heeft voorgedaan in het psychisch welzijn (Talala et al. 2007).

Een somscore onder een vastgesteld afkappunt duidt op psychische ongezondheid. Er is veel onderzoek gedaan naar het optimale afkappunt voor de MHI-5, maar er is internationaal (nog) geen consensus over een standaard afkappunt. In dit onderzoek is, evenals in de Gezondheidsenquête van het CBS, de veel gebruikte somscore van 60 punten als afkappunt gehanteerd (zie Driessen 2011).

Uit diverse onderzoeken is gebleken dat de zelf gerapporteerde psychische ongezondheid via de MHI-5 sterk correleert met diagnoses die door psychiaters worden gesteld (Hoeymans et al. 2004; Means-Christensen et al. 2005; Rumpf et al. 2001). De MHI-5 is vooral een goede voorspeller voor de prevalentie van stemmingsstoornissen en/of angststoornissen. Psychische problemen die te maken hebben met een middelenstoornis zoals een alcohol- of drugsverslaving, komen via de MHI-5 niet goed naar voren.

Op basis van de totaalscore op de vijf gemoedstoestanden (zie kader 10.1) werd in de groep Syrische statushouders 40% van de mannen en 45% van de vrouwen als psychisch ongezond geïdentificeerd. Er waren geen consistente verschillen tussen de leeftijdsgroepen en ook niet tussen Syriërs die eerder of later in Nederland zijn aangekomen (tabel 10.2). Bij de deelnemers aan de Gezondheidsenquête 2016 onder de algemene bevolking van Nederland varieerde het percentage met psychische ongezondheid op basis van de MHI-5 in verschillende leeftijdsgroepen tussen 20 de 55 jaar van 12% tot 14% (<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83005NED/table?ts=1515873513316>).

Anders dan bij de ervaren gezondheid, langdurige aandoeningen en beperkingen is er bij psychische ongezondheid geen toename met de leeftijd: niet bij de Syriërs en niet in de algemene bevolking van Nederland. Verschillen in psychische gezondheid tussen mensen uit verschillende culturen moeten voorzichtig worden geïnterpreteerd. Echter, gegeven wat de Syriërs vóór en tijdens hun vlucht hebben doorgemaakt en gezien alle onzekerheden in hun nieuwe bestaan in Nederland, wekt het geen verbazing dat velen van hen het psychisch zwaar hebben.

De gevonden prevalenties met betrekking tot psychische ongezondheid zijn niet goed te vergelijken met bevindingen uit eerdere studies onder statushouders in Nederland of daarbuiten. Dit komt doordat eerdere studies heel heterogeen zijn met betrekking tot de populatie die is onderzocht (bv. qua leeftijd, herkomstland en lengte van verblijf). Ook zit er veel variatie in de meetinstrumenten die zijn gebruikt. In andere studies naar de psychische gezondheid van vluchtelingen worden bijvoorbeeld vaak instrumenten gebruikt die specifieke psychische aandoeningen zoals depressie en posttraumatische stressstoornis (PTSS) in kaart brengen. Naar schatting heeft in Nederland 13% tot 25% van de vluchtelingen te kampen met PTSS of depressie (Gezondheidsraad 2016). Hoewel het vóórkomen van PTSS en depressie dus relatief vaak onderzocht is, is dit voor andere mentale aandoeningen en psychische gezondheid in het algemeen veel minder het geval. Deze heterogeniteit in zowel gehanteerde methodiek als onderzochte vluchtelingengroepen maakt het lastig om de resultaten van onze studie zonder aanvullende analyses te vergelijken met die van andere studies.

Tabel 10.2

Psychische ongezondheid per MHI-5-item en psychische ongezondheid op basis van de totaalscore, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	erg zenuw- achtig (heel) vaak ^b	neer- slachtig en somber (heel) vaak	erg in de put/down (heel) vaak	gelukkig (heel) vaak	kalm en rustig (heel) vaak	psychisch ongezond ^a
totaal	19	24	20	54	67	41
man	16	23	19	54	68	40
vrouw	25	26	22	54	65	45
15-24 jaar	21	26	22	60	64	43
25-34 jaar	16	22	18	55	69	38
35-44 jaar	18	22	19	48	68	43
≥ 45 jaar	20	22	20	51	66	43
≤ 2014	19	24	21	54	65	44
2015	18	23	20	54	68	40
2016	22	23	17	55	69	39

a Totaalscore op de MHI-5 is lager dan 60 (zie kader 10.1).

b De omschrijving '(heel) vaak' refereert aan de antwoordcategorieën: voortdurend, meestal en vaak.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Ruim een derde van de Syriërs heeft in de afgelopen vier weken niet vaak goed geslapen

Behalve naar de gemoedstoestand in de afgelopen vier weken werd ook gevraagd naar de nachtrust: 'Hoe vaak heeft u in de afgelopen 4 weken goed geslapen?' De antwoordmogelijkheden waren voortdurend, meestal, vaak, soms, zelden en nooit. Niet goed slapen wordt vaak beschouwd als indicator voor zorgen hebben en piekeren. Ruim een derde (35%) van de respondenten gaf aan dat zij in de afgelopen vier weken nooit, zelden of soms goed hadden geslapen. Dit percentage verschilde nauwelijks tussen mannen en vrouwen, tussen leeftijdsgroepen en naar jaar van aankomst.

Van de algemene bevolking van 12 jaar of ouder had 20% naar eigen zeggen in 2017 problemen met slapen. In de Gezondheidsenquête van 2017 stelde het CBS voor het eerst de vraag: 'In welke mate heeft u in de afgelopen 2 weken last gehad van problemen met slapen? Denkt u hierbij aan moeite met in slaap vallen, moeite om door te slapen, of te vroeg wakker worden.' Mensen die antwoordden dat ze nogal, veel of heel veel last hadden gehad, werden geclassificeerd als mensen met slaapproblemen (<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/11/een-op-de-vijf-meldt-slaapproblemen>).

10.3 Leefstijl

Veel Syrische mannen roken

In de groep Syrische statushouders rookt 63% van de mannen (tabel 10.3), vergeleken met 27% van de volwassen mannen in de algemene bevolking van Nederland (www.staatvenz.nl/kerncijfers/roken). Onder de Syrische vrouwen was het percentage rokers veel lager dan onder de Syrische mannen, namelijk 26%, maar hoger dan onder volwassen vrouwen in de algemene bevolking van Nederland, waarvan 19% rookt (www.staatvenz.nl/kerncijfers/roken).

Weinig alcoholgebruik onder Syrische statushouders

Het gebruik van alcohol onder de Syrische statushouders is aanzienlijk lager dan in de algemene bevolking van Nederland. Van de Syrische statushouders gebruikt 24% weleens alcohol (tabel 10.3); de meerderheid van deze gebruikers (72%) drinkt minder dan een glas per week. Van de vrouwen gebruikt 10% alcohol en van de mannen 30%. In de algemene bevolking van Nederland is het alcoholgebruik hoog: 71% van de volwassen mannen en 49% van de volwassen vrouwen drinkt meer dan een glas per dag (<https://www.staatvenz.nl/kerncijfers/alcohol-geen-weinig-gebruik>). Dat de Syriërs matige drinkers zijn, kan waarschijnlijk deels verklaard worden door islamitische leefregels (76% van de respondenten is moslim, zie hoofdstuk 8), maar mede gezien de grote man-vrouwverschillen, is het aannemelijk dat ook andere sociaal-culturele factoren een rol spelen. Onder de statushouders die in 2016 in Nederland zijn aangekomen, waren de percentages rokers en alcoholgebruikers lager dan onder de statushouders die eerder aankwamen. Dat verschil kan deels verklaard worden door het relatief hoge percentage vrouwen dat in 2016 naar Nederland kwam in het kader van gezinshereniging (zie hoofdstuk 1).

Bijna de helft van de Syrische mannen en vrouwen heeft overgewicht

Bijna de helft van de Syrische mannen en vrouwen heeft overgewicht (een BMI van 25 kg/m² of meer), op basis van zelf gerapporteerde lengte en gewicht. Ongeveer 33% van de vrouwen en 36% van de mannen heeft matig overgewicht (een BMI van 25 tot 30 kg/m²). De percentages voor ernstig overgewicht (een BMI van 30 kg/m² of meer) liggen op 15% bij de mannen en 16% bij de vrouwen. Overgewicht neemt met de leeftijd toe tot 64% (matig en ernstig overgewicht samen) in de leeftijdsgroep van 35-44 jaar en 75% in de leeftijdsgroep van 45 jaar en ouder. In de algemene bevolking van Nederland is de prevalentie van overgewicht (matig en ernstig samen) lager: 30% in de leeftijdsgroep van 18-35 jaar en 51% in de leeftijdsgroep van 35-50 jaar (<https://www.staatvenz.nl/kerncijfers/overgewicht>). In het onderzoek *Vluchtelingengroepen in Nederland* werden voor Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische vluchtelingen van 15 tot en met 64 jaar prevalenties van overgewicht gevonden variërend van 36% bij de Somaliërs en Afghanen tot 52% bij de Iraakse vluchtelingen (Dourleijn en Dagevos 2011). Bij de autochtone Nederlanders van 15-64 jaar was in dat onderzoek de prevalentie van overgewicht 42%. In de groep Syrische statushouders zijn de prevalenties van overgewicht hoger dan in de algemene bevolking van Nederland en onge-

veer even hoog als de prevalentie die in het onderzoek van Dourleijn en Dagevos (2011) werd gevonden voor Iraakse vluchtelingen, die verreweg de hoogste prevalentie hadden van de vier vluchtelingengroepen in dat onderzoek.

Cijfers over overgewicht op basis van zelfrapportage moeten altijd met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. De respondenten moesten zelf hun lengte en gewicht invullen en zullen niet altijd in de gelegenheid zijn geweest hun eigen lengte en gewicht te meten. Van Nederlanders is bekend dat korte mensen geneigd zijn tot overrapportage van hun lengte en dat mensen met overgewicht geneigd zijn tot onderrapportage van hun gewicht. Of die tendens ook onder Syriërs bestaat weten we niet. Hoewel de cijfers dus waarschijnlijk enige 'ruis' bevatten, is het aannemelijk dat de prevalentie van overgewicht onder de Syrische statushouders hoog is. Vooral de hoge prevalenties van ernstig overgewicht en de sterke toename daarvan met de leeftijd moeten als zorgelijk worden beschouwd.

Tabel 10.3

Roken, alcoholgebruik en overgewicht naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	rookt (elke dag of af en toe)	gebruikt alcohol (weleens)	heeft overgewicht	
			matig (BMI 25-30 kg/m ²)	ernstig (BMI ≥ 30 kg/m ²)
totaal	51	24	35	15
man	63	30	36	15
vrouw	26	10	33	16
15-24 jaar	49	25	20	6
25-34 jaar	51	26	39	11
35-44 jaar	54	20	42	22
≥ 45 jaar	60	21	45	30
≤ 2014	52	22	37	19
2015	52	25	34	13
2016	35	15	35	17

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

10.4 Zorggebruik

Meer Syrische vrouwen dan Syrische mannen bezoeken huisarts en specialist

Vrijwel alle respondenten (94%) gaven aan dat zij zijn ingeschreven bij een huisartsenpraktijk. Bij 82% van hen was het gelukt zich in te schrijven bij de eerste huisartsenpraktijk waar zij het probeerden. Bij 16% was het gelukt bij de tweede praktijk en 2% had bij meerdere praktijken geprobeerd zich in te schrijven voordat dat was gelukt.

In de twaalf maanden voorafgaand aan het onderzoek had 61% van de mannen en 82% van de vrouwen contact met de huisarts (tabel 10.4); 32% van de mannen en 49% van de

vrouwen had contact met een medisch specialist in het ziekenhuis. Het verschil tussen mannen en vrouwen was groter bij de Syrische statushouders dan in de algemene bevolking van Nederland. In de algemene bevolking (alle leeftijden) had 64% van de mannen en 75% van de vrouwen contact met de huisarts en had 36% van de mannen en 42% van de vrouwen contact met een specialist in de afgelopen twaalf maanden.

14% van de Syrische respondenten had in de afgelopen twaalf maanden medisch advies gevraagd aan een Syrische arts. Dat gebeurde soms via persoonlijk contact, maar meestal telefonisch, per mail, skype of via social media.

8% van de mannen en 7% van de vrouwen had in de afgelopen twaalf maanden contact met een psycholoog of psychiater; en 70% van de mannen en 78% van de vrouwen bezocht de tandarts.

Vergeleken met de bevolking van Nederland: wat meer bezoek aan huisarts en specialist, minder aan psycholoog en tandarts

In de groep Syrische statushouders hadden wat meer mensen contact met de huisarts en specialist dan in vergelijkbare leeftijdsgroepen van deelnemers aan de Gezondheidsenquête van 2016 (67% met huisartscontact en 37% met specialistencontact in de leeftijdsgroep van 30-50 jaar). Dit hogere zorggebruik wordt waarschijnlijk ten minste deels verklaard door de hogere prevalentie van chronische aandoeningen en de lagere prevalentie van (zeer) goede ervaren gezondheid bij de Syriërs ouder dan 25 jaar. In tegenstelling tot de huisarts en specialist werden de tandarts en de psycholoog/psychiater minder vaak bezocht door Syrische statushouders dan door vergelijkbare leeftijdsgroepen van deelnemers aan de Gezondheidsenquête van 2016. Het verschil in het percentage tandartsbezoekers was vooral groot in de jongste leeftijdsgroep: van de Syrische statushouders in de leeftijd van 15-24 jaar bezocht 65% de tandarts, terwijl dat bij de leeftijdsgroep van 16-20 jaar in de algemene bevolking 93% was. Vermoedelijk is vooral het preventieve tandartsbezoek, zeker in deze leeftijdsgroep, onder de Syrische statushouders lager.

In de algemene bevolking van Nederland lag het percentage dat contact had met een psycholoog/psychiater in de afgelopen twaalf maanden tussen de 10% en 14% in de verschillende leeftijdsgroepen tussen 16 en 50 jaar (<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83005NED/table?ts=1515872841073>). Gezien de hoge prevalentie van psychische problematiek onder Syrische statushouders is het opmerkelijk dat relatief weinig Syriërs (7%) contact hadden met een psychiater of psycholoog. Ook opvallend is dat – anders dan in de algemene bevolking – Syrische vrouwen niet vaker dan Syrische mannen een psychiater of psycholoog bezochten.

Volgens een eerdere studie naar het gebruik van geestelijke gezondheidszorg in Nederland door vluchtelingen en asielzoekers lijkt het gebruik van de geestelijke gezondheidszorg af te hangen van het herkomstland (Gerritsen et al. 2006b). In een andere studie werd geconcludeerd dat asielzoekers relatief weinig worden verwezen naar de geestelijke gezondheidszorg, terwijl de prevalentie van psychische problemen in deze groep hoog is (Gerritsen et al. 2005). In hoeverre dit ook meespeelt in de Syrische groep statushouders is op basis van de beschikbare data op dit moment niet te zeggen.

Tabel 10.4

Zorggebruik in de afgelopen twaalf maanden naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017
(in procenten)

	huisarts	specialist	psycholoog/ psychiater	tandarts	Syrische arts
totaal	68	37	8	72	14
man	61	32	8	70	13
vrouw	82	49	7	78	14
15-24 jaar	56	26	6	65	13
25-34 jaar	71	39	8	75	15
35-44 jaar	75	44	9	77	14
≥ 45 jaar	73	47	7	73	11
≤ 2014	71	40	10	73	17
2015	66	36	7	72	13
2016	72	43	8	70	8

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Syriërs vinden dat de huisarts goed luistert en advies geeft

Aan de respondenten die aangaven dat ze in de afgelopen twaalf maanden bij de huisarts waren geweest, is gevraagd naar hun ervaringen bij de huisarts. 90% vond dat de huisarts meestal/altijd goed naar hen luisterde, 78% vond dat ze meestal/altijd goed advies kregen en 72% dat ze meestal/altijd genoeg informatie kregen over hun ziekte (tabel 10.5). In de algemene bevolking van Nederland blijken patiënten ook tevreden over hun huisartsenpraktijk (www.nivel.nl). Zo is meer dan 80% positief over hun huisarts als het gaat om tijd, empathie, behandeling en adviezen (Van den Hombergh et al. 2016).

Oudere statushouders waren iets vaker positief over het advies dat ze kregen dan jongere patiënten, maar verder waren er nauwelijks verschillen in deze percentages tussen mannen en vrouwen, tussen leeftijdsgroepen en naar jaar van aankomst. 40% van de respondenten gaf aan dat de Nederlandse taal meestal/altijd een probleem was. Dit percentage varieerde van 25% in de leeftijdsgroep van 15-24 jaar tot 57% in de leeftijdsgroep van 45 jaar en ouder. Van de Syriërs die in 2014 of eerder in Nederland zijn aangekomen, zei 34% dat bij de huisarts de Nederlandse taal meestal/altijd een probleem was; onder degenen die in 2015 of 2016 zijn aangekomen, was dat het geval bij ruim 40%. Hoewel de Nederlandse taal nog voor een aanzienlijk deel van de Syriërs een probleem is in hun contacten met de huisarts, is het – gegeven hun relatief korte verblijfsduur in Nederland – opmerkelijk dat de meerderheid niet vaker dan ‘soms’ problemen heeft met de taal.

Ruim de helft vindt dat zij niet altijd de antibiotica voorgeschreven krijgen die ze nodig hebben

Aan de respondenten is verder gevraagd of zij vinden dat ze bij de huisarts de medicijnen krijgen voorgeschreven die ze nodig hebben en dat is ook nog apart gevraagd voor antibiotica. De reden om naar medicijnen en specifiek naar antibiotica te vragen is dat er grote verschillen zijn tussen landen in voorschrijfbeleid. Nederland is relatief terughoudend met het voorschrijven van antibiotica aan mensen. Uit de meest recente Europese vergelijking (2013) blijkt dat in Nederland de minste antibiotica werden verstrekt, iets minder dan elf dagelijkse doseringen gemeten per 1000 inwoners. In Zuid-Europese landen werden meer antibiotica verstrekt, het meeste in Griekenland: meer dan 32 dagelijkse doseringen per 1000 inwoners (<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/06/binnen-europa-in-nederland-minste-antibiotica-verstrekt>). Over het antibioticagebruik in Syrië zijn weinig cijfers bekend. Uit een klein vragenlijstonderzoek (onder 430 deelnemers) uit 2010 bleek dat 85% van de respondenten in de afgelopen vier weken antibiotica had gebruikt; van hen had slechts 43% de antibiotica voorgeschreven gekregen door een arts (Barah en Gonçalves 2010). Gegeven de grote verschillen tussen landen, is het begrijpelijk dat mensen met een migratieachtergrond in Nederland vaak niet de antibioticabehandeling krijgen die ze verwachten en als wenselijk beschouwen.

Wat betreft medicijnen in het algemeen vond 68% van de Syrische respondenten in ons onderzoek dat zij meestal/vaak kregen voorgeschreven wat ze nodig hadden, maar wat betreft antibiotica vond slechts 42% dat hun wens meestal/vaak werd ingewilligd (tabel 10.5). Mannen waren iets tevredener dan vrouwen en ouderen waren wat tevredener dan jongeren over het voorschrijfgedrag van de huisarts.

Tabel 10.5

Ervaringen bij de huisarts naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	luistert goed meestal/ altijd ^a	goed advies meestal/ altijd ^a	genoeg informatie meestal/ altijd ^a	taal is probleem meestal/ altijd ^a	medicijnen als nodig meestal/ altijd ^a	antibiotica als nodig meestal/ altijd ^a
totaal	90	78	72	40	68	42
man	90	79	72	39	69	45
vrouw	91	77	70	42	66	38
15-24 jaar	90	75	70	25	63	43
25-34 jaar	89	77	72	37	65	41
35-44 jaar	90	80	72	42	68	39
≥ 45 jaar	92	82	73	57	80	47
≤ 2014	90	78	73	34	68	43
2015	90	77	70	43	68	41
2016	92	83	79	41	72	45

- a De andere antwoordopties waren 'soms', 'af en toe' en 'nooit'. Bij de vragen naar 'medicijnen/antibiotica voorgeschreven indien nodig' was een extra antwoordoptie 'niet van toepassing'. Deze laatste optie is in de analyses als missende waarde opgenomen.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Syriërs gebruiken minder vrij verkrijgbare medicijnen dan de algemene bevolking

Op de vraag 'Heeft u in de afgelopen veertien dagen medicijnen gebruikt?' antwoordde 37% 'ja' (tabel 10.6). Dit percentage lag op 23% onder de jongste groep en liep op naar 59% onder statushouders van 45 jaar en ouder. De toename van het medicijngebruik met de leeftijd is in overeenstemming met de toename van chronische ziekten en de afname van goede ervaren gezondheid, die we in paragraaf 10.2 beschreven. Onder vrouwen lag het percentage medicijngebruik met 43% hoger dan onder mannen (34%).

Aan de respondenten die in de afgelopen veertien dagen medicijnen hadden gebruikt, werd vervolgens gevraagd hoe zij aan die medicijnen waren gekomen. Driekwart had de medicijnen voorgeschreven gekregen door een arts. Bijna een kwart (24%) gaf aan medicijnen zonder recept te hebben gehaald bij een apotheek of drogist. Voor de algemene bevolking van Nederland zijn geen cijfers beschikbaar over het totale medicijngebruik in de afgelopen veertien dagen, maar alleen aparte cijfers over voorgeschreven en niet-voorgeschreven medicijnen. In de algemene bevolking rapporteert ongeveer 40% dat zij in de afgelopen veertien dagen niet-voorgeschreven medicijnen gebruikten en dat percentage verschilt weinig per leeftijdsgroep. Het percentage dat in de afgelopen veertien dagen voorgeschreven medicijnen gebruikte, verschilt in de algemene bevolking wel per leeftijdsgroep: bij 20-30 jaar is dit 24%, bij 40-50 jaar 37% en bij 50-55 jaar 47%.

Het is opmerkelijk dat het bij de Syrische medicijngebruikers overwegend om medicijnen op recept ging en dat zij relatief weinig niet-voorgeschreven medicijnen gebruikten. In de algemene bevolking ligt dat anders: onder de leeftijd van 50 jaar is in de algemene bevolking het gebruik van niet-voorgeschreven medicijnen hoger dan het gebruik van medicijnen op recept (<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83005ned/table>). Het zou kunnen dat Syriërs verschillen van de algemene bevolking in het al dan niet benoemen van producten als vitaminen of hoestsiropen als ‘medicijnen’, maar ook de kosten zouden een rol kunnen spelen bij het lagere gebruik van niet-voorgeschreven geneesmiddelen.

In de vragenlijst werd de respondenten ook gevraagd of ze medicijnen hadden verkregen via bekenden, vrienden of familie, uit Syrië, uit en ander land of via internet. Dat bleek zelden het geval te zijn (bij minder dan 2%).

Tabel 10.6

Medicijnen gebruikt in de afgelopen veertien dagen naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in procenten)

	ja
totaal	37
man	34
vrouw	43
15-24 jaar	23
25-34 jaar	34
35-44 jaar	44
≥ 45 jaar	59
≤ 2014	41
2015	34
2016	43

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Driekwart van de Syrische statushouders heeft vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg

Aan de respondenten werd gevraagd om een rapportcijfer te geven voor hun vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg. Ongeveer de helft gaf een cijfer van 8 of hoger en nog eens 24% gaf een 6 of een 7 (tabel 10.7). Een kwart gaf een onvoldoende (5 of lager) en bijna 10% heeft helemaal geen vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg (cijfer 3 of lager). Mannen en vrouwen en de verschillende leeftijdsgroepen verschilden nauwelijks in de cijfers die ze gaven voor hun vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg. In de algemene bevolking wordt vertrouwen in de gezondheidszorg gemeten met de ‘Barometer vertrouwen in de gezondheidszorg’ op basis van het Consumentenpanel

Gezondheidszorg van het NIVEL, dat uit circa 10.000 deelnemers van 18 jaar en ouder bestaat (Brabers et al. 2018). Respondenten kunnen bij de vragen over vertrouwen in een medische beroepsgroep of instelling aangeven ‘heel veel’, ‘veel’, ‘weinig’ of ‘heel weinig’ vertrouwen te hebben. De cijfers van de antwoordcategorieën ‘heel veel vertrouwen’ en ‘veel vertrouwen’ worden in de barometer samengenomen tot één percentage over ‘vertrouwen’. In 2016 had 86% van het panel vertrouwen in huisartsen, eveneens 86% had vertrouwen in specialisten en 70% had vertrouwen in ziekenhuizen.

In het onderzoek onder Syrische statushouders is niet specifiek gevraagd naar vertrouwen in huisartsen, specialisten en ziekenhuizen, maar het percentage dat vertrouwen heeft in de Nederlandse gezondheidszorg, lijkt onder Syriërs toch iets lager te liggen dan in de algemene bevolking van Nederland.

Tabel 10.7

Vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst, 2017 (in rapportcijfers en in procenten)

rapportcijfer	1-3	4-5	6-7	8-10
totaal	10	16	24	51
man	10	15	24	51
vrouw	10	18	23	49
15-24 jaar	10	15	26	49
25-34 jaar	10	16	24	50
35-44 jaar	10	16	21	52
≥ 45 jaar	8	15	23	55
≤ 2014	10	17	23	50
2015	10	16	24	52
2016	9	14	19	58

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

10.5 Samenvatting

Bij jonge Syriërs zijn de percentages met langdurige aandoeningen, met beperkingen en met een (zeer) goede ervaren gezondheid ongeveer gelijk aan de percentages bij jonge mensen in de algemene bevolking van Nederland. Met toenemende leeftijd krijgen mensen meer langdurige aandoeningen en beperkingen en wordt de ervaren gezondheid minder. Deze achteruitgang van de gezondheid is bij de Syrische statushouders sterker dan in de algemene bevolking van Nederland. Op middelbare leeftijd zijn de Syriërs duidelijk minder gezond dan leeftijdgenoten in de algemene bevolking. Het kan zijn dat de aanleiding tot de vlucht, de vlucht zelf en de huidige situatie in Nederland meer nadelige gevolgen hebben voor de gezondheid bij Syriërs van middelbare leeftijd dan bij jonge Syriërs. Voor

psychische ongezondheid zien we echter geen verschillen tussen de leeftijdsgroepen. Langdurige aandoeningen en beperkingen hebben veelal een lange ontstaansgeschiedenis en het lijkt dan ook waarschijnlijk dat deze aandoeningen bij de wat oudere Syriërs (deels) al aanwezig waren bij hun aankomst in Nederland.

Een aanzienlijk deel van de Syrische statushouders (ruim 40%) is psychisch ongezond. Zij zijn bijvoorbeeld vaak erg zenuwachtig, somber en neerslachtig. In de algemene bevolking van Nederland ligt het percentage met psychische ongezondheid (gemeten met hetzelfde instrument) aanzienlijk lager: in geen enkele leeftijdsgroep is het hoger dan 15%. Anders dan bij de ervaren gezondheid, langdurige aandoeningen en beperkingen is er bij psychische ongezondheid geen toename met de leeftijd: niet bij de Syriërs en niet in de algemene bevolking van Nederland.

Verschillen in psychische gezondheid tussen mensen uit verschillende culturen moeten voorzichtig worden geïnterpreteerd. Echter, gezien de recente en huidige situatie van de Syrische statushouders en de omvang van het verschil in psychische gezondheid tussen hen en de algemene bevolking, lijkt het uiterst onwaarschijnlijk dat dit verschil door een cultuurverschil wordt veroorzaakt.

Leefstijl is een belangrijke determinant van gezondheid. In de groep van Syrische statushouders is het percentage met overgewicht (oplopend van 26% bij de jongeren tot 75% bij de 45-plussers) zorgelijk hoog, evenals het percentage rokers onder vooral de Syrische mannen (63%).

Verreweg de meeste statushouders (94%) zijn ingeschreven bij een huisartsenpraktijk. Vergeleken met de algemene bevolking van Nederland maken de Syriërs wat meer gebruik van huisartsen- en specialistenzorg, wat past bij hun minder goede gezondheid. Zij maken echter minder gebruik van geestelijke gezondheidszorg en vooral de jongeren gaan minder naar de tandarts dan hun leeftijdgenoten in de algemene bevolking.

De vraag in hoeverre het gebruik van de geestelijke gezondheidszorg in lijn is met de behoefte aan deze zorg onder Syrische statushouders verdient aandacht in de toekomst. Op basis van de gevonden prevalentie van psychische ongezondheid ligt een hoger gebruik van de geestelijke gezondheidszorg meer in de lijn van de verwachting. Het is belangrijk om na te gaan wat de achterliggende redenen zijn voor het lagere gebruik van de geestelijke gezondheidszorg. Uit eerder onderzoek bij andere vluchtelingengroepen komt naar voren dat dit te maken heeft met vermijding als onderdeel van traumatisering, onbekendheid met de geestelijke gezondheidszorg, het taboe rond psychische klachten en het feit dat de zorg niet altijd goed aansluit op de situatie van vluchtelingen (Van Berkum et al. 2016). Het gebruik van de geestelijke gezondheidszorg neemt in het algemeen wel toe naarmate vluchtelingen langer in Nederland verblijven. Dit zou te maken kunnen hebben met de grotere bekendheid van deze zorg en de toename van de ziektelast, maar bijvoorbeeld ook een lagere drempel vanwege een grotere Nederlandse taalvaardigheid (Van Berkum et al. 2016).

De meeste Syriërs vinden dat hun huisarts goed naar hen luistert en goed advies geeft. 40% (ouderen meer dan jongeren) ervaart meestal/altijd problemen met de Nederlandse taal in het contact met de huisarts. De overige respondenten (60%) geven, ondanks de

relatief korte duur van hun verblijf in Nederland, aan dat de taal niet vaker dan ‘soms’ een probleem is bij de huisarts.

Syriërs zijn van huis uit niet gewend aan het terughoudende beleid met betrekking tot antibioticaverstrekking dat in Nederland gebruikelijk is en ruim de helft vindt dat zij, als zij antibiotica nodig hebben, die niet altijd door de huisarts voorgeschreven krijgen. Drie kwart van de Syrische statushouders geeft een rapportcijfer 6 of hoger voor hun vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg.

Literatuur

- Barah, F. en V. Gonçalves (2010). Antibiotic use and knowledge in the community in Kalamoon, Syrian Arab Republic: a cross-sectional study. In: *Eastern Mediterranean Health Journal*, jg. 16, nr. 5, p. 516-521.
- Beelen, N. van (red.) (2016). *Kennissynthese gezondheid van nieuwkomende vluchtelingen en indicaties voor zorg, preventie en ondersteuning*. Utrecht: Pharos Expertisecentrum Gezondheidsverschillen.
- Berkum, M. van, E. Smulders, M. van den Muijsenbergh, F. Haker, E. Bloemen, J. van Wieringen, B. Looman, D. Geraci en J. Jansen met medewerking van J. Brummel, B. Tuk, J. Mulders en M. Torensma (2016). *Zorg, ondersteuning en preventie voor nieuwkomende vluchtelingen: Wat is er nodig?* Utrecht: Pharos Expertisecentrum Gezondheidsverschillen.
- Bogic, M., A. Njoku en S. Priebe (2015). Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review. In: *BMC International Health and Human Rights*, jg. 15, nr. x, p. 29 (10.1186/s12914-015-0064-9).
- Brabers, A.E.M., M. Reitsma-van Rooijen en J.M. de Jong (2018). *Barometer Vertrouwen in de gezondheidszorg*. Geraadpleegd 20 februari 2018 via website.
- Buber-Ennsner, I., J. Kohlenberger, B. Rengs, Z. Al Zalak, A. Goujon, E. Striessnig, M. Potancokova, R. Gisser, M.R. Testa en W. Lutz (2016). Human Capital, Values, and Attitudes of Persons Seeking Refuge in Austria in 2015. In: *PLoS One*, jg. 11, nr. 9, p. e0163481 (10.1371/journal.pone.0163481).
- Dourleijn, E. en J. Dagevos (2011). *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Driessen, M. (2011). *Geestelijke ongezondheid in Nederland in kaart gebracht. Een beschrijving van de MHI-5 in de gezondheidsmodule van het Permanent Onderzoek Leefsituatie*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Engelhard, D. (red.) (2007). *Met de kennis van feiten. Vluchtelingen, nieuwkomers en gezondheid in cijfers*. Utrecht: Pharos.
- Fazel, M., J. Wheeler en J. Danesh (2005). Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: a systematic review. In: *Lancet*, jg. 365, nr. 9467, p. 1309-1314 (10.1016/S0140-6736(05)61027-6).
- Gernaat, H.B.P.E. (2002). Veel psychiatrische stoornissen bij Afghaanse vluchtelingen met verblijfsstatus in Drenthe, met name depressieve stoornissen en posttraumatische stresstoornissen. In: *Tijdschrift voor Geneeskunde*, jg. 146, nr. 24, p. 1127-1131.
- Gerritsen, A.A.M., H.M. van der Ploeg, W. Devillé en M. Lamkaddem (2005). ‘Gevlucht – Gezond?’ Een onderzoek naar de gezondheid van, en het zorggebruik door asielzoekers en vluchtelingen in Nederland. Utrecht: NIVEL.
- Gerritsen, A.A., I. Bramsen, W. Devillé, L.H. van Willigen, J.E. Hovens en H.M. van der Ploeg (2006a). Physical and mental health of Afghan, Iranian and Somali asylum seekers and refugees living in the Netherlands. In: *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, jg. 41, nr. 1, p. 18-26 (10.1007/s00127-005-0003-5).
- Gerritsen, A.A., I. Bramsen, W. Devillé, L.H. van Willigen, J.E. Hovens en H.M. van der Ploeg (2006b). Use of health care services by Afghan, Iranian, and Somali refugees and asylum seekers living in The Netherlands. In: *European Journal of Public Health*, jg. 16, nr. 4, p. 394-399 (10.1093/eurpub/ckl046).
- Gezondheidsraad (2016). *Briefadvies Geestelijke gezondheid van vluchtelingen*. Den Haag: Gezondheidsraad.
- Goossens, S. (2014). *A safe and healthy future*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

- Hadgkiss, E.J. en A.M. Renzaho (2014). The physical health status, service utilisation and barriers to accessing care for asylum seekers residing in the community: a systematic review of the literature. In: *Australian Health Review*, jg. 38, nr. 2, p. 142-159 (10.1071/ah13113).
- Hoeymans, N., A.A. Garssen, G.P. Westert en P.F.M. Verhaak (2004). Measuring mental health of the Dutch population: a comparison of the GHQ-12 and the MHI-5. In: *Health and Quality of Life Outcomes*, jg. 2, nr. x, p. 23-29.
- Hombergh, P. van den, A. van Doorn-Klomberg, S. Campbell, M. Wensing en J. Braspenning (2016). Patient experiences with family medicine: a longitudinal study after the Dutch health care reforms in 2006. In: *BMC Family Practice*, jg. 17, nr. 1, p. 118 (10.1186/s12875-016-0519-7).
- Laban, C.J., H.B.P.E. Gernaat, I.H. Komproe, B. Schreuders en J.T.V.M. de Jong (2005). Invloed van de duur van de asielpcedure op de prevalentie van psychiatrische stoornissen bij Iraakse asielzoekers in Nederland. In: *Tijdschrift voor de Psychiatrie*, jg. 47, nr. 11, p. 743-752.
- Lamkaddem, M., M.L. Essink-Bot en K. Stronks (2013). "Gevlucht-gezond?" – II. Ontwikkelingen in gezondheid en zorggebruik van vluchtelingen in Nederland. Eindrapport. Amsterdam: Academisch Medisch Centrum/Universiteit van Amsterdam.
- Li, S.S., B.J. Liddell en A. Nickerson (2016). The Relationship Between Post-Migration Stress and Psychological Disorders in Refugees and Asylum Seekers. In: *Current Psychiatry Reports*, jg. 18, nr. 9, p. 82 (10.1007/s11920-016-0723-0).
- Lindencrona, F., S. Ekblad en E. Hauff (2008). Mental health of recently resettled refugees from the Middle East in Sweden: the impact of pre-resettlement trauma, resettlement stress and capacity to handle stress. In: *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, jg. 43, nr. 2, p. 121-131 (10.1007/s00127-007-0280-2).
- Mangrio, E. en K. Sjogren Forss (2017). Refugees' experiences of healthcare in the host country: a scoping review. In: *BMC Health Services Research*, jg. 17, nr. 1, p. 814 (10.1186/s12913-017-2731-0).
- Means-Christensen, A.J., R.C. Arnau, A.M. Tonidandel, R. Bramson en M.W. Meagher (2005). An Efficient Method of Identifying Major Depression and Panic Disorder in Primary Care. In: *Journal of Behavioral Medicine*, jg. 28, nr. 6, p. 565-572.
- Miller, K.E. en A. Rasmussen (2017). The mental health of civilians displaced by armed conflict: an ecological model of refugee distress. In: *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, jg. 26, nr. 2, p. 129-138 (10.1017/s2045796016000172).
- Rumpf, H.J., C. Meyer, U. Hapke en U. John (2001). Screening for mental health: validity of the MHI-5 using DSM_IV Axis I psychiatric disorders as gold standard. In: *Psychiatry Research*, jg. 105, nr. x, p. 243-253.
- Sijbrandij, M., C. Acarturk, M. Bird, R.A. Bryant, S. Burchert, K. Carswell, J. de Jong, C. Dinesen, K.S. Dawson, R. El Chamay, L. van Ittersum, M. Jordans, C. Knaevelsrud, D. McDaid, K. Miller, N. Morina, A-La Park, B. Roberts, Y. van Son, E. Sondorp, M.C. Pfaltz, L. Ruttenberg, M. Schick, U. Schnyder, M. van Ommeren, P. Ventevogel, I. Weissbecker, E. Weitz, N. Wiedemann, C. Whitney en P. Cuijpers (2017). Strengthening mental health care systems for Syrian refugees in Europe and the Middle East: integrating scalable psychological interventions in eight countries. In: *European Journal of Psychotraumatology*, jg. 8, nr. sup2, p. 1388102 (10.1080/20008198.2017.1388102).
- Silbermann, M., M. Daher, R. Kebudi, O. Nimri, M. Al-Jadiry en L. Baider (2016). Middle Eastern Conflicts: Implications for Refugee Health in the European Union and Middle Eastern Host Countries. In: *Journal of Global Oncology*, jg. 2, nr. 6, p. 422-430 (10.1200/jgo.2016.005173).
- Steel, Z., T. Chey, D. Silove, C. Marnane, R.A. Bryant en M. van Ommeren (2009). Association of torture and other potentially traumatic events with mental health outcomes among populations exposed to mass conflict and displacement: a systematic review and meta-analysis. In: *Jama*, jg. 302, nr. 5, p. 537-549 (10.1001/jama.2009.1132).
- Talala, K., T. Huurre, H. Aro, T. Martelin en R. Prattala (2007). *Socio-demographic Differences in Self-reported Psychological Distress Among 25- to 64-Year-Old Finns*. Helsinki: National Public Health Institute.

- Tinghog, P., A. Malm, C. Arwidson, E. Sigvardsdotter, A. Lundin en F. Saboonchi (2017). Prevalence of mental ill health, traumas and postmigration stress among refugees from Syria resettled in Sweden after 2011: a population-based survey. In: *BMJ Open*, jg. 7, nr. 12, p. e018899 (10.1136/bmjopen-2017-018899).
- Turrini, G., M. Purgato, F. Ballette, M. Nose, G. Ostuzzi en C. Barbui (2017). Common mental disorders in asylum seekers and refugees: umbrella review of prevalence and intervention studies. In: *International Journal of Mental Health Systems*, jg. 11, nr. x, p. 51 (10.1186/s13033-017-0156-0).
- Zee, K.I. van der, en R. Sanderman (1993). *Het meten van de algemene gezondheidstoestand met de RAND-36, een handleiding*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Geraadpleegde websites

www.vng.nl

www.rivm.nl

www.cbs.nl

www.nivel.nl

www.staatvenz.nl

www.volksgezondheidenzorg.info

11 De situatie van Syrische kinderen

Emily Miltenburg en Willem Huijnk (SCP)

11.1 Inleiding

Dit hoofdstuk staat in het teken van de kinderen van Syrische statushouders. Wat zijn hun eerste ervaringen? In hoeverre slagen zij er al in om hun weg te vinden in de Nederlandse samenleving? Negatieve ervaringen in Syrië, gedurende de vlucht en in Nederland kunnen het welzijn en het integratieproces van kinderen schaden (Van Schie en Van den Muijsenbergh 2017). Zij hebben net als hun ouders huis en haard achter moeten laten, hebben vaak in traumatische, onzekere en onveilige situaties verkeernd en moeten wennen aan een nieuwe omgeving. Spanningen en onzekerheid van de ouders over hun toekomst in Nederland, achtergebleven familieleden of geldzorgen kunnen hun weerslag hebben op de thuis-situatie (Eruiyar et al. 2018; Van Schie en Van den Muijsenbergh 2017; Tuk 2012). Deze omstandigheden vragen veel van vluchtelingenkinderen.

Tegelijkertijd zijn juist kinderen vaak flexibel en passen zich relatief snel aan hun nieuwe omgeving aan (Lamkaddem et al. 2015). Integratieprocessen verlopen bij (jonge) kinderen doorgaans sneller dan bij hun ouders. Mede doordat zij Nederlands onderwijs volgen, leren zij de taal veel sneller en doen zij sociale contacten op (Beck et al. 2012; Kia-Keating en Ellis 2007; Maliepaard et al. 2017).

Om een beeld te krijgen van het leven van de Syrische kinderen in Nederland zijn hun ouders ondervraagd (zie kader 11.1). Een voordeel hiervan is dat we ook inzicht krijgen in de leefsituatie van jonge Syrische kinderen (vanaf 4 jaar oud). Daar staat tegenover dat de beantwoording van de vragen bezien en wellicht gekleurd wordt door de bril van de ouders. Ouders weten niet alles en eerder onderzoek liet zien dat ouders de neiging kunnen hebben om (te) positief te rapporteren over het leven van hun kinderen (zie Vogels et al. 2017). Met name bij de subjectieve vragen over de ervaringen en belevingen van kinderen is het voor ouders moeilijk om precies in te schatten hoe het kind zelf over deze zaken denkt.

We richten ons in dit hoofdstuk eerst op hoe ouders het leven van hun kind in Nederland waarderen en of de kinderen zich thuis voelen en/of heimwee hebben. Vervolgens kijken we naar de ervaringen van de ouders met de opvoeding. Net als voor hun ouders zijn het spreken van de Nederlandse taal, een goede gezondheid en ervaringen met in- en uitsluiting (bv. discriminatie en pesten) voor vluchtelingenkinderen voorwaarden om mee te kunnen doen. We beschrijven hoe ouders het welzijn van hun kind beoordelen: hoe is de gezondheid, is er schoolverzuim wegens ziekte, slaapt het kind goed? We richten ons ook op de beheersing van de Nederlandse taal van kinderen. De deelname aan de samenleving van vluchtelingenkinderen brengen we in beeld aan de hand van de ervaringen op school, hun sociale contacten en buitenschoolse activiteiten.

Kader 11.1 Kindvragenlijst

Na afloop van het interview voor het hoofdonderzoek is aan ouders met thuiswonende kinderen (4-17 jaar) gevraagd een aanvullende vragenlijst over één van hun kinderen te beantwoorden: 86% van deze groep respondenten was hiertoe bereid. Het kind waarop de vragenlijst betrekking had was willekeurig gekozen, om een zo representatief mogelijk beeld te kunnen geven van de kinderen van Syrische statushouders. Een nadeel van deze methode is dat kinderen uit grotere gezinnen ondervertegenwoordigd zijn. In dit hoofdstuk baseren we ons op de antwoorden van 1049 ouders over hun thuiswonende kind tussen de 4 en 17 jaar oud. In het vervolg spreken we om stilistische redenen niet telkens expliciet over thuiswonende kinderen, maar over kinderen. De kinderen waar we uitspraken over doen in dit hoofdstuk, verblijven gemiddeld bijna twee jaar in Nederland. Zij zijn gemiddeld 9 jaar oud en het betreft 52% jongens en 48% meisjes. Bij aankomst in Nederland waren deze kinderen gemiddeld 7 jaar oud, het is dus een overwegend jonge groep. Bijna alle kinderen (95%) waar in dit hoofdstuk over gerapporteerd wordt, wonen in een compleet gezin, dat wil zeggen een huishouden waar de ouder samenwoont met een partner (zie bijlage D.1). Voor kinderen in de leeftijd van 12-17 jaar geldt iets vaker dat hun ouder niet samenwoont met een partner, maar nog steeds woont ruim negen tiende in een compleet gezin. Het gaat in dit hoofdstuk om het perspectief van de ouder; hierbij moet rekening worden gehouden dat zij mogelijk geneigd zijn om een positievere voorstelling van zaken te geven en niet alles weten van hun kinderen (Vogels et al. 2017).

11.2 Oordeel over het leven in Nederland

Het leven in Nederland van Syrische kinderen wordt door ouders hoog gewaardeerd

Om een beeld te krijgen van het welzijn van de kinderen is ouders gevraagd het leven van het kind in Nederland te waarderen. Een 10 staat voor een heel goed leven, een 0 betekent dat de ouder vindt dat het kind een heel slecht leven heeft. Ouders zijn zeer positief over het leven van hun kinderen in Nederland. Zij geven gemiddeld een 8,6. Een derde geeft het leven van het kind een 10, een kwart een 9 en iets minder dan een derde nog een 8. Een zeer klein deel van de ouders (ongeveer 3%) geeft het leven van het kind een onvoldoende (tabel 11.1).

Deze rapportcijfers zijn hoger dan wat kinderen in Nederland gemiddeld zelf aangeven: Nederlandse basisschoolkinderen geven hun leven in Nederland gemiddeld een 8,2 en middelbare scholieren een 7,6 (de Looze et al. 2014). Er is naar ons weten niet veel bekend over in hoeverre er verschillen zijn tussen ouders uit verschillende herkomstgroepen in de waardering van het leven van hun kind. In 2017 is er wel onderzoek uitgevoerd onder de ouders van Poolse, Bulgaarse en Roemeense kinderen in Nederland (Vogels et al. 2017). Zij zijn – net als de Syrische ouders – zeer positief over de leefsituatie van hun kinderen: Poolse ouders geven gemiddeld een 8,5, ouders van Bulgaarse kinderen een 8,6 en ouders van Roemeense kinderen een 8,9.

Ouders van jonge kinderen geven het leven van hun kind gemiddeld genomen een hoger cijfer dan ouders van oudere kinderen. De verschillen zijn echter klein, de meeste ouders geven een zeer hoog rapportcijfer aan het leven van hun kind.

Tabel 11.1

Cijfer dat ouders geven aan het leven van het kind, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst van het kind, 2017 (in gemiddelde rapportcijfers)

totaal	8,6
jongen	8,5
meisje	8,6
4-5 jaar	8,8
6-11 jaar	8,6
12-17 jaar	8,3
≤ 2014	8,7
2015	8,6
≥ 2016	8,5

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Bijna alle kinderen voelen zich thuis, maar er is ook heimwee

Bijna alle kinderen (96%) voelen zich volgens de ouders thuis in Nederland (zie tabel 11.2). Ook heeft slechts een klein deel van de Syrische kinderen (11%) volgens hun ouders de wens om weer in Syrië te gaan wonen. Tegelijkertijd geeft bijna een derde (30%) van de ouders aan dat het kind heimwee heeft.

Uit het onderzoek onder Poolse, Bulgaarse en Roemeense ouders bleek dat slechts een klein deel van hun kinderen (ruim 10%) vaak heimwee heeft en dat net als bij de Syrische kinderen ongeveer een op de tien graag in het herkomstland zou willen wonen (Vogels et al. 2017). De sterkere gevoelens van heimwee bij de Syrische kinderen zullen deels te maken hebben met hun kortere verblijfsduur in Nederland.

Heimwee en de wens om terug te keren komen minder voor bij jongens en bij kinderen die hier het langste wonen (zie bijlage D.2).

Tabel 11.2

Mening van ouders over thuis voelen, heimwee en terug willen van het kind, 2017 (in procenten)

	(helemaal) mee eens	niet mee eens, niet mee oneens	(helemaal) niet mee eens
Kind voelt zich thuis in Nederland.	96	3	1
Kind heeft vaak heimwee.	30	24	46
Kind zou graag in Syrië wonen.	11	23	66

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

11.3 Opvoeden in Nederland

De opvoeding is in een migratiecontext voor veel ouders extra uitdagend (Distelbrink et al. 2012). Veel niet-westerse migranten worden in het nieuwe vestigingsland bijvoorbeeld geconfronteerd met een andere (opvoed)cultuur en met waarden, normen en gewoonten die afwijken van wat zij in het herkomstland gewend waren (Bucx en De Roos 2015). Kinderen passen zich soms sneller aan, maken nieuwe contacten en komen in aanraking met andere waarden en normen dan in het thuisland, wat kan botsen met die van de ouders (Rousseau et al. 2004; van Schie en van den Muijsenbergh 2017). Het kan migrantenouders ontbreken aan bagage om hun kinderen te helpen hun weg te vinden in de samenleving. Vaak doet zich zelfs rolomkering voor, omdat kinderen feitelijk meer wegwijs zijn en de Nederlandse taal beter beheersen (Distelbrink et al. 2012). Voor moslimouders kan ook het opvoeden van kinderen ‘als moslim in Nederland’ een zware opgave zijn. Voor vluchtelingenouders en hun kinderen komen daar vaak nog de extra spanningen, onzekerheid en zorgen bij als gevolg van het gevlucht zijn, de negatieve ervaringen in het herkomstland, de vlucht en de situatie in Nederland (van Schie en van den Muijsenbergh 2017; Tuk 2012). We brengen in kaart hoe ouders rapporteren over de hun relatie met het kind en hoe ze de opvoeding van hun kind in Nederland beleven.

Weinig zorgen over kinderen, relatie met kind is goed

Allereerst is gevraagd of ouders zorgen hebben gehad over de opvoeding, het gedrag of de ontwikkeling van het kind. Van de ouders geeft gemiddeld ruim driekwart aan zich (bijna) nooit zorgen te maken over hun kind (tabel 11.3). Bijna een kwart maakt zich soms (19%) of vaak, (bijna) altijd (3%) zorgen.

Er is hierbij geen verschil tussen jongens en meisjes. Wel is het zo dat ouders waarvan het kind tussen de 12 en 17 jaar is, iets minder vaak aangeven (bijna) nooit zorgen te hebben over hun kind dan als het kind tussen de 6 en 11 jaar oud is. Ouders waarvan het kind hier recentelijk (in 2016 of later) is aangekomen, geven vaker aan zich (bijna) nooit zorgen te maken over het kind.

Tabel 11.3

Zorgen maken over opvoeding, gedrag of ontwikkeling van het kind in de afgelopen maand, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst van het kind, 2017 (in procenten)

	(bijna) nooit	soms	vaak/(bijna) altijd
totaal	77	19	3
jongen	77	21	2
meisje	78	17	4
4-5 jaar	76	20	3
6-11 jaar	80	17	3
12-17 jaar	74	22	4
≤ 2014	73	25	2
2015	76	20	4
≥ 2016	82	14	4

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Ouders die zorgen hebben konden aangeven waarover precies (zie tabel 11.4). In de tabel is weergegeven welk deel van deze ouders zich zorgen maakt over een bepaald onderwerp, zoals school of slapen. Tussen haakjes staat het percentage weergegeven afgemeten aan het totale aantal ouders, dus inclusief de ouders die zich geen zorgen maken. Het vaakst genoemd zijn zorgen over het eten (31%) en school (24%). Ongeveer een vijfde geeft aan zorgen te hebben over slapen, sociale contacten en de gezondheid. Voor 17% van de ouders die zich weleens zorgen maken, geldt dat ze ongerust zijn over de gehoorzaamheid van het kind en over angst/onzekerheid bij het kind; bij 15% zijn er zorgen over pesten. Een tiende geeft aan dat verdriet een reden is om zich zorgen te maken over het kind.

Wanneer de zorgen over een onderwerp worden bezien voor alle ouders – zie de percentages tussen haakjes – zien we dat over geen enkel terrein meer dan 7% van de ouders zich zorgen maakt.

Tabel 11.4

Onderwerpen waarover ouders zich zorgen maken in relatie tot hun kind, 2017 (in procenten, meerdere antwoorden mogelijk)^{a, b}

---

eten	31 (7)
school	24 (5)
slapen	20 (5)
sociaal contact	20 (4)
gezondheid	19 (4)
luisteren, gehoorzamen	17 (4)
angst, onzekerheid	17 (4)
pesten	15 (3)
verdriet, huilen	10 (2)
zindelijkheid	8 (2)
druk, agressief	6 (1)
anders	5 (1)

---

a Tussen de haakjes staat het percentage dat gerelateerd is aan het totale aantal Syrische ouders (dus inclusief de ouders die aangaven zich nergens zorgen over te maken).

b De percentages tellen op tot meer dan 100, omdat mensen meer dan één reden mochten geven; 47% koos één reden, 29% twee redenen, 15% drie redenen en minder dan een tiende vier redenen of meer.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Zeer grote tevredenheid bij Syrische ouders over hoe de opvoeding verloopt

Vrijwel alle ouders zijn zeer tevreden over hoe de opvoeding van hun kind verloopt en zijn van mening dat zij goed in staat zijn voor het kind te zorgen (tabel 11.5). Deze hoge tevredenheidscijfers zijn in overeenstemming met wat in de algehele Nederlandse bevolking door ouders wordt aangegeven (Bucx 2011). Hoewel vrijwel alle Syrische ouders tevreden zijn over het verloop van de opvoeding en hun opvoedingscompetenties, geeft 11% aan het gevoel te hebben de opvoeding van het kind niet goed aan te kunnen. Dit aandeel is iets lager dan onder ouders in de algehele Nederlandse bevolking (Bucx 2011).

Tabel 11.5

Opvoedingsbeleving bij ouders, 2017 (in procenten)

	(helemaal) mee eens	niet mee eens/niet oneens	(helemaal) niet mee eens
ik ben tevreden over hoe de opvoeding van mijn kind verloopt	98	2	0
ik merk dat ik goed in staat ben voor mijn kind te zorgen	95	1	5
ik heb vaak het gevoel dat ik de opvoeding van mijn kind niet goed aankan	11	9	80

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Een groot deel van de ouders zegt zich altijd gelukkig te voelen met hun kind en zich vrolijk te voelen als hun kind bij hen is (tabel 11.6). Een kleiner aandeel van ongeveer twee derde geeft aan dat ze in staat zijn om een boos kind te kalmeren en vindt dat zij problemen met hun kind snel kunnen oplossen. Het aandeel dat aangeeft problemen altijd snel op te lossen, is wat lager bij ouders met een kind tussen de 12 en 17 jaar (niet getoond in tabel). Slechts 4% van de ouders vindt dat het kind altijd slecht luistert, dat is lager dan bij autochtoon Nederlandse en niet-westerse ouders, waar het aandeel ongeveer een tiende is (Bucx en de Roos 2015). De emotionele en opvoedkundige relatie van Syrische ouders met hun kind wordt dus als zeer goed ervaren.

Tabel 11.6

Emotionele en opvoedkundige relatie met het kind, 2017 (in procenten)

	altijd	vaak	soms/nooit
Ik voel me gelukkig met mijn kind.	86	13	1
Ik voel mij vrolijk als mijn kind bij mij is.	88	12	0
Als mijn kind boos wordt dan kan ik het kalmeren.	67	24	9
Problemen met mijn kind heb ik snel opgelost.	71	23	6
Mijn kind luistert slecht.	4	3	93

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

11.4 Gezondheid

Volwassen statushouders kampen vaak met psychische gezondheidsproblemen (Van Beelen 2016; hoofdstuk 10). Verschillen tussen statushouders en andere groepen in Nederland in fysieke gezondheid zijn doorgaans kleiner (zie hoofdstuk 10), al speelt hierbij mee dat statushouders vaak relatief jong zijn. Diverse migratiegerelateerde factoren blijken een rol te spelen bij de psychische problemen van statushouders, zoals de reden om te vluchten en de ervaringen tijdens de vlucht. Maar ook de condities in het vestigingsland zijn van

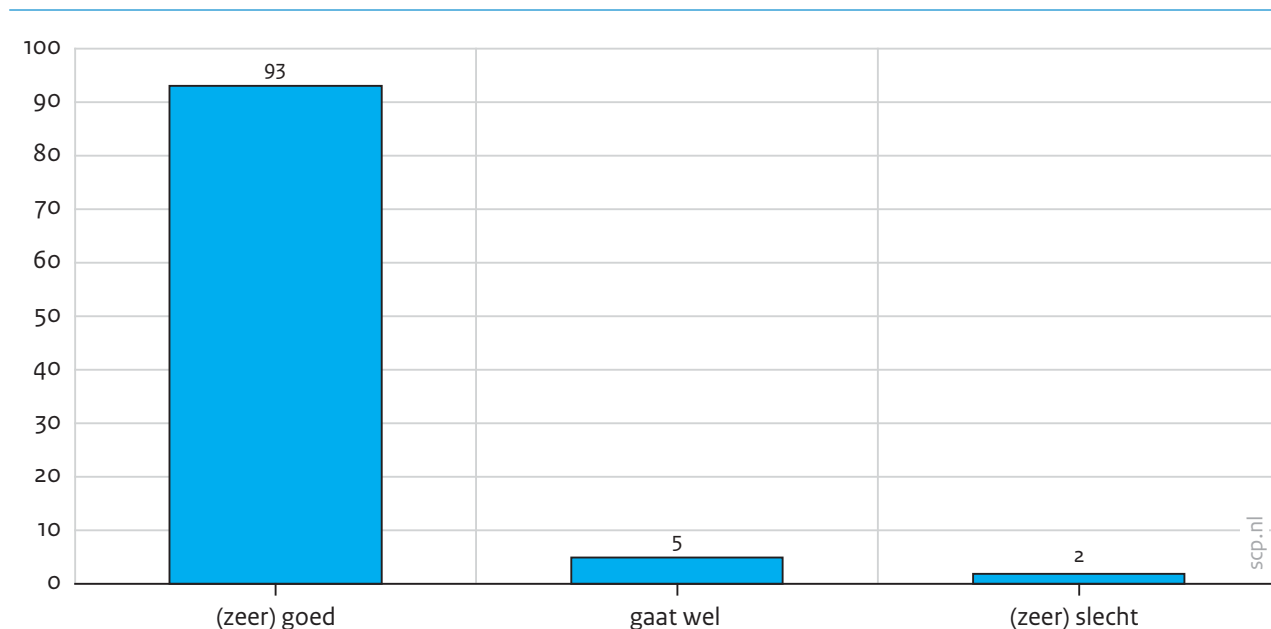
invloed. Zo heeft een lang verblijf in de opvang en onzekerheid over het verkrijgen van een verblijfsvergunning een nadelig effect op de gezondheidssituatie (Bakker 2016; Huijnk et al. 2017). Gebroken gezinnen hebben eveneens een ongunstig effect op de gezondheid (Schellinghout en Engelhard 2007). Daarnaast kunnen negatieve reacties en vormen van uitsluiting vanuit de ontvangende samenleving de (psychische) gezondheid schaden (Kessler et al. 1999). Deze zaken spelen vanzelfsprekend ook mee bij de gezondheid van kinderen. De vraag die hier aan de orde komt is hoe het gesteld is met de gezondheid van de Syrische kinderen.

Goede gezondheid van Syrische kinderen

Als naar de algemene gezondheid van het kind wordt gevraagd, geeft ruim negen tiende van de ouders aan dat de gezondheid (zeer) goed is; dat verschilt niet tussen leeftijdsgroepen of naar geslacht van het kind (zie figuur 11.1 en bijlage D.3). Het percentage dat de gezondheid als (zeer) goed beoordeelt, komt ongeveer overeen met de zelfrapportage van jongeren van 12-17 jaar in de algemene bevolking, waar 91% van de tweedeklassers en 86% van de vierdeklassers hun gezondheid als goed of zeer goed beoordeelt (Volksgezondheidszorg.info 2015a). Enkel ouders van kinderen die recent zijn aangekomen, beoordelen de gezondheid van hun kind ietwat slechter dan ouders waarvan de kinderen in 2014 of eerder aankwamen (maar nog steeds overwegend als (zeer) goed) (zie bijlage D.3).

Figuur 11.1

Gezondheid van het kind volgens ouders, 2017 (in procenten)

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Van de kinderen heeft 6% een langdurige ziekte of handicap. Van deze kinderen ondervindt volgens hun ouders bijna de helft veel hinder van hun ziekte of beperking, twee vijfde een beetje hinder (tabel niet getoond). Van de ouders in de algemene Nederlandse bevolking

geeft een groter deel, namelijk een op de tien, aan dat een kind met een langdurige ziekte of handicap kampt (Bot et al. 2013).

Ziekteverzuim onder Syrische kinderen lager dan onder de algemene Nederlandse bevolking

Van de ouders met schoolgaande kinderen geeft bijna driekwart (72%) aan dat het kind in de afgelopen vier weken nooit is thuisgebleven van school vanwege ziekte, bij 16% gebeurde dat op één dag (tabel 11.7). Het ziekteverzuim is lager dan bij de algemene Nederlandse bevolking. In een enquête onder de algemene bevolking van jongeren van 12-17 jaar rapporteerde ongeveer 40% van de tweede- en vierdeklassers van het voortgezet onderwijs een of meer dagen thuis te zijn gebleven van school vanwege ziekte in de afgelopen vier weken; bij 15% ging het om drie of meer dagen (Volksgezondheidszorg.info 2015c).¹ Tabel 11.7 toont dat bij de groep kinderen van statushouders in deze leeftijdscategorie 36% een of meer dagen verzuimde vanwege ziekte en slechts 7% drie of meer dagen. Onder Syrische kinderen is er wel enig verschil naar leeftijd. Ouders van kinderen in de leeftijd van 6 tot en met 11 jaar geven het vaakst aan dat hun kind in de afgelopen vier weken nooit thuis bleef vanwege ziekte.

Tabel 11.7

Aantal dagen dat het kind de afgelopen vier weken is thuisgebleven van school vanwege ziekte, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst van het kind, 2017 (in procenten)

	0 dagen	1 dag	2 dagen	≥ 3 dagen
totaal	72	16	7	5
jongen	72	15	7	6
meisje	72	17	7	4
4-5 jaar	67	18	9	6
6-11 jaar	78	14	4	4
12-17 jaar	64	19	10	7
≤ 2014	67	16	9	9
2015	74	15	6	5
≥ 2016	73	17	6	4

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Bijna driekwart van de ouders (73%) geeft aan dat het kind de afgelopen vier weken altijd goed geslapen heeft. Van ruim een vijfde slaapt het kind meestal/vaak goed, en van slechts een klein aandeel slaapt het kind soms, zelden of nooit goed. Ouders van een kind tussen de 12 en 17 jaar geven minder vaak aan dat hun kind altijd goed geslapen heeft (tabel 11.8). Bijna alle Syrische ouders geven dus aan dat het kind meestal tot altijd goed slaapt, terwijl

dat aandeel onder de Syriërs uit het hoofdonderzoek met minder dan twee derde een stuk lager ligt (zie hoofdstuk 10).

Tabel 11.8

Hoe vaak heeft het kind de afgelopen vier weken goed geslapen, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst van het kind, 2017 (in procenten)

	altijd	meestal/vaak	soms	zelden of nooit
totaal	73	22	4	2
jongen	72	21	4	2
meisje	73	23	3	1
4-5 jaar	76	19	3	2
6-11 jaar	78	19	3	0
12-17 jaar	61	30	6	3
≤ 2014	75	20	5	1
2015	72	23	3	2
≥ 2016	75	20	3	2

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Twee derde van de ouders geeft aan dat het kind het afgelopen jaar naar een huisarts is geweest (niet in tabel getoond). Het aandeel van de Syrische kinderen dat naar de huisarts is geweest, ligt hoger dan bij kinderen van ongeveer dezelfde leeftijd in de algemene bevolking. Onder de algemene bevolking heeft bijvoorbeeld iets meer dan de helft van de kinderen tussen 4 en 16 jaar minimaal een keer per jaar contact met de huisarts (CBS 2017). Kinderen die het meest recent zijn aangekomen, zijn het minst vaak naar een huisarts geweest.

Een vijfde van de ouders geeft aan dat het kind niet naar de tandarts is geweest in het afgelopen jaar (in Nederland of een ander land). Het aandeel dat naar de tandarts is geweest, blijft achter bij kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 16 jaar in de algemene bevolking, waarvan ruim 95% minimaal één keer per jaar naar de tandarts gaat (CBS 2017). In het onderzoek naar de leefsituatie van kinderen uit Polen, Roemenië en Bulgarije kwam ook naar voren dat een op de acht kinderen het afgelopen jaar niet naar de tandarts was geweest (Vogels et al. 2017). Kinderen die recent zijn aangekomen (≥ 2016) zijn minder vaak naar de tandarts geweest (ongeveer een derde is niet naar de tandarts geweest, niet getoond in tabel) dan kinderen die al sinds 2015 of eerder in Nederland zijn.

11.5 Nederlandse taalbeheersing en ervaringen op school

Het beheersen van de Nederlandse taal en de ervaringen en prestaties in het Nederlands onderwijs zijn zeer bepalend voor de integratiekansen in het (latere) leven. We schetsen

een globaal beeld van de taalbeheersing van kinderen. Ouders is gevraagd om een inschatting te maken van de beheersing van het Nederlands van hun kind. Enige voorzichtigheid bij de interpretatie van de bevindingen is hierbij geboden, de inschatting komt van ouders die de Nederlandse taal zelf vaak nog niet goed machtig zijn. Wellicht geven zij relatief snel aan dat hun kind goed Nederlands spreekt. Op het gebied van onderwijs kijken we hoe kinderen het onderwijs ervaren en hoeveel belang zij hechten aan goede onderwijsprestaties. We gaan niet in op onderwijsdeelname of -succes (zie voor actuele cijfers CBS 2018).

Volgens ouders heeft ruim de helft van de kinderen nooit moeite met Nederlands

In de perceptie van de ouders heeft meer dan de helft van de kinderen nooit problemen met de Nederlandse taal (tabel 11.9). Bij de Syrische kinderen in de leeftijd van 12-17 jaar heeft bijna de helft weleens moeite met de Nederlandse taal, dat is een groter deel dan bijvoorbeeld bij de Poolse, Roemeense en Bulgaarse kinderen (Vogels et al. 2017). Dit verschil in de Nederlandse taalbeheersing is er niet voor kinderen onder de 12 jaar.

Syrische kinderen die het kortst in Nederland verblijven – en dus minder tijd hebben gehad om zich de taal eigen te maken – hebben vaker moeite met de Nederlandse taal dan de kinderen die in 2014 of eerder naar Nederland zijn gekomen. Niettemin geeft een vrij groot deel (45%) van de ouders van kinderen die in 2016 of later naar Nederland zijn gekomen, aan dat hun kind nooit problemen heeft met de Nederlandse taal.

Klein deel van de ouders spreekt nooit Nederlands met de kinderen

Slechts een klein deel (13%) geeft aan helemaal nooit Nederlands met hun kind te spreken. Twee derde van de Syrische ouders spreekt soms Nederlands met hun kind, een vijfde geeft aan dat altijd of vaak te doen (tabel 11.10). Dat aandeel is het grootst voor ouders die hier sinds 2014 of eerder zijn; van hen geeft ruim een kwart (27%) aan dat ze altijd of vaak Nederlands met hun kind spreken. Ondanks dat de statushouders hooguit een paar jaar in Nederland wonen, is het dus opvallend dat een aanzienlijk deel al aangeeft Nederlands te spreken met zijn of haar kind.

Tabel 11.9

Heeft het kind volgens ouders moeite met de Nederlandse taal, naar geslacht, leeftijd, jaar van aankomst van het kind, 2017 (in procenten)^a

	ja, vaak	ja, soms	nee, nooit
totaal	7	37	56
jongen	7	36	57
meisje	6	39	55
4-5 jaar	13	37	49
6-11 jaar	4	35	60
12-17 jaar	6	41	53
≤ 2014	4	32	64
2015	5	36	59
≥ 2016	12	43	45

a Ongeveer 6% gaf aan dat het kind nog te jong was. Deze groep is niet meegenomen in de tabel.

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Tabel 11.10

Hoe vaak praten ouders Nederlands met het kind, naar leeftijd van het kind en geslacht en jaar van aankomst van de ouders, 2017 (in procenten)

	altijd/vaak	soms	nooit
totaal	21	66	13
4-5 jaar	20	67	13
6-11 jaar	23	67	10
12-17 jaar	20	63	17
man	23	65	12
vrouw	20	67	14
≤ 2014	27	61	11
2015	19	68	14
2016	13	74	13

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Kinderen gaan graag naar school

Meer dan twee derde van de schoolgaande kinderen (69%) gaat altijd graag naar school, ongeveer een kwart (26%) doet dit vaak (zie tabel 11.11). Het deel van de ouders dat aangeeft dat hun kind soms (4%) of nooit (1%) graag naar school gaat, is zeer klein. Kinderen tussen 12 en 17 jaar gaan wat minder graag naar school dan kinderen tussen de 6 en 11 jaar

oud (zie bijlage D.4). Een zeer groot deel van de ouders geeft aan dat hun kind het altijd (66%) of vaak (29%) belangrijk vindt om goede cijfers te halen.

Tabel 11.11

Graag naar school gaan en belang hechten aan goede cijfers volgens ouders, 2017 (in procenten)

Mijn kind ...	altijd	vaak	soms	nooit
... gaat graag naar school	69	26	4	1
... vindt het belangrijk om goede cijfers te halen	66	29	4	1

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

11.6 Sociale interacties: vriendschappen en negatieve bejegening

Net als bij volwassenen kunnen de sociale contacten met autochtone Nederlanders vluchtelingenkinderen helpen inzicht te krijgen in de gebruiken van het nieuwe land en de taalvaardigheid te verbeteren (Bakker en Dagevos 2017; Dagevos en Gijsberts 2008; Pettigrew en Tropp 2006). De aard van het contact is hierbij vanzelfsprekend cruciaal. Positieve sociale contacten, zoals vriendschappen, dragen bij aan het welzijn (Van Gent et al. 2006). Negatieve sociale interacties, zoals discriminatie-ervaringen en pesten, verminderen juist het gevoel veilig te zijn, het (psychisch) welbevinden en de deelname aan sociale activiteiten (Montgomery en Foldspang 2007).

Syrische kinderen hebben met name op school veel vrienden

Ruim vier vijfde (82%) van de ouders rapporteert over hun schoolgaande kind dat het op school veel vrienden heeft (zie tabel 11.12). Er zijn slechts enkele kinderen die helemaal geen vrienden op school hebben. Buiten schooltijd hebben de Syrische kinderen minder vrienden. Maar nog steeds geeft ruim de helft van de ouders aan dat hun kind buiten schooltijd veel vrienden heeft. Kinderen die recent (in 2016 of later) naar Nederland zijn gekomen hebben minder vrienden, op school of daarbuiten, dan kinderen die al langer in Nederland verblijven (zie bijlagen D.5 en D.6).

Tabel 11.12

Hebben van vrienden op school en buiten schooltijd volgens ouders, 2017 (in procenten)

	veel	een of enkele	geen
op school	82	16	2
buiten schooltijd	54	33	13

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Als het kind op zijn minst een of enkele vrienden had, is aan de ouders gevraagd naar de herkomst van deze vrienden. Ze konden aangeven of vrienden van hun kinderen vooral Nederlands zijn, vooral Syrisch, een combinatie van beide of dat ze verschillende achtergronden hebben.

Een klein deel (8%) geeft aan dat hun kind vooral Syrische vrienden heeft, het deel dat vooral Nederlandse vrienden heeft is aanzienlijk groter (44%). Ongeveer de helft van de Syrische ouders geeft aan dat de herkomst van de vrienden van hun kind gemengd is (zie tabel 11.13). Voor de oudere Syrische kinderen (12-17 jaar) geldt minder vaak dat hun vrienden vooral van Nederlandse afkomst zijn. Ook bij kinderen die in 2016 of later zijn aangekomen is het deel dat vooral Nederlandse vrienden heeft kleiner.

Tabel 11.13

Herkomst van vrienden naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst van het kind, 2017 (in procenten)

	vooral Nederlands	vooral Syrisch	zowel Nederlands als Syrisch	verschillende achtergronden
totaal	44	8	28	20
jongen	45	6	26	22
meisje	43	10	29	17
4-5 jaar	51	9	22	18
6-11 jaar	50	5	29	16
12-17 jaar	30	13	29	28
≤ 2014	49	6	26	18
2015	49	5	27	19
≥ 2016	31	15	31	23

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Bijna een kwart van de kinderen voelt zich soms, vaak of altijd gediscrimineerd

Van de ouders van schoolgaande kinderen rapporteert 13% dat hun kind soms of vaak gepest wordt op school (zie tabel 11.14). Onder kinderen tussen de 12 en 17 jaar is het aandeel dat volgens hun ouders nooit gepest wordt 90% (zie bijlage D.7). Dat is in lijn met wat middelbare scholieren in de algehele bevolking zelf rapporteren: ongeveer 11% geeft aan weleens gepest te worden (Volksgezondheidszorg.info 2015b). Bijna een kwart (22%) van de ouders geeft aan dat het kind zich soms, vaak of altijd gediscrimineerd voelt: 14% van de ouders geeft aan dat het kind zich weleens gediscrimineerd voelt en 8% dat dit altijd of vaak gebeurt. Kinderen die het kortste in Nederland verblijven, worden het minst gepest of gediscrimineerd (tabel B11.7).

Tabel 11.14

Discriminatie en pesten van het kind volgens ouders, 2017 (in procenten)

Mijn kind ...	altijd	vaak	soms	nooit
... voelt zich gediscrimineerd	4	4	14	78
... wordt gepest op school	0	1	12	87

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

11.7 Dagjes uit, buitenschoolse activiteiten en lid zijn van een sportvereniging

Kinderen nemen volop deel aan activiteiten op school

Een groot deel (82%) van de vluchtelingenkinderen doet mee aan dagjes uit vanuit school. Als het kind in 2016 of later is aangekomen, is dit deel wat kleiner (75%). Ouders waarvan het kind tussen de 6 en 11 jaar is, geven het vaakst aan dat het kind altijd mee gaat op een uitje (schoolreisje of excursie) (tabel 11.15).

Aan ouders is ook gevraagd of hun kind na schooltijd aan andere georganiseerde activiteiten meedoet, zoals muziekles, scouting of een toneelclub. Minder dan een kwart van de ouders geeft aan dat hun kind na school meedoet aan georganiseerde activiteiten. Dat aandeel is wel hoger naarmate het kind ouder is (tabel 11.16).

Tabel 11.15

Meedoen aan dagjes uit georganiseerd vanuit school, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst van het kind, 2017 (in procenten)

	ja, iedere keer	ja, soms	nee, nooit	er zijn geen dagjes uit
totaal	82	12	2	4
jongen	82	11	1	5
meisje	82	12	3	3
4-5 jaar	73	14	3	10
6-11 jaar	88	8	2	3
12-17 jaar	79	17	2	2
≤ 2014	87	11	0	2
2015	84	11	1	3
≥ 2016	75	14	4	7

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Tabel 11.16

Deelname aan buitenschoolse activiteiten naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst van het kind, 2017 (in procenten)

totaal	23
jongen	23
meisje	23
4-5 jaar	15
6-11 jaar	22
12-17 jaar	32
≤ 2014	29
2015	24
≥ 2016	18

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Ongeveer een derde (34%) van de Syrische kinderen zit bij een sportvereniging. Het lidmaatschap van een sportvereniging is lager dan onder de algemene Nederlandse bevolking. In Nederland is bijvoorbeeld ruim driekwart (78%) van de 6-11-jarigen en ruim de helft (56%) van de 12-17-jarigen lid van een dergelijke vereniging (Volksgezondheidszorg.info 2016). Voor kinderen die recentelijk zijn aangekomen, geldt minder vaak dat ze lid zijn van een sportvereniging dan kinderen die in 2015 of eerder zijn aangekomen. Meisjes zitten minder vaak op een sportvereniging dan jongens (tabel 11.17).

Tabel 11.17

Lidmaatschap van een sportvereniging naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst van het kind, 2017 (in procenten)

totaal	34
jongen	39
meisje	28
4-5 jaar	14
6-11 jaar	36
12-17 jaar	44
≤ 2014	43
2015	38
≥ 2016	22

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

Ouders van kinderen die niet op een sportvereniging zitten, is ook gevraagd waarom dat niet zo is. Zij konden hierbij meerdere redenen noemen, dat deed 15%. De meest genoemde reden (30%) is dat ouders niet weten waar ze hun kind aan moeten melden, gevolgd door 27% dat aangeeft dat het kind te jong is. Een vijfde van de ouders geeft aan dat het lidmaatschap te duur is of dat hun kind al op een andere manier sport. Slechts een klein deel van de ouders geeft als reden dat het kind het niet leuk vindt (7%), ze geen mogelijkheid hebben om het kind te halen en te brengen (5%), er te veel tijd van de ouders wordt gevraagd (4%) en dat ze geen tijd hebben om het uit te zoeken (3%) (niet getoond in tabel). De achtergronden om niet lid te zijn van een sportvereniging zijn dus divers. Naast andere redenen vormen een gebrek aan kennis en aan financiële middelen voor een deel van de ouders een drempel om hun kind te laten sporten in verenigingsverband.

Bijna twee derde van de Syrische kinderen kan (nog) niet zwemmen

Een aantal verdrinkingen onder Syrische kinderen in Nederland trok landelijk veel aandacht (zie Elsevier 2017; de Volkskrant 2017). Dit riep vragen op over de zwemveiligheid van zwembaden en openbare zwemgelegenheden, maar ook over de zwemvaardigheden van Syrische kinderen. Het is daar niet goed mee gesteld (zie tabel 11.18). Slechts iets meer dan een derde (37%) van de Syrische kinderen kan zwemmen. Dit deel zal waarschijnlijk snel toenemen; bijna een kwart (23%) van de kinderen zit momenteel op zwemles. Tegelijkertijd is er een aanzienlijk deel (40%) dat niet kan zwemmen en ook niet bezig is om dit te leren. Oudere kinderen kunnen vaker zwemmen dan de jonge, maar ook in de leeftijdsgroep van 12-17 jaar kan volgens de ouders maar 59% zwemmen. Onder de algemene Nederlandse jeugd is de zwemvaardigheid veel groter, van de 11-16-jarigen heeft bijvoorbeeld 97% een zwemdiploma.² De relatief beperkte zwemvaardigheid is iets dat kenmerkend is voor meerdere migrantengroepen, al lijkt de zwemvaardigheid bij Syrische kinderen ook achter te blijven bij die van kinderen met een andere niet-westerse herkomst of die van kinderen van Poolse, Bulgaarse of Roemeense komaf (Floor et al. 2017; Vogels et al. 2017). Meisjes (32%) kunnen minder vaak zwemmen dan jongens (41%), maar zitten niet vaker op zwemles. Ook is de zwemvaardigheid onder de groep die het kortst in Nederland is, veel beperkter (25%) dan onder de groep die in 2014 of eerder is aangekomen (49%).

Tabel 11.18

Kan uw kind zwemmen, naar geslacht, leeftijd en jaar van aankomst van het kind, 2017 (in procenten)

	ja	nee	nee, maar zit op zwemles
totaal	37	40	23
jongen	41	35	24
meisje	32	45	23
4-5 jaar	11	70	19
6-11 jaar	35	33	31
12-17 jaar	59	28	13
≤ 2014	49	27	24
2015	39	36	25
≥ 2016	25	53	21

Bron: SCP/CBS (NSN 2017), gewogen gegevens

11.8 Samenvatting

Ouders schetsen over het algemeen een optimistisch beeld van het leven van hun kinderen in Nederland. Zij oordelen zeer positief over het leven van hun kinderen in Nederland. Ook rapporteren zij weinig problemen rondom de opvoeding of de (psychische) gezondheid van hun kinderen. Dit is opvallend in het licht van de doorgaans moeilijke omstandigheden waar vluchtelingengezinnen mee geconfronteerd worden, zoals de traumatische ervaringen rondom de vlucht en in het herkomstland, de beperkte financiële middelen, de onzekerheid en de vaak nog beperkte kennis van de Nederlandse samenleving. Uit veel vorig onderzoek blijkt dat juist migrantenkinderen vaak een gunstig perspectief hebben om relatief snel hun weg te vinden in de nieuwe samenleving (Beck et al. 2012; Maliepaard et al. 2017). Zij passen zich snel aan en leren snel – via school en vrienden – over de taal en de samenleving. Deze gerichtheid op de nieuwe situatie en het sterke adaptieve vermogen zien we terug bij de Syrische kinderen. Het merendeel voelt zich thuis in Nederland en ondanks dat een deel last heeft van heimwee, wil maar een klein deel terug naar Syrië. Volgens ouders wordt de Nederlandse taal al vaak goed gesproken en zijn er veel (autochtone) vriendschappen, zowel binnen als buiten schoolverband. Het integratieproces lijkt ook zichtbaar te zijn in de verschillen tussen kinderen uit verschillende migratiejaren. De kinderen die hier het langste verblijven, spreken beter Nederlands, hebben meer (Nederlandse) vrienden en doen meer mee met buitenschoolse activiteiten, in het verenigingsleven of bij dagjes uit op school. Dit stemt allemaal positief.

Bij dit overwegend positieve beeld zijn een aantal kanttekeningen te zetten. Allereerst zijn de bevindingen een weerspiegeling van de antwoorden van de ouders. Ouders weten niet altijd precies wat er speelt bij hun kinderen en hebben wellicht de neiging om bepaalde zaken rooskleuriger voor te stellen dan ze daadwerkelijk zijn (Vogels et al. 2017). Daarnaast

heeft het meedoen in de samenleving voor migranten vaak een keerzijde. Bijna een kwart van de Syrische ouders geeft bijvoorbeeld aan dat het kind zich soms, vaak of altijd gediscrimineerd voelt. Ook kunnen de beperkte financiële middelen (zie hoofdstuk 7) of gebrekkige kennis van de Nederlandse samenleving van invloed zijn op de sociale participatie. Syrische kinderen zijn minder vaak lid van een sportvereniging dan gemiddeld. Een aanzienlijk deel van de ouders geeft als verklaring hiervoor dat ze geen geld hebben voor het lidmaatschap of dat ze niet weten hoe dit werkt. Andere mogelijke aandachtsgebieden zijn het relatief vaak bezoeken van de huisarts (ondanks de goede gerapporteerde gezondheid), het juist relatief weinig bezoeken van de tandarts en met name de beperkte zwemvaardigheid bij veel Syrische kinderen.

Noten

- 1 In de Gezondheidsmonitor (Volksgezondheidszorg.info 2015c) rapporteren jongeren zelf, in dit hoofdstuk hebben de ouders van kinderen gerapporteerd.
- 2 Voor de algemene Nederlandse jeugd hebben we alleen informatie over het bezit van een zwemdiploma, wat mogelijk nog een onderschatting is van het aantal kinderen dat kan zwemmen. In 2016 had maar 3% van de 11-16-jarigen in Nederland geen zwemdiploma, onder de 6-10-jarigen was dat 16%.

Literatuur

- Bakker, L. (2016). *Seeking sanctuary in the Netherlands. Opportunities and obstacles to refugee integration*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Bakker, L. en J. Dagevos (2017). Sociale integratie of segregatie? Ontwikkelingen in de sociale contacten van asielmigranten. In: M. Maliepaard, B. Witkamp en R. Jennissen (red.), *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek* (p. 77-84). Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (Cahier 2017-3).
- Beck, A., M. Corak en M. Tienda (2012). Age at immigration and the adult attainments of child migrants to the United States. In: *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, jg. 643, nr. 1, p. 134-159.
- Beelen, N. van (red.) (2016). *Kennissynthese gezondheid van nieuwkomende vluchtelingen en indicaties voor zorg, preventie en ondersteuning*. Utrecht: Pharos Expertisecentrum gezondheidsverschillen.
- Bot, S., S. de Roos, K. Sadiraj, S. Keuzenkamp, A. van den Broek en E. Kleijnen (2013). *Terecht in de jeugdzorg. Voorspellers van kind- en opvoedproblematiek en jeugdzorggebruik*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bucx, F. (2011). *Gezinsrapport 2011*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bucx, F. en S. de Roos (2015). *Opvoeden in niet-westerse migrantengezinnen. Een terugblik en verkenning*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- CBS (2017). *Gezondheid en zorggebruik; persoonskenmerken*. Geraadpleegd 20 april 2018 via <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=83005ned&D1=0-2,41,46-47,50,53,59,61,67,74&D2=0-5&D3=0&D4=I&HD=180424-1614&HDR=G2,G3,T&STB=G1>.
- CBS (2018). *Uit de startblokken. Cohortstudie naar recente asielmigratie*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Dagevos, J. en M. Gijsberts (2008). Over dubbele bindingen en verbinden en verheffen. Sociale contacten van minderheden en de relatie met sociale cohesie en sociaaleconomische positie. In: P. Schnabel, R. Bijl en J. de Hart (red.), *Betrekkelijke betrokkenheid. Studies in sociale cohesie. Sociaal en Cultureel Rapport 2008* (p. 281-305). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

- De Volkskrant (2017). 16-jarige Syriër verdronken in Limburgs zwembad: moeten vluchtelingen verplicht op zwemles? Gepubliceerd 8 augustus 2017.
- Distelbrink, M., T. Pels, A. Jansma en R. van der Gaag (2012). *Ouderschap versterken. Literatuurstudie over opvoeding in migrantengezinnen en de relatie met preventieve voorzieningen*. Utrecht: Verweij-Jonker Instituut.
- Elsevier (2017). Is Nederland wel zwemveilig? Drie vragen na verdrinking van Syrische jongen. Gepubliceerd op 9 augustus 2017.
- Erucar, S., J. Maltby en P. Vostanis (2018). Mental health problems of Syrian refugee children: the role of parental factors. In: *European child & adolescent psychiatry*, jg. 27, nr. 4, p. 401-409.
- Floor, C., A. Tiessen-Raaphorst, I. Pulles en T. Postma (2017). Zwemvaardigheid 2016 - Factsheet 2017/18. Geraadpleegd 20 april 2018 via <http://www.mulierinstituut.nl/actueel/nieuws/3-procent-nederlandse-jeugd-geen-zwemdiploma/>.
- Gent, M. van, J. Klaver en A. Odé (2006). *VluchtelingenWerk IntegratieBarometer 2006*. Amsterdam: VluchtelingenWerk Nederland.
- Huijnk, W., J. Dagevos en E. Miltenburg (2017). Een staalkaart van statushouders. In: *Mens en Maatschappij*, jg. 92, nr. 4, p. 359-394.
- Kessler, R.C., K.D. Mickelson en D.R. Williams (1999). The prevalence, distribution, and mental health correlates of perceived discrimination in the United States. In: *Journal of Health and Social Behavior*, jg. 40, nr. 3, p. 208-230.
- Kia-Keating, M. en B.H. Ellis (2007). Belonging and connection to school in resettlement: Young refugees, school belonging, and psychosocial adjustment. In: *Clinical child psychology and psychiatry*, jg. 12, nr. 1, p. 29-43.
- Lamkaddem, M., M. van den Muijsenbergh en K. Laban (2015). Vluchtelingen in de praktijk. Persoonsgerichte zorg en veerkracht-gericht werken.
- Looze, M. de, S. van Dorsselaer, S. de Roos, J. Verdurmen, G. Stevens, R. Gommans, M. van Bon-Martens, T. ter Bogt en W. Vollebergh (2014). *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Maliepaard, M., B. Witkamp en R. Jennissen (red.) (2017). *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (Cahier 2017-3).
- Montgomery, E. en A. Foldspang (2007). Discrimination, mental problems and social adaptation in young refugees. In: *European Journal of Public Health*, jg. 18, nr. 2, p. 156-161.
- Pettigrew, T.F. en L.R. Tropp (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. In: *Journal of personality and social psychology*, jg. 90, nr. 5, p. 751-783.
- Rousseau, C., A. Drapeau en R. Platt (2004). Family environment and emotional and behavioural symptoms in adolescent Cambodian refugees: Influence of time, gender, and acculturation. In: *Medicine, Conflict and Survival*, jg. 20, nr. 2, p. 151-165.
- Schellingerhout, R. en D. Engelhard (2007). Gezond geïntegreerd. Gezondheid van vluchtelingen in relatie met diverse achtergrondkenmerken. In: D. Engelhard (red.), *Met kennis van feiten. Vluchtelingen, nieuwkomers en gezondheid in cijfers* (p. 52-61). Utrecht: Pharos.
- Schie, R.M. van, en M. van den Muijsenbergh (2017). *Handreiking. Psychische problematiek bij vluchtelingenkinderen en -jongeren*. Utrecht: Pharos/Radboudumc.
- Tuk, B. (2012). Weerbaarheidstrainingen voor kinderen die nieuw in Nederland zijn. Achtergrondinformatie en praktische tips voor trainingen aan nieuwkomers op de basisschool. Utrecht: Pharos.
- Vogels, R., S. de Roos en F. Bucx (2017). *Van oost naar west*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Volksgezondheidszorg.info (2015a). Ervaren gezondheid middelbare scholieren (klas 2 en klas 4). Geraadpleegd 20 april 2018 via <https://www.volksgezondheidszorg.info/onderwerp/gezondheidsmonitor-jeugd/ervaren-gezondheid#!node-ervaren-gezondheid-middelbare-scholieren-klas-2-en-klas-4>.

Volksgezondheidszorg.info (2015b). Pesten op school middelbare scholieren (klas 2 en klas 4). Geraadpleegd 20 april 2018 via <https://www.volksgezondheidszorg.info/onderwerp/gezondheidsmonitor-jeugd/pesten#node-pesten-op-school-middelbare-scholieren-klas-2-en-klas-4>.

Volksgezondheidszorg.info (2015c). Schoolverzuim middelbare scholieren (klas 2 en klas 4). Geraadpleegd 20 april 2018 via <https://www.volksgezondheidszorg.info/onderwerp/gezondheidsmonitor-jeugd/schoolverzuim#node-schoolverzuim-middelbare-scholieren-klas-2-en-klas-4>.

Volksgezondheidszorg.info (2016). Sportdeelname en clublidmaatschap. Geraadpleegd 20 april 2018 via <https://www.volksgezondheidszorg.info/sport/kernindicatoren/sportdeelname-en-clublidmaatschap#!node-clublidmaatschap-naar-leeftijd>.

Summary and conclusions

Jaco Dagevos (SCP), Willem Huijnk (SCP), Mieke Maliepaard (WODC) and Emily Miltenburg (SCP)

Syrians in the Netherlands

A study of the first years of their lives in the Netherlands

S.1 Survey of Syrian asylum status-holders

This report describes the situation of Syrians who were granted a temporary asylum residence permit in the Netherlands between 1 January 2014 and 1 July 2016. The study population also included their children and partners.¹ In total, just under 70,000 people were granted asylum status in the Netherlands between 1 January 2014 and 1 July 2016; Two-thirds of them (44,000) were Syrians. We carried out a survey among Syrian asylum status-holders aged 15 years and older in which they were asked in detail about their lives in the Netherlands, the reasons for coming to the Netherlands and their flight from Syria. In households with children aged between 4 and 17 years, parents were asked whether supplementary questions could be asked about their child (see Box S.1 for detailed information on the survey *New Asylum Status-holders in the Netherlands*).

This survey is part of a larger project to investigate the integration of asylum status-holders who have recently moved to the Netherlands, what developments can be identified within that integration process and how differences in integration can be explained. The project is a joint initiative of four Dutch ministries (Social Affairs and Employment; Justice and Security; Education, Culture and Science; and Health, Welfare and Sport). The other partners in the study in addition to the Netherlands Institute for Social Research (SCP) were the Research and Documentation Centre (WODC), the National Institute for Public Health and the Environment (RIVM) and Statistics Netherlands (CBS).

This study of Syrians in the Netherlands is the first in a series, and is to be conducted every two years. It can therefore be regarded as a baseline measurement. The main goal of this report is to describe the survey findings. More in-depth and explanatory studies using data from a linked database of survey and register data will follow at a later date.

Box S.1 New Status-holders in the Netherlands (NSN) survey

Here we briefly describe the design and implementation of the survey *Nieuwe Statushouders in Nederland* (New Status-holders in the Netherlands – NSN) 2017. For a detailed explanation of the design and implementation of the fieldwork, see Kappelhof (2018). A questionnaire was developed with contributions from SCP, WODC and RIVM. Development of the draft questionnaire took over four months (autumn/winter 2016). The draft questionnaire has been subject to extensive

(cognitive) testing; it was subsequently translated into Arabic and tested again. The testing, translation and adaptation of the questionnaire took place between January and May 2017. The fieldwork, including testing and translation of the questionnaire, was carried out by the research consultancy Labyrinth Onderzoek & Advies. CBS drew the sample from the Syrian target population. Sampled individuals were sent a letter asking them to complete the questionnaire online. The letter – written in Arabic and Dutch – was sent out at the end of June and followed up two weeks later with a reminder letter. After approximately four weeks, interviewers began contacting sample persons who had not responded online. This phase was completed at the end of October 2017, after which CBS weighted the data. The database was available for analysis at the end of 2017. The main questionnaire was sent to persons aged 15 years and older. In households with children aged between 4 and 17 years, parents were asked whether they would be willing to complete a supplementary questionnaire about their child (randomly selected if there were several children in this age group). In total, information was collected on 3,209 Syrians, a response rate of 81%. Of parents with children aged between 4 and 17 years living in their household, 86% were willing to answer additional questions about a child. In total, we report on 1,049 children aged between 4 and 17 years.

S.2 Influencing factors, integration dimensions and the host society

The findings of this study are grouped into three categories: factors which influence integration, position on integration dimensions, and the host society. The purpose of this descriptive study is to obtain a picture of the situation of Syrians in the Netherlands. Our intention is thus not to analyse the interrelationships between the influencing factors, integration dimensions and the host society; that will be the subject of subsequent studies as part of this project.

Influencing factors

We divide influencing factors into factors relating to the individual's migration history, the period spent in reception facilities and the prospect of remaining in the Netherlands. A long and difficult flight to the Netherlands, for example, influences a person's mental and physical health, which can in turn influence their ability to learn the language or enter the labour market. The period spent in reception facilities also influences the course of the integration process; the literature generally ascribes negative effects to living in reception centres, suggesting that long-term residence leads to passiveness and mental health problems. The prospect of remaining in the Netherlands refers to the expectations of Syrian asylum status-holders to remain in the Netherlands. Migrants who expect to stay, are more inclined to invest in learning the Dutch language and in networks, for example, than migrants who want or expect to leave the Netherlands within a short period. Other factors which influence integration can be ranked under the banner of resources. In this study, they include education level, command of the Dutch language and health status. As stated, our aim in this report is to describe these factors, not to analyse their influence.

Integration dimensions

It is usual in integration research to distinguish between a structural and a sociocultural dimension. Structural integration is concerned with a person's position in various domains of social stratification, such as work and income. A person's sociocultural position can be subdivided into an emotional-affective, a social and a cultural component. The emotional-affective dimension refers to the relationship between migrants and the host society, and can be measured among other things by the degree to which migrants identify with the origin group and with the host country. The social component refers to the size and composition of people's social networks. The cultural component relates to opinions and values, usually measured by reference to themes which are important within the dominant culture, such as gender equality.

Host society

Research on integration not only looks at migrant groups, but also focuses explicitly on processes of inclusion and exclusion in the host society. The survey devoted attention to this in various ways. Information was collected on experiences with discrimination and on how Syrian asylum status-holders rate the Netherlands and their lives here. The interaction with the host society is also expressed in experiences with different components of Dutch policy. Information was collected among other things on experiences with reception facilities, social support services and language courses. Table S.1 shows how the findings of this study are summarised.

Summary table S.1

Overview of topics in the summary

influencing factors	integration dimensions	host society
migration history	structural position	perceived discrimination
period in reception centres	work	perceived acceptance
prospect of remaining	unemployment	satisfaction with life in the Netherlands
education	social assistance benefit	experiences with policy
Dutch language		
health	sociocultural position	
	identification	
	social contacts	
	values	

S.3 Influencing factors

Migration history

Flight to the Netherlands: a perilous undertaking

All the Syrians surveyed in this study had come to the Netherlands recently. A fifth of these asylum status-holders came to the Netherlands by aeroplane; the remainder travelled (partly) overland, with the time spent travelling ranging from less than a month to several years; in many cases, they had spent a long period in another country. Those who had fled overland spent an average of one year travelling to the Netherlands; 80% took less than two years. It would appear that those who left Syria earlier spent longer on the journey than those who fled in 2015, for example.

A quarter of those who fled (partly) overland report that they mostly slept outdoors during the journey, and generally had too little to eat and too little clean drinking water. In addition, three-quarters fell victim during the journey to abuse, extortion, shipwreck, etc. Three-quarters of the asylum status-holders accordingly never felt safe at any time during their flight to the Netherlands. Men travelled under poor conditions more often than women, report more negative experiences and felt more unsafe. Although men and women who travelled (partly) overland took roughly the same amount of time en route, it may be that women more often travelled in groups and were therefore less vulnerable; however, it is also possible that women are less inclined to report negative experiences. Many Syrians (83%) who travelled overland made use of people smugglers. The majority of them (82%) were forced to get into debt to pay for the journey. A majority (75%) of those who travelled to the Netherlands without the services of a people smuggler also got into debt. This means that most Syrians begin their lives in the Netherlands with substantial debts.

More than half the asylum status-holders spent more than a month in another country during the journey (the 'transit country'). This was most often (47% of cases) Turkey. Transit countries were almost never regarded as settlement countries. This was due partly to the future prospects and to a perceived lack of safety, though around a third did initially intend to stay in the transit country to await their return to Syria.

Chance of obtaining permit important factor in choosing the Netherlands

Many factors played a role in choosing the Netherlands as a final destination. The most important were the way the Netherlands treats refugees, the chance of obtaining a residence permit and the positive image that people have of the Netherlands. For young people aged up to 25 years, the opportunity to work or study is also very important, while for those aged over 35 years the ability to bring family over is cited as the most important reason for choosing the Netherlands. Although the vast majority of status-holders who travelled to the Netherlands overland used the services of a people smuggler, only for a very small group this was a factor in the choice of final destination.

Highly dynamic household composition due to family reunification

Migration of Syrians to the Netherlands is increasingly the result of family reunification, with wives and children being brought to the Netherlands. This is leading to rapid changes in the composition of Syrian households in the Netherlands: compared with 2014, the share of children had risen by 10 percentage points in the first half of 2016 (from 30% to 40%). Family reunification is more common among Syrians than asylum status-holders from other groups. Almost four out of ten who were granted status in 2014 had brought over one or more family members to the Netherlands a year later.

Period spent in reception facilities

Shorter period in reception facilities than other refugee groups, but more often relocated between reception centres

Almost all the Syrians in this study had spent a period in a reception facility. When asked how long they had spent there, it transpired that they had spent an average of nine months living in reception centres. That is a substantially shorter period than refugee groups who came to the Netherlands earlier; research in 2009 showed that Afghans, Iraqis and Somalis spent an average of 18 months or more in reception facilities, and Iranians two and a half years (Dourleijn 2011). On the other hand, Syrians tend to have lived in more reception facilities (four different reception centres on average) than the refugee groups stated above (an average of two different reception centres, Dourleijn 2011).

The research literature suggests that reception centres have a bad reputation and bad impact on the lives of status-holders. Long asylum procedures, with uncertainty about the outcome, but also apathy and boredom have a negative effect on asylum status-holders, including on their mental health, and slow down the integration process. Future research will be needed to show whether this also applies for Syrians. One positive factor, at least, is that Syrian asylum status-holders spend less time in reception centres than earlier refugee groups, though an average of nine months is still a considerable period. Whilst living in reception facilities, many Syrians were actively engaged in following Dutch language lessons (58%), learning Dutch themselves (55%) or doing voluntary work (40%). Performing paid work or following training/being enrolled in education during the period in reception is much less common (6% and 18%, respectively). Policy in recent years has focused mainly on expanding the opportunities for learning Dutch and volunteering during the time spent in reception facilities, and the participation figures cited above could be partly the result of this. However, this requires further research. Lack of comparable data means it is also not possible to draw comparisons with the activities of refugee groups who came to the Netherlands earlier.

Prospect of remaining

To gain a picture of the (future) integration of newcomers, it is important to have information on their prospect of remaining in the Netherlands. How long people expect to (be allowed to) remain in the Netherlands, and whether they intend to return to their country

of origin or to move on to another country influences the way in which status-holders approach their integration and which strategies they employ. The vast majority of Syrians (93%) expect to be still living in the Netherlands in five years' time if they are not able to return to Syria. Reasons put forward for this include the fact that people will then have built a life in the Netherlands and that the Netherlands is a safe country. Moving on to another country in the near future thus appears not to be a realistic option for most Syrians. If return to Syria should prove to be possible, a fifth of Syrians would choose to go back. More than half the Syrians do not wish to return, while a quarter do not yet know. The reasons cited for wishing to live in Syria again are mainly emotional in nature; it is their mother country and people feel at home there, it is where their friends and family live. The fact that many Syrians have brought their families over also implies that many of them see their future in the Netherlands, or else bringing their family to the Netherlands de facto leads to them staying here.

Education level

Mixed education level of Syrian group

Over 90% of the Syrians in this study were educated in Syria. The education levels of this group vary: around a third have followed a higher education programme, a third have followed vocational or upper secondary education, and a third have followed primary and lower secondary education.

To ascertain which qualifications Syrians bring to the Netherlands, the study looked at the highest qualification attained in Syria or in a country other than the Netherlands or Syria. Half the Syrians in the study have at most a qualification at lower secondary education level or below (13% no qualification, 18% no more than primary education and 19% lower secondary education, a total of 50%). 31% have a vocational or upper secondary education level qualification, and 20% a higher education qualification. The notion that the Syrian group consists predominantly of people with a higher education background is thus inaccurate. On the other hand, it is worth stressing that the share who have followed a higher education programme is substantially higher than the percentage who have obtained a higher education degree, as the war and their flight from Syria might have prevented them from completing their education.

If we draw a cautious comparison with other migrant groups, we find that the education level of Syrian asylum status-holders most closely resembles that of the Afghan and Iraqi groups: a sizeable proportion with a lower education level, but also a large group with a higher education background. The share of the Syrian group with a higher education level is larger than in the group with a Turkish or Moroccan background, though it should be noted that the latter two groups far more often have Dutch educational qualifications.

Low participation in Dutch education; almost no one has a Dutch qualification

According to our research, 15% of Syrian asylum status-holders participate in the Dutch education system. Almost no one yet holds a Dutch qualification (3%), and the majority of

those who do are people who have completed transition classes aimed mainly at learning the Dutch language.

It is important to continue monitoring the educational careers of Syrians in the years ahead, because their education level could change considerably. An important question in this regard is to what extent young adult Syrians who are no longer of compulsory school age actually start a Dutch educational career and pursue it through to obtaining a qualification. Earlier research has shown that relatively few members of refugee groups ultimately attain a Dutch qualification, despite its importance for their integration.

Command of Dutch language

Syrian status-holders feel their command of Dutch is inadequate

Respondents were asked to rate their command of the Dutch language with a score of between 1 and 10. The average score was 4.6, showing that Syrians rate their command of Dutch as inadequate – an unsurprising outcome given the short length of time they have been in the Netherlands. There is no difference on this point between men and women (figure S.1). Young people, Syrians who came to the Netherlands in 2014 or earlier and those who have followed and completed a Dutch language course have the best command of Dutch.

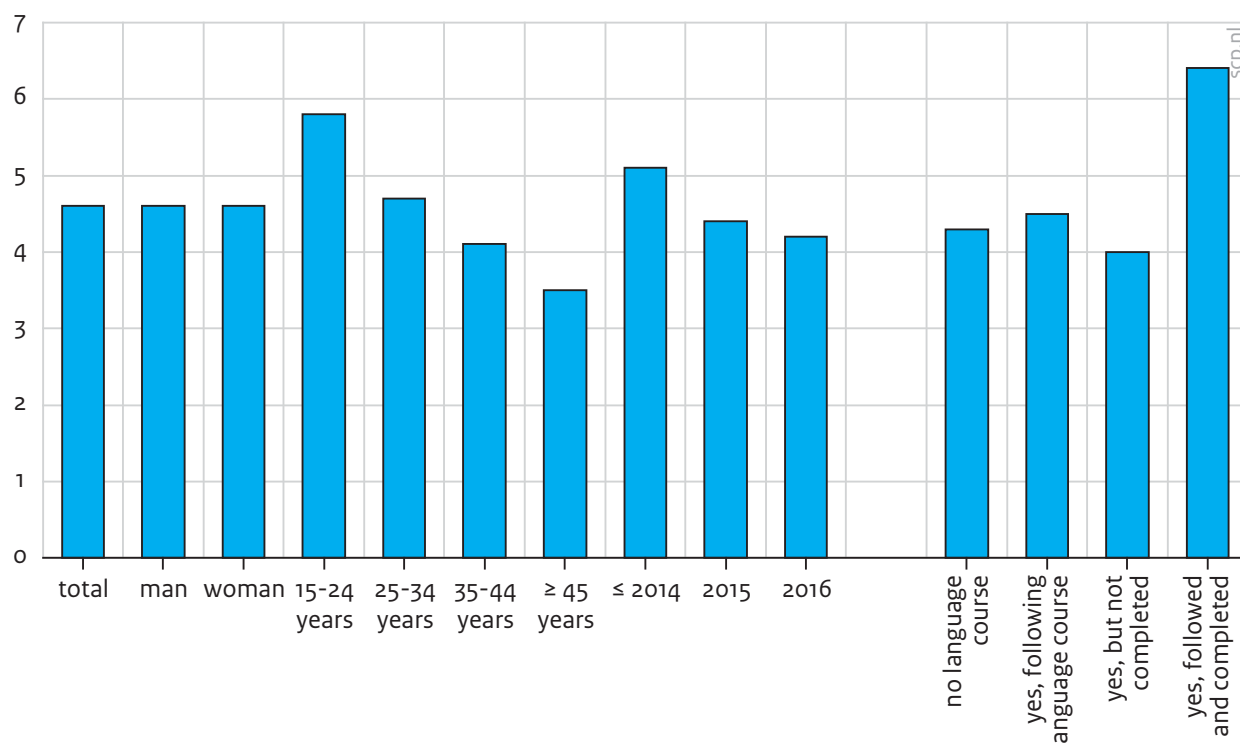
Few Syrians have yet completed the civic integration programme; widespread participation in language courses

A key aim of the civic integration policy is to improve Dutch language proficiency. Most status-holders are required to undergo a civic integration programme, and must successfully pass all examinations within three years of being granted asylum status. In this study, a tenth of respondents reported that they have now passed all civic integration examinations. Others have not passed all the examinations, or in some cases have not passed any of them. Roughly a third of respondents reported that the civic integration examinations did not apply for them. Based on this study, we are unable to determine precisely why they believe this to be the case. They may be correct (for example for medical reasons or because they are following a course of study which leads to a basic qualification), but the possibility cannot be ruled out that some Syrians erroneously believe they do not need to go through a civic integration programme. This requires further research.

A command of spoken and written Dutch forms the basis of the civic integration examination. No fewer than 80% of Syrian status-holders in this study report that they are currently following a language course. Only 7% say they are not doing so, while the others have followed a language course in the past. This indicates a broadly felt need to invest in learning the Dutch language.

Figure S.1

Self-assessment of command of the Dutch language,^a by sex, age, year of arrival and following a language course, 2017 (in average scores)

a Respondents were asked how well they themselves felt they speak Dutch, and to assign a score of between 1 and 10, where 10 represents a good command of the Dutch language.

Source: SCP/CBS (NSN 2017); weighted data

Health

Many Syrian status-holders have mental health problems

We know from research among refugee groups who came to the Netherlands in previous years that mental health issues are common. That is also the case among Syrians. Their mental health was measured using five questions about their emotional state over the last four weeks. This indicator, which is also used in other research, shows that 41% of Syrians in this study can be regarded as having mental health issues, for example frequently feeling anxious, down and depressed. Research among the general population in the Netherlands shows a percentage of less than 15%. The degree of mental ill-health among Syrian status-holders does not vary significantly between age groups (see figure S.2).

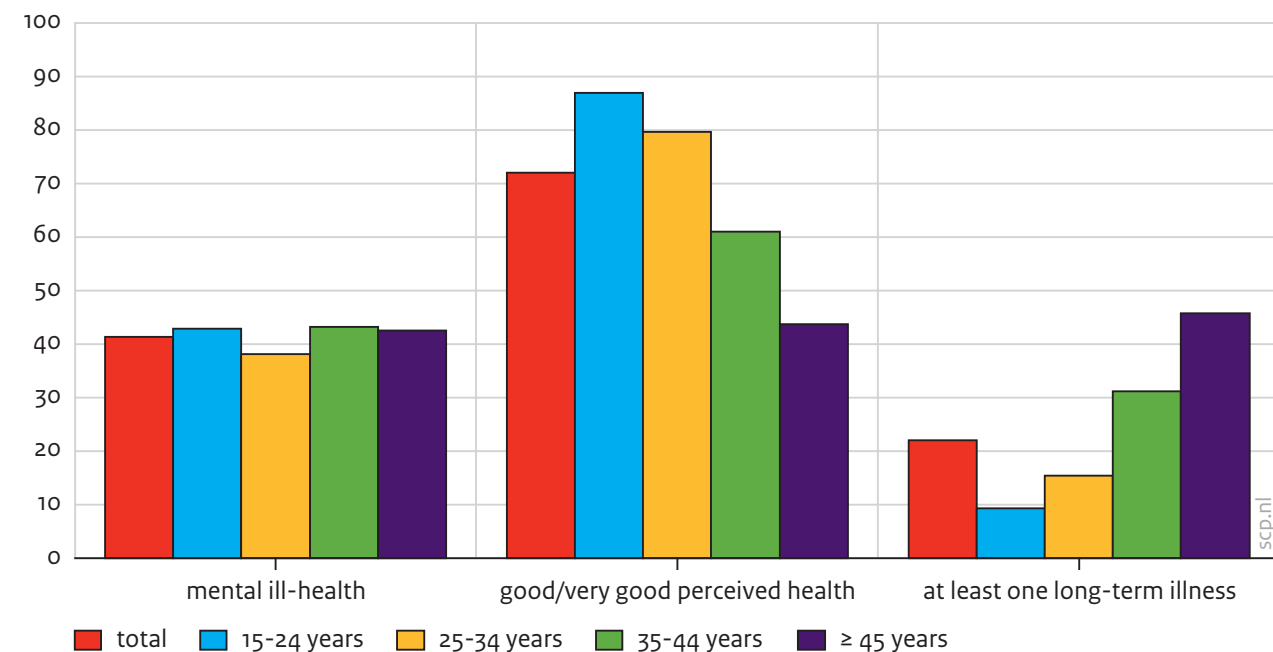
Poorer physical health mainly among older Syrians

The percentages of young Syrians with long-term illnesses, with disabilities and with good or very good perceived health are roughly the same as among young people in the general Dutch population. People develop more long-term illnesses and disabilities with advancing age, and their perceived health deteriorates. This decline in health is much more marked

among Syrian status-holders than in the general population, and middle age Syrians are significantly less healthy than their peers in the general population. Lifestyle is an important determinant of health. The percentage of Syrian status-holders who are overweight is worryingly high (rising from 26% in the younger age groups to 75% of those aged over 45), as is the percentage of smokers, especially among Syrian men (63%).

Figure S.2

Mental and physical health, by age (in percentages)

Source: SCP/CBS (NSN 2017); weighted data

The vast majority of status-holders (94%) are registered with a GP practice. Compared with the general population of the Netherlands, Syrians make slightly more use of general and specialist care, reflecting their poorer health. However, they make less use of mental health care services. Young people, in particular, visit the dentist less often than their peers in the general population. Most Syrians feel that their general practitioner listens to them and gives good advice, but 40% (older persons more than young persons) experience problems with the Dutch language in contact with their GP. More than half the Syrians who feel they need antibiotics report that they are not always prescribed to them by their GP.

S.4 Integration dimensions

Structural position

The structural dimension of integration is concerned among other things with a person's position on the labour market, benefit dependency and financial situation.

Almost no employment career in the Netherlands

The main conclusion concerning the structural position is that the majority of status-holders (78%) have not (yet) joined the Dutch labour market. They are not members of the labour force, which means they are not in paid employment, are not looking for it and are not available for it. It is worth noting that status-holders are entitled to participate in the labour market.

Workers: small, flexible, low-status jobs

Few Syrians in the Netherlands (12%) are in paid work. Young people and school students are overrepresented among those in work. They are mostly in flexible (92%) or part-time jobs (only 29% have a full-time job [35 hours or more per week]). 12% of working status-holders are self-employed. Four out of five are employed in the lowest two occupational levels, with 26% at the lowest level. 18% of working status-holders are employed in the two highest occupational levels together; that is a very low percentage compared with Dutch natives or other migrant groups. Almost half (47%) of status-holders report that they are working below their qualification level.

High proportion on social assistance benefit

The low labour participation rate of Syrian status-holders goes hand in hand with very high social assistance benefit dependency (90%). Almost none of the status-holders report they have money left over, and a sizeable proportion (42%) have too little money to make ends meet. Roughly a third are satisfied or very satisfied with their financial situation; a third take a neutral view and a third are dissatisfied or very dissatisfied.

Great contrast between position in the Netherlands and in Syria

There is a considerable contrast between the socio-economic position of status-holders in the Netherlands and the position they had in Syria. Almost none of them reported that they were unemployed in Syria. Just over half (55%) of Syrian status-holders were employed in Syria, while just under a third (30%) report that they were enrolled in education. Approximately a quarter (27%) of Syrian women were employed in Syria, while 42% reported that their primary activity consisted of looking after the household. The occupations performed in Syria were divided into four occupational levels in this study. Over half of those who worked in Syria had an occupation at level 2 (59%); around a quarter (24%) were employed at the highest occupational level. In addition, 16% were employed at level 3. Those working at the lowest occupational level in Syria (2%) do not appear to have been successful in travelling to the Netherlands. It is striking that over half (51%) of working women in Syria were in occupations at the highest level. Most Syrian women were not in paid employment in Syria, but those who were often held positions at a higher level.

Sociocultural position

Factors which contribute to sociocultural position in this study are the degree to which Syrians in the Netherlands identify with the Syrian origin group and with Dutch natives, the nature and make-up of their social networks and their values.

A third of Syrians feel Dutch

A third of the Syrians report that they feel Dutch. That is a strikingly high figure given their short length of time in the Netherlands. A possible contributory factor may be that they feel safe in the Netherlands and appreciate being able to live there. Syrians are surprisingly positive about several aspects of their lives in the Netherlands.

Lots of contact with Dutch natives, but also with Syrians inside and outside the Netherlands

The majority (61%) of Syrian status-holders report that they have contact with native Dutch friends or acquaintances at least weekly; the same applies for contact with Dutch native neighbours (59%). A small group (14%) report that they never have contact with Dutch natives. A majority (59%) of the Syrian group also report that they have at least weekly contact with Syrian friends or acquaintances in the Netherlands, and three-quarters have contact with family and friends outside the Netherlands (over a third (36%) have daily contact).

Contact with both Dutch natives and Syrians

Many Syrian status-holders (41%) have at least weekly contact both with other Syrians and with Dutch natives. This applies particularly for young people and men. A fifth (21%) have little contact with either Dutch natives or with members of their own origin group. Almost three-quarters (73%) of status-holders report that their social contacts have increased over the last six months.

As regards the main focus of their social contacts, the proportion of Syrian status-holders reporting that they have more contact with their origin group (42%) is around the same as the proportion who have equal contact with members of the Syrian group and with Dutch natives. The share who report that they have more contact with Dutch natives is much smaller (18%).

There is less contact with members of other migrant groups than with members of their own origin group or with Dutch natives; roughly a quarter (26%) have such contact at least weekly.

Egalitarian views on male/female roles; homosexuality a sensitive topic

Syrian status-holders consider education for boys and girls to be equally important. Their views are rather less egalitarian as regards financial affairs and work, but around two-thirds still say they disagree or disagree completely with the statement that it is more important for boys to earn their own money, or that decisions about major purchases are best taken by men. Just under half do not think that a woman should stop working after

having a child, and over a third (36%) explicitly disagree with the statement that men should be responsible for the household finances. The group who have been in the Netherlands the longest have the most progressive views on the role division between men and women.

Acceptance of homosexuality appears to be a sensitive point among Syrian status-holders: less than a fifth (18%) say they agree or agree completely with the statement that it is a good thing that homosexuals are able to marry; around half agree or agree completely with the statement that homosexuality in a child is problematic. A considerable proportion of the group were in fact unwilling to answer this question.

Majority of Syrians are religious; infrequent attendance at religious gatherings

A large majority of Syrians (85%) report that they are religious (76% are Muslim, 8% are Christian). Relatively few religious Syrians attend religious gatherings: around two-thirds (65%) do so at most a few times per year; approximately a quarter (27%) do so weekly. The low attendance at religious gatherings may be connected to the lack of suitable mosques or churches in the Netherlands. The majority of religious Syrians pray daily, and over three-quarters of female Syrian Muslims wear a headscarf. Religion is a very important part of daily life for over three-quarters of the group; half the Syrian status-holders agree with the statement that religious people should live in accordance with the rules of their religion. Religion is important for a high proportion of religious Syrian status-holders and they find it hurtful if someone says something negative about their religion (78%).

5.5 Interaction with host society

Integration research also looks at processes of inclusion and exclusion by the host society. These processes may be related to discrimination, potentially hindering opportunities on the labour market and impeding access to social networks. The substance and implementation of policy can also lead to exclusion. The significance of the host society is of course a very broad theme, which was touched on to only a limited extent in our survey. Information was collected on perceived discrimination, and respondents were also asked whether or not they feel that migrants are accepted in the Netherlands, and what they think of life in the Netherlands in general. We also collected information on the experiences of status-holders with a number of different types of policy in the Netherlands.

Syrians take a positive view of their lives in the Netherlands

Despite their low labour participation rate and weak financial circumstances, the Syrian respondents in this study take a positive view of life in the Netherlands. More than three-quarters feel at home here and respondents assign an average score of 8.5 (out of 10) to their lives in the Netherlands. Syrian status-holders also take a positive view of the social climate for migrants: the vast majority feel that the Netherlands is a hospitable country for migrants, is open to other cultures and is a place where migrants' rights are respected. There is also substantial support for the statement that migrants in the Netherlands are

given every opportunity. Many Syrian status-holders report that discrimination is not very frequent: around three-quarters think discrimination against migrants never or almost never occurs, and almost none of them feel it occurs frequently or very frequently. Nearly two-thirds say that they personally have never been confronted with discrimination, while a quarter say they have almost never encountered discrimination. Discrimination by Syrians or other migrants occurs is even less common. Syrian status-holders are more positive on all these topics – feeling at home, social climate, discrimination – than the four largest migrant groups in the Netherlands (research from 2015 among persons with a Turkish, Moroccan, Surinamese and Antillean background: Huijnk & Andriessen 2016) and refugee groups (research from 2009 among persons with an Afghan, Somali, Iraqi and Iranian background: Dourleijn & Dagevos 2011). This positive view of the Netherlands by Syrians is probably related to their feeling of being safe here. They will no doubt also be comparing the Netherlands with the current situation in Syria, with the flight, and with periods they spent in other countries en route. The possibility can also not be ruled out that social desirability and a certain politeness vis-à-vis the Netherlands and its inhabitants play a role in the responses. However, we do not believe that that is the only explanation. Optimism and satisfaction are characteristic of many migrant groups who have been in the Netherlands for only a short time. Research among migrant groups shows that this fades somewhat the longer they have been in the Netherlands. The frame of reference changes, their own aspirations increase, but securing a position and acceptance in Dutch society prove to be more problematic than originally thought.

Experiences with policy: reception, social support and language

Almost all the Syrians in this study had spent a period living in a reception facility. A total of 60% of the group studied were satisfied or very satisfied with their stay in a reception centre. A fifth were neither satisfied nor dissatisfied, and a fifth were dissatisfied or very dissatisfied. All in all, therefore, there is a substantial group who were dissatisfied or only moderately satisfied. Over 80% were satisfied or very satisfied with the staff and safety at the reception centres. There is less enthusiasm regarding privacy and the food, with around half being satisfied or very satisfied. Once status-holders have gone to live in a municipality, they are eligible for social support. Local authorities are responsible for organising this support, which focuses among other things on offering practical help with filling in forms and managing financial affairs. The intention is also that help should also be offered at the start of the civic integration process and that social participation is encouraged. Almost all status-holders in this study are currently receiving social support or have done so in the past. There is a high level of satisfaction with the service: only 7% of Syrian status-holders are dissatisfied or very dissatisfied. Syrian status-holders are more often dissatisfied with the language courses followed; two-thirds are satisfied or very satisfied, while the remainder are dissatisfied or only moderately satisfied.

5.6 Men and women

In the foregoing we have described the main findings for the group as a whole. In this section we summarise the extent to which there are notable differences and similarities between Syrian men and women. To do this we use the same classification of influencing factors/resources, integration dimensions and host society. The main findings are presented in table S.1.

Men were overrepresented in the survey (68% of respondents were men). This reflects the migration history of the Syrian group; the men were the first to arrive in the Netherlands, followed later by relatively more Syrian women, often travelling as dependants. The distribution between men and women was skewed mainly in the group who arrived in the Netherlands in or before 2014 (75% men, 25% women); women are overrepresented in the group who arrived in the Netherlands in 2016 (56% versus 44%).

If we look at the *influencing factors/resources*, it is clear that Syrian women are in a less favourable starting position than men in several respects. Men were employed in Syria before travelling to the Netherlands considerably more often than women, who were often active as housewives. The men also have a better command of English. The share of Syrian women in the Netherlands with mental health issues is actually slightly higher than among Syrian men. These differences mean that Syrian women begin their lives in the Netherlands at a greater disadvantage than Syrian men. However, there are also areas where women do just as well as men. For example, men and women have attained about the same education level – in both groups, around a fifth have a high education level. There are no significant differences between men and women as regards command of the Dutch language. Finally, women who were active on the labour market in Syria (27% of all women) worked at higher occupational levels than working men: 51% were employed at the highest occupational level, compared with 19% of men. Women thus score better than men on this point. The findings also suggest that women suffered fewer hardships during the flight from Syria. Of those who fled to the Netherlands (partly) over land, men report less favourable circumstances than women. Women also more often journeyed by aircraft.

The *structural position* of Syrian women in the Netherlands continues to lag behind that of men. For example, 4% of the women are employed, compared with 15% of the men. Another key difference lies in participation in the labour force – i.e. people who are in paid work or are actively looking for and available for it. A very high proportion of Syrian women are not members of the labour force (91%) compared with 72% of men. This is because women are less often in paid work and are also less often looking for it. It should be noted in this context that women have on average been in the Netherlands for a shorter time than men.

The study looked at different aspects of the *sociocultural position* of status-holders. We findings suggest that the sociocultural distance from Dutch society is on average greater among Syrian women than men. Women identify less strongly with the Netherlands, have a greater desire to return to Syria one day, and have fewer social contacts with Dutch natives. In addition, women show greater religious involvement and religious identifica-

tion. Syrian women are more progressive than men in their views on the roles of men and women. By contrast, they are less accepting of homosexuality than men.

There is virtually no difference between men and women in their image of the *host society*.

The vast majority feel at home in the Netherlands, give a high score for their lives here, feel safe and take a positive view of the social climate for migrants in the Netherlands.

Table S.1

Men and women compared on a number of key indicators, 2017 (in percentages and average scores)

	men	women
share in survey (total)	68	32
year of arrival		
≤ 2014	75	25
2015	66	34
2016	44	56
influencing factors/resources		
higher education qualification	21	22
was employed before leaving Syria	68	27
was employed at highest occupational level (4) in Syria (working labour force)	19	51
command of Dutch (scale 1-3)	1.8	1.8
speaks no English	32	40
mental ill-health	40	45
structural and sociocultural position		
net participation in the Netherlands	15	4
not part of the labour force	72	91
at least weekly contact with Dutch natives	64	55
feels (very) Dutch	36	28
host society		
feels at home in the Netherlands	79	78
satisfaction with life in the Netherlands (scale 1-10)	8.6	8.4

Source: SCP/CBS (NSN 2017); weighted data

What these findings mean for the further progress in the integration of women in the different areas of Dutch society is hard to predict at this time. Many women have been in the Netherlands for only a very short period, and how they will find their way in the Netherlands has yet to become clear. It is also likely that individual women will differ considerably, given their substantial differences in background characteristics. A sizeable proportion are highly educated and have worked in senior occupations, and may be expected to enter the Dutch labour market in due course. However, we know from earlier research that even highly educated women from migrant groups have difficulty integrating in the Dutch

labour market. As well as these highly educated women, the group also includes a large number group of women with a lower education level who were not in paid work in Syria. Their distance from the Dutch labour market is probably considerable, and it is questionable whether they will ever find their way into employment. The fact that they have access to less robust resources will also act as an impediment here. The data from our study do not offer a very clear picture of the processes that take place within households. We have seen that many Syrians have been reunited with their families in recent years; this is normally a process that takes considerable time and energy. Family members who in some cases have lived apart for many years have to get used to each other once again, and this can lead to tensions. On top of that, parents and children have gone through a great deal, and this is reflected in the high proportion of people – young and old – with mental health problems. There is a risk of tensions arising within families. Those tensions can also be fuelled by the fact that Syrian women who arrive in the Netherlands want to take on a different role from what they were used to in Syria. It is interesting in this context that this study shows that women have more progressive views than men about male and female roles in society. Further research will be needed to make clear what processes take place within Syrian households and what consequences they have for the position attained by women in Dutch society.

5.7 Summary of survey of Syrian children

Integration processes often progress differently, and more quickly, for refugee children than for their parents. Their interaction with Dutch native children and going to a Dutch school means they often rapidly gain a mastery of the Dutch language, for example. To gain an insight into children's situation and experiences, respondents with children aged between 4 and 17 years were asked if they were willing to answer supplementary questions about a child.

Parents very optimistic about their children's lives

Parents are very optimistic about the lives of their children in the Netherlands, assigning a high score of 8.6 out of 10 and reporting that almost all children (96%) feel at home in the Netherlands. Although 30% of parents say their children are homesick, the share reporting that their child would like to return to live in Syria is very small (11%). According to parents, their emotional and parental relationship with their child is good; over three-quarters report that they (almost) never worry about their child. Virtually all parents are very satisfied with their parenting and think they are well able to look after their child. Very few parents (a tenth) feel that parenting is beyond their capability; that is less than in the Dutch population as a whole.

According to their parents, Syrian children are in good health; they do not take time off school due to illness more than Dutch children, and the percentage of parents who rate their child's health as good or very good (93%) is roughly the same as the self-report by young people in the population as a whole. The share of children who have been to the

dentist during the past year (80%) is lower than in the total population (95%). Two-thirds of respondents report that their child has visited the GP in the last year; that is in line with the GP visits by Syrian adults and is higher than among children in the general population. Nearly all parents (95%) report that their child usually or always sleeps well.

Refugee children play a full part in many areas, but there is also disadvantage

A small proportion of parents (13%) say they never speak Dutch with their child; a fifth say they always or often do so. Over half of parents report that their child never has difficulties with the Dutch language, though the proportion of Syrian children aged 12-17 years who never have difficulty with the Dutch language is relatively low (53%). Almost all children (95%) often or always enjoy going to school. 87% of parents report that their child is never bullied at school (a figure which matches that for the population as a whole). Just under a quarter of Syrian parents (22%) report that their child sometimes, often or always feels the subject of discrimination. Over four-fifths (82%) of children have lots of friends at school; only a very small proportion (2%) have no school friends at all. More than half (54%) have lots of friends outside school. Few parents (8%) report that their child has mainly Syrian friends; the proportion of children with mainly Dutch friends is considerably larger (44%). Roughly half the Syrian parents report that their children's friends are of mixed origin.

A high proportion (82%) of refugee children take part in school days out. The share who take part in out-of-school activities is lower (23%). Around a third of the children (34%) are members of a sports club or association; that is a substantially lower proportion than in the general population. Syrian children have limited swimming proficiency – just over a third (37%) can swim – and lag behind both the native population and other migrant groups in this regard. While this share is likely to increase quickly (almost a quarter (23%) of Syrian children are currently taking swimming lessons), it is still the case that a considerable proportion (40%) are unable to swim and are also not currently learning to do so. Older children are more often able to swim than young children, but the share of Syrian children aged between 12 and 17 years who can swim (59%) still lags a long way behind the share in the young Dutch population in general, where the ability to swim is almost universal.

Strikingly rosy picture of the lives of refugee children

Our study produces a predominantly positive picture of the lives of Syrian children in the Netherlands. Parents are very satisfied with the lives of their children, with their relationship with their children and with their parenting. The majority of Syrian children feel at home in the Netherlands and, despite the fact that some of them are homesick, only a small proportion would like to return to Syria. According to parents, their children are in good health, often already have a good command of the Dutch language and have lots of (Dutch native) friendships, both within and outside school. Syrian children appear to be increasingly finding their feet in Dutch society. The children who have been in the Netherlands the longest speak better Dutch, have more (Dutch) friends and take part in more activities outside school hours. All of this is positive news. On the one hand, it is in line with

the notion that integration processes can progress relatively quickly for (young) children (Beck et al. 2012; Maliepaard et al. 2017). On the other hand it is striking, given the generally difficult circumstances with which refugee families have been and are confronted – for example the traumatic experiences surrounding their flight and in their country of origin, their often limited financial resources, the uncertainty surrounding the future and family members left behind, and their as yet limited knowledge of Dutch society (Van Schie & Van den Muijsenbergh 2017; Tuk 2012). Professionals and experts often warn of a heightened risk of mental health issues in refugee children.

Caveats to the optimistic picture: lack of children's perspective and points for attention

A number of important caveats need to be applied to the predominantly positive picture presented above. First, this study was based on responses by parents. Parents do not always know precisely what is going on in their children's lives, may have difficulty in accurately gauging some aspects – such as command of the Dutch language – and may have a tendency to present some aspects in a better light than the reality (Vogels et al. 2017). We do not know, for example, how children themselves perceive the relationship with their parents and their parenting. Refugee children constantly have to switch between different social environments: school, clubs/associations, contact with native Dutch peers and their home environment. The appropriate forms of interaction and expectations in all these different spheres are not always clear and may differ markedly from each other. Research has shown that parents and children who have fled their homeland relatively often grow apart from each other; where children come into frequent contact with Dutch society and the associated customs, this can clash with the often smaller social circle of their parents, who are often at a further remove from Dutch society. A possible next step would be to ask Syrian refugee children themselves about their experiences in the Netherlands. Another factor that may have influenced the findings is the average young age (9 years) of the children in this study; in many cases, problem behaviour only manifests itself at a later age, in (early) adolescence.

For migrants, active participation in society often has a flipside. Almost a quarter of Syrian parents, for example, report that their child sometimes, often or always feels subject to discrimination. The limited financial resources and unfamiliarity with Dutch society also influence social participation. These factors help explain the below-average sports club membership of Syrian children. Other points for attention are their relatively frequent visits to the doctor (despite their good reported health), their relatively infrequent visits to the dentist, and especially the limited swimming proficiency of many Syrian children.

5.8 Conclusions

This study presents a picture of the group of Syrians who have come to live in the Netherlands over the last few years. It is rather unique to carry out research on the background and current position of a group that has been in the Netherlands for such a short time. In this section we take stock of the situation by formulating a number of conclusions.

Syrians just beginning their integration in the Netherlands

For many Syrians, participation in the Dutch labour market is currently a bridge too far. Their lives are dominated by family reunification, learning the Dutch language, becoming accustomed to a new setting, as well as recovering from their flight from Syria and their time spent in reception facilities. Family reunification generally takes time, energy and money. For many of them, successful reunification will come as a relief, but it will also usher in a period of getting used to their new household, which has had a different composition sometimes for many years. Syrians are almost without exception actively learning the Dutch language, as a means of preparing themselves for the civic integration examinations. Most Syrians have not yet complied with the civic integration requirement.

Structural position still weak; socially already well established

The focus on the labour market, as expressed in active job-seeking behaviour and availability for work, is still very limited. The number of Syrians in paid work is also still low, and in case they are at work, they are generally in small, flexible jobs at a low occupational level. Almost everyone is dependent on social assistance benefits. The picture is brighter when it comes to their sociocultural position. Measured by social contacts with Dutch natives, Syrians appear to be already fairly well embedded in Dutch society; a strikingly high proportion feel Dutch and many feel at home and satisfied with their lives in the Netherlands. The relatively high level of satisfaction with the functioning of Dutch institutions also fits in with this positive picture. It may be that these findings are coloured to some extent by social desirability; Syrian status-holders may consider it inappropriate to be critical about the country that has admitted them. At the same time, optimism and confidence are logical feelings for migrants who have only recently come to the Netherlands; this is something we have also seen with other migrant groups. In expressing their opinions about the Netherlands and their lives here, they will also be continually making a comparison with the situation in Syria and their flight to the Netherlands. It remains to be seen how resilient this positive image of the Netherlands proves to be; research among other migrant groups has shown that feelings of dissatisfaction and perceived inequality increase the longer they have been in the country.

Syrians resemble other refugee groups in many respects

In several respects, there are wide similarities between Syrians and refugee groups who came to the Netherlands earlier, such as those from Iraq and Afghanistan. Examples are the frequent incidence of mental health problems and – especially in the early phase – problems with the Dutch language. Another similarity lies in the negative contrast between their socio-economic position in their country of origin and in the Netherlands. This fall in status often has negative consequences for the individual themselves and his or her family. Syrians and the other refugee groups also resemble each other in that they are barely active on the labour market in the early years after their arrival, and in combining a weak structural position with a mixed network and a relatively high level of satisfaction with their lives in the Netherlands.

The similarities between Syrians and other refugee groups gives little cause for optimism concerning their prospects for integration, a process that has generally proved to be fraught with difficulty for the other refugee groups. The obstacles appear to be comparable to some extent. Foreign qualifications, including from higher education, prove to have relatively little value on the Dutch labour market. Mental health problems, a lack of functional networks for the labour market and problems with the language are other important factors which impede the integration of refugee groups. Based on the progress in the integration of the first generation of refugees who came to the Netherlands earlier, together with their continuing position of disadvantage, the outlook for Syrians is unfavourable. Of course, comparisons such as these always run aground at some point, because times and policies are different. One difference compared with earlier refugee groups is that the processing of Syrian status-holders has taken considerably less time. A majority of them are also satisfied with the period they spent in reception facilities, and many of them used that time to learn Dutch. We have already referred to the strikingly positive sentiment about their lives in the Netherlands, which appears to be a manifestation of a desire to make a new start here. Moreover, almost all Syrians in the Netherlands appear to be investing actively in learning the language. The current positive economic climate could also be providing a boost for Syrians in the Netherlands, while the intensified policy efforts at central and local government level could have a positive impact on their participation in society. Nonetheless, the fact remains that it will require a major effort to ensure that this group do better than earlier refugee groups. With regard to the labour market, Syrians are right at the start of their journey, and the resources which are known to pay dividends on the Dutch labour market, such as a Dutch qualification and a good command of the Dutch language, take time to acquire. Although the favourable economic climate tempers the degree of discrimination on the labour market, status-holders will nonetheless be confronted with it.

Targeted and effective policy efforts needed to encourage participation

The integration of Syrians in the Netherlands still has a long way to go. The influx of large numbers of asylum migrants has led to a number of measures being taken at national and local level to promote the participation of asylum status-holders. This is a key difference compared with a few years ago, when offering Dutch language lessons in reception centres was for example almost a no-go area and pursuing specific policy was no longer regarded as necessary or desirable. All that has changed. The desire to improve the integration of status-holders compared with the past has prompted an energetic response. On the other hand, the measures and projects are mainly temporary, and it is unclear which of them are effective. The coming period could be used to gain a better understanding of which measures are effective and warrant broad application.

The civic integration policy is intended to enable newcomers to take a step towards gaining mastery of the Dutch language and becoming familiar with Dutch society. Relatively few of the status-holders in this study have successfully completed the mandatory civic integration programme, though for most of them the three-year civic integration period has not

yet expired. The relative lack of progress in civic integration is also reflected in the findings of research by Statistics Netherlands (CBS) (2018) and the Netherlands Court of Audit (2017). A general but important point is the need to improve the functioning of the civic integration policy. A good civic integration policy will help the great swathe of asylum status-holders who have come to the Netherlands in recent years in taking their first steps in learning the Dutch language and becoming familiar with Dutch society. Our research population take a strikingly positive view of many aspects of life in the Netherlands. It is significant in this regard that roughly a third of them are dissatisfied or only moderately satisfied with the language courses they have followed. This would seem to be an area where improvements are needed to ensure a smoother civic integration process. This study also shows that a sizeable group believe that they do not have to undergo a civic integration programme. We are not able to determine with certainty whether they are correct in this view, but it does beg the question of whether newcomers are sufficiently aware of the fact that they must go through such a programme. This requires further research.

As with other refugee groups, there is a high incidence of mental health problems among Syrians. Earlier research has shown that this acts as an impediment to activities such as learning Dutch and participating in the labour market, and it seems reasonable to assume that this also applies for the Syrian group. Partly in the light of this, it is concerning that Syrians make less use of mental health services, so that problems remain untreated and may last longer than if treatment were sought. A point of concern for policy is how the reach of mental health care can be broadened among this group.

Few of the Syrians in this study (aged 15 and older) currently hold a Dutch education qualification. That is not surprising, given the short time our study group have spent in the Netherlands; their educational careers have still to take shape. It is important for policy to encourage the educational participation of young adult Syrians. Research on asylum status-holders who came to the Netherlands between 1995 and 1999 shows that ultimately only a small proportion attained a Dutch education qualification, whereas this is a very important factor in determining a person's labour market position and social integration (Bakker & Dagevos 2017a,b). From a policy perspective, there is great pressure to guide status-holders to the labour market as quickly as possible, and the improving economy will further increase that pressure. However, there are good reasons to guide status-holders into the Dutch education system to a greater extent than in the past, since this offers a greater chance of finding work at higher occupational levels and of establishing a more varied social network.

Finally: Syrians want to be heard

Over 80% of the persons approached took part in the survey on which this report is based. Such a high response rate is unprecedented today. It is tempting to ascribe this to the quality of our survey design and fieldwork strategy, but in reality the true reason lies in the willingness of this group to take part. The survey group wanted to be heard, in order to share their experiences in the Netherlands, and to offer a glimpse into their lives before coming here. Policy makers can make use of these insights to design and refine their policy.

Note

- 1 More precisely, this report is about asylum status-holders, dependants and family reunifiers. *Asylum status-holders* are persons who have been issued with a temporary asylum residence permit by the Dutch Immigration and Naturalisation Service (IND). Dependants of asylum status-holders receive a (dependent) asylum residence permit and in this study are also treated as asylum status-holders. *Dependants* are family members of asylum status-holders to whom a temporary residence permit (mvv) is granted under specific conditions. When an mvv is granted, these family members receive a dependent asylum residence permit on entering the Netherlands. This study also includes family members who come to the Netherlands through the *regular family reunification* procedure. These family members are included among the asylum status-holders in the study, although in reality they do not hold an asylum residence permit.

References

- Algemene Rekenkamer (Netherlands Court of Audit) (2017). *Inburgering. Eerste Resultaten van de Wet inburgering 2013*. The Hague: Sdu.
- Bakker, L. & J. Dagevos (2017a). Arbeidsmarktparticipatie asielmigranten: streefde start en blijvende achterstand. In: M. Maliepaard, B. Witkamp & R. Jennissen (eds.) *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek* (pp. 63-75). The Hague: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (Research and Documentation Centre) (Cahier 2017-3).
- Bakker, L. & J. Dagevos (2017b). Sociale integratie of segregatie? Ontwikkelingen in de sociale contacten van asielmigranten. In: M. Maliepaard, B. Witkamp & R. Jennissen (eds.), *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek* (pp. 77-84). The Hague: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (Research and Documentation Centre) (Cahier 2017-3).
- Beck, A., M. Corak & M. Tienda (2012). Age at immigration and the adult attainments of child migrants to the United States. In: *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 643, no. 1, pp. 134-159.
- CBS (2018). *Uit de startblokken. Cohortstudie naar recente asielmigratie*. The Hague: Centraal Bureau voor de Statistiek (Statistics Netherlands).
- Dourleijn, E. (2011). Migratie en demografisch profiel. In: E. Dourleijn & J. Dagevos (eds.), *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten* (pp. 35-57). The Hague: Sociaal en Cultureel Planbureau (Netherlands Institute for Social Research).
- Dourleijn, E. & J. Dagevos (2011). *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. The Hague: Sociaal en Cultureel Planbureau (Netherlands Institute for Social Research).
- Huijnk, W. & I. Andriessen (2016). *Integration in sight? A review of eight domains of integration of migrants in the Netherlands*. The Hague: Sociaal en Cultureel Planbureau (Netherlands Institute for Social Research).
- Kappelhof, J. (2018). *Surveyonderzoek Nieuwe Statushouders in Nederland 2017. Verantwoording van de opzet en uitvoering van een survey onder Syrische statushouders*. The Hague: Sociaal en Cultureel Planbureau (Netherlands Institute for Social Research).
- Maliepaard, M., B. Witkamp & R. Jennissen (eds.) (2017). *Een kwestie van tijd? De integratie van asielmigranten: een cohortonderzoek*. The Hague: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (Research and Documentation Centre) (Cahier 2017-3).
- Schie, R.M. van & M. van den Muijsenbergh (2017). *Handreiking. Psychische problematiek bij vluchtelingenkinderen en -jongeren*. Utrecht: Pharos/Radboudumc.
- Tuk, B. (2012). *Weerbaarheidstrainingen voor kinderen die nieuw in Nederland zijn. Achtergrondinformatie en praktische tips voor trainingen aan nieuwkomers op de basisschool*. Utrecht: Pharos.

Vogels, R., S. de Roos & F. Bucx (2017). *From East to West*. The Hague: Sociaal en Cultureel Planbureau (Netherlands Institute for Social Research).

Publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau

SCP-publicaties

Onderstaande lijst bevat een selectie van publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Deze publicaties zijn in gedrukte vorm verkrijgbaar bij de (internet)boekhandel en zijn als pdf gratis te downloaden via www.scp.nl. Een complete lijst is te vinden op www.scp.nl/publicaties.

SCP-publicaties 2018

- 2018-1 *Werken aan de start. Jonge vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt* (2018). Ans Merens en Freek Bucx (red.). ISBN 978 90 377 0859 2
- 2018-2 *Lees:Tijd. Lezen in Nederland* (2018). Annemarie Wennekers, Frank Huysmans, Jos de Haan. ISBN 978 90 377 0858 5
- 2018-3 *De Wmo 2015 in praktijk. De lokale uitvoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning* (2018). Lia van der Ham, Maaïke den Draak, Wouter Mensink, Peggy Schyns, Esther van den Berg. M.m.v. Pepijn van Houwelingen en Isabella van de Velde. ISBN 978 90 377 0856 1
- 2018-4 *Jezelf zijn in het verpleeghuis* (2018). Lisette Kuypers, Debbie Verbeek-Oudijk en Cretien van Campen. ISBN 978 90 377 0855 4 (pdf)
- 2018-5 *Maatschappelijke ondersteuning: keuzes van cliënten en beleid van gemeenten* (2018) (handelseditie proefschrift). Anna Maria Marangos. ISBN 978 90 377 0846 2 (pdf)
- 2018-6 *Een lokaal sociaal contract. Voorwaarden voor een inclusieve samenleving* (2018). Kim Putters. ISBN 978 90 377 0861 5
- 2018-7 *The social state of the Netherlands 2017* (2018). Rob Bijl, Jeroen Boelhouwer, Annemarie Wennekers (red.). ISBN 978 90 377 0862 2 (pdf)
- 2018-8 *Net als thuis. Wooninitiatieven opgezet door ouders voor hun kinderen met een beperking* (2018). Inger Plaisier en Mirjam de Klerk. ISBN 978 90 377 0863 9
- 2018-9 *Bouwend aan een toekomst in Nederland. De leefsituatie van Poolse migranten die zich na 2004 in Nederland hebben ingeschreven* (2018). Mérove Gijsberts, Iris Andriessen, Han Nicolaas (CBS) en Willem Huijnk. ISBN 978 90 377 0864 6 (pdf)
- 2018-10 *Publieke voorkeuren. Een methodologische en inhoudelijke verkenning van voorkeuren voor publieke voorzieningen* (2018). Martin Olsthoorn en Ab van der Torre. ISBN 978 90 377 0867 7 (pdf)
- 2018-12 *Opvattingen over seksuele en genderdiversiteit in Nederland en Europa* (2018). Lisette Kuypers. ISBN 978 90 377 0866 0 (pdf)
- 2018-13 *Verhalen blijven vertellen en elkaar willen begrijpen* (2018). Kim Putters, Andries van den Broek, Ab van der Torre, Martin Olsthoorn, Esther van den Berg, Wouter Mensink, Lotte Vermeij, Marcel Coenders en Annemarie Wennekers. ISBN 978 90 377 0872 1
- 2018-14 *Syriërs in Nederland. Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland* (2018). Jaco Dagevos, Willem Huijnk, Mieke Maliepaard (WODC), Emily Miltenburg. ISBN 978 90 377 0869 1
- 2018-15 *Tijdelijk werk geven. Invloed van laagconjunctuur en langdurende ziektegevallen* (2018). Edith Josten, Jan Dirk Vlasblom. ISBN 978 90 377 0870 7

Digitale publicaties 2018

Verhalen blijven vertellen en elkaar willen begrijpen (infographic). Kim Putters, Andries van den Broek, Ab van der Torre, Martin Olsthoorn, Esther van den Berg, Wouter Mensink, Lotte Vermeij, Marcel Coenders en Annemarie Wennekers. ISBN 978 90 377 0873 8, publicatiedatum 4-5-2018

Overige publicaties 2018

Burgerperspectieven 2018 | 1 (2018). Paul Dekker, Lia van der Ham en Annemarie Wennekers.
ISBN 978 90 377 0865 3

SCP-publicaties 2017

- 2017-1 *Grenzen aan de eenheid. De beleving en waardering van diversiteit en inclusiviteit onder medewerkers van Defensie* (2017). Iris Andriessen, Wim Vanden Berghe en Leen Sterckx. M.m.v. Jantine van Lisdonk en Ans Merens. ISBN 978 90 377 0814 1
- 2017-2 *Wie maakt het verschil? Sociale ongelijkheid in condities en consequenties van informele hulp. Oratie.* (2017). Alice de Boer. ISBN 978 90 377 0752 6
- 2017-3 *Langer zelfstandig. Ouder worden met hulpbronnen, ondersteuning en zorg* (2017). Cretien van Campen en Jurjen Iedema (SCP), Marjolein Broese van Groenou (VU-LASA) en Dorly Deeg (VUMC-LASA).
ISBN 978 90 377 0817 2
- 2017-4 *Beleidssignalement Ervaringen van LHBT-personen met sport* (2017). Ine Pulles en Kirsten Visser.
ISBN 978 90 377 0820 2 (pdf)
- 2017-5 *Voorzieningen verdeeld. Profijt van de overheid* (2017). Martin Olsthoorn, Evert Pommer, Michiel Ras, Ab van der Torre en Jean Marie Wildeboer Schut. ISBN 978 90 377 0821 9
- 2017-6 *Van oost naar west. Poolse, Bulgaarse en Roemeense kinderen in Nederland: ouders over de leefsituatie van hun kinderen* (2017). Ria Vogels, Simone de Roos en Freek Bucx. ISBN 978 90 377 0819 6
- 2017-7 *First steps on the labour market* (2017). Ans Merens, Freek Bucx en Christoph Meng (ROA).
ISBN 978 90 377 0822 6
- 2017-8 *Zorg en ondersteuning in Nederland: kerncijfers 2015. Ontvangen hulp bij het huishouden, persoonlijke verzorging, verpleging en begeleiding* (2017). Debbie Verbeek-Oudijk, Lisa Putman en Mirjam de Klerk.
ISBN 978 90 377 0818 9 (pdf)
- 2017-9 *Kwesties voor het kiezen. Analyses van enkele maatschappelijke thema's voor de Tweede Kamerverkiezingen 2017* (2017). ISBN 978 90 377 0770 0 (pdf)
- 2017-10 *Achtervolgd door angst. Een kwantitatieve vergelijking van angst voor slachtofferschap met een algemeen gevoel van onveiligheid* (2017). Lonneke van Noije en Jurjen Iedema. ISBN 978 90 377 0825 7
- 2017-11 *Discriminatie herkennen, benoemen en melden* (essay) (2017). Iris Andriessen. ISBN 978 90 377 0826 4 (pdf)
- 2017-12 *Dorpsleven tussen stad en land. Slotpublicatie Sociale Staat van het Platteland* (2017). Anja Steenbekkers, Lotte Vermeij en Pepijn van Houwelingen. ISBN 978 90 377 0830 1 (pdf)
- 2017-13 *Leren van verschillen. Opleidingsverschillen in de vrouwenemancipatie* (2017). Anne Roeters.
ISBN 978 90 377 0829 5 (pdf)
- 2017-14 *Transgender personen in Nederland* (2017). Lisette Kuiper, m.m.v. Wim Vanden Berghe.
ISBN 978 90 377 0831 8 (pdf)
- 2017-15 *Gelijk verdeeld. Een verkenning van de taakverdeling bij LHBT-stellen* (2017). Anne Roeters, Floor Veerman en Eva Jaspers. ISBN 978 90 377 0832 5 (pdf)

- 2017-16 *Nederlanders en nieuws. Gebruik van nieuwsmedia via oude en nieuwe kanalen* (2017). Annemarie Wennekens en Jos de Haan. ISBN 978 90 377 0833 2 (pdf)
- 2017-17 *Beroep op het mbo. Betrokkenen over de responsiviteit van het middelbaar beroepsonderwijs* (2017). Monique Turkenburg en Ria Vogels. M.m.v. Yvette Sol. ISBN 978 90 377 0836 3
- 2017-18 *Ouderen in verpleeghuizen en verzorgingshuizen. Landelijk overzicht van hun leefsituatie in 2015/'16* (2017). Debbie Verbeek-Oudijk en Cretien van Campen. ISBN 978 90 377 0838 7
- 2017-19 *Gelukkig in een verpleeghuis? Ervaren kwaliteit van leven en zorg van ouderen in verpleeghuizen en verzorgingshuizen* (2017). Cretien van Campen en Debbie Verbeek-Oudijk. ISBN 978 90 377 0837 0
- 2017-20 *Zicht op de Wmo 2015. Ervaringen van melders, mantelzorgers en gespreksvoerders* (2017). Peteke Feijten, Roelof Schellingerhout, Mirjam de Klerk, Anja Steenbekkers, Peggy Schyns, Frieke Vonk, Anna Maria Marangos, Alice de Boer en Liesbeth Heering. ISBN 978 90 377 0842 4
- 2017-21 *Gevlucht met weinig bagage. De leefsituatie van Somalische Nederlanders* (2017). Iris Andriessen, Mérove Gijsberts, Willem Huijnk en Han Nicolaas (CBS). ISBN 978 90 377 0839 4 (pdf)
- 2017-22 *Overall rapportage sociaal domein 2016. Burgers (de)centraal* (2017). Evert Pommer en Jeroen Boelhouwer (red.). ISBN 978 90 377 0843 1
- 2017-23 *Samenvatting Overall rapportage sociaal domein 2016. Burgers (de)centraal* (2017). Evert Pommer, Jeroen Boelhouwer (red.) ISBN 978 90 377 0844 8
- 2017-24 *Regionale verschillen in het sociaal domein: voorzieningengebruik nader verklaard* (2017). Ingrid Ooms, Klarita Sadiraj en Evert Pommer. ISBN 978 90 377 0852 3 (pdf)
- 2017-25 *De sociale staat van Nederland 2017* (2017). Rob Bijl, Jeroen Boelhouwer, Annemarie Wennekens (red.). ISBN 978 90 377 0847 9
- 2017-26 *Zorg en ondersteuning in Nederland: kerncijfers 2016* (2017). Lisa Putman, Debbie Verbeek-Oudijk en Mirjam de Klerk. ISBN 978 90 377 0850 9 (pdf)
- 2017-27 *Voor elkaar?* (2017). Mirjam de Klerk, Alice de Boer, Inger Plaisier, Peggy Schyns. ISBN 978 90 377 0849 3

Digitale publicaties 2017

- Zorg en ondersteuning in Nederland: kerncijfers 2015* (onepager). Debbie Verbeek-Oudijk, Lisa Putman en Mirjam de Klerk. ISBN 978 90 377 0824 0, publicatiedatum 23-1-2017
- Eerste treden op de arbeidsmarkt* (digitaal magazine). Ans Merens, Freek Bucx, m.m.v. Christoph Meng (ROA). ISBN 978 90 377 0823 3, publicatiedatum 31-1-2017
- Arbeidsmarkt in kaart. Werkgevers 2017* (card stack). Patricia van Echtelt en Marian de Voogd-Hamelink. ISBN 978 90 377 0840 0, publicatiedatum 24-10-2017
- Zorg en ondersteuning in Nederland: kerncijfers 2016* (onepager). Debbie Verbeek-Oudijk, Lisa Putman en Mirjam de Klerk. ISBN 978 90 377 0851 6, publicatiedatum 17-11-2017
- De sociale staat van Nederland 2017* (infographic). Rob Bijl, Jeroen Boelhouwer, Annemarie Wennekens (red.). ISBN 978 90 377 0853 0, publicatiedatum 12-12-2017
- Een week in kaart – editie 1* (card stack). Anne Roeters. ISBN 978 90 377 0857 8, publicatiedatum 21-12-2017

Overige publicaties 2017

- Burgerperspectieven 2017 | 1* (2017). Paul Dekker, Josje den Ridder en Pepijn van Houwelingen. ISBN 978 90 377 0827 1
- Burgerperspectieven 2017 | 2* (2017). Josje den Ridder, Iris Andriessen en Paul Dekker. ISBN 978 90 377 0834 9

Oud worden in Nederland (2017). Redactie: Lotte Vermeij (SCP) en Radboud Engbersen (PLATFORM31).

ISBN 978 90 377 0835 6

Burgerperspectieven 2017 | 3 (2017). Josje den Ridder, Paul Dekker en Pepijn van Houwelingen.

ISBN 978 90 377 0841 7

Burgerperspectieven 2017 | 4 (2017). Paul Dekker en Pepijn van Houwelingen. ISBN 978 90 377 0854 7

Werkprogramma

Het Sociaal en Cultureel Planbureau stelt jaarlijks zijn Werkprogramma vast. De tekst van het lopende programma is te vinden op de website van het SCP: www.scp.nl.

Door de sterke instroom van vluchtelingen in de periode 2014-2016 kwam Nederland voor de majeure opgave te staan om adequate opvang te organiseren, zorg te dragen voor een goede asielprocedure en huisvesting te regelen. Nu de instroom is afgenomen, is het vraagstuk in toenemende mate verschoven van opvang en huisvesting naar integratie.

Syriërs in Nederland geeft een beeld van de Syrische statushouders die de afgelopen jaren in Nederland zijn komen wonen. We beschrijven hoe hun vlucht is verlopen en wat ze daar hebben meegemaakt. Er is informatie verzameld over hoe lang zij in opvanglocaties hebben gewoond en wat ze hiervan vonden. We onderzochten in hoeverre Syriërs bezig zijn met de inburgering, het leren van de Nederlandse taal en hoe goed zij het Nederlands beheersen. We besteden aandacht aan de sociaal-culturele en sociaaleconomische positie van de Syriërs. Hierbij komt ook het opleidingsniveau aan bod. Ook kijken we wat Syrische statushouders van Nederland vinden en in hoeverre ze zich er al mee verbonden voelen. Het rapport doet verder verslag van de gezondheidssituatie en het zorggebruik. Tot slot geven we een beeld van de leefsituatie van Syrische kinderen tussen de 4 en 17 jaar.

Het rapport is grotendeels gebaseerd op nieuw surveyonderzoek, waar ruim 3200 Syriërs aan hebben meegedaan. Voor deze studie is samengewerkt tussen onderzoekers van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Deze studie is onderdeel van het project longitudinaal cohortonderzoek asielzoekers en statushouders dat op verzoek van vier ministeries wordt uitgevoerd: Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), Justitie en Veiligheid (JenV), Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), en Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). In de komende jaren blijven we de ontwikkeling van de integratie van statushouders volgen met nieuwe surveys, kwalitatief onderzoek en registergegevens.

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum
Ministerie van Justitie en Veiligheid

SCP-publicatie 2018-14
ISBN 978 90 377 0869 1

9 789037 708691